

შ ა ვ ყ უ რ ა თ ე თ რ ი ბ ი მ ი

თავი პირველი

ორნი ერთ ოთახში

გულსაკლავად და თითქოს უიმედოდ იწყებდა წკმუტუნს, თან აქეთ-იქით დაბაჯბაჯებდა _ დედას ეძებდა. მაშინ პატრონი კალთაში ჩაისვამდა და პირში რძით სავსე საწოვარას ჩასჩრიდა.

აბა, სხვა რა უნდა გაეკეთებინა ერთი თვის ლეკვს, თუ ცხოვრებისა ჯერ არაფერი გაეგებოდა, დედა კი, მიუხედავად ხვეწნა-მუდარისა, არსად ჩანდა. ჰოდა, პირველ ორ დღეს ცდილობდა, დროდადრო გულსაკლავი კონცერტები გაემართა, თუმცა პატრონის ხელზე იძინებდა რძით სავსე ბოთლთან ჩახუტებული.

მაგრამ მეოთხე დღეს პაწაწინა ლეკვი უკვე მიეჩვია პატრონის ხელების სითბოს. ლეკვები ძალიან მალე ეჩვევიან ალერსს.

თავისი სახელი ჯერ არ იცოდა, მაგრამ ერთი კვირის შემდეგ ზუსტად დაადგინა, რომ ბიმი ერქვა.

ორი თვის რომ გახდა, გაოცებით შეხედა საგნებს: ლეკვისთვის მეტისმეტად მაღალ საწერ მაგიდას, კედელზე კი _ თოფს, სანადირო ჩანთას და გრძელთმიანი ადამიანის სახეს. ყოველივე ამას ძალიან მალე მიეჩვია. უკვე აღარც ის აოცებდა, რომ კედელზე დაკიდებული ქალის სახე არ ინძრეოდა: რაკი არ ინძრეოდა, მაშ, საინტერესოც არ არისო. თუმცა ცოტა მოგვიანებით ზოგჯერ შეხედავდა და იფიქრებდა: ნეტავ რას უნდა ნიშნავდეს, ადამიანის სახე თითქოს ფანჯრიდან რომ იცქირებაო.

მეორე კედელი უფრო საინტერესო იყო: მთლიანად რაღაც ძელაკებისაგან შედგებოდა, პატრონს შეეძლო თითოეული ძელაკი ამოეღო და ისევ თავის ადგილას დაედო. ოთხი თვისა რომ შეიქნა, უკვე თათებზე დადგა, დამოუკიდებლად მისწვდა კედელს, კბილებით ძელაკი გამოიღო და შეეცადა გამოეკვლია, რა იყო, მაგრამ ძელაკი რატომღაც აშრიალდა და ბიმს კბილებში ერთი ფურცელი ქალაღდი ჩაუტოვა. ამ ქალაღდის დაფლეთა მეტისმეტად სასერიო იყო.

_ ეს რა ამბავია? _ დაუცაცხანა პატრონმა. _ არ შეიძლება! _ და ცხვირი რამდენჯერმე წიგნზე წააკვრევინა, _ ბიმ, არ შეიძლება, არ შეიძლება!

ასეთი შეგონების შემდეგ ადამიანსაც კი არ მოუნდება წიგნის კითხვა, მაგრამ ბიმს, ნურას უკაცრავად; ის დიდხანს ყურადღებით მისჩერებოდა წიგნებს, თავს ხან ერთსა და ხან მეორე მხარეს ხრიდა. ბოლოს, ეტყობა, გადაწყვიტა: რაკი ეს არ შეიძლება, მოდი, მეორეს ავიღებო. მივიდა, ჩუმად ჩააფრინდა ერთი წიგნის ყდას და დივანქვეშ შეათრია, იქ ჯერ ერთი კუთხე

მოაღეჭა ყდას, შემდეგ მეორე. მერე ამ საქმიანობამ ისე გაიტაცა, საბრალო წიგნი შუა ოთახში გამოათრია და თამაშითა და ხტუნვა-ხტუნვით დაუწყო ფლეთა.

აი, მაშინ კი გაიგო, რა იყო «მტკიცვა» და რა იყო «არ შეიძლება». პატრონი წამოდგა და მკაცრი ხმით დაუყვირა:

– არ შეიძლება! – თან ყურით მოსწია, – შე სულელო, შენ ხომ დამიხიე. – მერე ისევ გაიმეორა: – არ შეიძლება! წიგნების დახევა არ შეიძლება! – და კიდევ ერთხელ მოსწია ყურით:

ბიმი აწკმუტუნდა, ოთხივე თათი ძალდა ასწია. იწვა გულადმა, პატრონს მისჩერებოდა და ვერ გაეგო, რა ხდებოდა.

– არ შეიძლება! არ შეიძლება! – განზრახ იმეორებდა პატრონი, თან ისევ და ისევ დრუნჩში ჰკრავდა წიგნს, მაგრამ დასჯით კი აღარ სჯიდა. შემდეგ ხელში აიყვანა, ეფერებოდა და სულ ერთსა და იმავეს ეუბნებოდა: – არ შეიძლება, ბიჭო, არა, სულელო! – მერე დაჯდა და კალთაში ჩაისვა.

აი, ასე, მეოხებით, ყრმობაშივე მიიღო ბიმი შეგონება პატრონისაგან. ბიმი ხელი აულოკა, თან ყურადღებით მიაჩერდა სახეში. ლეკვს უკვე უყვარდა, როცა პატრონი ელაპარაკებოდა. მაგრამ ჯერჯერობით მხოლოდ ორი სიტყვა ესმოდა: «ბიმი» და «არ შეიძლება». მიუხედავად ამისა, მაინც რა საინტერესო სანახავი იყო, როგორ ეფინებოდა შუბლს ჭაღარა თმა, როგორ მოძრაობდნენ კეთილი ტუჩები და როგორ ეხებოდა ბალანს თბილი, მოალერსე თითები. სამაგიეროდ, ბიმი ზუსტად შეეძლო გაერკვია, პატრონი მხიარულ გუნებაზე იყო თუ მოწყენილი, უჯავრდებოდა თუ აქებდა, ეძახოდა თუ აგდებდა.

პატრონი კი ზოგჯერ მოწყენილი იყო. მაშინ ხან თავის თავს ელაპარაკებოდა, ხან ბიმი მიმართავდა:

– აი, ასე ვცხოვრობთ, სულელო. იმას რატომ მისჩერებიხარ? – ამ დროს პატრონი ქალის პორტრეტზე უთითებდა, – ის, ჩემო ძმაო, მოკვდა, აღარ არის, არა... – ხელს უსვამდა ბიმი და მტკიცე ხმით ეუბნებოდა: – ეჰ, შე სულელო, შენა, ჯერ არაფერი გაგეგება.

მაგრამ პატრონი მხოლოდ ნაწილობრივ იყო მართალი, რადგან ბიმი ესმოდა, რომ ახლა თამაშს არ დაუწყებდნენ და სიტყვები – «სულელო» და «ბიჭო» – მას ეხებოდა. ასე რომ, როცა მისი დიდი მეგობარი სულელს ან ბიჭს ეძახდა, მაშინვე მისკენ გარბოდა. და რაკი ხმის კილოს ითვისებდა, ეს იმას ნიშნავდა, რომ უჭკვიანესი ძალღი დადგებოდა.

მაგრამ განა მარტო ჭკუა განსაზღვრავს ძალღის მდგომარეობას მის თანამომძეთა შორის? სამწუხაროდ, არა. გარდა გონებრივი მონაცემებისა, ბიმი ყველაფერი რიგზე როდი ჰქონდა.

ნამდვილად ჯიშინი მშობლების შვილი იყო, სეტყებისა, რომელთაც მთელი საგვარეულო ჰქონდათ. ყოველ მის წინაპარს პირადი ბარათი, მოწმობა ჰქონდა. პატრონს შეეძლო, ამ ანკეტების მიხედვით, ბიმის არა მარტო პაპისა და ბებუის მამებისა და დედების, არამედ, თუკი მოისურვებდა, მათი პაპის პაპებისა და ბებუის ბებუების ამბავი გაეგო. ეს ყველაფერი, რა თქმა უნდა, კარგია. მაგრამ ბიმი, ყველა მის ღირსებასთან ერთად, ჰქონდა ერთი ნაკლი, რომელმაც შემდგომში დიდი გავლენა იქონია მის მომავალზე: თუმ-

ცა იგი შოტლანდიური სეტერების ჯიშისა იყო (სეტერ-გორდონი), მაგრამ ფერი კი სრულიად არატიპური ჰქონდა, – აი, ამაში იყო საქმე. მონადირე ძაღლების სტანდარტის მიხედვით, სეტერ-გორდონი უნდა იყოს აუცილებლად შავი, რომელსაც ბზინვარე ლურჯი ყორნის ფრთისფერი დაჰკრავს. ამასთან, მას უნდა ჰქონდეს მკაფიო მოჟღალო-მოწითალო ფორეჯები, თეთრი ტალეები კი, თუ ასეთ ძაღლებს სტანდარტით გაუთვალისწინებელ ალაგას აქვთ, დიდ მანკად ეთვლება. ბიმი კი სწორედ ასეთი დაიბადა: ჟღალო-ფორეჯებიანი თეთრი სხეული ჰქონდა, მხოლოდ ცალი ყური და ცალი ფეხი ჰქონდა შავი, ყორნის ფრთისფერი; მეორე ყური კი – ბაცი მოყვითალო-მოჟღალო. ასეთი რამ გასაკვირიც კია: ყველაფრით სეტერ-გორდონი იყო, ფერით კი – სულ სხვა. ალბათ, რომელიღაც მეტად შორეულმა წინაპარმა იჩინა ბიმში თავი. და, აი, მშობლები გორდონები იყვნენ, ის კი – ჯიშით ალბინოსი.

ისე კი, ასეთი სხვადასხვა ფერის ყურებითა და ფორეჯებით, დიდი, ჭკვიანი მუქი წაბლისფერი თვალებით, ბიმი სიმპათიურად გამოიყურებოდა, იქნებ უფრო ჭკვიანადაც, ანდა, ასე ვთქვათ, ბრძნულად, ჩაფიქრებულად, ვიდრე ჩვეულებრივი ძაღლები. სიმართლე რომ თქვას კაცმა, ასეთ სიფათს დრუნჩსაც ვერ უწოდებ, იტყვი, ძაღლის სახეაო. მაგრამ კინოლოგიის კანონების მიხედვით ამ კონკრეტულ შემთხვევაში თეთრი ფერი გადაშენების ნიშნად ითვლება. ყველაფრით ლამაზი იყო, მაგრამ ბეწვის სტანდარტების მიხედვით, საეჭვო, მანკიერიც კი. აი, ასეთი უბედურება სჭირდა ბიმს.

რა თქმა უნდა, ბიმს არ ესმოდა, რომ უიღბლო დაიბადა, რადგან ბუნება არავის არჩევინებს მშობლებს. ბიმს, უბრალოდ, ასეთ რამეზე ფიქრის უნარი არც დაჰყოლია. ის ცხოვრობდა და ჯერჯერობით ხარობდა.

მაგრამ პატრონი წუხდა, ფიქრობდა: მისცემდნენ თუ არა ბიმს საგვარეულო სიგელს, რომელიც განამტკიცებდა მის მდგომარეობას მონადირე ძაღლთა შორის; თუ არ მისცემდნენ, სამუდამოდ განკიცხული დარჩებოდა. ეს მხოლოდ ექვსი თვის ასაკში გაირკვეოდა, როცა ლეკვი (ისევ და ისევ კინოლოგიის კანონების მიხედვით) უკვე ეგრეთ წოდებულ ჯიშთან ძაღლს დაემსგავსებოდა.

ბიმის დედის პატრონმა უკვე გადაწყვიტა, წუნი დაედო თეთრი ლეკვისათვის, ესე იგი, დაეხრჩო, მაგრამ გამოჩნდა ერთი ობროდი, რომელსაც დაენანა ასეთი ლამაზი ცხოველი. სწორედ ეს ობროდი იყო ახლა ბიმის ბატრონი, კაცს ლეკვის თვალები მოეწონა, ჭკვიანი თვალები აქვსო, – თქვა. ახლა კი დადგა საკითხი, მისცემდნენ თუ არა ბიმს საგვარეულო სიგელს.

ამასობაში პატრონი შეეცადა გაერკვია, საიდან ჰქონდა ეს ანომალია ლეკვს. გადაქექა ნადირობასა და მეძაღლეობაზე დაწერილი ყველა წიგნი, რომ ცოტათი მაინც დაახლოებოდა ჭეშმარიტებას და თავის დროზე დაემტკიცებინა, ბიმი არაფერ შუაშიაო. სწორედ ამიტომ დაიწყო სქელტანიან საერთო რვეულში გადმოწერა სხვადასხვა წიგნებიდან ყველაფრისა, რასაც კი შეეძლო დაემტკიცებინა, რომ ბიმი სეტერების ჯიშის ნამდვილი წარმომადგენელი იყო. ბიმი უკვე მისი მეგობარი გახდა, მეგობარს კი შველა უნდა. რომ არ ეშველა, ბიმს არც ერთ გამოფენაზე არ დააჯილდოებდნენ და ოქროს მედლებით მკერდდამშვენებული ვერ ივლიდა: რა ოქრო ძაღლიც უნდა ყო-

ფილიყო ნადირობის დროს, ჯიშინი ძაღლების სიიდან მაინც ამოშლიდნენ. მაინც რა უსამართლობა ხდება ამქვეყნად!

პატრონის ჩანაწერები

უკანასკნელი თვეების განმავლობაში ბიმი შეუმჩნევლად შემოიჭრა ჩემს ცხოვრებაში და იქ მტკიცე ადგილი დაიკავა. რით შემაყვარა თავი? გულკეთილობით, უსაზღვრო ნდობითა და ალერსით – გულში ჩამწვდომი გრძობებით, თუ, რა თქმა უნდა, მათში მლიქვნელობა არ ურევია, რასაც შემდეგში შეუძლია ყველაფერი სიყალბედ აქციოს – სიკეთეც, ნდობაც და ალერსიც. საშინელი თვისებაა მლიქვნელობა. ღმერთმა გვაშოროს, მაგრამ ბიმი ჯერ პატარა და საყვარელი ლეკვია. ყველაფერი ჩემზეა დამოკიდებული.

უცნაურია, რომ ახლა ზოგჯერ ისეთ რამეს ვამჩნევ ჩემს თავს, რაც ადრე არ შემიძნევიდა. მაგალითად, თუ სადმე ვნახავ სურათს, რომელზედაც ძაღლი ხატია, მაშინვე მის ფერსა და ჯიშს ვაქცევ ყურადღებას. როგორც ჩანს, მაწუხებს საკითხი: მისცემენ თუ არა ბიშს სიგელს.

რამდენიმე დღის წინ სამხატვრო მუზეუმში გამოფენაზე ვიყავი. იქ მაშინვე ყურადღება მივაქციე ბასანოს სურათს (მე-16 საუკ.) «მოსე წყალს ადენს კლდეს». წინა პლანზე დახატულია ძაღლი – მეძებარი ჯიშის ნამდვილი პროტოტიპი, მაგრამ ძაღლი უცნაური ფერისაა: ტანი თეთრი აქვს, თეთრი საღარით გაპობილი დრუნჩი კი – შავი, ყურებიც შავი, ცხვირი – თეთრი. მარცხენა მხარზე შავი ტალი აქვს, უკანა თემოც – შავი, დატანჯულია და გამხდარი, ჯამიდან ხარბად სვლეპავს დიდი ხნის ნანატრ წყალს. მეორე ძაღლი გრძელბეწვიანია, მასაც შავი ყურები აქვს, წყურვილისაგან ქანცგამოლეულს თავი პატრონის კალთაში ჩაუდვია და მორჩილად ელოდება წყალს.

იქვეა მამალი კურდღელი, მარცხნივ – ორი ბატკანი.

რა უნდოდა ეთქვა მხატვარს იმით, რომ ძაღლი ადამიანთა შორის მოათავსა პირველ პლანზე? ალბათ, ის, რომ ადამიანებს უძველესი დროიდან უყვარდათ ძაღლები, უბედურების დროსაც კი არ ტოვებდნენ მათ, დაღუპვის პირას მყოფნიც კი, ამიტომ ძაღლებიც მათი ერთგულნი, მათთვის თავდადებულნი რჩებოდნენ და მზად იყვნენ, მათთან ერთად დაღუპულიყვნენ.

ბასანოს სურათი სამას წელზე მეტისაა. ნუთუ ბიმის შავი და თეთრი ფერი იმ დროიდან მოდის? შეუძლებელია. თუმცა, ბუნება ბუნებაა. მაგრამ არა მგონია, ამან მოხსნას ბიშს ბრალდება მისი ტანისა და ყურების შეფერადების ანომალიის გამო. რადგან, რაც უფრო ძველი იქნება მაგალითები, მით უფრო მეტად შესწამებენ მას ატავიზმსა და არასრულყოფილებას.

არა, სხვა რამე უნდა მოიძებნოს, მაგრამ თუ რომელიმე კინოლოგი მომაგონებს ყ. ბასანოს სურათს, ბოლოს და ბოლოს, შეიძლება უბრალოდ ვუთხრა: რა შუაშია აქ ბასანოს სურათზე დახატული შავი ყურები?

მოდი, მოვძებნოთ მაგალითები, რომლებიც დროით უფრო ახლოს არის ბიშთან.

*

ამონაწერი მონადირე ძაღლების სტანდარტებიდან:

«სეტერ-გორდონები გამოყვანილია შოტლანდიაში, ჯიში ჩამოყალიბდა მე-19 საუკ. მეორე ნახევრის დასაწყისს... თანამედროვე შოტლანდიურმა სეტერებმა შეინარჩუნეს თავისი ღონე და სიდიდე, ამასთან, შეიძინეს სისწრაფე. ძაღლები მშვიდნი, თვინიერნი, დამჯერნი და უწყინარნი არიან. ადრე და უფრო ადვილად იწყებენ ნადირობას. მათ წარმატებით იყენებენ ჭაობებსა და ტყეში ნადირობისას... მათთვის დამახასიათებელია გარკვეული, მშვიდი, მაღალი ნაბული, რომლის დროსაც თავი ჯიდაოს დონეზე დაბლა არ უჭირავთ...»

*

მოვიყვანოთ ადგილები შესანიშნავი წიგნების – «მონადირის კალენდარი» და «რუსეთის თევზების» – ავტორის ლ. პ. საბანეევის ორტომეულიდან «ძაღლები»:

«თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ სეტერების ჯიშს დასაბამი მისცა მონადირე ძაღლების ყველაზე ძველმა რასამ, რომელიც მრავალი საუკუნის მანძილზე იღებდა, ასე ვთქვათ, შინაურ აღზრდას, მაშინ არ გაგვიკვირდება, რომ სეტერები ძაღლებს შორის წარმოადგენენ თითქმის ყველაზე კულტურულ და ინტელიგენტურ ჯიშს».

ასე! მაშ, ბიმი ინტელიგენტური ჯიშის ძაღლია. ეს უკვე შეიძლება გამოგადგეს.

*

საბანეევის იმავე წიგნიდან:

«1847 წ. პერლენდმა დიდი მთავრის მიხეილ პავლეს მისათვის მისართმევად ინგლისიდან ჩამოიყვანა იშვიათი ჯიშის ორი შესანიშნავი ლამაზი სეტერი... ძაღლები არ იყიდებოდა და ისინი გაცვალეს ცხენში, რომელიც 2000 მანეთი ღირდა...»

დახე! საჩუქრად მოჰყავდა, ოცი ყმის ფასი კი აუღია. მაგრამ ეს ხომ ძაღლების ბრალი არ არის? ან რა შუაშია აქ ბიმი? არა, ეს არ გამოდგება.

*

ახლა მოვიყვანოთ ადგილი თავის დროზე ცნობილი ბუნების მოყვარულის, მონადირისა და ძაღლების მცოდნის ს. ვ. პენსკის წერილიდან ლ. პ. საბანეევისადმი:

«ყირიმის ომის დროს მე ვნახე ორი ძალიან კარგი სეტერი, ერთი ეკუთვნოდა სუხოვო-კობილინს, «კრეჩინსკის ქორწინების» ავტორს, მეორე კი, მოყვითალო-მოჩალისფრო – რიაზანში მცხოვრებ მხატვარ პეტრე სოკოლოვის ოჯახს».

აი, ეს უკვე საქმესთან ახლოსაა. დახე: მაშინ სატირიკოსსაც კი ჰყოლია სეტერი. მხატვარს კი – მოყვითალო-მოჩალისფრო. იქნებ იმათი სისხლი გირევია, ბიმი? ნეტავი! მაგრამ შავი ყური რატომღა გაქვს? გაუგებარია.

*

იმავე წერილიდან:

«წითელი ჯიშის სექტერები ჰყავდა მოსკოვის სასახლის ექიმს ბერსს. მან ერთ-ერთი წითელი ძუკნა შეაჯვარა განსვენებულ იმპერატორ ალექსანდრე ნიკოლოზის ძის შავ სექტერთან. როგორი ლეკვები დაყარა იმ ძაღლმა ან რა იქნენ, არ ვიცი. ვიცი მხოლოდ, რომ ერთ-ერთი მათგანი გაზარდა თავის სოფელში გრაფმა ლევ ნიკოლოზის ძე ტოლსტოიმ».

სდექ! იქნებ იმისი შთამომავალი ხარ? თუ შავი ფერი და ყური ლევ ნიკოლოზის ძე ტოლსტოის ძაღლისაგან გამოგყვა, ჯიშის დამადასტურებელი სიგელის გარეშეც ბედნიერი ძაღლი ყოფილხარ, ბიმ, ყველაზე ბედნიერი ძაღლი მთელ ქვეყანაზე. დიდ მწერალს ძაღლები უყვარდა.

*

კიდევ ერთი ადგილი იმავე წერილიდან:

«იმპერატორის შავი ხვადი ვნახე ილინსკში სადილის შემდეგ, რომელზედაც ხელმწიფეს მიპატიჟებული ჰყავდა მოსკოვის მონადირეთა საზოგადოების გამგეობის წევრები. ის იყო ძალიან დიდი და მეტად ლამაზი ძაღლი. ჩინებული თავი ჰქონდა, მშვენიერი ფერი, მაგრამ სექტერის ჯიშისა ძალიან ცოტა რამ ეცხო, თანაც ფეხები მეტად გრძელი ჰქონდა. ერთი ფეხი კი – სრულიად თეთრი. ამბობენ, თითქოს ეს სექტერი განსვენებულ ხელმწიფეს ვიღაც პოლონელმა პანმა მიართვა. ხმები დადიოდა, ხვადი მაინცდამაინც ჯიშიანი არ იყო».

გამოდის, რომ პოლონელმა პანმა იმპერატორი გააცურა? ასეთი რამ შეიძლება ძაღლების ფრონტზედაც მომხდარიყო. ოჰ, ეს იმპერატორის შავი ხვადი! თუმცა, აქვე, გვერდით მოედინება ბერსის ყვითელი ძუკნას სისხლი, იმ ძუკნასი, რომელსაც «განსაცვიფრებელი ყნოსვა და საოცარი საზრიანობა ჰქონდა». მაშასადამე, ბიმ, თუ ფეხი იმპერატორის შავი ხვადი ძაღლისა გამოგყვა, შეიძლება მთლიანად უდიდესი მწერლის ძაღლის შორეული ჩამომავალი იყო... მაგრამ, არა, ბიმკა, ვერ მოგართვეს! მოდი, იმპერატორის ძაღლზე სიტყვაც არ დავძრათ. არ ყოფილა, მორჩა და გათავდა. ეგლა გვაკლია! რალა გვრჩება შესაძლებელი კამათის დროს ბიმის დასაცავად?

გასაგები მიზეზების გამო, მოსე უნდა გამოვრიცხოთ. სუხოვო-კობილინიც გამორიცხულია დროითაც და ფერის მიხედვითაც. რჩება ლევ ნიკოლოზის ძე ტოლსტოი: ა) დროით ის ყველაზე უფრო ახლოა; ბ) დიდი მწერლის ძაღლის მამა იყო შავი, დედა კი – წითელი. ყველაფერი შესაფერია, მაგრამ მამა, შავი მამა ხომ იმპერატორისაა! აი, რა აფერხებს საქმეს.

გინდ ასე ატრიალე, გინდ ისე, ბიმის შორეული ნათესავების ძებნაზე ხმა არ უნდა ამოვიღოთ. მაშინ კინოლოგები, როგორც წესია, ბიმის დედ-მამიდან დაიწყებენ რკვევას; საგვარეულოში კი თეთრი სექტერი არ არის მოხსენიებული, ჰოდა, ამინ! ტოლსტოი მათთვის არაფერ შუაშია. მართალნიც არიან. ყველას შეუძლია თავისი ძაღლის წარმოშობა დიდი მწერლის ძაღლს დაუკავშიროს, მერე კი თვით პატრონისთვისაც სულ ადვილია, ლ. ნ. ტოლსტოის დაუკავშიროს თავისი ჩამომავლობა. მართლაც, რამდენი ტოლსტოი გაჩნდა ჩვენში – კაცი ვერ დაითვლის.

თუმცა საწყენია, მაგრამ ჩემი გონება უკვე მზად არის მიეჩვიოს იმ აზრს, რომ ბიმი ამორიცხებულია ჯიშის ძაღლების სიიდან. ეს ძალიან ცუდია. ერთი რამ რჩება: ბიმი ინტელიგენტი ძაღლების ჯიშისაა.

*

– ცუდია, ცუდი, ბიმ, – ამოიოხრა პატრონმა, კალამი გვერდზე გადადო და მაგიდის უჯრაში ჩატენა საერთო რვეული.

ბიმმა თავისი სახელი რომ გაიგონა, საგებლიდან წამოდგა, დაჯდა და თავი შავი ყურისაკენ გადახარა, თითქოს მხოლოდ მეორე, ჟღალ-ყვითელი ყურით უსმენდა პატრონს. ამ დროს ბიმი ძალიან სიმპათიური იყო. მთელი თავისი გარეგნობით ამბობდა: «კარგი ხარ, კარგი, ჩემო კეთილო მეგობარო, გისმენ. რა გინდა?»

ბიმის ასეთმა კითხვამ პატრონი მაშინვე გაამხიარულა და უთხრა:

– ყოჩაღ, ბიმ! ერთად ვიცხოვროთ, ჯანდაბას საგვარეულო სიგელი. კარგი ძაღლი ხარ. კარგი ძაღლები ყველას უყვარს. – კალთაში ჩაისვა, ბეწვზე ხელს უსვამდა და ეუბნებოდა: – კარგი ხარ, მაინც კარგი ხარ, ბიჭო.

ბიმი თბილად და მყუდროდ გრძნობდა თავს. ის მაშინვე მიხვდა და სამუდამოდ დაიმახსოვრა, რომ «კარგია» მოფერებას, მადლიერებასა და მეგობრობას ნიშნავს. და ბიმს ჩაეძინა. რა მისი საქმეა, ვინ არის მისი პატრონი? მთავარია, რომ კარგია და ახლობელი.

– ეჰ, შე შავყურავ, შენა, შე იმპერატორის ფეხო, – ჩუმიად თქვა პატრონმა და ბიმი ფრთხილად დააწვინა საგებელზე.

დიდხანს ფანჯარასთან იდგა და მუქიასამნისფერ ღამეს მისჩერებოდა. შემდეგ ცოლის პორტრეტს შეხედა და ჩაილაპარაკა:

– ხედავ, ცოტა გულს მომეშვა. უკვე მარტო აღარა ვარ. – მან ვერ შეამჩნია, რომ მარტოობისას მიეჩვია ხმამაღლა ლაპარაკს: ხან «მას» ელაპარაკებოდა, ხან – თავის თავს, ახლა კი ბიმსაც. – უკვე მარტო აღარა ვარ, – გაუმეორა პორტრეტს.

ბიმს კი ეძინა.

*

აი, ასე ცხოვრობდნენ ისინი ერთად, ერთ ოთახში. ბიმი ჯანმრთელი იზრდებოდა. ძალიან მალე გაიგო, რომ პატრონს ივან ივანიჩი ერქვა, ჭკვიანი ლეკვი გამოდგა, საზრიანი. ნელ-ნელა იმასაც მიეჩვია, რომ არაფრის ხელის ხლება არ შეიძლება, ადამიანებსა და საგნებს მხოლოდ უნდა უყურო და, საერთოდ, არაფერი არ შეიძლება, თუ ამის ნებას პატრონი არ მოგცემს. ამნაირად, «არ შეიძლება» გახდა ბიმის ცხოვრების მთავარი კანონი, ივან ივანიჩის თვალეზი, კილო, ხელების მოძრაობა, მკვეთრი ბრძანება და სააღერსო სიტყვები – მისი ცხოვრების სახელმძღვანელო. უფრო მეტიც, დამოუკიდებლად რამის გაკეთება არავითარ შემთხვევაში პატრონის სურვილის საწინააღმდეგო არ უნდა ყოფილიყო. სამაგიეროდ, ბიმი თანდათან ხვდებოდა, რა სურდა ზოგჯერ მის მეგობარს. აი, მაგალითად, ივან ივანიჩი ფან-

ჯრის წინ დგას და შორს იცქირება. იცქირება და ფიქრობს, ფიქრობს. მაშინ ბიმიც გვერდით მიუჯდება, ისიც იცქირება და ფიქრობს. ადამიანმა არ იცის, რაზე ფიქრობს ძალღი, ძალღი კი მთელი თავისი გარეგნობით გამოხატავს: «ახლა ჩემი კეთილი მეგობარი მაგიდას მიუჯდება, აუცილებლად მიუჯდება. ცოტა ხანს აქეთ-იქით ივლის, შემდეგ დაჯდება და თეთრ ქალაღზე პატარა ჯოხს ააცაცუნებს, ჯოხი კი ოდნავ ჩურჩულს დაიწყებს. ეს დიდხანს გაგრძელდება, ამიტომ მეც გვერდით მივუჯდები». შემდეგ ბიმი ცხვირს ჰკრავს პატრონის თბილ ხელისგულს და პატრონი ეტყვის:

– აბა, ბიმიკა, მოდი, ვიმუშაოთ. – და, მართლაც, სამუშაოდ დაჯდება.

ბიმიკაც მის ფეხთან მოიკალათებს, ანდა, თუ ეტყვიან «ადგილზეო», კუთხეში მივა, საგებელზე წამოწვება და დაელოდება, დაელოდება პატრონის შეხედვას, სიტყვას, ხელის მოძრაობას. თუმცა, რამდენიმე ხნის შემდეგ შეუძლია თავისი ადგილი მიატოვოს და აცოდვილოს მრგვალი ძვალი, რომლის გაკვნიტა შეუძლებელია. რამდენიც გინდა, ილესე კბილები, მხოლოდ პატრონს ხელი არ შეუშალო. მაგრამ როცა ივან ივანიჩი სახეზე ხელებს აიფარებს და იდაყვებით მაგიდას დაეყრდნობა, მაშინ ბიმი მიდის მასთან, სხვადასხვაფერყურებიან თავს კალთაში ჩაუდებს და გაინაბება: იცის, პატრონი ხელს გადაუსვამს. იცის, რომ მეგობარს რაღაც უჭირს. ივან ივანიჩი კი მაღლობას ეტყვის:

– გმადლობ, ძვირფასო, გმადლობ, ბიმ. – და ისევ თეთრ ქალაღზე ააჩურჩულებს იმ თავის პატარა ჯოხს.

ასე იყო სახლში.

მაგრამ ასე არ იყო მინდორში, სადაც ორივენი ყველაფერს ივიწყებდნენ. იქ შეიძლებოდა სირბილი, ნავარდი, პეპლების დევნა, ბალახში კოტრიალი – ყველაფერი ნებადართული იყო. მაგრამ აქაც, როგორც კი ბიმი რვა თვისა გახდა, ყველაფერი პატრონის ბრძანებას დაემორჩილა: «წადი... წადი» – შეგიძლია ითამაშო. «უკან!» – სავსებით გასაგებია. «დაწექი!» – ესეც აბსოლუტურად ნათელია. «ჰოპ!» – გადახტი. «ეძებე!» – ყველის ნაჭრები მოძებნე. «გვერდით!» – პატრონის გვერდით იარე, მხოლოდ მარცხენა მხარეს. «ჩემკენ!» – თუ სწრაფად მიხვალ პატრონთან, შაქრის ნატეხს მიიღებ». ამას გარდა, ბევრი სხვა სიტყვა გაიგო ბიმი, ვიდრე წლისა გახდებოდა. მეგობრებს სულ უფრო და უფრო ესმოდათ ერთმანეთისა, უყვარდათ ერთმანეთი და ტოლებივით ცხოვრობდნენ ადამიანი და ძალღი.

მაგრამ ერთხელ ისეთი რამ მოხდა, რამაც ბიმის ცხოვრება შეცვალა და რის გამოც რამდენიმე დღეში მომწიფდა. ეს მხოლოდ იმიტომ მოხდა, რომ ბიმი უეცრად პატრონს საოცარი ნაკლი აღმოუჩინა.

ეს ასე იყო: ბიმი ბეჯითად და მონდომებით დარბოდა, მინდორში მიმობნეულ ყველის ნაჭრებს ეძებდა. უცბად ბალახის, ყვავილების, თვით დედამიწისა და მდინარის სურნელებში შემოიჭრა ჰაერის უჩვეულო და ამაღელვებელი ნაკადი – რომელიღაც ფრინველის სუნი, ეს სუნი სულ არ ჰგავდა იმ ჩიტების სუნს, რომელთაც ბიმი იცნობდა – ნაირ-ნაირი ბელურების, მხიარული წიწკანების, ბოლოქანქარებისა და დანარჩენი წვრილფეხობისა, რომელთა დაწევა არც კი უნდა სცადო (რამდენჯერმე სცადა). რაღაც უცნობი სუნი იდგა, რაც სისხლს უმღვრევდა ძალღს. ბიმი შეჩერდა და ივან ივა-

ნიხს მიხედა. ის კი სულ სხვა მხარეს წავიდა, ვერაფერი შეამჩნია. ბიმი გაოცდა, მეგობარი ვერაფერს გრძნობდა. მაშ, საპყარი ყოფილა! მაშინ ბიმმა გადაწყვიტა, ისე მოქცეულიყო, როგორც თვითონ სურდა: ფრთხილი ნაბიჯით პირდაპირ უცნობი რამისაკენ გასწია, ივან ივანიჩის აღარ უყურებდა, სულ უფრო და უფრო ნელა ადგამდა ნაბიჯს, თითქოს თითოეული თათისათვის არჩევდა ადგილს, რომ ფეხი არაფრისთვის წამოედო, ბალახი არ აეშრიალე-ბინა. ბოლოს ბიმი მარჯვენა წინა ფეხის ძირს დაუშვებლად ერთ ადგილას გაშეშდა, თითქოს გაქვავდაო. თითქმის ოსტატი მოქანდაკის მიერ შექმნილ ძაღლის ქანდაკებას დაემსგავსა. აი, ის პირველი ნაბული! თავდავიწყებამდე მისული ნადირობის ვნების პირველი გაღვიძება. მაგრამ ამ დროს პატრონი ჩუმად მივიდა და ხელი გადაუსვა ათრთოლებულ ბიმს.

– კარგია, კარგია, ბიჭო, კარგი. – და საყელურში ჩასჭიდა ხელი. – წინ... წინ...

ბიმს კი წინ წასვლა არ შეეძლო, ძალა არ ჰყოფნიდა.

– წინ... წინ... – საყელურით ეწეოდა ივან ივანიჩი.

და ბიმი წავიდა! ნელა, ფეხაკრებით! სულ ცოტაღა დარჩა უცნობამდე, თითქოს სადღაც იქვე იყო, გვერდით. მაგრამ უცბად გაისმა მკვეთრი ბრძანება:

– წინ!!!

ბიმი გავარდა. ხმაურით აფრინდა მწყერი. ძაღლმა გაიწია და... რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, გამოეკიდა.

– უკან! – დაუყვირა პატრონმა.

მაგრამ ბიმს არაფერი ესმოდა, თითქოს დაყრუვდა.

– უკან! – და გაისმა სასტვენის ხმა. – უკან! – და ისევ სასტვენის ხმა.

ბიმი მანამდე მიქროდა, ვიდრე მწყერი თვალს არ მიეფარა; შემდეგ კი მხიარული დაბრუნდა უკან. მაგრამ ნეტავ ეს რას უნდა ნიშნავდეს? პატრონი წარბშეკრულია, მკაცრად იცქირება, არ ეფერება. ყველაფერი ნათელია, მის მეგობარს ყნოსვა არ ჰქონია! საბრალო მეგობარი... ბიმმა ძალიან ფრთხილად აულოკა ხელი, ამით თითქოს გულის ამაჩუყებელი სიბრალოეული გამოხატა თავისი უახლოესი არსების საოცარი მემკვიდრეობითი არასრულფასოვნებისადმი.

პატრონმა უთხრა:

– სხვა რამეს ფიქრობ, სულელო. – შემდეგ უფრო მხიარულად თქვა: აბა, ბიმ, ახლა კი ნამდვილად დავიწყეთ, როგორც საჭიროა. – ძაღლს საყელური მოხსნა და მეორე (უფრო უხერხული) ჩამოაცვა, თანაც გრძელი საბელი ჩააბა. – ეძებე!

ახლა ბიმი მხოლოდ მწყერის სუნს ეძებდა, სხვას არაფერს. ივან ივანიჩი კი იქით ეწეოდა, საითაც ფრინველმა გადაინაცვლა. ბიმს არ ესმოდა, რომ მისმა მეგობარმა დაინახა, სად დაჯდა მწყერი იმ სამარცხვინო დევნის შემდეგ (პატრონი, რა თქმა უნდა, ყნოსვით ვერაფერს გრძნობდა, მაგრამ დანახვით კი ხედავდა).

და, აი, ისევ ის სუნი! ბიმი ღვედს ვერ გრძნობს, ძებნის არეს ავიწროებს, ყნოსავს, ყნოსავს, ყნოსავს, ასწია თავი და ახლა ძაღლი ჰაერს ყნოსავს... ისევ ნაბული! მზის ჩასვლის ფონზე ის საოცრად ლამაზია (ამ სილამაზის შეგ-

რძნება ყველას როდი შეუძლია). მღელვარებისაგან აკანკალებულმა ივანიჩმა საბელის ბოლო მაგრად დაიხვია ხელზე და ძაღლს ჩუმიად უბრძანა:

– წინ!.. წინ!..

ბიმი იქით წავიდა, საითაც პატრონი ანიშნებდა, და ერთხელ კიდევ შეჩერდა.

– წინ!!!

ბიმი ისევ ისე გაქანდა, როგორც პირველად. მწყერი ახლა ფრთების ტკაცანით აფრინდა. ბიმი წინანდებურად უჭკუოდ გამოედევნა ფრინველს, მაგრამ... საბელი მოსწიეს და უკან დაახევინეს.

– უკან!!! – დაუყვირა პატრონმა. – არ შეიძლება!!!

ბიმი უკან გადმოქანდა და დაეცა. მას არ ესმოდა, რატომ ექცეოდნენ ასე, და ისევ მწყერისაკენ იწევდა.

– დაწექი!

ძაღლი დაწვა.

და ისევ ყველაფერი გამეორდა, ამჯერად უკვე მეორე მწყერის დევნისას, მაგრამ ახლა ბიმმა საბელის მოჭიმვა უფრო ადრე იგრძნო, ვიდრე პირველად, ბრძანებისთანავე დაწვა და მღელვარების, აღტყინების, ამასთან, მწუხარებისა და სევდისაგან აკანკალდა: ყველაფერი ეს ზედ ეწერა მას ცხვირიდან დაწყებული – კუდამდე. ასე რომ, კისერი ეტკინა! ატკინა არა მარტო სასტიკმა, სამაგელმა საბელმა, არამედ მჩხვლეტავმა ეკლებმაც, რომლებიც საყელურზე შიგნიდან იყო დამაგრებული.

– აი, ასეა საქმე, ბიმიკა. რა გაეწყობა, ასეა საქირო. – ეუბნებოდა ივან ივანიჩი, თან ეფერებოდა და ხელს უსვამდა.

ამ დღიდან იქცა ბიმი ნამდვილ მონადირე ძაღლად. ამავე დღიდან მიხვდა ბიმი, რომ მხოლოდ მას, მხოლოდ მას შეუძლია გაიგოს, სად არის ფრინველი, და რომ მისი პატრონი უმწეოა, ცხვირი კი მხოლოდ შესახედაობისთვის აქვს. დაიწყო ნამდვილი წვრთნა, რასაც საფუძვლად ედო სამი სიტყვა: «არ შეიძლება», «უკან», «კარგია».

შემდეგ? შემდეგ კი – ეჰ! – შემდეგ თოფია! გასროლა. მწყერი დამდულ-რულივით ეცემა ძირს. მისი დაწევაც თურმე საქირო არ ყოფილა, მხოლოდ უნდა იპოვო, ფრთით აილო და დაწვე, დანარჩენი კი მეგობრის საქმეა. თანასწორუფლებიანი თამაში იყო: პატრონს ყნოსვა არ ჰქონდა, ძაღლს – თოფი.

ასეთი თბილი მეგობრობა და ერთგულება ორივესთვის ბედნიერებად იქცა, რადგან ერთმანეთისა ესმოდათ და იმაზე მეტს არ სთხოვდნენ ურთიერთს, რის მოცემაც შეეძლოთ. აი, რა არის საფუძველი მეგობრობისა.

*

ორი წლის ასაკში ბიმი ჩინებული მონადირე ძაღლი დადგა, გულმიმნდობი და პატიოსანი. უკვე ასიოდე სიტყვა ესმოდა, ნადირობასა და სახლთან დაკავშირებული. ივან ივანიჩი რომ ეტყოდა: «მომიტანე» – მიუტანდა, «ჯამი მოიტანე!» – იმასაც მიუტანდა, «სკამზე დაჯექი!» – დაჯდებოდა: ეს კიდევ რაა! თვალეზე ატყობდა: თუ პატრონი კარგი თვალით მისჩერებოდა ვინმეს, ეს ვინმე იმ წუთიდანვე ბიმისთვისაც ნაცნობი იყო; თუ ცუ-

დად შეხედავდა, ძალი ზოგჯერ შეულრენდა კიდევაც; ლაქუსაც გრძობდა უცხო კაცის ხმაში (ალერსიან ლაქუსს), მაგრამ არასოდეს არავისთვის უკბენია, თუნდაც კუდზე დაედგათ ფეხი. ღამით ყეფით აფრთხილებდა პატრონს, რომ მათ კოცონს უცხო უახლოვდებოდა, მაგრამ კბენით კი არ უკბენია არავისთვის. ასეთია ინტელიგენტური ჯიშის ძაღლი.

რაც შეეხება ინტელიგენტურობას, უნდა ითქვას, რომ ბიძმა ასეთი რამეც კი იცოდა (ისწავლა, თავისი ჭკუით მიხვდა): კარებზე უნდა დაეფხაჭუნებინა, რომ გაეღოთ. ზოგჯერ ივან ივანიჩი ავად ხდებოდა, სასეირნოდ ვერ მიჰყავდა და მარტოს უშვებდა. ბიძი ცოტას ირბენდა, მოისაქმებდა, როგორც წესია, მერე შინისაკენ გამოემშურებოდა, უკანა თათებზე შედგებოდა, მუდარით აწკმუტუნდებოდა; კარი გაიღებოდა, პატრონი ფლოსტების მძიმე ფლატუნით გამოივლიდა წინკარს, შეხვდებოდა, მიუალერსებდა და ისევ ლოგინში ჩაწვებოდა. ეს მაშინ, როცა ივან ივანიჩი, ხნიერი კაცი, ავად გახდებოდა ხოლმე (ავადმყოფობით კი სულ უფრო და უფრო ხშირად ავადმყოფობდა, რასაც ბიძი ამჩნევდა).

ბიძმა მტკიცედ შეითვისა: კარზე თუ დააფხაჭუნებ, უეჭველად გაგიღებენ; კარი იმისთვის არსებობს, რომ ყველას შეეძლოს შინ შესვლა: ითხოვე და შეგიშვებენ. ასეთი იყო ძაღლის მტკიცე რწმენა.

მხოლოდ ის არ იცოდა ბიძმა და არც შეიძლებოდა სცოდნოდა, რამდენი მწუხარება და გულგატეხილობა მოჰყვებოდა ასეთ გულუბრყვილო მიმდობლობას; არ იცოდა და არც შეიძლებოდა სცოდნოდა, რომ არსებობს კარები, რომლებიც, რაც უნდა უფხაჭუნო, არ გაიღება.

რა მოხდება შემდეგში, ვინ იცის, მაგრამ ჯერჯერობით კი ერთი რამ დაგვრჩა სათქმელი: ბიძი, ძაღლი, რომელსაც საოცარი ყნოსვა ჰქონდა, ბოლოს მაინც საეჭვო ჯიშის ძაღლად დარჩა, საგვარეულო არ მისცეს. ორჯერ წაიყვანა ივან ივანიჩმა გამოფენაზე, ორჯერვე შეუფასებელი დატოვეს. მაშასადამე, მისი ჯიშის ძაღლების წრიდან განდევნილი იყო და მაინც ბიძი ჩამომავლობით უნიჭო ვინმე არ გახლავთ, ნამდვილი ძაღლია: რვა თვისამ დაიწყო ფრინველზე ნადირობა. მერედა როგორ! მინდა მჯეროდეს, რომ კარგი მომავალი ელოდება.

თავი მეორე გაზაფხულის ტყე

მეორე სეზონზე, როცა ბიძი მესამე წელიწადში გადადგა, ივან ივანიჩმა მას ტყე გააცნო. ტყის გაცნობა ძალიან საინტერესო იყო ძაღლისთვისაც და მისი პატრონისთვისაც.

ველებსა და მინდვრებში ყველაფერი ნათელი, გასაგებია: იქ სივრცეა, ბალახი, ჯეჯილი, პატრონი მუდამ ჩანს, ეძებე, იპოვე, ნაბული გააკეთე და ელოდე ბრძანებას. რა მშვენიერებაა! აქ ტყეში კი, სულ სხვა საქმეა.

ადრეული გაზაფხული იდგა.

პირველად რომ მოვიდნენ, სადამო ხანი იყო, ხეებს შორის კი, თუმცა ფოთოლი ჯერ არ გამოსულიყო, უკვე ბინდდებოდა. ქვემოთ ყველაფერი ჩამუქებული იყო: ხეებიც, შარშანდელი მუქი ყავისფერი ფოთლებიც, ბალახების ყავისფერ-რუხი გამხმარი ღეროებიც, ასკილის ნაყოფიც კი, შემოდგომაზე მუქლალისფერი, ახლა, გამოზამთრების შემდეგ, ყავის მარცვლებს დამსგავსებოდა.

მსუბუქი ნიავი ოდნავ არხევდა მეჩხერ შიშველ ტოტებს. ისინი წვეროებით ეხებოდნენ ერთმანეთს, თითქოს ამოწმებდნენ, ცოცხალია თუ არაო. ხის კენწეროები ოდნავ ირხეოდნენ – შეუფოთლავი ხეებიც კი ცოცხლებს ჰგავდნენ. ყველაფერი საიდუმლოდ მოჩურჩულე და მძაფრსურნელოვანი იყო: ხეებიც, ფეხქვეშ გაფენილი რბილი, ტყის მიწის საგაზაფხულო სურნელით გაჟღენთილი ფოთლებიც და ივან ივანიჩის ფრთხილი და ჩუმი ნაბიჯებიც. მისი ფეხსაცმელიც ფაჩაფუჩობდა, კვალსაც უფრო მძაფრი სურნელება სდიოდა, ვიდრე მინდვრად. ყოველი ხის უკან უცნობი, იდუმალი რაღაც იმალებოდა. ამიტომ იყო, რომ ბიმი მხოლოდ ოციოდე ნაბიჯით შორდებოდა ივან ივანიჩს. გავარდებოდა წინ, გაიქცევ-გამოიქცეოდა აქეთ-იქით და ისევ უკან მორბოდა, სახეში მისჩერებოდა და თითქოს ეკითხებოდა: «ჩვენ აქ რა გვინდაო».

– ვერ გაგიგია, რა ხდება, არა, ბიმ? – ხვდებოდა ივან ივანიჩი. – გაიგებ, გაიგებ, ბიმკა. ცოტა მოიცადე. – აი, ასე დადიოდნენ და ერთმანეთს აკვირდებოდნენ.

მაგრამ, აი, ერთ განიერ მდელოზე შეჩერდნენ, ორი განაკაფის შესაყარზე. გზა ოთხივე მხარეს მიდიოდა. ივან ივანიჩი თხილის ბუჩქს ამოეფარა, დასავლეთისკენ მიბრუნდა და მალლა დაიწყო ცქერა. ბიმიც იქით იცქირებოდა და, რაც ძალა და ღონე ჰქონდა, ცდილობდა მიხვედრილიყო, რა იყო იქ დასანახავი.

ზემოთ ჯერ კიდევ სინათლე იყო, აქ, ქვემოთ კი, სულ უფრო და უფრო ბნელდებოდა. ტყეში ვიღაცამ გაიშრიალა და მიჩუმდა. ისევ გაიშრიალა და ისევ მიჩუმდა. ბიმი ივან ივანიჩის ფეხს მიეკრა, – ასე ეკითხებოდა პატრონს: «იქ რა არის ან ვინ არის? იქნებ წავიდეთ, ვნახოთ?»

– კურდღელია, – ძლივს გასაგონად თქვა ივან ივანიჩმა. – ყველაფერი კარგადაა, ბიმ, კარგად. კურდღელია. დაე, ირბინოს.

რაკი «კარგადაა», მაშასადამე, ყველაფერი რიგზე ყოფილა. «კურდღელი» – ესეც გასაგებია: ბევრჯერ, როცა ბიმი მხეცუნას კვალს წააწყდებოდა, ამ სიტყვას უმეორებდნენ. ერთხელ კი თვითონ კურდღელიც ნახა, შეეცადა კიდევ, დასწოდა, მაგრამ სასტიკი საყვედური დაიმსახურა და დასაჯეს, არ შეიძლებაო!

მაშ, ასე, სადღაც ახლოს გაიშრიალა კურდღელმა. მერე რაღა მოხდება?

უეცრად მალლა ვიღაც უჩინარი და უცნობი ახორხორდა: «ხორ-ხორ! ...ხორ-ხორ! ხორ-ხორ!...» ხრიალი პირველად ბიმმა გაიგონა და შეკრთა. პატრონიც შეკრთა. ორივენი მალლა იცქირებოდნენ, მხოლოდ მალლა... უეცრად მეწამულ-მოლურჯო დაისის ფონზე, განაკაფის გასწვრივ, ფრინველი გამოჩნდა. პირდაპირ მათკენ მოფრინავდა, დროგამოშვებით ისე გაჰკიოდა, თითქოს ფრინველი კი არა, პატარა მხეცუნა მოფრინავს და მოხორხორებსო.

მაგრამ მაინც ფრინველი იყო. დიდი ჩანდა, ფრთები კი სრულიად უხმაურო ჰქონდა (ამ მხრივ არც მწყერს ჰგავდა, არც გნოლს, არც იხვს). ერთი სიტყვით, ზემოთ უცნობი რაღაც მოფრინავდა.

ივან ივანიჩმა თოფი მოიმარჯვა. ბიმიც მაშინვე დაწვა და თვალს არ აშორებდა ფრინველს. თოფის გასროლა ტყეში ისეთი მკვეთრი და ძლიერი იყო, როგორც ბიძს აქამდე არასოდეს გაეგონა. ექომ ტყეს გადაუარა და სადღაც შორს მიჩუმდა.

ფრინველი ბუჩქებში ჩავარდა, მაგრამ მეგობრებმა მალე იპოვეს. ივან ივანიჩმა წინ დაუდო ბიძს და უთხრა:

– იცნობდე, ძმაო: ტყის ქათამია, – ერთხელ კიდევ გაუმეორა: – ტყის ქათამი.

ბიმი ყნოსავდა და თათით უსინჯავდა ფრინველს ნისკარტს. შემდეგ დაჯდა ათრთოლებული და გაოცებისაგან წინა თათებს მოუსვენრად აცეცებდა. რა თქმა უნდა, თავის თავს ელაპარაკებოდა: «ასეთი ცხვირი ჯერ არ მინახავს. აი, ცხვირი ამას ჰქვია!»

ტყე კი ოდნავ შირიალებდა, მაგრამ თანდათან მშვიდდებოდა და ერთბაშად გაყურდა კიდევ, თითქოს ვიღაც უხილავმა ხეების ზემოთ განიერი ფრთები უკანასკნელად აიქნია და თქვა: კმარა შრიალიო. ტოტები გაშემდნენ, ხეები თითქოს იძინებდნენ, მხოლოდ ზოგჯერ თუ შეკრთებოდნენ ბინდში.

კიდევ სამმა ტყის ქათამმა გადაიფრინა, მაგრამ ივან ივანიჩმა აღარ ესროლა. თუმცა უკანასკნელი ფრინველი არ დაუნახავთ სიბნელეში, მხოლოდ მისი ხმა მოესმათ, მაგრამ ბიმი გაოცებული იყო: რატომ არ ესროლა პატრონმა მათ, რომლებიც კარგად მოჩანდნენ. აი, რა აღელვებდა მალს, ივან ივანიჩი კი, ეტყობა, უბრალოდ, ან მაღლა იცქირებოდა, ანდა თავდახრილი უგდებდა ყურს სიჩუმეს. ორივენი დუმდნენ.

აი, როდისაა სიტყვა ზედმეტი ადამიანისთვისაც და, მით უმეტეს, ძალისთვის!

მხოლოდ ბოლოს, წასვლის წინ, ივან ივანიჩმა ჩაილაპარაკა:

– კარგია, ბიმი! სიცოცხლე ხელახლა იწყება. გაზაფხულია.

ბიმი პატრონის კილოზე მიხვდა, რომ მეგობარი კარგ გუნებაზე იყო, და მუხლებში ატაკა ცხვირი, თან კუდი გააქიცინა: კარგია, რა თქმა უნდაო.

...მეორედ აქ გვიან დილით მოვიდნენ, მაგრამ უთოფოდ.

არყის ხის სურნელოვანი დაბერილი კვირტები, ხის ფესვების ძლიერი სუნი, ახლად აღმოცენებული ბალახის უნაზესი სურნელების ნაკადი, – ყოველივე ეს საოცრად ახალი და წარმტაცი იყო. მზე ტყის ყოველ კუნჭულში აღწევდა, გარდა ფიჭვნარისა, მაგრამ ისიც აქა-იქ დაესერა მის ოქროსფერ სხივებს: სიჩუმე იდგა. აჰ, რა კარგია გაზაფხულის დილის სიჩუმე ტყეში!

ამჯერად ბიძს უფრო გაბედულად ეჭირა თავი: ყველაფერი კარგად ჩანდა (იმდღევანდელივით როდი ბნელოდა), ამიტომ აქეთ-იქით დაქროდა, თუმცა პატრონს თვალს არ აშორებდა. ყველაფერი ჩინებულად მიდიოდა.

ბოლოს ბიძს შორიდან ტყის ქათმის სუნი ეცა. ფრინველის სუნი იკრა თუ არა, კლასიკური ნაბული გააკეთა. ივან ივანიჩმა უბრძანა: «წინო!» მაგრამ თოფი არ ჰქონდა, რა უნდა ესროლა! ფრინველის აფრენის დროს კი, რო-

გორც წესია, უბრძანა, დაწოლილიყო, სრულიად გაუგებარი იყო, ხედავდა პატრონი რამეს თუ ვერა! ბიმი ცალი თვალით მას უყურებდა მანამდე, ვიდრე არ დარწმუნდა ხედავსო.

მეორე ტყის ქათმის აფრენის დროსაც ასე მოხდა. მაშინ კი ბიმმა სცადა, წყენა ოდნავ მაინც გამოეხატა: ამას ამჟღავნებდა მისი დამაბული გამოხედვა, განზე გაქცევა, დაუმორჩილებლობის ცდა, ერთი სიტყვით, უკმაყოფილება თანდათან მწიფდებოდა და გამოსავალს ეძებდა. სწორედ ამიტომ იყო, რომ ბიმი ჩვეულებრივი ეზოს ძაღლივით გამოეკიდა აფრენილ მესამე ტყის ქათამს. მაგრამ ტყის ქათამს დიდხანს ვერ სდევ: ტოტებს შორის გაიელვებს და გაქრება. ბიმი უკმაყოფილო დაბრუნდა, თანაც დასაჯეს კიდეც. რა გაეწყობა, _ მოშორებით დაწვა და ღრმად ამოიოხრა (ძაღლებს ასეთი რამე კარგად გამოსდით).

ბიმი ყველაფერს გადაიტანდა, რომ ამას კიდეც სხვა წყენაც არ დართვოდა. ძაღლმა ამჯერად კიდეც ერთი ნაკლი აღმოუჩინა პატრონს: მას წარყვნილი ყნოსვა ჰქონდა, უამისოდაც ყნოსვა აკლდა, ახლა კი...

აი, როგორ იყო.

ივან ივანიჩი გაჩერდა, მიიხედა-მოიხედა და ჰაერი დაეწოსა. შემდეგ ხესთან მივიდა, ჩაცუცქდა და ფრთხილად გადაუსვა თითი პაწაწინა ყვავილს (ივან ივანიჩისათვის სრულიად უსუნო იყო, ბიმისათვის კი საშინლად ყარდა). ნეტავ რა ნახა ამ ყვავილში: მაგრამ ივან ივანიჩი იჯდა და იღიმებოდა. ბიმმა, რა თქმა უნდა, თავი ისე დაიჭირა, თითქოს ისიც კარგად იყო, ნასიამოვნები გახლდათ, მაგრამ მხოლოდ პიროვნების პატივსაცემად მოიქცა ასე, სინამდვილეში კი ძალზე გაოცებული იყო.

_ შეხედე, შეხედე, ბიმ! _ შესძახა ივან ივანიჩმა და ძაღლს დრუნჩი ყვავილისაკენ დაახრევინა.

ამის ატანა კი ბიმს აღარ შეეძლო, და დრუნჩი გვერდზე გასწია. შემდეგ მაშინვე განზე გადგა და მინდორზე დაწვა. მთელი მისი გარეგნობა ერთ რამეს გამოხატავდა: «მიდი, მიდი, ყნოსე ეგ შენი ყვავილიო». აზრთა სხვაობა ურთიერთდამოკიდებულების სასწრაფო გამორკვევას თხოულობდა, მაგრამ პატრონი აღტაცებული შესცინოდა ბიმს. ესეც საწყენი იყო. «ერთი ამას და მიხედეთ, როგორ იცინის».

პატრონი კი ისევ ყვავილს მიუბრუნდა:

_ გამარჯობა, მეკვლე!

ბიმი ნამდვილად მიხვდა, რომ სიტყვა «გამარჯობა» მისთვის არ უთქვამთ.

ძაღლს, თუკი შეიძლება ასე ითქვას, გულში ეჭვი შეეპარა. აი ასეთი რამ მოხდა იმ დღეს. მხოლოდ შინ მისვლის შემდეგ თითქოს აღდგა დამოკიდებულება. მაგრამ ბიმისათვის ეს დღე მარცხიანი გამოდგა: ფრინველს მიაგნეს და არ ესროლეს, თვითონ მოისაზრა, დაედევნა ტყის ქათამს და დასაჯეს, ის ყვავილიც რას წარმოადგენდა ასეთს? არა, ძაღლის ცხოვრება მაინც ძაღლურია, რადგან იგი სამი «ვეშაპის» ჰიპნოზს ემორჩილება. ესენია: «არ შეიძლება», «უკან», «კარგია».

მხოლოდ არც ერთმა არ იცოდა, არც ივან ივანიჩმა და არც ბიძმა, რომ ოდესმე ეს დღე, თუკი მას გაიხსენებდნენ, მეტისმეტად ბედნიერად მოეჩვენებოდათ.

პატრონის ჩანაწერები

იმ დროს, როცა ჯერ კიდევ არ გაშლილან ახლად გაღვიძებული კვირტები, ზამთარში გადანაკაფ სევდამორეულ ჯირკებს ამონაყარი ჯერ არა აქვთ და მხოლოდ იცრემლებიან, როცა შიშველი ტოტებიც არ შრიალებენ და მხოლოდ ფრთხილად ელამუნებიან ერთმანეთს, ზამთრის სიმძიმით დაქანცულ ტყეს უეცრად თეთრყვავილას სურნელება მოეფინა, ის ოდნავ იგრძნობოდა, მაგრამ ეს იყო სურნელება გამოღვიძებული ბუნებისა და ამიტომ მთრთოლვარე და სასიხარულო იყო, თუმცა ოდნავ საგრძნობი. ვიხედები აქეთ-იქით, ის კი თურმე აქვია, ჩემ გვერდით. დგას დედამიწაზე ყვავილი, ცისფერი ზეცის პაწაწინა წვეთი, უბრალო და გულდია მაცნე სიხარულისა და ბედნიერების მათთვის, ვისთვისაცაა ეს დაწესებული და გასაგები. მაგრამ ყველასათვის, ბედნიერისთვისაც და უბედურისთვისაც, იგი ახლა ცხოვრების მშვენებაა და სილამაზე.

აი, ასეა ჩვენ შორისაც (აღამიანებს შორის): არიან სუფთა გულის უბრალო ადამიანები, «შეუმჩნეველნი» და «პატარები», მაგრამ მათ უზარმაზარი გული აქვთ, სწორედ ისინი ამშვენებენ ცხოვრებას რადგან ისინი იტყვევენ ყველაფერს, რაც კი კაცობრიობაში საუკეთესოა – სიკეთეს, უბრალოებას, ნდობას. ჰოდა, თეთრყვავილაც ასევეა – იგი დედამიწაზე დაცემულ ცის წვეთსა ჰგავს...

რამდენიმე დღის შემდეგ (გუშინ) მე და ბიძი ისევ იმ ალაგას ვიყავით. ცამ დედამიწას ათასობით ცისფერი წვეთი მოაპკურა. ვეძებ, აქეთ-იქით ვიციქირები, სად არის ის პირველი მეკვლე, ყველაზე გამბედავი? მგონი, ეს უნდა იყოს. ის არის თუ არა, არ ვიცი. უკვე ისე ბევრი ყვავილია, მისი პოვნა და შემჩნევა შეუძლებელია: მის შემდეგ ამოსულებში აირია, დაიკარგა. პატარა კია, მაგრამ ვაჟკაცია, ჩუმია, ისეთი შეუპოვარი, რომ კაცს ეგონება, უკანასკნელ სუსხს სწორედ მისი შეეშინდა, მოტყდა და გარიჟრაჟზე ტყის პირას თრთვილის უკანასკნელი თეთრი დროშა გამოფინაო. ცხოვრება წინ მიდის.

...ბიძისათვის ყველაფერი ეს გაუგებარია. პირველად ეწყინა კიდევ, იეჭვიანა. თუმცა, ბევრი ყვავილიც რომ ამოვიდა, მაშინაც არ აქცევდა მათ ყურადღებას. დაგეშვის დროს ცუდად ეჭირა თავი: უთოფობამ ცუდ გუნებაზე დააყენა. ჩვენ განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე ვდგავართ, მაგრამ ძალიან, ძალიან ახლობლები ვართ. ბუნება ყველაფერს მტკიცე კანონის მიხედვით ქმნის: ურთიერთაუცილებლობის კანონით. ეს კანონი ყველა საფეხურზე მოქმედებს – უმარტივესიდან დაწყებული – მაღალგანვითარებულ ცხოვრებამდე... ბიძი რომ არ ყოფილიყო, განა ასეთ საშინელ მარტოობას გავუძლებდი?

...როგორი აუცილებელი იყო ჩემთვის ჩემი მეუღლე! იმასაც უყვარდა თეთრყვავილები. წარსული სიზმარსა ჰგავს...

იქნებ აწმყოც სიზმარია? სიზმარი ხომ არ არის ზაფხულის გუშინდელი ტყე, ცისფრად მოკიაფე მიწა? რა გაეწყობა: ცისფერი სიზმრები ღვთაებრივ-სამკურნალო წამალია, თუმცა, დროებითი. რა თქმა უნდა, დროებითი. რადგან მწერლებიც კი მხოლოდ ცისფერ სიზმრებს რომ ქადაგებდნენ, უფერულებს გვერდს უქცევდნენ; ადამიანებს აღარ ააღელვებდათ მომავალი, რადგან აწმყოს მარადიულად ჩათვლიდნენ მომავალშიაც. დროში განწირულობის ხვედრი სწორედ ის არის, რომ აწმყო მხოლოდ წარსულად უნდა იქცეს. ადამიანს არ ძალუძს, ბრძანოს: «მზეო, შესდექ!» დრო შეუჩერებელია და უღმობელი. ყველაფერი დროსა და მოძრაობაშია. ის კი, ვინც მხოლოდ მყარ ცისფერ სიმშვიდეს ეძებს, უკვე მთლიანად წარსულშია, – იქნება იგი თავის თავზე მზრუნველი ახალგაზრდა თუ მიხრწნილი მოხუცი – ასაკს მნიშვნელობა არა აქვს. ცისფერს თავისი ბგერა აქვს, იგი ჟღერს, როგორც სიმშვიდე, თავდავიწყება, მაგრამ მხოლოდ დროებითი, მხოლოდ სულის მოსათქმელი; ასეთი წუთის ხელიდან გაშვება არ შეიძლება.

მე რომ მწერალი ვიყო, უეჭველად ასე ვიტყვოდი:

«ო, მოუსვენარო ადამიანო! დიდება შენ, ვინც მარად ფიქრობ და იტანჯები მომავლისათვის! თუ სულით დასვენება მოგინდეს, ადრე გაზაფხულზე წადი ტყეში, თეთრყვავილებთან მიდი და შენ იხილავ სინამდვილის მშვენიერ სიზმარს. წადი ჩქარა! რამდენიმე დღის შემდეგ თეთრყვავილები შეიძლება აღარც იყოს და შენც ვეღარ დაინახსოვრებ ჯადოსნურ სანახაობას, რომელიც ბუნებამ გიბოძა. წადი, დაისვენე. თეთრყვავილები ბედნიერებას მოასწავებსო, – ამბობს ხალხი».

...ბიმი კი გდია და სძინავს. სიზმარს ხედავს: ფეხებს აქნევს, ალბათ, სიზმარში სადღაც გარბის. თეთრყვავილების სურნელება ყელში ამოსდის: ცისფერს რუხად ხედავს (ასეა მოწყობილი ძაღლის მხედველობა). ბუნებამ თითქოს სინამდვილის გამმუქებელი შექმნა. მიდი და დააჯერე საყვარელი მეგობარი, რომ ისიც ადამიანის თვალთახედვით იცქირებოდეს. თავიც რომ წააგდებინო, მაინც თავისებურად დაინახავს ყველაფერს. სავსებით დამოუკიდებელი ძაღლია.

თავი მესამე ბიმის პირველი მტერი

გავიდა ბიმისათვის მხიარული, ბედნიერი ივან ივანიჩთან მეგობრობით სავსე ზაფხული. მინდორსა და ჭაობებში უთოფოდ სეირნობა, მზიანი დღეები, ბანაობა, მდინარის პირას გატარებული მშვიდი საღამოები – ამაზე მეტი რა უნდა უნდოდეს რომელიც გინდათ ძაღლს? ნამდვილად არაფერი.

ვარჯიშისა და დაგეშვის დროს ისინი მონადირეებსაც ხვდებოდნენ ხოლმე. გაცნობა სწრაფად ხდებოდა, რადგან ყოველ მათგანს ძაღლი ახლდა. სანამ პატრონები მოახერხებდნენ გაცნობას, ძაღლები ერთმანეთისაკენ გარბოდნენ და მოკლედ საუბრობდნენ ძაღლურ ენაზე – მზერითა და სხვადასხვა მოძრაობით.

– «შენ ვინა ხარ, ხვადი თუ ძუ?» – ეკითხებოდა ბიმი და ახალ ნაცნობს სათანადო ადგილებს უყნოსავდა (პროფორმისათვის, რა თქმა უნდა).

– «თვითონ ხომ ხედავ, რას მეკითხები», – პასუხობდა ძუ.

– «როგორ ცხოვრობ?» – მხიარულად ეკითხებოდა ბიმი.

– «ვმუშაობთ! – წკმუტუნით პასუხობდა ძუ და თან კეკლუცად შეხტებოდა ოთხივე ფეხზე.

ამის შემდეგ პატრონებთან გარბოდნენ და ხან ერთსა და ხან მეორეს მოახსენებდნენ თავიანთი გაცნობის ამბავს. მერე კი, როცა ორივე მონადირე ბუჩქის ან ხის ჩრდილში დაჯდებოდა სასაუბროდ, ძაღლები იმდენს დარბოდნენ, ენა პირში აღარ ეტეოდათ. მაშინ ისინიც პატრონების გვერდით დაწვებოდნენ და უსმენდნენ მათ ხმადაბალ, გულითად საუბარს.

სხვა ადამიანები, გარდა მონადირეებისა, ბიმისათვის ნაკლებ საინტერესონი იყვნენ: ისინი მხოლოდ ადამიანები იყვნენ, მეტი არაფერი. კარგები არიან, მაგრამ მონადირეები ხომ არ არიან!

აი, ძაღლები კი სხვადასხვაგვარებია.

ერთხელ მინდორში ერთ პატარა გაბურძენილ ძაღლს შეეყარა, ბიმზე ორჯერ პატარა იყო, შავი. თავდაჭერილად მიესალმნენ ერთმანეთს, ყოველგვარი კეკლუცობის გარეშე. რა დროს კეკლუცობა იყო, ახალმა ნაცნობმა ძუმ ასეთი შემთხვევისათვის ჩვეულებრივ შეკითხვებზე ზანტად გააქნია კუდი და უპასუხა:

– «მშია».

პირიდან თავგის სუნი ამოსდიოდა. ბიმმა დასუნა და გაოცებით ჰკითხა:

– «თავი შეჭამე?»

– «შევჭამე, – უპასუხა ძუმ. – მშია». და ლერწმის თეთრი, კორძებიანი ფესვის ღრღნა დაიწყო.

ბიმსაც უნდოდა გაესინჯა ლერწმის ფესვი, მაგრამ ძუმ არ დაანება, ისევ გაიმეორა:

– «მშია».

ბიმმა მოიცადა, ვიდრე ძუ ყველაფერს შეჭამდა, მერე სთხოვა, გამომყევო. ძუ დაუყოვნებლივ ძუნძულით გაჰყვა. ძუ გაბურძენილი, მაგრამ სუფთა იყო (ჩანდა, ბანაობა უყვარდა, როგორც ძაღლების უმრავლესობას, რის გამოც ზაფხულში უსახლკარო ძაღლებიც კი სუფთანი არიან). ბიმმა მიუყვანა პატრონს, შორიდან რომ თვალს ადევნებდა მათ გაცნობას, მაგრამ ბურძენია ერთბაშად არ მიენდო უცხო კაცს და მოშორებით ჩაცუცქდა, მიუხედავად იმისა, რომ ბიმი ხან პატრონთან მიირბენდა, ხან – მასთან, ეძახდა, ამშვიდებდა. ივან ივანიჩმა ზურგჩანთა მოიხსნა, ძეხვი ამოიღო, პატარა ნაჭერი ჩამოათალა და ბურძენიას გადაუგდო.

– ჩემკენ, ბურძენია, ჩემკენ.

ნაჭერი ძაღლისაგან სამიოდე მეტრის დაშორებით დაეცა. ძაღლი ფრთხილად წამოვიდა ნაჭრისაკენ, მისწვდა, შეჭამა და იქვე დაჯდა. შემდეგი ნაჭრის გულისთვის კიდევ უფრო ახლოს მიიწია. მერე კი უკვე ივან ივანიჩის ფეხებთან ჭამდა, მოფერების უფლებაც კი მისცა, მხოლოდ, ცოტა არ იყოს, შიშნარევად. ბიმმა და ივან ივანიჩმა მას ძეხვის მთელი რგოლი შეაჭამეს: პატრონი ბურძენიას ძეხვის ნაჭრებს უყრიდა, ბიმი კი არ ეცილებოდა. ჩვეულებრივი ამბავია: ძაღლს რომ ნაჭერს გადაუგდებენ, ახლოს მოვა, მეორეზე, – კიდევ უფრო ახლოს, მესამესა და მეოთხეზე შენს ფეხებთან აღმოჩ-

ნდება და ერთგულად გემსახურება. ასე ფიქრობდა ივან ივანიჩი. მან ბურმენია გასინჯა. თავზე ხელი მოუთათუნა და თქვა:

– ცხვირი ცივი აქვს, მაშასადამე, ჯანმრთელია, ეს კარგია. – და ორთავეს უბრძანა: – მიდი, მიდიო!

ბურმენიას ასეთი სიტყვები არ ესმოდა, მაგრამ როცა ნახა, ბიმი ბალახში დაბზრილდა, მოისაზრა, რომ იმასაც უნდა ერბინა. და, რა თქმა უნდა, ძაღლების ისეთი თამაში გაიმართა, რომ ბიმს დაავიწყდა კიდეც, რისთვის იყო აქ მოსული. ივან ივანიჩი ამის წინააღმდეგი არ იყო და სტვენა-სტვენით განაგრძობდა გზას.

ქალაქამდე ბურმენია უყოყმანოდ მისდევდა მათ. მაგრამ ქალაქის გარეუბნებში მოულოდნელად გზის პირას დაჯდა და ფეხი არ მოიცვალა. ეძახდნენ, ეპატიჟებოდნენ, მაგრამ ამაოდ. ასე იჯდა ფეხმოუცვლელად და მხოლოდ თვალს აყოლებდა მათ. ივან ივანიჩი შეცდა – ყველა ძაღლს როდი მოქრთამავ სატყუარათი.

ბიმი არ იცოდა და არც შეეძლო სცოდნოდა, რომ ბურმენიასაც პატრონები ჰყავდა; რომ ის პატრონები საკუთარ პატარა სახლში ცხოვრობდნენ. მაგრამ მთელი ქუჩა დაანგრის, ბურმენიას პატრონებს კი მეხუთე სართულზე მისცეს კეთილმოწყობილი ბინა.

ერთი სიტყვით, ბურმენია ბედის ანაბარა მიატოვეს. მაგრამ ძაღლმა მიაგნო იმ ახალ სახლსაც და პატრონის კარსაც, იქ კი სცემეს და გამოაგდეს. ჰოდა, მარტოდმარტო დარჩა. ქალაქში მხოლოდ ღამით დადიოდა, როგორც ყველა მაწანწალა ძაღლი. ივან ივანიჩი ყველაფერს მიხვდა, მაგრამ ბიმს ხომ ვერაფერს გააგებინებდა. ბიმს კი არამც და არამც არ უნდოდა ბურმენიას მიტოვება: სულ უკან იხედებოდა, ჩერდებოდა, ივან ივანიჩს მისჩერებოდა, მაგრამ ივან ივანიჩი არხეინად მიდიოდა.

მას რომ სცოდნოდა, რომ მწარე ბედი ისევ შეახვედრებდა ერთმანეთს ბურმენიასა და ბიმს, მას რომ ისიც სცოდნოდა, სად და როდის მოხდებოდა ეს, ასე მშვიდად არ განაგრძობდა გზას. მაგრამ მომავალი ადამიანისთვისაც უცნობია.

*

... მესამე ზაფხულმა გაიარა. ბიმისათვის კარგი იყო ეს ზაფხული, არც ივან ივანიჩისათვის იყო ცუდი. ერთხელ პატრონმა ფანჯარა დახურა და თქვა:

– ყინავს, ბიმკა, პირველი ყინვაა.

ბიმი ვერ გაიგო. წამოდგა და სიბნელეში ცხვირი დაატაკა ივან ივანიჩის მუხლს, ამით გააგებინა: «ვერ მივხვდიო».

ივან ივანიჩმა კარგად იცოდა ძაღლების ენა, – თვალებისა და მოძრაობის ენა. სინათლე ანთო და ბიმს ჰკითხა:

– არ გესმის, სულელო? – შემდეგ გასაგებად აუხსნა: ხვალ ტყის ქათმებზე წავალთ სანადიროდ, ტყის ქათმებზე.

ო, ეს სიტყვა ბიმი იცოდა! ახტა და ნიკაპზე აუსვა ენა მეგობარს.

– ხვალ სანადიროდ მივდივართ, სანადიროდ, ბიმ!

რა ამბავი შეიქნა, ბიმი დატრიალდა, თავის კუდს სწვდა და ციბრუტივით დაბზრიალდა. შემდეგ დაჯდა, ივან ივანიჩს სახეში მიაშტერდა და წინა თათების დაძეწილი ბეწვი აუკანკალდა. ეს ჯადოსნური სიტყვა _ «ნადირობა» _ ბიმისთვის ბედნიერების ნიშანი იყო, მაგრამ პატრონმა ბრძანა:

_ ახლა კი დავიძინოთ! _ სინათლე გამორთო და დაწვა.

ღამის დარჩენილი ნაწილი ბიმმა პატრონის საწოლთან გაატარა. იწვა, მაგრამ რა დააძინებდა! თვითონ ივან ივანიჩიც ხან თვლემდა, ხან ეღვიძებოდა, გათენებას ელოდა.

დილით ერთად ჩაალაგეს ზურგჩანთა, ზეთი მოაცილეს თოფის ლულებს, მსუბუქად ისაუზმეს (სანადიროდ წასვლის წინ მამღრისად ჭამა არ შეიძლება), სავაზნე გასინჯეს, ადგილი შეუნაცვლეს მის ბუდეებში ჩაწყობილ ვაზნებს. სამუშაო ბევრი იყო, დრო კი _ ცოტა. ბიმი სულ უკან დასდევდა ივან ივანიჩს. სამზარეულოში შევიდოდა, იქ მიჰყვებოდა, საკუჭნაოში გავიდოდა, ისიც ფეხდაფეხ მისდევდა. ივან ივანიჩმა ზურგჩანთიდან კონსერვის ქილა რომ ამოიღო (ცუდად იდო) ბიმმა აიღო და უკან ჩადო. ვაზნებს რომ სინჯავდა, ბიმი თვალს ადევნებდა (არაფერი შეეშალოსო), ამას გარდა, ბიმს ხანდახან თოფის შალითისთვის ცხვირი უნდა მიეჭირა (თოფი ადგილზეაო?). დროდადრო ამ ყველაფერს ისიც ემატებოდა, რომ ასეთ გაწამაწიაში მღელვარებისაგან ყურს უკან მოეფხანებოდა ხოლმე, ჰოდა, თათი ხომ უნდა აეწია და მოეფხანა (ჭირსაც წაუღია მისი თავი)! ამის დრო კი არ იყო, ისედაც უაღრესად ბევრი საქმე ჰქონდათ.

როგორც იქნა, მოემზადნენ. ბიმი აღტაცებული იყო, მაშ რა იქნებოდა! პატრონს უკვე მონადირის ქურთუკი ეცვა, მონადირის ჩანთა მხარზე ჰქონდა გადაკიდებული, თოფიც ჩამოიხსნა.

_ სანადიროდ, ბიმ! სანადიროდ, _ გაიმეორა ივან ივანიჩმა. «სანადიროდ, სანადიროდ!» _ თვალებით ამბობდა აღტაცებული ბიმი, თან წკმუტუნებდა მთელ ქვეყნიერებაზე ერთადერთი მეგობრისადმი მადლობისა და სიყვარულის გრძნობით აღვსილი.

სწორედ ამ დროს შემოვიდა კაცი. ბიმი მას იცნობდა _ ეზოში შეხვედრია, მაგრამ ნაკლებსაინტერესოდ მიაჩნდა, ყურადღების ღირსად არ თვლიდა. კაცი სქელი იყო, მოკლე ფეხები და ფართო სახე ჰქონდა. მან ხრინწიანი ბოხი ხმით თქვა:

_ ესე იგი, გამარჯობათ! _ სკამზე დაჯდა და სახე ხელსახოცით მოიწმინდა. _ ასე... მაშ, სანადიროდ მიბრძანდებით, არა?

_ დიახ, სანადიროდ, _ უკმაყოფილოდ ჩაიბურტყუნა ივან ივანიჩმა. _ ტყის ქათამზე მივდივარ სანადიროდ.

_ აჰ... სანადიროდ... მაშასადამე, ცოტა უნდა მოიცადოთ.

ბიმი ყურადღებით და გაოცებით მისჩერებოდა ხან პატრონს, ხან სტუმარს. ივან ივანიჩმა თითქმის გაბრაზებით თქვა:

_ არ მესმის, გამაგებინეთ, რა გნებავთ?

ამ დროს ბიმმა, ჩვენმა ალერსიანმა ბიმმა, ჯერ ოდნავ დაიღრინა, შემდეგ კი უეცრად დაიყეფა. ასეთი რამ არასოდეს მომხდარა, რომ სახლში, თანაც სტუმრისათვის შეეტეოს. სტუმარს არ შეშინებია, თითქმის სრულიად გულგრილი დარჩა.

_ ადგილზე! _ ასევე გაჯავრებით თქვა ივან ივანიჩმა.

ბიმი დაემორჩილა: საგებელზე დაწვა, თავი თათებზე დადო და სტუმარს მიაჩერდა.

_ დახე! შენი ესმის, ასე... მაშასადამე, მცხოვრებლებსაც სადარბაზოში ისე უყეფს, როგორც, ვთქვათ, მელიებს?

_ არასოდეს, არასოდეს და არავის უყეფს. ეს პირველად მოუვიდა, პატიოსნებას გეფიცებით, _ აღელდა ივან ივანიჩი; თანაც გაჯავრდა: _ სხვათა შორის, მელიებთან არავითარი საქმე არა აქვს.

_ ა-ჰა, მოდი, საქმეზე ვილაპარაკოთ, _ თქვა სტუმარმა.

ივან ივანიჩმა ჩანთა მოიხსნა და ქურთუკი გაიხადა.

_ გისმენთ.

_ ესე იგი, ძალი გყავთ, _ დაიწყო სტუმარმა, _ მე კი... _ ამ დროს ჯიბიდან ქალაღი ამოიღო, _ საჩივარი მაქვს თქვენი ძალის თაობაზე, _ და ქალაღი ივან ივანიჩს მიაწოდა.

კითხვის დროს ივან ივანიჩი ღელავდა. ეს რომ შეამჩნია, ბიმი უნებართვოდ მიატოვა თავისი ადგილი და ფეხებთან დაუჯდა პატრონს, თითქოს მისი დაცვა სურსო, სტუმარს კი აღარც უყურებდა, თუმცა ფხიზლად კი იყო.

_ სისულელეები მოუჩმახავს, _ თქვა ივან ივანიჩმა უკვე მშვიდად. _ სისულელეა. ბიმი ალერსიანი ძალია, არავისთვის უკბენია და არც უკბენს, არც აწყენინებს, ინტელიგენტური ძალია.

_ ხე-ხე-ხე! _ მუცელი აათახთახა სტუმარმა და უდროოდ დროს დააცემინა ცხვირი, _ უ-უ, სულელი! _ ალერსით მიუბრუნდა ბიმს.

ბიმი კიდევ უფრო მეტად შეაქცია მხარი, მაგრამ მიხვდა, რომ საუბარი მას ეხებოდა, და ამოიოხრა.

_ ასე არჩევთ საჩივრებს? _ ჰკითხა უკვე სრულიად დაწყნარებულმა ივან ივანიჩმა სტუმარს, და გაიღიმა. _ ვისაც უჩივიან, იმას აკითხებთ საჩივარს. ისედაც დაგიჯერებდით: თქვენს სიტყვას ვენდობოდი.

ბიმი სტუმარს თვალეში სიცილის ნაპერწკალი შეამჩნია. სტუმარმა თქვა:

_ ჯერ ერთი, ასეა დადგენილი, მეორეც _ საჩივარი, თქვენზე კი არა, ძალზეა. ძალს კი საჩივარს არ წავაკითხებთ, _ და გაეცინა.

პატრონმაც ჩაიცინა. ბიმს კი არც გაღიმებია: იცოდა, მასზე ლაპარაკობდნენ, მაგრამ რას ლაპარაკობდნენ, ამას კი ვერ მიხვედრილიყო: მეტად გაუგებარი სტუმარი ბრძანდებოდა. სტუმარმა ბიმისაკენ გაიშვირა თითი და თქვა:

_ ძალი უნდა მოიშოროთ, _ და კარისაკენ გაიქნია ხელი.

ბიმი მიხვდა, რომ მისგან მოითხოვდნენ, გარეთ გასულიყო, მაგრამ ერთი ხელისდადებითაც კი არ მოშორებია პატრონს.

_ მომჩივანს დაუძახეთ. მოვილაპარაკოთ, იქნებ საქმე მოვაგვაროთ, _ სთხოვა ივან ივანიჩმა.

სტუმარი მოულოდნელად გავიდა და მალე ქალი შემოიყვანა.

_ აი, მაშასადამე, მოგიყვანე.

ბიმი ამ ქალსაც იცნობდა: დაბალი იყო, მყვირალა და ქონმოდებული. სხვა მოცლილ ქალებთან ერთად დილიდან საღამომდე ეზოში მერხზე იჯდა, ერთხელ ბიმი ხელიც კი აულოკა (მარტო მისი კი არა, მთელი კაცობრიობის სიყვარულით), ქალმა იკივლა, ღია ფანჯრებისკენ მიბრუნდა და ხმამაღლა დაიწყო ყვირილი. ბიმი ვერ მიხვდა, რატომ ყვიროდა ეს დედაკაცი, მაგრამ შეეშინდა, გაიქცა და თავისი ბინის კარს დაუწყო ფხაჭნა. ამაზე მეტი ბრალი ამ ქალის წინაშე მას არ ჰქონდა. და, აი, ეს ქალი შემოვიდა. რომ იცოდეთ, რა დაემართა ბიმს! ის ჯერ პატრონის ფეხს მიეკრა, მაგრამ პატრონმა რომ ხელი გადაუსვა, კუდი ამოიძუა, თავის საგებელზე დაწვა და ქვემ-ქვემ დაუწყო ცქერა დედაკაცს. მას არ ესმოდა ქალის სიტყვები. ქალი კი კაჭკაჭივით ტარტარებდა და სულ თავის ხელს აჩვენებდა ივან ივანიჩს. ქალის მოძრაობასა და ბრაზიან გამოხედვაზე ბიმი მიხვდა: იმისთვის უჯავრდებოდნენ, რომ იმას არ აულოკა ხელი, ვისთვისაც უნდა აელოკა. ბიმი ახალგაზრდა იყო, ამიტომ ყველაფერი როდი ესმოდა. იქნებ ასეც ფიქრობდა: «დამნაშავე ვარ, მაგრამ ახლა რაღა გაეწყოზაო», ყოველ შემთხვევაში, თვალეში ასეთი რამ უკრთოდა.

მხოლოდ იმას ვერ მიმხვდარიყო, რომ ტყუილად სდებდნენ ბრალს.

– კბენა უნდოდა! კბე-ნა!!! თითქმის მიკბინა კიდეც!

ივან ივანიჩმა სიტყვა გააწყვეტინა და პირდაპირ ბიმს მიმართა:

– აბა, ბიმ, ფლოსტები მომიტანე.

ბიმი სიამოვნებით შეუსრულა თხოვნა და მის ფეხით დაწვა. ივან ივანიჩმა მონადირის ფეხსაცმელი გაიხადა და ფეხი ფლოსტებში წაყო.

– ახლა ფეხსაცმელი წაიღე.

ბიმი ესეც შეუსრულა: ჯერ ერთი ფეხსაცმელი წაიღო ტანსაცმლის საკიდართან, მერე მეორე.

თვალედაჭყეტილმა დედაკაცმა ხმა ველარ ამოიღო, სტუმარმა ძალლი შეაქო:

– ყო-ჩაღ! ერთი ამას უყურეთ, რაები სცოდნია! – და თითქმის მტრულად გადახედა ქალს. – კიდეც თუ იცის რამე?

– დაბრძანდით, დაბრძანდით, – სთხოვა ივან ივანიჩმა დედაკაცს.

ქალი დაჯდა, ხელები წინსაფარქვეშ ამოიღო. პარტონმა ბიმს სკამი დაუდგა და უბრძანა:

– ბიმ! ახტი!

ბიმს გამეორება არ სჭირდებოდა. ახლა ყველანი სკამებზე ისხდნენ. ქალმა ტუჩზე იკბინა. სტუმარი კმაყოფილებით აქნევდა ფეხს და თან ამბობდა:

– კარგად აკეთებს, კარგად, კარგად.

პატრონმა კი თავის ბიმს ეშმაკურად მოუჭუტა თვალი და უთხრა:

– აბა, თათი მომეცი, – და ხელი გაუწოდა.

ძალღმა თათი მისცა.

– ახლა კი, სულელო, ხელი ჩამოართვი სტუმარს, – და სტუმარზე მიუთითა.

სტუმარმა ხელი გაუწოდა.

– გამარჯობა, ძმაო, გამარჯობა, მაშასადამე.

ბიძმა ყველაფერი ელეგანტურად გააკეთა, როგორც წესი და რიგია.

– არ მიკბენს? – ფრთხილად იკითხა ქალმა.

– რას ბრძანებთ! – გაოცდა ივან ივანიჩი. – ხელი გაუწოდეთ და უთხარით: «თათი მომეცი–თქო».

ქალმა, მართლაც, ხელი წინსაფარქვეშიდან გამოიღო და ბიძს გაუწოდა, თან გააფრთხილა:

– მხოლოდ არ მიკბინო.

კაცი ვერ წარმოიდგენს, ამ დროს რა მოხდა! ბიძი თავისი საგებლისკენ გახტა, მაშინვე მოგერიებითი პოზიცია დაიკავა: გავით კუთხეს მიეჭინა და პატრონს მიაშტერდა. ივან ივანიჩი მივიდა, საყელურში ხელი მოჰკიდა და მომჩივან ქალთან მიიყვანა.

– თათი მიეცი, თათი...

მაგრამ ბიძმა თათი არ მისცა, თავი მიაბრუნა და იატაკს ჩააშტერდა. პირველად იყო, რომ პატრონს არ დაემორჩილა. ძალღი და მნაშავესავით, პირქუშად, ფეხათრევით წავიდა კუთხისაკენ.

მერე უნდა გენახათ, რა ამბავი დატრიალდა! დედაკაცი გამხმარ ჭრილასავით აჟღერიალდა:

– ეს რა შეურაცხყოფა მომაყენე! – უყვიროდა ივან ივანიჩს. – ვილაც ქეციანი ძალღი არაფრად აგდებს საბჭოთა ქალს! – ქალი ბიძზე უთითებდა და განაგრძობდა: მე მაგას... მე მაგას... დამაცადოს!

– გეყოფა! – მოულოდნელად შეუტია სტუმარმა. – მაშასადამე, სულ ტყუილი მოგირომავს. არც უკბენია და არც უფიქრია ეკბინა, სიკვდილივით ეშინია შენი.

მაშინ სტუმარმა ერთი სიტყვა უთხრა:

– ჰაიტ! – და ივან ივანიჩს მიმართა: – ამისთანებთან მხოლოდ ასე შეიძლება ლაპარაკი. – მერე ისევ დედაკაცს მიუბრუნდა: – ერთი ამას დამიხედეთ! «საბჭოთა ქალი»... გასწი აქედან! – დაუყვირა. კიდევ რომ ატეხო ასეთი აყალმაყალი, შეგარცხვენ, თავს მოგჭრი. წადი! – და მის თვალწინ დახია საჩივარი.

სტუმრის ბოლო სიტყვა ბიძმა მშვენივრად გაიგო. ქალი კი ხმაამოუღებელივ, ამაყად თავაწეული გავიდა ოთახიდან, არავისთვის შეუხედავს, თუმცა ბიძი თვალს არ აშორებდა. ძალღი ამის შემდეგაც დიდხანს მისჩერებოდა კარს, მიუხედავად იმისა, რომ ქალის ფეხის ხმაც მიწყდა.

– მეტისმეტად უხეშად მოექცეით... – უთხრა სტუმარს ივან ივანიჩმა.

– მაგასთან სხვანაირად არ შეიძლება: მთელ ეზოს ააქოთებს. რაკი ვამბობ, მაშასადამე, ვიცი. აი, სად მასხედან ეს ჭორიკანა და ჩხუბისთავი დედაკაცები, – სტუმარმა ქეჩოზე დაიკრა ხელი, – საქმე არა აქვს, ჰოდა, ცდილობს, ვინმეს უკბინოს. ამისთანებს რომ ნება მისცე, ყველაფერს თავდაყირა დააყენებენ ამ სახლში.

ბიძი თვალმოუშორებელივ მისჩერებოდა სტუმარს, ყურს უგდებდა მის ინტონაციას და ძალიან კარგად ხვდებოდა, რომ სტუმარი და მასპინძელი ერთმანეთის მტრები არ იყვნენ, პირიქით, აშკარად ჩანდა, ერთმანეთს პატივს სცემდნენ. სანამ ისინი საუბრობდნენ, ბიძი სულ აკვირდებოდა მათ, მაგრამ რაკი მთავარი დაადგინა, დანარჩენები უკვე აღარ აინტერესებდა.

ბოლოს სტუმართან მივიდა და მის ფეხებთან დაწვა. ამით თითქოს სურდა ეთქვა: «ბოდიშს ვიხდით».

პატრონის ჩანაწერები

დღეს ჩემთან იყო სახლმმართველი, ძალზე შეტანილ საჩივარს ირკვევდა. ბიძმა გაიმარჯვა. თუმცა, ჩემმა სტუმარმაც სოლომონ ბრძენით განსაჯა ეს საქმე. ხალასი ნიჭია, თვითნაბადი!

მაშ, თავდაპირველად რატომ შეუღრინა ბიძმა? აჰა, მივხვდი! სტუმრისათვის ხელი არ ჩამომირთმევია, წარბშეკრული შევხვდი (ნადირობა გადამადებინა), ბიძი კი ძალის ბუნების შესაბამისად მოიქცა: პატრონის მტერი ჩემი მტერიცაა. ამ შემთხვევაში მე უნდა მრცხვენოდეს და არა ბიძს. ლაპარაკის კილოს, სახის გამომეტყველებისა და ხელების მოძრაობის აღქმის საოცარი უნარი აქვს! ეს ყოველთვის უნდა ვიქონიო მხედველობაში.

ამის შემდეგ საინტერესო საუბარი გაიმართა ჩემსა და სახლმმართველს შორის. ბოლოს მან «შენობით» დამიწყო ლაპარაკი.

– შენაო, – მითხრა, – მხოლოდ ეს წარმოიდგინე, რომ ჩემს სახლში ას ორმოცდაათი ბინაა, ოთხ-ხუთ უსაქმურ, ჭორიკანა ქალს კი ისეთი ამბავი შეუძლია ატეხოს, ყველას სიცოცხლე გაუმწაროს. ყველა იცნობს და ყველას ეშინია მათი, ჩუმ-ჩუმად წყევლიან კიდეც. ცუდ მდგმურს ფეხისადგილიც კი შეუძახებს ხოლმე. ღმერთს გეფიცები! ყველაზე საშიში მტერი ვინა მყავს? ის, ვინც არაფერს აკეთებს. ჩვენში, ჩემო ძმაო, შეიძლება არ იმუშაო და ხეთქო. ჩვენ შორის რომ დარჩეს, აქ რაღაც ვერ არის კარგად, ვერა. მაშასადამე... შეიძლება, შეიძლება, არ იმუშაოს კაცმა. დიახ! აი, შენ, მაგალითად, რას აკეთებ?

– ვწერ, – ვუპასუხე, თუმცა ვერ მივხვდი, ხუმრობდა თუ სერიოზულად მელაპარაკებოდა (ხუმარა კაცებმა ზოგჯერ იციან ასე ლაპარაკი).

– ეგ რა სამუშაოა! ზიხარ, არაფერს აკეთებ და, ალბათ, ამაში ფულს გაძლევენ!

– მამლევენ, მაგრამ ცოტას ვიღებ – დავბერდი, პენსიით ვცხოვრობ, – ვუპასუხე მე.

– პენსიამდე რას აკეთებდი?

– ჟურნალისტი ვარ, გაზეთებში ვმუშაობდი, – ახლა კი ცოტ-ცოტას შინ ვმუშაობ, რაღაც-რაღაცებს ვწერ:

– წერ? – მოწყალედ შემეკითხა სტუმარი.

– ვწერ.

– მაშ, რაკი ეგრეა საქმე, მიდი, წერე... რა თქმა უნდა, გეტყობა, ცუდი კაცი არ უნდა იყო, მაგრამ... ხედავ რა ხდება?! საქმეც ეს არის. მეც პენსიას ვიღებ, ას მანეთს, მაგრამ სახლმმართველად ხომ ვმუშაობ, უფასოდ ვმუშაობ, იცოდე. მუშაობას მიჩვეული ვარ. მთელი ჩემი სიცოცხლე ხელმძღვანელ პოსტებზე მიმუშავია, ნომენკლატურიდან არასოდეს ამოვუშლივარ და არც დავუქვეითებდვარ. ბოლოს კი ამიგდეს: მაქვეითებდნენ, მაქვეითებდნენ და მაქვეითებდნენ. უკანასკნელად პატარა ქარხანაში ვმუშაობდი... პენსიაზე-

დაც იქიდან გამიშვეს. პერსონალური კი არ მომცეს: მცირეოდენი დაბრკოლება შემხვდა... ყველა ვალდებულია იმუშაოს. მე ასე მგონია.

– მაგრამ მეც ხომ ძნელი სამუშაო მაქვს, – ვცდილობდი, თავი მემართლებინა.

– რა, წერა? სისულელეა. ახალგაზრდა რომ იყო, შენც მოგივლიდი, მაგრამ რაკი პენსიონერი ხარ... ისე კი, უსაქმურ ახალგაზრდობას ჩემს სახლში არ ვაჭაჭანებ, გუდა-ნაბადს ავუკრავ ხოლმე: ან იმუშავე, ან აქედან მოუსვი-მეთქი.

ის, მართლაც, უსაქმურობის რისხვას ჩვენს სახლში. მგონი, ახლა მთელი მისი ცხოვრების აზრი ის არის, რომ სული ამოხადოს ზარმაცებს, ჭორიკანებს და უსაქმურებს. სამაგიეროდ, უკლებლივ ყველას არიგებს, ჭკუას ასწავლის, რასაც დიდი სიამოვნებით სჩადის, მაგრამ მისთვის იმის დამტკიცება, რომ წერაც საქმეა, შეუძლებელი აღმოჩნდა: ამ საკითხში ან ეშმაკობდა და ხუმრობის კილოთი ლაპარაკობდა, ანდა შემწყნარებლობას იჩენდა (ჯანდაბას, ჯერჯერობით წეროს, ამაზე უარესი უქნარებიც არიანო).

წასვლისას გული უკვე სიკვითით ჰქონდა სავსე. აღარ ეშმაკობდა, ბიძს ხელი გადაუსვა და უთხრა:

– შენ კი იცხოვრე აქ, მაშასადამე... მაგრამ იმ დედაკაცს ნუ გადაეკიდები. – მერე მე მომიბრუნდა და მითხრა: – კარგად იყავი. წერე, მეტს რას გააკეთებ, რაკი ეგრეა საქმე.

ერთმანეთს ხელი ჩამოვართვით. ბიძმა კუდის ქიციინითა და სახეში ცქერით მიაცილა კარამდე. მან ახალი ნაცნობი შეიძინა: პაველ ტიტჩი რიდაევი, შინაურობაში კი «პალტიტიჩი».

სამაგიეროდ, მტერიც გაუჩნდა: დედაკაცი, ადამიანთა შორის ერთადერთი, ვისაც ის არ ენდობოდა; ძალღმა იგრძნო, რომ ცილისმწამებელი იყო.

მაგრამ დღევანდელი ნადირობა ჩაგვეშალა. ასე ხდება: კაცი სასიხარულო დღეს ელოდება და უსიამოვნებას კი გადაეყრება ხოლმე. რა გაეწყობა, ხდება.

თავი მეოთხე გაყვითლებული ტყე

რამდენიმე დღის შემდეგ ორივენი დილაადრიანად გამოვიდნენ სახლიდან. ჯერ ტრამვით იმგზავრეს, ვაგონის ბაქანზე იდგნენ, ვაგონის მძღოლი ქალი ივან ივანიჩისა და ბიძის ნაცნობი აღმოჩნდა. რა თქმა უნდა, ბიძი ალერსიანად ეგებებოდა ქალს, როცა იგი ისრის გადასაყვანად ჩამოდიოდა ვაგონიდან. მძღოლმა ყურზე ხელი მოუთათუნა, მაგრამ ძალღმა ხელი არ აულოკა, მხოლოდ აცმუკდა და მიწაზე კუდით დააკაკუნა.

ქალაქგარეთ უკვე ავტობუსით მიდიოდნენ, ადრე იყო და ავტობუსში მხოლოდ ხუთი-ექვსი კაცი იჯდა, მძღოლმა რაღაც ჩაიბუზღუნა, «ძალი» და «არ შეიძლებაო» – იმეორებდა. ბიძი ადვილად გაერკვა, რომ მძღოლს არ სურდა მათი წაყვანა და ეს ცუდი ამბავი იყო, – მძღოლსა და პატრონს სახეზე შეატყო. ერთი მგზავრი მათ გამოექომაგა, მეორე კი – მძღოლს. ბიძი დი-

დი ინტერესით ადევნებდა თვალს ამ შეხლა-შემოხლას. ბოლოს მძლოლი მანქანიდან ჩამოვიდა. კიბესთან პატრონმა ხელში ყვითელი ქაღალდი ჩაუდო, შემდეგ ბიძთან ერთად ისევ ავტობუსში ავიდა, დაჯდა და სევდიანად ამოიოხრა: «ეჰ-ჰე-ჰე!»

ბიძმა დიდი ხანია შეამჩნია, რომ ხალხი ერთმანეთში ცვლიდა ქაღალდებს, რომელთაც რაღაც გაურკვეველი სუნი ჰქონდა. ერთხელ იგრძნო, რომ ერთ-ერთ ქაღალდს, მაგიდაზე რომ იდო, სისხლის სუნი ასდიოდა. ძალმა ცხვირი ჰკრა, რომ პატრონის ყურადღება მიექცია, მაგრამ პატრონმა ყურიც არ შეიბერტყა (მას ხომ ყნოსვა არ უვარგოდა), მხოლოდ ერთსა და იმავეს გაიმახიდა: «არ შეიძლება», «არ შეიძლებაო», და ფული მაგიდაში ჩაკეტა. ზოგ ფულს, როცა ჯერ კიდევ ახალია, პურის, ძეხვის, საერთოდ, მაღაზიის სუნი ასდის, მაგრამ უმრავლესობას კი – ხელებისა. ადამიანებს ის უყვართ და ხან ჯიბეში ინახავენ, ხან მაგიდაში, როგორც პატრონი. თუმცა ასეთი საქმეებისა ბიძს არაფერი გაეგებოდა, მაგრამ ადვილად მიხვდა: როგორც კი პატრონმა მძლოლს ასეთი ქაღალდი მისცა, მაშინვე დამეგობრდნენ. იმას კი ვერ მიხვდა, რატომ ამოიოხრა პატრონმა: რაც იქიდან ჩანდა, როგორი ყურადღებით შეხედა თვალებში ივან ივანიჩს. ერთი სიტყვით, ქაღალდების მაგიურ ძალაზე ბუნდოვანი წარმოდგენაც კი არ ჰქონდა, რადგან ეს ძალის ჭკუისათვის მიუწვდომელია. მან არ იცოდა, რომ ოდესმე ეს ქაღალდები საბედისწერო როლს ითამაშებდა მის ცხოვრებაში.

გზატკეცილიდან ტყემდე ფეხით იარეს.

ივან ივანიჩი ტყის პირას შეჩერდა დასასვენებლად, ბიძმა კი იქაურობა მიათვალაიერ-მოათვალაიერა. ასეთი ტყე არასოდეს ენახა. კაცმა რომ თქვას, ტყე იგივე იყო, ისინი აქ გაზაფხულზე იყვნენ, ზაფხულშიაც სასაიერნოდ, მაგრამ ახლა ირგვლივ ყველაფერი გაყვითლებული და მეწამული ფერისა იყო. გეგონებოდათ, ყველაფერი იწვოდა და მზესთან ერთად ანათებდა.

ხეებმა ეს-ეს არის დაიწყო ტანთ გახდა. ფოთლები ჰაერში ფარფატებდა და უხმაუროდ, ნარნარად ცვიოდა მიწაზე. სიგრილე და სიმსუბუქე იგრძნობოდა, კაცი მხიარულ გუნებაზე დგებოდა, შემოდგომის ტყის სურნელება სრულიად განსაკუთრებულია, განუმეორებელი, მდგრადი და სუფთა, იმდენად, რომ ბიძს დიდ მანძილზე სცემდა პატრონის სუნი. ტყის თაგვის სიახლოვე შორიდანვე იგრძნო, თუმცა მის კვალს არ გაჰყვა (ნაცნობი უმნიშვნელო რამ იყო!), რომელიღაც ცოცხალი არსების სუნი ისე ეცა შორიდან ცხვირში, რომ უცბად შეჩერდა. ახლოს რომ მივიდა, მაშინ კი ყეფა აუტეხა ეკლიან ბურთს.

ივან ივანიჩი ჯირკიდან წამოდგა, და ბიძთან მივიდა.

– არ შეიძლება, ბიძ! არ შეიძლება, სულელო. ამას ზღარბი ჰქვია. უკან! – და ბიძი თან წაიყვანა.

გამოდის, რომ პატარა მხეცი – ზღარბი, – ძალიან კარგი ცხოველია, მისი ხელის ხლება არ შეიძლება.

ახლა ივან ივანიჩი ისევ ჩამოჯდა ჯირკზე და ბიძსაც უბრძანა, მჯდარიყო. მერე ქუდი მოიხადა, გვერდით დადო, მიწაზე, და ფოთლებს დააქცერდა. თან ტყის სიჩუმეს მიუგდო ყური. რა თქმა უნდა, იღიმებოდა! ის ახლა ისეთი იყო, როგორც ყოველთვის – ნადირობის წინ.

ბიმიც სმენად იყო გადაქცეული.

მოფრინდა კაჭკაჭი. თავხედურად აკაჭკაჭდა და გაფრინდა. ტოტიდან ტოტზე ხტომით მოახლოვდა ჩხიკვი, კატასავით დაიჩხავლა და ისევ ტოტიდან ტოტზე ხტომით წავიდა. აი, პატარა ნარჩიტა, ის სულ აქვეა, ახლოს: «შვით, შვით! შვით, შვითო!» – გაიძახის, მაგრამ რას უზამ! ხარაბუზას ტოლია და ისიც – მეც ნახირ-ნახირო! – გაიძახის, თითქოს ესალმება ყველას.

სხვა ყველაფერი დუმდა.

და, აი პატრონი ადგა, თოფი შალითიდან ამოიღო, დატენა, ბიმი აღელდა. ივან ივანიჩმა ალერსიანად მოუცაცუნა თავზე ხელი. ამან უფრო მეტად ააღელვა ბიმი.

– აბა, ბიჭო, მიდი... ეძებე!

ბიმი წავიდა! ხეებს შორის დაძვრებოდა, მიწას ზამბარასავით ეკვროდა, თითქმის უხმაუროდ მიდიოდა. ივან ივანიჩი ნელა მიჰყვა. მას სიამოვნებას ჰგვრიდა მეგობრის მუშაობა. ახლა ტყემ მთელი თავისი სილამაზით მეორე პლანზე გადაინაცვლა, მთავარი იყო ბიმი, მოხდენილი, ადგზნებული, მსუბუქად მიმავალი. ზოგჯერ ივან ივანიჩი მიიხმობდა ხოლმე, უბრძანებდა, დაწექო, რომ ძაღლი დამშვიდებულიყო, ნადირობაში ჩართულიყო. მალე ბიმი თანაბარი ნაბიჯით, საქმის ცოდნით წავიდა. სეტერის მუშაობა უდიდესი ხელოვნებაა. აი, იგი მსუბუქად მინავარდობდა თავაწეული, მას არ სჭირდება თავის დახრა, იგი სუნს ზემოთ გრძნობს, ამ დროს აბრეშუმით ფაფუკი ბეწვი შემოხვევია მის ნატიფ კისერს, სწორედ იმიტომ არის ასე ლამაზი, რომ თავი მაღლა უჭირავს, ღირსეულად, დამაჯერებლად და მგზნებარედ.

ასეთ დროს ივან ივანიჩს თავი ავიწყდებოდა; მას ავიწყდებოდა ომი, ავიწყდებოდა განვლილი ცხოვრების გასაჭირი და თავისი სიმარტოვე. შვილი კოლიაც, მისი სისხლი და ხორცი, სასტიკმა ომმა რომ შეიწირა, თითქოს აქვე იყო. მამამისი მკვდარსაც კი სიხარულს ანიჭებდა. ისიც ხომ მონადირე იყო! მკვდრები ცოცხლებთან რჩებიან, რჩებიან მათთან, ვისაც ისინი უყვართ, ეს არის მხოლოდ, რომ ისინი არ ხუცდებიან და ცოცხლების გულში მარად ახალგაზრდები რჩებიან. ასე იყო ახლაც: ჭრილობამ ივან ივანიჩის გულში პირი შეიკრა, მაგრამ მუდამ სტკიოდა, ნადირობის დროს კი ყოველგვარი სულიერი ტკივილი ცოტა უმსუბუქდებოდა. ნეტავ იმას, ვინც მონადირედ დაიბადა.

და, აი, ბიმმა ნაბიჯი შეანელა. თანდათან შეავიწროვა ძეხნის არე, ერთი წამით შეჩერდა და ნელ-ნელა, ფეხაკრეფით წავიდა წინ. რაღაც კატისებური იყო მის მსუბუქ, ფრთხილ, ნარნარ მოძრაობაში. ახლა მას თავი ტანის გასწვრივ ეჭირა. სხეულის ყოველი ნაწილი, გრძელი ბეწვით დაფარული კუდის ჩათვლით, სუნის ნაკადისკენ ჰქონდა მიმართული. ნაბიჯი... და წინ მიიწევეს მხოლოდ ცალი თათი. კიდევ ნაბიჯი და მეორე თათი ერთი წამით ქვავდება ჰაერში, შემდეგ კი უხმაუროდ ეშვება მიწაზე. ბოლოს, წინა მარჯვენა თათი, როგორც თითქმის ყოველთვის ხდება ხოლმე, ჰაერში ქვავდება.

უკანიდან ჩუმად მოვიდა თოფმომარჯვებული ივან ივანიჩი: ახლა ორი ქანდაკება იდგა: ადამიანისა და ძაღლისა. ტყე დუმდა. ოდნავ ირხეოდნენ

არყის ხის ოქროსფერი ფოთლები, რომლებიც მზის სხივებში ცურავდნენ. თავიანთი მამისა და წინაპრის, უხარმაზარი მუხის გვერდით მიყუჩებულ იყვნენ ახალგაზრდა მუხები. უხმაუროდ თრთოდნენ ვერხვზე შერჩენილი რუხ-ვერცხლისფერი ფოთლები. ჩამოცვნილ ფოთლებზე კი იდგა ძაღლი – ბუნებისა და მომთმენი ადამიანის ერთ-ერთი საუკეთესო ქმნილება. ძაღლს არც ერთი კუნთი არ უთრთოდა! ასეთ წუთებში ბიმი ნახევრად მკვდარს ჰგავდა, მისი ასეთი მდგომარეობა კი აღტაცებით გამოწვეულ ტრანსს მოგაგონებდათ. აი, რა არის კლასიკური ნაბული გაყვითლებულ ტყეში.

– წინ, ბიჭო...

ბიმი ტყის ქათამი ააფრინა.

გასროლა.

ტყე შეტოვდა, აშრიალდა და უკმაყოფილო, ნაწყენი ექოთი უპასუხა ამ ხმას. მუხნარისა და ვერხვნარის საზღვარზე მდგარი ხე თითქოს შეშინდა, შეკრთა. მუხებმა გოლიათებივით ამოიოხრეს. იქვე მდგარმა ვერხვმა ფოთლები ჩამოყარა.

ტყის ქათამი ქვასავით ჩამოვარდა. ბიმი ყველა წესის დაცვით მიართვა იგი პატრონს. პატრონმა მიუაღერსა, მადლობა გადაუხადა ლამაზი მუშაობისათვის, ფრინველი ხელისგულზე დაიდო, დახედა და ჩაფიქრებით თქვა:

– ეჰ, რა საჭირო იყო...

ბიმი ვერ მიხვდა და ივან ივანიჩს სახეში მიაჩერდა, მან კი განაგრძო:

– მხოლოდ შენთვის, სულელო, შენთვის. ისე კი, არ ღირს...

ბიმა ვერც ახლა გაიგო. ასეთი რამის გაგება მას არ შეეძლო. მაგრამ, როგორც ბიმი მოეჩვენა, ივან ივანიჩი მთელი ნადირობის დროს ბრძმასავით «აცდენდა», ძაღლი ძაღზე უკმაყოფილო დარჩა, როცა პატრონმა სულ არ ესროლა ერთ-ერთ ტყის ქათამს. სამაგიეროდ, უკანასკნელი ერთბაშად ჩამოაგდო.

შინ რომ დაბრუნდნენ, უკვე ბნელოდა, ორივენი დაღლილები იყვნენ, გული სიკეთითა და ურთიეთსიყვარულით ჰქონდათ სავსე. ბიმი, მაგალითად, თავის ადგილას დაძინება არ მოინდომა, საგებელი გამოათრია, ივან ივანიჩის საწოლთან მიიტანა და მის გვერდით გაიშხლართა, იატაკზე. ამაში ის აზრი იყო, რომ «ადგილზე» მისი გაგდება არ შეიძლებოდა, რადგან «ადგილი» აქ მოათრია. ივან ივანიჩი ყურში სწვდა და კისერზე ხელი მოუთათუნა. როგორც ჩანდა, მეგობრობა სამუდამო უნდა ყოფილიყო.

ღამით კი ივან ივანიჩი რატომღაც კვნესოდა, დგებოდა, აბებს ყლაპავდა და ისევ წვებოდა. ბიმი ჯერ დამაბული უგდებდა ყურს და მისჩერებოდა მეგობარს, შემდეგ მივიდა და ლოგინიდან ჩამოშვებული ხელი აულოკა.

– ნამსხვრევი... ნამსხვრევი, ბიმიკა... მაწუხებს, ცუდად ვარ, ბიჭო, – თქვა ივან ივანიჩმა და ხელი გულზე მიიდო.

სიტყვა «ცუდი» ბიმი დიდი ხანია ძალიან კარგად იცოდა. სიტყვა «ნამსხვრევი» კი უკვე რამდენჯერმე გაიგონა, ეს სიტყვა არ ესმოდა, მაგრამ ძაღლური ალღოთი ხვდებოდა, რომ შემაშფოთებელი, ცუდი და შემზარავი იყო.

მაგრამ ყველაფერმა კარგად ჩაიარა: დილით, სეირნობის შემდეგ, ივან ივანიჩი მაგიდას მიუჯდა, ჩვეულებისამებრ, წინ თეთრი ფურცელი დაიდო და ზედ პატარა ჯოხი ააჩურჩულა.

პატრონის ჩანაწერები

გუშინ ბედნიერი დღე გავატარე. ყველაფერი ისე იყო, როგორც საჭიროა: შემოდგომა, მზე, გაყვითლებული ტყე, ბიმის მოხდენილი მუშაობა და მაინც რაღაც მძიმე, უსიამოვნო გრძნობა დამრჩა. ნეტავ რატომ?

ავტობუსში ბიძმა აშკარად შეამჩნია, როგორ ამოვიოხრე და, ცხადია, ვერ გაიგო, რა მჭირდა. ძაღლს, საერთოდ, არ შეუძლია წარმოიდგინოს, რომ მძღოლს ქრთამი მივეცი. ძაღლს ეს ფეხებზე ჰკივია, მე კი? რა განსხვავებაა – მანეთი მივეცი მცირე «საქმეში» თუ ოცი – დიდში, ანდა ათასი – ამაზე დიდში? სულ ერთია, სირცხვილია, თითქოს სინდისსა ჰყიდდე წვრილმანებზე. რა თქმა უნდა, ბიძი გაცილებით დაბლა დგას ადამიანზე და ამიტომ ამას ვერასოდეს მიხვდება.

იმასაც ვერ მიხვდა, რომ ეს ქაღალდები და სინდისი ზოგჯერ ერთმანეთთან უშუალო დამოკიდებულებაშია! მაგრამ რა სულელი ვარ! ძაღლს იმაზე მეტს ხომ ვერ მოსთხოვ, რაც მას შეუძლია. ძაღლის გაადამიანება არ შეიძლება.

გარდა ამისა, ფრინველის მოკვლა დამენანა. ეს ალბათ, სიბერის ბრალია. ყველაფერი ისე კარგი იყო ირგვლივ, და ამ დროს მკვდარი ფრინველი... მე ვეგეტარიანელი არა ვარ, არც ფარისეველი, რომელიც მოკლული პირუტყვის ტანჯვას აღწერს და სიამოვნებით კი ჭამს მის ხორცს, მაგრამ ერთი ალთქმა მაქვს დადებული, რომელსაც სიკვდილამდე არ ვულალატებ: ნადირობისას მხოლოდ ერთ ან ორ ტყის ქათამს მოვკლავ, მეტს არა. ყველაფერს ისა ჯობს, არც ერთი არ მოვკლა, მაგრამ მაშინ ბიძი სანადიროდ აღარ ივარგებს და იძულებული ვიქნები, სხვისი მოკლული ფრინველი ვიყიდო. არა, ეს არ შემიძლია... ნეტავ ვის მივმართავ? ვისა და საკუთარ თავს! ხანგრძლივი მართლობის დროს პიროვნების გაორება გარდაუვალია. საუკუნეების მანძილზე კაცს ამისგან ძალი იხსნიდა ხოლმე.

მაგრამ მაინც გუშინდელს აქეთ რამ დამიმძიმა გული? ან ვითომ მარტო გუშინდელს აქეთ? იქნებ რაღაც აზრი დამეკარგა? მაშ ასე, გადავხედოთ გუშინდელ დღეს: ბედნიერებისაკენ სწრაფვა და ყვითელი მანეთიანი; გაყვითლებული ტყე და მოკლული ფრინველი. რა არის ეს? იქნებ საკუთარ სინდისთან მორიგება?

სდექ! აი რა აზრი გამისხლტა გუშინ! მორიგება კი არა, სინდისის ქენჯნა და გულისტკივილი იმათ მიმართ, ვინც უმიზნოდ კლავს, ვინც კარგავს ადამიანობას. წარსულიდან, წარსულის მოგონებიდან მოდის და სულ უფრო და უფრო მეუფლება ფრინველებისა და ცხოველებისადმი სიბრალული.

მახსენდება:

მონადირეთა საზოგადოების გამგეობამ მავნებელ ფრინველად აღიარა კაჭკაჭი. ეს დადგენილია თითქოს ბიოლოგების დაკვირვებებს ეყრდნობო-

და და ყველა მონადირე ისე ხოცავდა კაჭკაჭებს, რომ სინდისის ქენჯნას არ განიცდიდა. ასეთივე დადგენილება გამოვიდა ქორ-მიმინოსა და მგლებზე-დაც, მათაც სპობდნენ. მგლები ხომ თითქმის მთლიანად ამოხოცეს. მგლის მოკვლაში იძლეოდნენ სამას მანეთს (ძველი ფულით), კაჭკაჭისა და ძერას ფეხებში კი, რომლებსაც მონადირეთა კავშირში წარადგენდნენ, არ ვიცი, ხუთ თუ ორმოცდაათ კაპიკს.

მაგრამ უცბად ახალი დადგენილება გამოვიდა, რომლითაც ძერაცა და კაჭკაჭიც სასარგებლო ფრინველებად არიან გამოცხადებული, მათი განადგურება აკრძალულია. მათ მოსასპობად გამოსული მკაცრი დადგენილება შეიცვალა მათ დასაცავად გამოსული ასეთივე მკაცრი დადგენილებით.

ახლა მხოლოდ ერთი ფრინველი დარჩა, რომელიც კანონგარეშეა გამოცხადებული – ეს არის რუხი ყვავი – ჩიტების ბუდეს ანადგურებსო (ამასვე აბრალებდნენ კაჭკაჭსაც). სამაგიეროდ, არავინ სჯის მათ, ვინც მომწამლავი ქიმიკატებით სპობს სტეპისა და ტყე-სტეპის ფრინველებს. მავნებლებისაგან ტყისა და მინდვრების დაცვისას ჩვენ ვსპობდით ფრინველებს, მათი მოსპობით კი ვსპობდით... ტყეს. ნუთუ დამნაშევე რუხი ყვავია, მუდმივი სანიტარი და ადამიანთა საზოგადოების თანამგზავრი?

მიდი, მიდი, ყველაფერი რუხ ყვავს დააბრალებ! – ეს არის ყველაზე ელემენტარული თავის მართლება დამნაშავეებისა.

ხანგრძლივი ცდები სიკვდილზე – საშინელებაა. პატიოსანი ბიოლოგები და მონადირეები უკვე ეწინააღმდეგებიან ამას. ბრძოლა ფრინველების და ტყეების დასაცავად საერთაშორისო ხასიათს იღებს.

ავიმაღლე კი ხმა თავის დროზე ამ ცდების წინააღმდეგ? არა. და ეს ქენჯნის ჩემს სინდისს. რა უფერული და უმწეო იქნებოდა ჩემი ხმა ახლა, დაგვიანებით რომ მეთქვა:

«გადაარჩინეთ რუხი ყვავი – ადამიანის საცხოვრებელი ადგილების ჩინებული გამსუფთავებელი; იხსენით იგი განადგურებისაგან, რადგან ყვავი გვეხმარება ჩვენ გარშემო მდებარე ადგილების სიბინძურისაგან გასუფთავებაში, ისევე როგორც სატირიკოსი ასუფთავებს საზოგადოებას სულიერი უსუფთაობისაგან. სწორედ ამისათვის გადაარჩინეთ იგი; რა ვუყოთ, რომ, ცოტაოდენ ჩიტის კვერცხს იპარავს! რუხი ყვავიც ხომ იმიტომ არსებობს, რომ ჩიტებმა იცოდნენ ბუდის წესიერი აგება. გადაარჩინეთ ეს მოუსვენარი, დამცინავი, ერთადერთი ფრინველი, რომელიც იმდენად გულუბრყვილოდ თავხედიან, რომ შეუძლია ხიდან პირდაპირ პირში მიახლოს ადამიანს: «ყვა-ა!» (წადი აქედან, სულელო!), მაგრამ წახვალთ თუ არა, ძირს ჩამოფრინდება და დამცინავი ყრანტალით ისევ მიადგება აყროლებულ ხორცის ნაჭერს, რომელსაც არც ერთი ძაღლი პირს არ დააკარებს: გადაარჩინეთ რუხი ყვავი – ფრინველთა სამყაროს სატირიკოსი! ნუ გეშინიათ მისი. ერთი შეხედეთ, როგორ ერთსულოვნად უნისკარტებენ და აძევენ მას პატარა მერცხლები იმ ადგილიდან, სადაც უიმისოდაც სისუფთავეა. ის კი გესლიანი ყრანტალით გასცილდება ხოლმე მათ და მიეშურება იმ მხარეს, სადაც მძორის სუნი დგას. გადაარჩინეთ რუხი ყვავი».

უსუსური და დაუსაბუთებელი გამოვიდოდა ჩემი სიტყვა, მაგრამ, დაე, ეს ასე დარჩეს ამ რვეულში, რომელშიც ბიმის ამბავი წერია. ახლა ავდგები

და ყდაზე პირდაპირ დავაწერ: «ბიმი». აქ ყველაფერი მხოლოდ ჩემთვის იქნება ჩაწერილი. ამ რვეულში წერა ხომ იმისთვის დავიწყე, რომ ბიმის სახელი გადამერჩინა; ბიმისა, რომელიც მხოლოდ იმაში იყო დამნაშავე, რომ დაიბადა, მაგრამ ეს ჩემი ჩანაწერები სულ უფრო და უფრო ფართოვდება, და რვეულში იწერება არა მარტო ბიმის, არამედ ჩემი ამბავიც. ჩემს ნაწერებს ალბათ, არავინ დაბეჭდავს: აბა, ვის აინტერესებს, «ძაღლისა და ჩემი ამბის» კითხვა? არავის. მინდა კოლცოვის ლექსი ჩავწერო:

Пишу не для мгновенной славы:
Для развлеченияБ для забавы,
Для милых искренних друзей,
Для памяти минувших дней.

...ბიმი კი დღისითაც წევს; ბევრი იმუშავა, გაყვითლებული ტყის მაცოცხლებელი სურნელით დათვრა.

აჰ, გაყვითლებული ტყე, გაყვითლებული ტყე! აი, ბედნიერების ერთი პატარა ნაჭერი. აი, ადგილი, სადაც შეგიძლიათ იფიქროთ. მზით განათებულ შემოდგომის ტყეში ადამიანი გულწრფელი ხდება.

თავი მეხუთე ალყა მგლის ხევში

შემოდგომის ერთ დღეს ივან ივანიჩთან მოვიდა კაცი, რომელსაც თოფისა და ძაღლის სუნი ასდიოდა. თუმცა მონადირის აბგა-აბჯარი არ ჰქონდა და ჩვეულებრივი, არასაინტერესო ადამიანის ტანსაცმელი ეცვა, ბიმს მაშინვე ეცა ტყის ნაზი სურნელებაც და ფეხსაცმელზე შერჩენილი შემოდგომის ფოთლის არომატიც, ხელებზე კი თოფის ნაკვალევი შეამჩნია. რა თქმა უნდა, ბიმმა ყოველივე ეს გამოხატვა იმით, რომ სტუმარს ყნოსავდა, პატრონს მისჩერებოდა და კუდს ენერგიულად აქიცინებდა. თუმცა პირველად ნახა ეს კაცი, მაგრამ მაშინვე, ყოველგვარი ყოყმანისა და ეჭვის გარეშე, თავის ამხანაგად ჩათვალა.

რადგან სტუმარმა იცოდა ძაღლების ენა, ალერსიანად უთხრა:

– მიცანი, მიცანი, ყოჩაღ, კარგია, კარგი, – თავზე ხელი მოუთათუნა და მტკიცედ და გასაგებად უბრძანა: – დაჯექ!

ბიმმა შეასრულა ბრძანება – დაჯდა და მოუთმენლად დაიწყო ფეხების ფათური. ის ყურს უგდებდა საუბარს და პატრონსა და სტუმარს თვალმოუშორებლივ მისჩერებოდა.

მასპინძელმა სტუმარს ხელი ჩამოართვა. ორივეს კეთილზე კეთილი თვალეები ჰქონდა.

«ჩინებულის!» – თქვა ბიმმა და დაიწკმუტუნა.

– ჭკვიანი ძაღლია, – თქვა სტუმარმა და ბიმს გადახედა.

– კარგია, უკეთესი არ იქნება! – დაუდასტურა ივან ივანიჩმა.

აი, ასე ილაპარაკა სამივემ ცოტა ხანს, შემდეგ კი სტუმარმა ჯიბიდან ქაღალდი ამოიღო, გაშალა, თითი გააყოლა და დაიწყო ლაპარაკი:

– აი, აქ... აქ, შუაგულ მგლის ხევში ვყმუოდი, ხუთმა მიპასუხა: სამი წლისაც არ იყო, ორი კი დიდია. ერთი ჩემი თვალით ვნახე. უ-უ, რა მგელი იყო!

ბიძმა იცოდა პატრონის სიტყვა, რომელსაც იგი ფრინველის ძებნისას ამბობდა ხოლმე: «აქ-აქ-აქ», ამიტომ ყურები ცქციტა. მაგრამ როცა გაიგონა სიტყვა «მგელი!» თვალეზი დაჭყიტა: «მგელი» ნიშნავდა სუნს, ტყის ძაღლის სუნს, რომელმაც ოდესღაც შეაკრთო ბიძი, როცა პატრონი შიშის მომგვრელად ერთსა და იმავეს იმეორებდა და ნადირის კვალზე მიუთითებდა: «მგელი! ეს მგელია, ბიძ». ჰოდა, ახლაც მონადირემ იგივე თქვა: «რა მგელი იყო!»

სტუმარი წავიდა. წასვლისას ბიძსაც გამოეთხოვა.

ივან ივანიჩი დაჯდა და ვაზნებს დაუწყო დატენა; შიგ ტყვიის დიდ მარცვლებს დებდა, თან კარტოფილის ფქვილს აყრიდა.

ღამით ბიძს მშვიდად ეძინა.

გათენებას კარგა ხანი უკლდა, რომ ქუჩაში გამოვიდნენ და კუთხეში დადგნენ. ივან ივანიჩმა თოფიც წამოიღო. მონადირეებით სავსე დიდი მანქანა მოვიდა. მონადირეები გადახურულ მარაში ისხდნენ სკამებზე, ხმას არ იღებდნენ, საზეიმოდ გამოიყურებოდნენ. ივან ივანიჩმა ჯერ ბიძი შესვა, მერე კი თვითონაც მარაზე ავიდა. გუშინდელმა მონადირემ ივან ივანიჩს უთხრა:

– ე-ე! ბიძი რატომ წამოგიყვანია!

– მგელზე ნადირობისას ძაღლებს რა უნდათ? ჩამოსვით! – მკაცრად თქვა ვიღაცამ. – აყეფდება და მორჩა, ნადირობა ჩაგვეშლება.

– ხმას არ ამოიღებს, – თითქოს ბოდიშს იხდისო, ისე თქვა, ივან ივანიჩმა, – ის ხომ მეძებარი არ არის.

მას რამდენიმე კაცი შეეპასუხა, მაგრამ ყველაფერი იმით დამთავრდა, რომ წუხანდელმა სტუმარმა თქვა:

– გეყოფათ, კმარა, ბიძთან ერთად მარჯაფში დაგაყენებთ. იქ ერთი ადგილია, ივან ივანიჩ: ყოფილა შემთხვევა, რომ მგელს სწორედ იმ ადგილას ალმები გაურღვევია მდინარის ტოტთან.

ბიძი მიხვდა, მისი წაყვანა არ სურდათ. ისიც სთხოვდა მეზობლებს, მაგრამ იმ სიბნელეში აბა ამას ვინ გაიგებდა? და მაინც ბოლოს მანქანა ადგილიდან დაიძრა.

მზე უკვე ამოსული იყო, როცა ნაცნობი მეტყევის კორდონთან შეჩერდნენ. ყველანი ჩუმად, ხმაამოუღებლად ჩამოვიდნენ მანქანიდან, ისევე როგორც ბიძი. შემდეგ დიდხანს იარეს დაწალიკებულებმა ტყის ნაპირას. არავინ ეწეოდა, არ ახველებდა, ფეხს ფრთხილად ადგამდნენ ძაღლივით. აქ ყველამ იცოდა, საით, ვინ და როგორ უნდა წასულიყო. არ იცოდა მხოლოდ ბიძმა, მაგრამ ისიც აჩრდილივით ფეხდაფეხ მისდევდა პატრონს. ივან ივანიჩი არ გაჩერებულა. ძაღლს ისე მოუთათუნა ყურზე ხელი, თითქოს ამით სურდა ეთქვა: კარგია, კარგი, ბიძ.

ყველაზე წინ, როგორც მეთაური, მიდიოდა გუშინდელი სტუმარი მონადირე. და, აი, მან ხელი ასწია. წამსვე ყველა შეჩერდა. სამნი, რომლებიც წინ

იყვნენ, კატასავით შეიპარნენ ტყეში და მალე დაბრუნდნენ. ახლა მეთაურმა ქუდი ასწია და წინ გაიქნია. ამ ნიშანზე მონადირეთა ნახევარი გაჰყვა მას, მათ შორის ყველაზე უკან მიდიოდნენ ივან ივანიჩი და ბიმი. ასე რომ, ბიმი უკანასკნელი იყო; იმაზე ჩუმად, აბა, ვინ ივლიდა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ივან ივანიჩმა თასმა ჩააბა.

მეთაურის უხმო ბრძანებით, პირველი, რომელიც მას მისდევდა, ბუჩქს ამოეფარა და გაქვავდა. მალე ასევე გაქვავდა მუხნართან მეორეც, შემდეგ მესამე. ამგვარად ყველამ სათითაოდ დაიკავა თავისი ადგილი. მეთაურთან დარჩნენ მხოლოდ ივან ივანიჩი და ბიმი. ახლა ისინი უფრო ფრთხილად მიდიოდნენ, ვიდრე წინათ. ბიმმა დაინახა, რომ გზის გასწვრივ გაჭიმული იყო კანაფი. მასზე კი ალისფრად მოელვარე ქსოვილის ნაჭრები ეკიდა. მაგრამ, აი, მეთაურმა ბიმსაც და ივან ივანიჩსაც ადგილი მიუჩინა, თვითონ კი უკან წავიდა.

ყურმახვილ ბიმს ესმოდა მისი ფეხის ხმა, თუმცა ადამიანებს ეგონათ, რომ ის არავის ესმის. ძალღმა ისიც გაიგონა, რომ მეთაურმა დანარჩენი მონადირეებიც წაიყვანა, მაგრამ ისე შორს, რომ ბიმსაც კი აღარაფერი ესმოდა.

სიჩუმე ჩამოვარდა. შემზარავი, დამაბული სიჩუმე. ბიმი ამას იმითაც გრძნობდა, თუ როგორ გაქვავდა პატრონი, როგორ აუცახცახდა მუხლი, როგორ უხმაუროდ გადახსნა თოფი, შიგ ვაზნები ჩააწყო და ისევ გაქვავდა.

ისინი ხშირად კვრინჩხით დაფარული ნაღვარევის გვერდით, თხილის ბუჩქს ამოფარებულნი იდგნენ. გარშემო კი დადუმებული უღრანი მუხნარი იდგა. თითოეული ხე დევგმირსა ჰგავდა! მათ შორის აღმოცენებული ხშირი ამონაყარი კი კიდევ უფრო მეტად თვალსაჩინოს ხდიდა საუკუნოვანი ტყის არაჩვეულებრივ ძლიერებას.

ბიმი სმენად გადაიქცა: ის უძრავად იჯდა და იჭერდა სუნს, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ვერაფერს გრძნობდა, რადგან ჰაერი უძრავი იყო, ამიტომ მოუსვენრობას იჩენდა. მცირეოდენი ნიავის დროსაც კი ყოველთვის იცოდა, რა იყო იქ, წინ, ის სტრიქონებივით კითხულობდა სუნის ნაკადს, მაგრამ ახლა, როცა ქარი არ ქროდა, თანაც ასეთ ტყეში, განა შეეძლო დამშვიდებით ჯდომა, მით უმეტეს, რომ მისი კეთილი მეგობარიც აქვე იდგა და ღელავდა.

და უცბად დაიწყო.

სასიგნალო გასროლამ დაფლითა სიჩუმე. ექომ ხან იქ, ხან აქ და ხან ძალიან შორს დაიგუგუნა. თითქოს ტყის გუგუნს ასდევსო. შორს, ძალიან შორს გაისმა მეთაურის ხმაც:

– მიდი-ი-ი! ოჰო-ჰო-ჰო-ჰო-ჰო!

ივან ივანიჩი ბიმისკენ დაიხარა და ძლივს გასაგონად უბრძანა:

– დაწექი!

ბიმი დაწვა. იწვა და კანკალებდა.

– ოჰო-ჰო-ჰო-ჰო-ჰო-ო! – ღრიალებდნენ მარეკები.

სიჩუმე ახლა უცნობ, ყურთასმენის წამლებ ველურ ხმებად იქცა. ატყდა ხეებზე კაკუნი, ჭრიალა ატკაცუნდა (მისი ხმა სასიკვდილოდ განწირული კაჭკაჭების ხმას ჰგავდა). ყვირილით, ხმაურითა და ჰაერში სროლით მოაბიჯებდა მარეკების წრე.

და, აი... ბიძს ეცა ჭაბუკობიდან ნაცობი სუნი: მგელი! ის ოდნავ, სულ ოდნავ მიეკრა პატრონის ფეხს! თათებზე წამოიძვრა და კუდი გაფშვიკა. ივან ივანიჩი ყველაფერს მიხვდა.

ორივემ დაინახა: ალმების გვერდით, ტყვიისათვის მიუწვდომელ მანძილზე, მგელი გამოჩნდა. ფართო ნაბიჯით მოძუნძულვდა, თავი დაეღუნა, კუდი შეშის ნაპოვით ეკიდა. გამოჩნდა თუ არა, იმწამსვე მიიძალა, მაგრამ სროლის ხმაც იმავე წამს გაისმა. მას მეორე მოჰყვა.

ტყე გუგუნებდა, თითქმის გაბოროტებით შფოთავდა.

კიდევ ერთი გასროლის ხმა გაისმა, ახლა უკვე სულ ახლოს. ყვირილი სულ უფრო და უფრო ახლოვდებოდა. სრულიად მოულოდნელად გამოჩნდა უზარმაზარი ბებერი მგელი. ნაღვარევის მხრიდან მოვიდა, კვრინჩხი ფარავდა, ალმები რომ დაინახა, ერთბაშად შეჩერდა, თითქოს რაღაცას წააწყდაო, მაგრამ აქ, ნაღვარევეზე, ალმები უფრო მაღლა ეკიდა, ვიდრე მთელ ხაზზე. ხალხის ხორხოცი კი უახლოვდებოდა. მგელი რაღაც გაუბედავად, თითქმის დუნედაც კი გაძვრა ალმებს ქვეშ და ივან ივანიჩისა და ბიძისაგან თხუთმეტ მეტრზე აღმოჩნდა. აი, მან რამდენიმე ნახტომი გააკეთა, მაგრამ ამასობაში ადამიანმაც და ძაღლმაც შეამჩნიეს, რომ დაჭრილი იყო: სისხლის ლაქა ფერდს მოსდებოდა, პირი მოწითალო დუყით ჰქონდა მოსვრილი.

ივან ივანიჩმა გაისროლა.

კისერგაშეშებული მგელი ერთბაშად მთელი ტანით ოთხივ ფეხზე შეხტა, სროლის ხმისკენ შემოტრიალდა და დადგა. ფართო, ძლიერი შუბლი, ჩასისხლიანებული თვალები და დაკრეჭილი კბილები ჰქონდა. პირიდან მოწითალო დუყი ჩამოსდიოდა, მაგრამ მაინც არ იყო შესაბრალისი. თავისუფლების მოყვარული ნადირი ლამაზი იყო. არა, ის მშიშარა არ გახლდათ, არა, მას არც ახლა სურდა დაცემულიყო, იგი ისევ ამაყი მხეცი იყო, მაგრამ მაინც დაეცა, ერთხანს ნელა ატოკებდა ფეხებს, შემდეგ გაყუჩდა, დამშვიდდა.

ბიძმა ვერ აიტანა ეს სანახაობა, წამოხტა და ნაბული გააკეთა. ნეტა გენახათ, რა ნაბული! ბალანი აეშალა, ქეჩოზე კი თითქმის ყალყზე დაუდგა, კუდი ფეხებშუა მოექცა: ეს იყო გაბოროტებული მშიშარას საზიზღარი ნაბული მისივე ძმის, ძაღლების ამაყი მეფის წინააღმდეგ, რომელიც უკვე მკვდარი ეგდო და ამიტომ უვნებელი იყო, თუმცა _ თავისი სულითა და სისხლით _ საშიში. ბიძს სძულდა ძმა თვისი. მას ადამიანისა სჯეროდა, მგელს კი _ არა; ბიძს ეშინოდა ძმისა, მგელს კი სასიკვდილოდ დაჭრილსაც არ ეშინოდა მისი.

ყვირილი სულ უფრო და უფრო ახლოვდებოდა. კიდევ გაისროლეს, მეორე ლულიდანაც გაისროლეს. ეტყობა, რომელიღაც გამოცდილი მგელი წრის გვერდით მიძუნძულვდა, შეიძლება უკანასკნელ წუთში, მაშინ, როცა ადამიანებმა სიფხიზლე დაკარგეს და უკვე ერთმანეთს უახლოვდებოდნენ, გაარღვია კიდევ ალყა, ბოლოს ამონაყარიდან გამოჩნდა მთავარი მონადირე, იგი ივან ივანიჩთან მივიდა, ბიძს დააცქერდა და თქვა:

_ ერთი ამას უყურე! ძაღლსაც რომ არა ჰგავს: ნადირია, ნამდვილი ნადირი. ორმა კი წრე მაინც გაარღვია და გაიქცა. ერთი დაჭრილია.

ივან ივანიჩი ხელს უსვამდა ბიძს, ეფერებოდა, ელაპარაკებოდა, ძაღლი კი (თუმცა ბალანი ისევ ისე დაულაგდა), ენაგადმოგდებულ ერთ ადგილას ტრიალებდა და ზურგს აქცევდა ხალხს. მერე, როცა ორივე მონადირე მგლის ლეშისაკენ წავიდა, ბიძი არ გაჰყვა. პირიქით, ყველა წესი დაარღვია, თასმა აითრია, ოცდაათიოდე მეტრზე გავიდა, დაწვა, თავი ფოთლებზე დადო და ციებიანივით აცახცახდა. ივან ივანიჩი რომ მივიდა, შეამჩნია, ძაღლს თვალები ჩასისხლიანებული ჰქონდა. ნამდვილი მხეცი იყო.

– ეჰ, ბიძკა, ცუდად ხარ? რა თქმა უნდა, ცუდად. ასეა საჭირო, ბიჭი, ასე.

– იცოდე, ივან ივანიჩ, მგლით შეიძლება მეძებარი ძაღლი დაილუპოს: ტყის შიშში ექნება. ძაღლი მონაა, მგელი კი – თავისუფალი ნადირი, – თქვა მეთაურმა.

– ეგ კი ეგრეა, მაგრამ ბიძი უკვე ოთხი წლისაა – დიდი ძაღლია, ტყით ვერ შეაშინებ. სამაგიეროდ, ტყეში, სადაც მგლები იცის, ერთი ნაბიჯითაც არ მოგშორდება: კვალს წააწყდება თუ არა, განიშნებს: «მგლები»!

– მართალია, მგლები წიწილებივით ახრჩობენ მეძებრებს, მაგრამ ამას კი ახლა, არა მგონია, რამე დაუშავონ: მგლის სუნი თუ იკრა, გვერდიდან არ მოგშორდება.

– აი, ხედავ! წლამდე არ უნდა შეაშინო მგლით. ისე კი, რა გაეწყობა! ესეც განიცადოს.

ივან ივანიჩმა ბიძი წაიყვანა, მეთაური კი მოკლულ მგელთან დარჩა და მარეკებს დაელოდა.

როცა ყველა მონადირემ კორდონზე მოიყარა თავი, თითო ჭიქა გადაკრეს და გამხიარულებულნი და აღზნებულნი ახმაურდნენ, ბიძმა მოშორებით, განმარტოებით მოიკალათა ღობის ძირას და იწვა მარტოკა პირქუში, თვალებდაწითლებული, მგლის სუნით გაოგნებული და მოწამლული. ეჰ, ბიძს რომ სცოდნოდა, ბედი ერთხელ კიდევ მოიყვანდა ამავე ტყეში!

მასთან მეტყვევ მივიდა, კორდონის უფროსი, ჩაცუცქდა, ზურგზე ხელი გადაუსვა.

– კარგი ძაღლია, კარგი. ჭკვიანი, მთელი ნადირობის დროს ერთხელაც არ დაუყეფია, არც აყმუვლებულა.

აქ ყველას უყვარდა ძაღლები.

მაგრამ როცა მონადირეები ავტომანქანაში ჩასხდნენ და ივან ივანიჩმა ბიძიც შიგ ჩასვა, ბალანაშლილმა და აწკავწკავებულმა ძაღლმა კატასავით ისკუპა მარადან: არ სურდა, სამ მკვდარ მგელთან ერთად ყოფილიყო.

– ოჰო! ამას იქით აღარ დაიკარგება, – თქვა მეთაურმა.

უცნობი მსუქანი მონადირე უკმაყოფილოდ ჩამოვიდა კაბინიდან და მძიმედ ამვრა მარაში, ივან ივანიჩი და ბიძი კი კაბინაში ჩასხდნენ.

*

შემდეგში სულ რამდენიმეჯერ წავიდნენ ტყის ქათამზე სანადიროდ, მაგრამ ბიძი, როგორც ყოველთვის, ჩინებულად მუშაობდა. თუმცა საკმარისი იყო მგლის სუნი ეკრა, რომ ნადირობას მაშინვე თავს ანებებდა, პატრონს ფეხზე მიეკვროდა და აღარ შორდებოდა. ასეთი საქციელით იგი მკაფიოდ

გამოხატავდა სიტყვა «მგელს». და ეს კარგი იყო, მგლებზე ნადირობის შემდეგ კი უფრო მეტად შეუყვარდა ივანე ივანიჩი და მისი ძალა იწამა. ბიძს სჯეროდა ადამიანის კეთილი გულისა. დიდი სიკეთეა რწმენა და სიყვარული. ამ რწმენის გარეშე ძალლი, ძალლი კი არა, თავისუფალი მგელია, ანდა (რაც ამაზე უარესია) მაწანწალა მყეფარი. ყოველი ძალლი ამ ორი შესაძლებლობიდან ერთ-ერთს არჩევს იმ შემთხვევაში, თუ პატრონის რწმენა დაეკარგა და თვითონ მიატოვა იგი, ანდა თუ გააგდეს, მაგრამ ვაი იმ ძალლს, რომელიც დაკარგავს საყვარელ მეგობარ ადამიანს, იგი მუდამ მის ძებნასა და ლოდინში იქნება. ამ შემთხვევაში ვერც თავისუფლებისმოყვარე მგლად გადაიქცევა და ვერც მაწანწალა მყეფარად, არამედ იგი სიკვდილამდე დარჩება დაკარგული მეგობრის ერთგულ, ეულ ძალლად.

ძვირფასო მკითხველო, მე არ გიამბობთ მრავალთაგან არც ერთ ნამდვილ ამბავს, რომლებიც მოგვითხრობენ ისეთ ერთგულებაზე, მრავალ წელს რომ გრძელდება და ძალლის სიკვდილით მთავრდება. მე მხოლოდ შავყურა ბიძის ამბავს მოგიყვებით.

თავი მეექვსე მეგობართან გამოთხოვება

ერთხელ, ერთ-ერთი ნადირობის შემდეგ, ივანე ივანიჩი შინ დაბრუნდა, ბიძს საჭმელი აჭამა და საწოლში ჩაწვა. არც უვახშმია, არც სინათლე ჩაუქრია. იმ დღეს ბიძმა გვარიანად იმუშავა, ამიტომ მალე დაეძინა და არაფერი გაუგია. მაგრამ შემდეგ დღეებში ძალლმა შეამჩნია, რომ პატრონი დღისით სულ უფრო და უფრო ხშირად წვებოდა, რაღაცაზე ნაღვლობდა და ზოგჯერ ტკივილისაგან უეცრად დაიკვნესებდა ხოლმე. ერთ კვირაზე მეტი ბიძი მართო სეირნობდა – იქვე ახლოს თუ გავიდოდა თავის საჭიროებაზე. შემდეგ ივანე ივანიჩი ჩაწვა. ძლივძლივობით თუ მივიდოდა კარამდე, რომ გარეთ გაეშვა ან შემოეშვა ბიძი. ერთხელ მეტისმეტად გულსაკლავად დაიკვნესა ლოგინში. ბიძი მივიდა, საწოლთან დაჯდა, ყურადღებით შეხედა სახეში და გაჭიმულ ხელზე ჩამოადო თავი. ძალლმა დაინახა, რომ პატრონს სახე გაფითრებოდა, თვალები ამოლამებოდა, გაუპარსავი წვერი წამოწვეტოდა. ივანე ივანიჩმა ბიძს გადმოხედა და დასუსტებული ხმით უთხრა:

– აბა, რა ვქნათ ახლა, ბიჭი?.. ცუდადა ვარ, ბიძ, ცუდად. ნამსხვრევები... ნამსხვრევი გულზე მაწვება, ცუდად ვარ, ბიძ.

ისეთი უჩვეულო ხმა ჰქონდა, რომ ბიძი აღელდა, აწრიალდა, კარს ფხაქნა დაუწყო, თითქოს ეძახდა: «ადექი, წამოდი, წამოდიო». ივანე ივანიჩს კი განძრევისა ეშინოდა. ბიძი ისევ დაჯდა მის გვერდით და ჩუმად დაიყმუვლა.

– მოდი, ვსინჯოთ, ბიძკა, – ძლივძლივობით ამოილულულა ივანე ივანიჩმა და ფრთხილად წამოჯდა. ცოტა ხანს იჯდა საწოლზე, შემდეგ ფეხზე წამოდგა, ცალი ხელი გულზე მიიდო, მეორით კედელს მიეყრდნო და ნელ-ნელა წავიდა კარისაკენ. ბიძი გვერდით მიჰყვებოდა, ის თვალს არ აშორებდა მეგობარს, ერთხელ რა არის, ერთხელაც კი არ აუქიციანებია კუდი. თითქოს სურდა ეთქვა: «აი, ეს კარგია. წავიდეთ, წავიდეთ, ნელ-ნელა წავიდეთ».

კიბის ბაქანზე ივან ივანიჩმა მეზობლის ზარი დარეკა და როცა გოგონა ლუსია გამოვიდა, რაღაც უთხრა. გოგონა თავის ოთახში შევარდა და მოხუცი დედაკაცი სტეპანოვნა გამოიყვანა. როგორც კი ივან ივანიჩმა მოხუცს იგივე სიტყვა – «ნამსხვრევი» – უთხრა, ქალი აფუსფუსდა, ხელში ხელი მოჰკიდა და ისევ მის ოთახში შეიყვანა.

– უნდა იწვეთ, ივან ივანიჩ, უნდა იწვეთ. აი, ასე, – თქვა მან, როცა ივან ივანიჩი ისევ გულადმა დაწვა. – უნდა იწვეთ. მხოლოდ და მხოლოდ იწვეთ. – დედაკაცმა მაგიდიდან გასაღები აიღო და სწრაფად წავიდა, თითქმის გაიქცა; ქალი ბებრულად მიცუნცულეზდა.

რა თქმა უნდა, ბიძმა სამჯერ გამეორებული სიტყვა – «იწვეთ» – ისე მიიღო, თითქოს იგი მასაც ეხებოდა, საწოლის გვერდით დაწვა და თვალი კარს მიაშტერა. პატრონის სამწუხარო მდგომარეობა, სტეპანოვნას მღელვარება და ისიც, რომ ქალმა მაგიდიდან აიღო გასაღები, აშფოთებდა ბიძს.

მალე მოესმა, რომ გასაღები კლიტეში შეუყარეს, საკეტმა გაიჩხაკუნა, კარი გაიღო, წინკარში ლაპარაკის ხმა გაისმა და სტეპანოვნა შემოვიდა. ქალს სამი თეთრხალათიანი უცნობი შემოჰყვა – ორი ქალი და ერთი მამაკაცი. მათ სხვა, ჩვეულებრივი ადამიანის სუნი კი არ ასდიოდათ, არამედ იმ ყუთისა, კედელზე რომ ეკიდა და პატრონი მხოლოდ მაშინ ხსნიდა, როცა ამბობდა: «ცუდადა ვარ, ბიძ, ცუდადა».

მამაკაცმა მტკიცე ნაბიჯი გადმოდგა საწოლისაკენ, მაგრამ...

ბიძი მხეცივით დაეძგერა, მკერდზე თათები მიაბჯინა და, რაც ძალა და ღონე ჰქონდა, ორჯერ დაუყეფა.

«გასწი, გასწი აქედან!» – დაუყვირა უცნობს ბიძმა.

მამაკაცმა ხელი ჰკრა ძაღლს და უკან გადაქანდა, ქალები წინკარში გაცვივდნენ, მთელი სხეულით ათრთოლებული ბიძი კი საწოლის გვერდით დაჯდა; ეტყობოდა, სიცოცხლეს გასწირავდა მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდნილი პატრონისათვის და ასეთ ძნელ დროს ახლოსაც არ მიაკარებდა ამ უცხო ხალხს.

კარში გაჩერებულმა ექიმმა თქვა:

– ეს რა ძაღლი ყოფილა! რა ვქნათ, როგორ მოვიქცეთ?

მაშინ ივან ივანიჩმა ხელით მიიხმო ბიძი, ოდნავ გადმობრუნდა და თავზე ხელი გადაუსვა, ბიძი კი ცალი მხარით პატრონს მიეკრა და კისერი, სახე და ხელები აულოკა.

– მოდით, – ჩუმად თქვა ივან ივანიჩმა და ექიმს შეხედა.

ექიმი მივიდა.

– მომეცით ხელი.

ექიმმა ხელი მისცა.

– გამარჯობათ.

– გაგიმარჯოთ, – უთხრა ექიმმა.

ბიძმა ცხვირი მიადო ექიმის ხელს, რაც ძაღლის ენაზე ნიშნავდა: «რა გაეწყობა! ეგრე იყოს: ჩემი მეგობრის მეგობარი ჩემი მეგობარიც არის».

საკაცე შემოიტანეს. ზედ ივან ივანიჩი დააწვინეს.

მან ძლივს ჩაილაპარაკა:

_ სტეპანოვნა... მიხედვით ბიძს, ძვირფასო, დილდილაობით გარეთ გაუშვით. მალე დაბრუნდება ხოლმე... ბიძი დამელოდება. _ მერე ბიძს მიმართა: _ მელოდე... მელოდე.

ბიძმა ეს სიტყვა იცოდა: ივან ივანიჩი მაღაზიასთან ეტყოდა ხოლმე: «იჯექი და მელოდე», ნადირობისას, ზურგჩანთასთანაც ამასვე ეუბნებოდა: «იჯექი და მელოდე». ახლა ძალღმა დაიწკმუტუნა და კუდი ააქიცინა, რაც ამას ნიშნავდა: «ო, ჩემი მეგობარი დაბრუნდება! მიდის, მაგრამ მალე დაბრუნდება».

ეს კი იყო, ამას მხოლოდ ივან ივანიჩი მიხვდა, დანარჩენებმა ვერაფერი გაიგეს, ბიძმა მათ ეს თვალეზზე შეატყო... მერე საკაცესთან დაჯდა და ზედთათი ჩამოდო. ივან ივანიჩმა თათზე ხელი მოუჭირა.

_ მელოდე, ბიჭო, მელოდე.

პატრონს თვალეზიდან კურცხალი გადმოუვარდა, ასეთი რამ ბიძს არასოდეს ენახა.

როცა საკაცე წაიღეს და საკეტმა გაიჩხაკუნა, ის კართან დაწვა, წინა თათები გაჭიმა, თავი გვერდზე მიაბრუნა და იატაკზე დადო; ძაღლები ასე მაშინ წვებიან, როცა რამე სტკივით ანდა გულზე სევდა აწვებათ; ყველაზე ხშირად ასეთ მდგომარეობაში კვდებიან ხოლმე.

მაგრამ ბიძი სევდისაგან არ მომკვდარა, როგორც მოკვდა ის ძაღლი, მრავალი წლის განმავლობაში თავის ბრმა პატრონს რომ დაატარებდა. ის ძაღლი თავისი პატრონის საფლავის გვერდით დაწვა, კეთილი ადამიანების მიერ მიტანილ საჭმელს პირიც არ დააკარა და მეხუთე დღეს მზის ამოსვლისას მოკვდა. ეს ტყუილი არ გეგონოთ, მართალია. რადგან მონადირეებმა ძაღლის ასეთი ერთგულებისა და სიყვარულის ამბავი იციან, იშვიათად თუ რომელიმე იტყვის ძაღლზე: «სული გააცხო», «მოკვდაო», _ ამბობენ.

არა, ბიძი არ მოკვდა. ბიძს უბრძანეს: «დამელოდეო». მას სჯეროდა, რომ მეგობარი მოვიდოდა. რამდენჯერ ყოფილა: ეტყოდა, «დამელოდეო», და აუცილებლად მოვიდოდა.

ლოდინი! აი, ეს არის ახლა ბიძის ცხოვრების მიზანი.

მაგრამ რა მძიმე იყო მისთვის იმდამინდელი მარტოობა, რა გულსაკლავი! რაღაც ისეთი ხდებოდა, რაც სხვა დროს არ მომხდარა... ხალათებს უბედურების სუნი ასდიოდა. და ბიძს სევდა მოაწვა.

შუალამისას, როცა მთვარე ამოვიდა, მარტოობა აუტანელი გახდა. პატრონის გვერდითაც რომ იყო, მაშინაც კი აწუხებდა მთვარე, მას თვალეზი აქვს. ამ მკვდარი თვალეზით მისჩერებოდა ძაღლს, უსიცოცხლო, ცივი შუქით ანათებდა ხოლმე და ბიძი ამ დროს ბნელ კუნჭულში იმალებოდა. ახლა კი მისი გამოხედვა თავზარს სცემდა, პატრონი არსად ჩანდა. და, აი, შუალამისას ბიძი აყმუვლდა, აყმუვლდა, როგორც ყმუიან ძაღლები უბედურების წინ. მას სჯეროდა, ვიღაც გაიგონებდა მის ყმუილს. ვინ იცის, იქნებ მის პატრონსაც გაეგონა.

მოვიდა სტეპანოვნა.

_ რა იყო, ბიძ, რა იყო, ჰა? ივან ივანიჩი არ არის, არა? ვაი, ვაი, რა ცუდია.

ბიძმა არც გამოხედვით და არც კუდის ქნევით არ უპასუხა, ის მხოლოდ კარს მისჩერებოდა. სტეპანოვნამ შუქი აანთო და წავიდა. ძაღლს გულზე მო-

ეშვა _ მთვარემ თითქოს უკან დაიხია და დაპატარავდა. ბიმმა ნათურის ქვეშ მოიკალათა, მთვარისაკენ ზურგშექცევით, მაგრამ მალე ისევ კართან დაწვა: უნდა ელოდოს.

დილით სტეპანოვანამ ბიმს ფაფა მოუტანა და ჯამში ჩაუსხა, მაგრამ ძალი არც კი წამოდგა. ასე იქცეოდა ის ძალიც, ბრმას რომ დაატარებდა: ისიც არ დგებოდა, როცა საჭმელს მიუტანდნენ ხოლმე.

_ დახე, რა მოსიყვარულე ყოფილა. საოცარია. აბა, წადი, გაისეირნე, ბიმ.
_ ქალმა კარი გააღო. _ წადი, გაისეირნე.

ბიმმა თავი ასწია, ყურადღებით შეხედა მოხუცს. სიტყვა «სეირნობა» მისთვის ნაცნობი იყო _ იგი თავისუფლებას ნიშნავდა. «წადი, წადი, გაისეირნე» კი _ სრულ თავისუფლებას. ბიმმა იცოდა, რა იყო თავისუფლება: გააკეთე ყველაფერი, რის ნებასაც პატრონი გაძლევს. მაგრამ იგი რომ შინ არ არის და მაინც ეუბნებიან: «წადი, გაისეირნეო»? აბა, ეს რა თავისუფლებაა?

სტეპანოვანამ არ იცოდა, როგორ უნდა მოჰქცეოდა ძაღლებს, არ იცოდა, რომ ისეთებს, როგორც ბიმია, უსიტყვოდაც ესმით ადამიანისა, ის სიტყვები კი, რომლებიც მათ იციან, იტყვენ მრავალსა და თან შემთხვევის შესაფერისად _ სხვადასხვა რამეს. ქალმა გულუბრყვილოდ უთხრა:

_ რაკი ფაფა არ გინდა, წადი, რამე მოძებნე. შენ ხომ ბალახიც გიყვარს, ალბათ, სანაგვეშიაც იპოვი რამეს (თავისი გულუბრყვილობით მან არ იცოდა, რომ ბიმი სანაგვეებს ახლოსაც არ ეკარებოდა). წადი მოძებნე.

ბიმი წამოდგა, გამოფხიზლდა კიდევ. რას ნიშნავს «ემებე»? რა უნდა ემებოს? «ემებე» ნიშნავს: ემებე ყველის დამალული ნაჭერი, ემებე გარეული ფრინველი, ემებე დაკარგული ან დამალული ნივთი. «ემებე» ნიშნავს ბრძანებას, მაგრამ რა უნდა ემებოს, ეს გარემოებაზე დამოკიდებული, საქმის ვითარებაზე. ახლა კი რა უნდა ემებოს?

ყველაფერი ეს მან სტეპანოვანს ანიშნა თვალით, კუდით, წინა თათების მოუსვენარი ცაცუნით, მაგრამ დედაკაცმა სრულიად ვერაფერი გაიგო და გაუმეორა:

_ წადი, გაისეირნე, ემებე!

ბიმი კარს მივარდა. ელვასავით ჩაირბინა მეორე სართულიდან და ეზოში გავარდა. პატრონი უნდა ემებოს, პატრონი! აი, რა არის სამებნელი _ მეტი არაფერი. მან ასე გაიგო სტეპანოვანს სიტყვა. აი, აქ იდგა საკაცე, დიახ, აქ. აი, თეთრხალათიანი ადამიანების კვალი, რომელსაც უკვე ძლივს ასდის მათი სუნი. ავტომანქანის კვალი. ბიმმა წრე შეკრა, შიგ შევიდა (ყველაზე უნიჭო ძალიც კი ასე მოიქცეოდა), მაგრამ კვალი იგივე იყო. ბიმი მას მიჰყვა, ქუჩაში გავიდა, მაგრამ კუთხესთან მივიდა თუ არა, კვალი მაშინვე დაკარგა: იქ მთელ გზას ისეთივე რეზინის სუნი ასდიოდა. ადამიანის ნაკვალევი სხვადასხვაგვარია, თანაც მრავალი, ავტომანქანების ნაკვალევი კი ერთმანეთში ირევა და ყველა ერთნაირია. მაგრამ ის მისთვის საჭირო კვალი, ეზოდან კუთხესთან უხვევდა, მაშასადამე, ბიმიც იქით უნდა წასულიყო.

ბიმმა ჯერ ერთ ქუჩაზე გაირბინა, შემდეგ მეორეზე, მერე სახლთან დაბრუნდა, მოირბინა ადგილები, სადაც ის და მისი პატრონი სეირნობდნენ ხოლმე, მაგრამ ივან ივანიჩის კვალი არსად ჩანდა. შორიდან კუბოკრული ქუდი დაინახა, იმ კაცს გამოეკიდა, მაგრამ ის სულ სხვა ვინმე იყო. კარგად

რომ დააკვირდა, დაადგინა, ასეთივე კუბოკრული ქუდი ბევრს ეხურა. აბა, საიდან უნდა სცოდნოდა, რომ ამ შემოდგომაზე მხოლოდ კუბოკრულ ქუდებს ყიდდნენ და ამიტომ ყველას მოსწონდა. წინათ ამისთვის ყურადღება არ მიუქცევია, იმიტომ, რომ ძაღლები ყოველთვის ყურადღებას აქცევენ და იმახსოვრებენ ადამიანის წელს ქვემოთ ტანსაცმელს. ეს მას მგლისაგან მოჰყვება, ბუნებისაგან, მრავალი საუკუნისაგან. ასე, მაგალითად, როცა ადამიანს ხშირი ბუჩქი წელამდე ფარავს, მეღია ვერ ამჩნევს მას, მით უმეტეს, მაშინ, თუ ადამიანი არ იძვრის და ქარს მისგან სუნი არ მოაქვს. ასე რომ, ბიძმა მოულოდნელად ამაში რაღაც შორეული აზრი დაინახა: წელს ზემოთ ძებნა უსარგებლოა, რადგან თავები შეიძლება ფერით ერთნაირი იყოს, ერთმანეთს მიმსგავსებული.

ულრუბლო დღე იდგა. ზოგიერთ ქუჩაზე ფოთლები ლაქებივით ეფინა ქვაფენილზე. ზოგან კი მთლიანად დაეფარათ, ასე რომ, პატრონის კვალის მცირეოდენი ნაწილიც კი რომ შეხვედროდა, ბიძი იგრძნობდა მას. მაგრამ არსად არაფერი ჩანდა.

შუადღისათვის ბიძი სასოწარკვეთილებამ მოიცვა. და უცბად საკაცის კვალს წააწყდა: ის აქ იდგა, ამ ადგილას, შემდეგ ასეთივე სუნის ნაკადი გვერდიდანაც წამოვიდა, ძაღლი ისე მიჰყვა ამ სუნს, როგორც გაკვალულ გზას. კარის ზღურბლს თეთრხალათიანი ადამიანების სუნი უდიოდა. ბიძმა კარზე მიაფხაჭუნა. კარი თეთრხალათიანმა გოგონამ გაუღო და შემინებულ გადახტა უკან, მაგრამ ბიძი ყოველნაირი ხერხით მიესალმა და ეკითხებოდა ჩემი პატრონი აქ ხომ არ არისო.

– გასწი, გასწი აქედან! – იყვირა გოგომ და კარი დახურა. შემდეგ კარი ისევ გამოაღო და ვიღაცას გასძახა: – პეტროვ! გააგდე ძაღლი, თორემ შეფი შავ დღეს დამაყენებს, აყვირდება, ეს რა ამბავია, აქ სამაღლეა თუ «სასწრაფო დახმარებაო!» გააგდე!

გარაჟიდან შავხალათიანი კაცი მოვიდა. ძაღლს ფეხები დაუბაკუნა და გაუბრაზებლად დაუყვირა (თითქოს მოვალეობის გამო, ცოტა ზანტადაც კი):

– მე ვიცი შენი! გასწი! გასწი აქედან!

ისეთი სიტყვების მნიშვნელობა, როგორიც არის: «შეფი», «სამაღლე», «გააგდე», «შავ დღეს დამაყენებს», და მით უმეტეს, «სასწრაფო დახმარება», – ბიძს არ ესმოდა, გაგონებითაც არასოდეს გაეგონა, მაგრამ კილოსა და განწყობილებასთან შეხამებული სიტყვები – «წადი» და «გასწი» – მშვენივრად გაიგო. ასეთ რამეში ბიძი არ მოტყუვდებოდა. მცირე მანძილზე გაიქცა, დაჯდა და კარს მიაჩერდა. ადამიანებს რომ სცოდნოდათ, რას ეძებდა ბიძი, დაეხმარებოდნენ, თუმცა მისი პატრონი აქ არ მოუყვანიათ, პირდაპირ საავადმყოფოში წაიყვანეს. მაგრამ რა გაეწყობა, თუ ძაღლებს ესმით ადამიანებისა, ისინი კი ყოველთვის როდი უგებენ ძაღლებს და თვით ერთმანეთსაც კი, თუმცა, ბიძისათვის ასეთი ღრმა აზრები მიუწვდომელი იყო: გაუგებარი იყო ისიც, რატომ არ უშვებდნენ კარში, რომელსაც იგი პატიოსნად, გულდანდობილად და გულმართლად უფხაჭუნებდა, და რომლის იქითაც, ალბათ, მისი მეგობარი უნდა ყოფილიყო.

ბიმი საღამომდე იჯდა იასამნის ფოთოლებდამჭკნარ ბუჩქთან. მოდი-ოდნენ მანქანები, იქიდან გადმოდიოდნენ თეთრხალათიანი ადამიანები და ვიღაცები მოჰყავდათ ხელით, ანდა გვერდით მოჰყვებოდნენ. ხანდახან ავტომანქანიდან გადმოჰყავდათ საკაცეზე დაწვენილი კაცი, მაშინ ბიმი მიუ-ახლოვდებოდა საკაცეს, დასუნავდა და, როცა დარწმუნდებოდა, ის არ იყო, უკან ბრუნდებოდა. ვულაცამ მოუტანა ძეხვის ნაჭერი, ძაღლმა პირიც კი არ დააკარა; ვიღაცას უნდოდა საყელურში მოეკიდა ხელი – ბიმი გაექცა. იმ შავ-ხალათიანმა ძიამაც კი რამდენჯერმე გვერდით ჩაუარა, გაჩერდა, თანაგრძნობით შეხედა და ფეხები არ დაუბაკუნა. ძაღლი გაქვავებული იჯდა, არავის არაფერს ეუბნებოდა. ბიმი ელოდა.

დაბინდებისას გაახსენდა: ვაითუ პატრონი უკვე შინ არისო?! და მსუბუქი ნაბიჯით გაიქცა.

ქალაქში გარბოდა ლამაზი, კარგად მოვლილი, კრიალაბეწვიანი შავყურა თეთრი ძაღლი. მის დანახვაზე ყოველი კეთილი მოქალაქე იტყოდა: «აჰ, რა კარგი სანადირო ძაღლიაო!»

ბიმმა მშობლიურ კარზე მიაფხაჭუნა, მაგრამ არავინ გაუღო, მაშინ ძაღლმა მის ზღურბლთან მოიკალათა, არც ჭამა უნდოდა, არც სმა. საერთოდ, არაფერი უნდოდა. ნაღველი მოაწვა.

კიბის ბაქანზე სტეპანოვნა გამოვიდა.

– მოხვედი, შე საწყალო, შენა?

ბიმმა მხოლოდ ერთხელ გააქნია კუდი («მოვედი»).

– ჰოდა, მოდი, ივახშმე. – ქალმა დილანდელი ფაფიანი ჯამი მიუდგა.

ბიმმა საჭმელს პირი არ დააკარა.

– ვიცოდი, თვითონ იშოვიდი. ჭკუის კოლოფი ხარ, დაიძინე, – და ქალმა კარი მიიხურა.

იმ ღამეს ბიმი უკვე აღარ ყმუოდა. მაგრამ კარს არ მოშორებია: ისევ ელოდა!

დილით კი კვლავ აწრიალდა. უნდა ეძებოს, ეძებოს მეგობარი! ამაშია მთელი მისი ცხოვრების აზრი. და როცა სტეპანოვნამ გარეთ გაუშვა, პირველად თეთრხალათიან ადამიანებთან გაიქცა. მაგრამ ამჯერად ვიღაც მსუქანი მამაკაცი ყველას უყვიროდა და ხშირად იმეორებდა სიტყვას «ძაღლი». ბიმს ქვებს ესროდნენ. მაგრა ისე ესროდნენ, რომ არ მოხვედროდა. ჯოხსაც უქნევდნენ. ბოლოს ძაღზე მტკივნეულად გადაუჭირეს გრძელი სახრე. ბიმი გვერდზე გახტა, დაჯდა, ცოტა ხანს იჯდა და, ეტყობა, გადაწყვიტა: ჩემი პატრონი აქ არ უნდა იყოს, თორემ ასე მწარედ რატომ მცემდნენ და გამაგდებდნენო. თავი დახარა და იმ ადგილს გაშორდა.

ქალაქის ქუჩებში მიდიოდა უპატრონო, მოწყენილი და სულ არაფრის-თვის გულნატკენი ძაღლი.

აი, იგი აბობოქრებულ ქუჩაზე გავიდა. იქ უამრავი ხალხი მიდი-მოდიოდა, ყველანი სადღაც მიიჩქაროდნენ, ზოგჯერ რამდენიმე სიტყვას თუ ეტყოდნენ ერთმანეთს. ხალხის ნაკადი დაუსრულებლად სადღაც მიედინებოდა. ბიმს უეჭველად გაუელვა აზრმა: «იქნებ აქ გაიაროს?!» და ყოველგვარი ლოგიკის გარეშე, ჩრდილში დაჯდა, კუთხეში, ჭიშკართან ახლოს, და თვალთვალი დაიწყო, უყურადღებოდ არავის ტოვებდა.

ბიძმა შეიტყო, რომ ყველა ადამიანს ავტომატურად ზოლის სუნი სდის და ამ სუნში აღწევს სხვადასხვა სიმძაფრის სხვა სურნელებაც.

აი, მოდის მაღალი, გამხდარი კაცი, გაცვეთილი დიდი ფეხსაცმელი აცვია და ბადურათი ისეთივე კარტოფილი მოაქვს, როგორც პატრონს მოჰქონდა ხოლმე. გამხდარ კაცს კარტოფილი მოაქვს, თამბაქოს სუნი კი უდის. სწრაფი ნაბიჯით მოდის, ჩქარობს, თითქოს ვიღაცას მისდევს. მაგრამ ეს მხოლოდ მოეჩვენა – ყველა ვიღაცას მისდევს, ყველა რაღაცას ეძებს, როგორც საველე გამოცდის დროს, თორემ ქუჩაში რატომ უნდა გარბოდნენ, კარებში შერბოდნენ, გამორბოდნენ და ისევ გარბოდნენ?

– სალამი, შავყურა! – ჩამოსძახა გამხდარმა.

«გამარჯობა», – პირქუშად უპასუხა ბიძმა, მიწას კუდი გაუსვა, მაგრამ ხალხისთვის თვალი არ მოუშორებია.

აი, იმ კაცს კომბინეზონიანი ადამიანი მისდევს, მას სველი კედლის სუნი უდის. თავით ფეხამდე თითქმის რუხ-თეთრია. წვერჯაგრიანი გრძელი თეთრი ჯოხი მოაქვს და მძიმე აბგა.

– შენ აქ რას დამჯდარხარ? – ჰკითხა კაცმა ბიძს. – პატრონს ელოდები თუ დაიკარგე?

– «დიახ, ელოდები», – უპასუხა ბიძმა და წინა თათები აამოძრავა.

– რაკი ეგრეა, აი, შენ, – აბგიდან პარკი ამოიღო, ბიძს წინ კანფეტი დაუდო და შავ ყურზე ხელი მოუთათუნა. – ჭამე, ჭამე, (ბიძი არც მიჰკარებია კანფეტს). გაწვრთნილი ხარ, ინტელიგენტი! სხვისი თეფშიდან არ შეჭამ, არა? – თქვა კაცმა და გზა განაგრძო. ნელა, მშვიდად მიდოდა. სხვებს არა ჰგავდა.

სხვებისთვის არ ვიცი, ბიძისთვის კი ეს კაცი კარგია! მან იცის, რა არის «ელოდე», მან თქვა: «ელოდეო», იგი მიუხვდა ბიძს.

აი, მოდის მსუქანი, ძალიან მსუქანი კაცი, ხელში სქელი ჯოხი უჭირავს, სქელი შავი სათვალე უკეთია და სქელი საქალაღდე მოაქვს; ყველაფერი, ყველაფერი სქელი აქვს. ისეთი ქალაღდის სუნი უდის, როგორზედაც პატრონი პატარა ჯოხს აჩურჩულებდა ხოლმე. და, მგონი, იმ ყვითელი ქალაღდებისაც, რომელსაც პატრონი ყოველთვის ჯიბეში იღებდა, კაცი ბიძთან შეჩერდა და თქვა:

– ფუჰ, ამასაც მოვესწარით: ძაღლები პროსპექტზე თარეშობენ.

პატარა ჭიშკრიდან ცოცხიანი მეეზოვე გამოვიდა და მსუქან კაცს გვერდში ამოუდგა. მსუქანი კი მეეზოვეს მიუბრუნდა, ბიძზე მიუთითა და განაგრძო:

– ხედავ? შენს ტერიტორიაზეა, ხომ?

– ვხედავ, როგორ ვერ ვხედავ, – უპასუხა მეეზოვემ: ცოცხი ამოატრიალა და ზედ დაეყრდნო.

– ხედავ... ვერაფერსაც ვერ ვხედავ, – თქვა სქელმა ბრაზიანად, – კანფეტსაც კი არ ხეთქვას – მოყირჭებული აქვს. ამის შემდეგ როგორ უნდა იცხოვროს კაცმა?! – ჩანდა, კაცს ბრაზი ახრჩობდა.

– შენც ნუ იცხოვრებ, რა, – უთხრა მეეზოვემ და გულგრილად დაუმატა: – დახე, როგორ გამხდარხარ, შე საწყალო, შენა.

– შეურაცხყოფას მაყენებ! – დაიღრიალა მსუქანმა.

სამი ბიჭი გაჩერდა, ხან მსუქანს მისჩერებოდნენ, ხან ბიძს, და რატომღაც ილიმებოდნენ.

– რა გაცინებთ, რა გაცინებთ? მე ვეუბნები, ძალდი-მეთქი... ათასობით ძალდია, თითოზე რომ ორი-სამი კილო ხორცი იანგარიშო, დღეში ორი-სამი ტონა ხორცი დასჭირდებათ. გესმით, ეს რა გამოდის?

ერთ-ერთმა ბიჭმა სიტყვა შეუბრუნა:

– სამ კილოს აქლემიც ვერ შეჭამს.

მეუზოვემ აუღელვებლად შეუსწორა:

– აქლემი ხორცს არა ჭამს. – მოულოდნელად ცოცხი მოიმარჯვა და მსუქანის ფეხებთან დაატრიალა, – გვერდზე გადაექი, მოქალაქეე! აბა! რა გითხარი!

მსუქანმა გადააფურთხა და წავიდა. ის სამი ბიჭიც სიცილით გაუდგა გზას. მეუზოვემ მაშინვე დაგვას თავი დაანება, ზურგზე ხელი გადაუსვა ბიძს, ცოტა ხანს გაჩერდა და უთხრა:

– იჯექი, ელოდე, მოვა. – დაჭიშკარში შევიდა.

მთელი ამ აურზაურიდან ბიძმა მარტო სიტყვები «ხორცი» და «ძალდი» კი არ გაიგო, ხმის კილოსაც ჩასწვდა. მთავარი კი ის იყო, რომ ყველაფერი ნახა, ეს კი სრულიად საკმარისია, რომ ჭკვიანმა ძალდმა გაიგოს: მსუქანი ცუდად ცხოვრობს, მეუზოვე კი – კარგად; ერთი ავია, მეორე – კეთილი. აბა, ბიძზე უკეთ ვინ იცის, დილაადრიან ქუჩებში მხოლოდ მეუზოვეები ცხოვრობენ და მათ უყვართ ძალდები. მეუზოვემ რომ მსუქანი გააგდო, ნაწილობრივ მოეწონა კიდევ. ისე კი, ამ შემთხვევითმა, უბრალო ამბავმა მხოლოდ მწუხარება გაუქარვა ბიძს, თუმცა, შეიძლება სასარგებლოც კი გამოდგა იმ მხრივ, რომ ბუნდოვნად მიხვდა, ადამიანები სხვადასხვანაირები არიან: შეიძლება კარგებიც იყვნენ და ცუდებიც. რა გაეწყობა, ამის ცოდნაც სასარგებლოა, – ვიტყოდით ჩვენ, მაგრამ ჯერჯერობით ბიძისთვის ამას მნიშვნელობა არ ჰქონდა – ამისთვის არ ეცალა; თვალმოუშორებლივ მისჩერებოდა მიმავალ ხალხს.

ზოგიერთ ქალს მწვავე, აუტანელი სუნი ჰქონდა, როგორც შრომანებს, როგორც იმ პატარა თეთრყვავილებს, რომელებიც აბრუებენ ყნოსვას და რომელთა ახლოს ბიძს ყნოსვა ეკარგებოდა. ასეთ შემთხვევაში ძალდი თავს გვერდზე სწევდა და რამდენიმე წამს არ სუნთქავდა. ქალთა უმრავლესობას ტუჩები იმ ფერისა ჰქონდა, რა ფერის ალმებიც მგლებზე ნადირობის დროს ნახა. ბიძს არც ასეთი ფერი მოსწონდა, ისევე როგორც ყველა ნადირს, ძალდებსა და ხარებს კი – განსაკუთრებით. თითქმის ყველა ქალს ხელით რაღაც მოჰქონდა. ბიძმა შეამჩნია, რომ დატვირთული კაცები იშვიათად ხვდებოდა, ქალები – კი ხშირად.

...ივან ივანიჩი კი არა და არ ჩანდა.

ეჰ, ჩემო მეგობარო! ნეტავ სადა ხარ?!

ხალხი მიდი-მოდიოდა. ბიძს ხალხში ყოფნით სევდა ცოტა არ იყოს, გაუქარვდა, გაეფანტა, და კიდევ უფრო ყურადღებით იცქირებოდა წინ, იქნებ მოდისო. დღეს ბიძი აქ დაელოდება. დაელოდება!

მის გვერდით შეჩერდა სახედაღარული, თვალეზგადმოკარკლული, სქელტუჩამოვარდნილი, ცხვირპაჭუა კაცი.

_ ეს რა საძაგლობაა! _ შესძახა მან (ხალხი შეჩერდა). _ ირგვლივ გრიპია, ეპიდემია, კუჭის კიბო, აქ კი, უყურეთ, რა ამბავია! _ ყვიროდა და ხელისგულთ უჩვენებდა ბიძუე. _ აქ, შუაგულ ხალხში, მშრომელებში, სნეულების ცოცხალი წყარო დამჯდარა!

_ არა, ყველა ძალი როდია სნეულების წყარო. შეხედეთ, რა საყვარელი ძალია, _ სიტყვა შეუბრუნა ახალგაზრდა ქალმა.

ცხვირპაჭუამ თავით ფეხამდე შეათვალიერა ქალი და აღშფოთებით ზურგი შეაქცია.

_ რა ველურობაა! რა ველური ვინმე ხართ, მოქალაქე. _ მიმართა მან ახალგაზრდა ქალს.

და, აი... აჰ, რატომ არ არის ბიმი ადამიანი! ამ დროს მოვიდა სწორედ დედაკაცი, «საბჭოთა ქალი», ცილისმწამებელი. ბიძს ჯერ შეეშინდა, მაგრამ შემდეგ აიჯაგრა და მოგერიებით პოზიცია მიიღო. ქალი კი ხალხს მიუბრუნდა და აკაკანდა:

_ ველურობაა და მეტი არაფერი, ამ ძალმა მიკბინა. მიკ-ბი-ნა! _ და ხელი ხალხისაკენ გაიშვირა, რომ ყველას დაენახა.

_ სად გიკბინათ? _ ჰკითხა პორტფელიანმა ჭაბუკმა. _ გვაჩვენეთ.

_ დაიკარგე, შე ლაწირაკო შენა! _ დაუტატანა ჭაბუკს ქალმა და ხელი დამალა.

ცხვირპაჭუას გარდა ყველას გაეცინა.

_ ინსტიტუტში ეგ გასწავლეს, საზიზღარო? კარგად კი აღუზრდიხარ, ზედ გეტყობა! _ დაეტაკა ქალი სტუდენტს. _ შენ რა, საბჭოთა ქალს არ მიჯერებ? მერე რაღას იზამ, ჰა?! საით მივდივართ, ძვირფასო მოქალაქენო, საით? ან იქნებ საბჭოთა ხელისუფლება აღარ გყავს.

ჭაბუკი გაწითლდა და აფეთქდა:

_ ნეტავ დაგანახვათ, რასა ჰგავხართ სხვის თვალში, ამ ძალისა შეგშურდებოდათ. _ დედაკაცისაკენ ნაბიჯი გადადგა და დაუყვირა: _ შეურაცხყოფის უფლება ვინ მოგცათ?

თუმცა ბიმი ამ სიტყვების მნიშვნელობას ვერ მიხვდა, მაგრამ მეტის მოთმენა აღარ შეემლო: დედაკაცისაკენ გადახტა, რაც ძალა და ღონე ჰქონდა შეუყევა და ოთხივე თათი მიწას მიაჭირა, რომ ზედმეტი რამე არ ჩაედინა (შედეგებზე უკვე პასუხს აღარ აგებდა). რა გაეწყობა, თუმცა ინტელიგენტია, მაგრამ მაინც ხომ ძალია.

ქალი აღრიალდა.

_ მილი-ცია! მილი-ცია!

სადღაც სასტვენის ხმა გაისმა, ვიღაც გზადაგზა იძახდა:

_ გაიარეთ, მოქალაქენო, გაიარეთ! თქვენს საქმეს მიხედეთ! _ ეს მილიციელი იყო (აღელვების მიუხედავად, ბიძმა კუდიც კი გააქცინა). _ ვინ ყვიროდა? თქვენ? _ მიმართა მილიციელმა დედაკაცს.

_ დიახ, ეგ _ დაადასტურა სტუდენტმა.

საქმეში ცხვირპაჭუა ჩაერია.

_ ნეტავ რას უყურებთ, რას აკეთებთ? _ აუყვირდა მილიციელს, _ ძალები, ძალები დაწანწალებენ სამხარეო ქალაქის პროსპექტზე!

_ ძალები! _ ყვიროდა დედაკაცი.

_ და, აი, ასეთი პითეკანტროპები! _ იძახდა სტუდენტიც,
_ შეურაცხყოფა მომაცენა! _ თითქმის ქვითინებდა ქალი.
_ მოქალაქენო, და-ი-შალეთ! თქვენ, თქვენ და თქვენ კი მილიციაში გა-
მომყევით, _ უთხრა მილიციელმა დედაკაცს, ჭაბუკს და ცხვირპაჭუას.
_ ძალღი არა?! _ შესძახა დედაკაცმა. _ პატიოსანი ხალხი მილიციაში მიგ-
ყავთ, ძაღლი კი...
_ არ წამოვალ, _ მოკლედ მოუჭრა ჭაბუკმა.
მოვიდა მეორე მილიციელი.
_ რა ამბავია, რა მოხდა?
შლაპიანმა და ჰალსტუხიანმა კაცმა მართებულად და დინჯად განუმარ-
ტა:

_ აი, ამ ცხვირმოუხოცავ სტუდენტს არ სურს მილიციაში წასვლა, არ
ემორჩილება. ესენი ორივენი მისდევენ, ეს კი არ ემორჩილება, უძალიანდე-
ბა. ასე არ შეიძლება, რაკი მიჰყავხარ, უნდა წაჰყვე. რა ვუყოთ, რომ... _ ყვე-
ლას ზურგი შეაქცია და ცერა თითით ყურის ჩიჩქნა დაიწყო, თითქოს სასმე-
ნი ხვრელის გაფართოება სურსო. ცხადია, ეს იყო ნიშანი მისი მტკიცე რწმე-
ნისა, საკუთარი აზრის სიმტკიცისა და კიდევ იმისა, რომ იგი უეჭველად
ყველა აქ დამსწრე ადამიანზე მაღლა იდგა, თვით მილიციელზედაც კი.

მილიციელებმა ერთმანეთს გადახედეს და მაინც სტუდენტი თან წაიყ-
ვანეს. მათ ბაჯბაჯით გაჰყვინენ ცხვირპაჭუა და დედაკაციც, ხალხი დაიშალა.
ისინი უკვე ყურადღებას არ აქცევდნენ ძაღლს, გარდა იმ საყვარელი გოგო-
ნასი. გოგონა ბიძთან მივიდა, ხელი გადაუსვა, მაგრამ ბოლოს ისიც მილი-
ციელებს გაჰყვა, თვითონ გაჰყვა, _ როგორც დაასკვნა ბიძმა. ძაღლმა თვალი
გააყოლა, ერთ ადგილას ატოკდა, შემდეგ გამოეკიდა და მის გვერდით წა-
ძუნძულდა.

ადამიანი და ძაღლი მილიციაში მიდიოდნენ.

_ ვის ელოდები, შავყურა? _ ჰკითხა შეჩერებულმა ქალმა.

ბიძი მოწყენილი დაჯდა და თავი ჩაკიდა.

_ გეტყობა, გშია, საყვარელო. გაჭმევ, დაიცა, გაჭმევ, შავყურა!

უკვე რამდენჯერმე დაუძახეს ბიძს «შავყურა». ოდესღაც პატრონიც ასე
იძახდა ხოლმე: «ეჰ, შე შავყურა, შენა!» დიდი ხნის წინათ დაუძახა ასე, ბავ-
შვობაში. «ნეტავ სად არის ჩემი მეგობარი?» _ გაიფიქრა ბიძმა და მოწყენილი
და სევდიანი ისევ გოგონას გაჰყვა.

მილიციაში ერთად შევიდნენ. იქ უკვე გაჰკიოდა დედაკაცი, ცხვირპაჭუა
ღრიალებდა, სტუდენტი, თავჩაქინდრული, ხმამაღლად იდგა, მაგი-
დას კი უცნობი მილიციელი უჯდა და მტრულად მისჩერებოდა სამივეს.

გოგონამ თქვა:

_ დამნაშავე მოვიყვანე. _ და ბიძზე მიუთითა. _ ძალიან საყვარელი ძაღ-
ლია. თავიდანვე ვნახე და გავიგონე ყველაფერი, ეს ჭაბუკი, _ მან სტუდენ-
ტისაკენ გადააქნია თავი, _ სრულიად უდანაშაულოა.

ქალი დამშვიდებით ყვებოდა და ხან ბიძზე მიუთითებდა, ხან იმ სამთა-
გან ერთ-ერთზე. ცხვირპაჭუა და დედაკაცი ცდილობდნენ შეეწყვეტინებინ-
ათ. მაგრამ მილიციელი მკაცრად აჩერებდა. ცხადად ჩანდა, მეგობრულად
ექცეოდა გოგონას. ბოლოს გოგონამ ხუმრობით იკითხა:

_ ხომ მართალს ვამბობ, შავყურა? _ მერე მილიციელს მიუბრუნდა: _ მე დაშა მქვია, _ მერე ისევ ბიმს უთხრა: _ დაშა ვარ, დაშა, გაიგე?

ბიმმა მთელი არსებით გამოხატა, რომ პატივს სცემდა გოგონას.

_ აბა, ჩემთან მოდი, შავყურა, ჩემთან! _ დაუძახა მილიციელმა.

ბიმმა იცოდა ეს სიტყვა: «ჩემთან». კარგად იცოდა და მივიდა მილიციელთან.

მილიციელმა კისერზე ოდნავ წამოუტყაპუნა, საყელური გაუსინჯა, ნომერი ნახა და რაღაც ჩაიწერა, ბიმს კი უბრძანა:

_ დაწექი!

ბიმი დაწვა, როგორც წესია: უკანა ფეხები ქვეშ მოიქცია, წინა წინ გასწია, თავი ოდნავ გვერდზე დახარა და თვალი თვალში გაუყარა მოსაუბრეს.

ახლა მილიციელი ჩასძახოდა ტელეფონით ყურმილში.

_ მონადირეთა კავშირია?

«ნადირობა!» _ შეკრთა ბიმი. «ნადირობა!» ნეტავ ეს რას უნდა ნიშნავდეს აქ?

_ მონადირეთა კავშირია? მილიციიდან. ნახეთ ოცდაოთხი ნომერი. სექტერი... როგორ თუ არ არის? ეგ შეუძლებელია. კარგი ძაღლია, გაწვრთნილი... ქალაქის საბჭოში? კარგი, _ მან ყურმილი დადო და ისევ აიღო, იგი ვიღაცას ეკითხებოდა, თან წერდა, მოსაუბრის ნათქვამს ხმამაღლა იმეორებდა: _ სექტერი... გარეგანი მემკვიდრეობითი დეფექტებით, ჩამომავლობის სიგელი არა აქვს, პატრონი ივან ივანიჩ ივანოვი, პროეზჟიას ქუჩა, ორმოცდაერთი, გმადლობთ. _ მერე გოგონას მიუბრუნდა: _ ყოჩაღი ქალი ყოფილხართ, პატრონი ვიპოვეთ.

ბიმმა ხტომა დაიწყო, მილიციელს მუხლში ჰკრა ცხვირი, დაშას კი ხელი აულოკა და თვალეზში მიაჩერდა, შიგ თვალეზში, როგორც იციან ხოლმე მხოლოდ ჭკვიანმა, ალერსიანმა და მიმნდობმა ძაღლებმა, ის ხომ მიხვდა, რომ ლაპარაკობდნენ ივან ივანიჩზე, მის ძმასა და მეგობარზე, ღმერთზე, _ როგორც ამ შემთხვევაში ადამიანი იტყოდა. მღელვარებისაგან ბიმი თრთოდა.

მილიციელი ცხვირპაჭუსა და დედაკაცს მიუბრუნდა და მკაცრად ჩაიბურტყუნა:

_ წადით, ნახვამდის!

ცხვირპაჭუა ადუღლუნდა:

_ ეს იყო სულ? აბა, ამის შემდეგ რა წესრიგი უნდა იყოს? ხალხს თავი ააშვებინეს.

_ წადი, წადი, პაპა, ნახვამდის, დაისვენე.

_ სადაური შენი «პაპა» ვარ? მამად გერგები. ზრდილობიანი სიტყვა-პასუხიც კი დაგავიწყდათ, მამაძაღლებო, აი, ასეთების აღზრდას კი აპირებთ, სულ თავზე უსვამთ ხელს, _ მიუთითა მან სტუდენტზე. _ ეს კი, ცოტა დაიცადეთ! _ ჰამო! _ და შეგჭამთ. _ და ცხვირპაჭუამ ძაღლივით დაიყეფა.

ბიმმა, რა თქმა უნდა, ყეფითვე უპასუხა.

მორიგეს გაეცინა:

_ შეხედეთ, მამილო, ძაღლმა გაგიგოთ, თანაგიგრძნოთ.

დედაკაცი შეაკრთო ორმაგმა ყევამ _ ძაღლისამ და ადამიანისამ _ და კარებისაკენ დაიხია ყვირილით:

_ მე მიყეფს, მე! მილიციაში კი საბჭოთა ქალს არ იცავენ!

ბოლოს, როგორც იქნა, წავიდნენ.

_ მე? დამაკავებთ? _ პირქუშად იკითხა სტუდენტმა.

_ მილიციას უნდა დაემორჩილოთ ხოლმე, ჩემო კარგო. რაკი გეძახიან, უნდა წახვიდე. ასეთია წესი.

_ წესი? აბა, ეს რა წესია, რომ ფხიზელი კაცი ქურდივით წაიყვანოთ მილიციაში. იმ დედაკაცისათვის თხუთმეტი დღე-ღამე უნდა მიგეცათ.... თქვენ კი! _ ეს თქვა, ბიძს ყურზე ხელი მოუთათუნა და წავიდა.

ახლა ბიძს უკვე აღარაფერი ესმოდა: ცუდი ხალხიც აგინებდა მილიციას და კარგიც, მილიციელი კი ითმენდა, თანაც იღიმებოდა; როგორც ჩანდა, ასეთ რამეს ჭკვიანი ძაღლიც ვერ მიხვდებოდა.

_ თქვენ წაიყვანთ? _ ჰკითხა დაშას მილიციელმა.

_ მე წავიყვან, შინ, შავყურა, შინ.

ახლა ბიძი წინ მიდიოდა, ზოგჯერ დაშას მოუბრუნდებოდა, შეხედავდა და დაუცდიდა; მას შესანიშნავად ესმოდა სიტყვა «შინ» და ამიტომ ახლა სწორედ შინ მიჰყავდა ქალი. ხალხმა ვერ მოისაზრა, რომ ძაღლი თვითონ დაბრუნდებოდა შინ. მათ ეგონათ, უჭკუო ძაღლი იყო, მხოლოდ დაშა მიხვდა ყველაფერს, მხოლოდ ქერათმიანი გოგონა დაშა, რომელსაც ფიქრმორეული ალერსიანი თვალები ჰქონდა, ძაღლი თავიდანვე მიენდო ამ თვალებს. ბიძმა გოგონა თავის კართან მიიყვანა. გოგონამ დარეკა. პასუხი არავინ გასცა. კიდევ ერთხელ დარეკა. ამჯერად მეზობელთან. კარი სტეპანოვანამ გააღო. ბიძი მიესალმა; ის დღეს უფრო მხიარულ გუნებაზე იყო, ვიდრე გუშინ, ძაღლი ამბობდა: «დაშა მოვიდა. დაშა მოვიყვანე» (სხვანაირად ვერ ახსნიდით ბიძის საქციელს, როცა ხან სტეპანოვანას გადახედავდა ხოლმე, ხან დაშას).

ქალები ჩუმად საუბრობდნენ, საუბარში ივამ ივანიჩს და «ნამსხვრევს» ახსენებდნენ. შემდეგ სტეპანოვანამ კარი გააღო. ბიძი თვალს არ აშორებდა დაშას და შინ ეპატიჟებოდა. დაშამ კი, პირველ ყოვლისა, ჯამი აიღო, დასუნა და თქვა:

_ დამჟავებულა, _ ფაფა სანაგვე ვედროში ჩაასხა, ჯამი გარეცხა და ისევ იატაკზე დადგა. _ ახლავე მოვალ, მელოდე, შავყურა.

_ ბიძი ჰქვია, _ გაუსწორა სტეპანოვანამ.

_ მელოდე, ბიძ. _ და დაშა გავიდა.

სტეპანოვანა სკამზე დაჯდა, ბიძიც მის პირდაპირ ჩაცუცქდა, თან ერთავად კარს მისჩერებოდა.

_ საზრიანი ძაღლი ხარ, _ დაიწყო სტეპანოვანამ. _ მარტოკა დარჩი, მაგრამ ხედავ, გესმის, გულით ვინ გეკიდება, აი, მე, ბიძკა, ამ სიბერეში შვილიშვილთან ერთად ვცხოვრობ. მშობლები ციმბირში წაუვიდნენ და ბავშვი ჩემთან დატოვეს. კარგია, რომ შვილიშვილს ვუყვარვარ.

სტეპანოვანა ბიძს მიმართავდა, მაგრამ საკუთარ თავთან კი იოხებდა გულს. ასე იციან ზოგჯერ ადამიანებმა: როცა გულს ვერავისთან მოიფხანენ, ძაღლს, საყარელ ცხენს ანდა მარჩენალ ძროხას მიმართავენ. ჭკვიანი ძაღლე-

ბი კი ადვილად ცნობენ უბედურ ადამიანებს და თანაგრძნობით ეკიდებიან მათ. ამ შემთხვევაში მდგომარეობა ორმხრივი იყო: სტეპანოვნა შესჩიოდა მას, თავის გულის ნადებს უზიარებდა, ძალლი კი წუხდა, იტანჯებოდა იმის გამო, რომ თეთრხალათიანმა ადამიანებმა მისი მეგობარი წაიყვანეს. ამ დღის ყველა უსიამოვნებამ მხოლოდ ცოტათი გაუქარვა ბიძს ტკივილი, ახლა კი ეს ტკივილი უფრო მეტი სიმწვავეთ იგრძნო. სტეპანოვნას სიტყვებში მან ორი ნაცნობი სიტყვა გაარჩია: «კარგია» და «ჩემთან», რომელიც დედა-კაცმა გულთბილი სევდით წარმოთქვა. რა თქმა უნდა, ბიძი მასთან მივიდა, თავი კალთაში ჩაუდო, სტეპანოვნამ კი თვალებთან ცხვირსაცოხი მიიტანა.

დაშამ რაღაც გამოხვეული მოიტანა. ბიძი ჩუმად მიუახლოვდა, იატაკზე დაწვა, ცალი თათი გოგონას ფეხსაცმელზე დაადო, თავი კი მეორე თათზე ჩამოდო; ამით მან გამოთქვა: «გმადლობო».

დაშამ ქალადიდან ორი კატლეტი და ორი კარტოფილი ამოიღო, ჯამში ჩადო და ბიძს უთხრა:

– ჭამე!

ბიძი საჭმელს არ მიეკარა, თუმცა სამი დღე იყო, პირში ლუკმა არ ჩასვლოდა. დაშა თავზე ხელს უთათუნებდა და ალერსიანად ეუბნებოდა:

– ჭამე, ბიძ, ჭამე.

დაშას რბილი ხმა ჰქონდა, თბილი, წყნარი და თითქოს მშვიდიც; ხელე-ბი _ თბილი, ნაზი, ალერსიანი, მაგრამ ბიძმა პირი არ დააკარა კატლეტს. დაშამ პირი გაულო ძალს და შიგ კატლეტი ჩაუდო. ბიძს პირში ეკავა იგი და გაოცებით მისჩერებოდა დაშას, ამასობაში კატლეტი თავისით ჩაუცურდა ძალს სასაში. ასევე დაემართა მეორესაც, კარტოფილსაც იგივე მოუვიდა.

– ძალად უნდა აჭამოთ, _ უთხრა დაშამ სტეპანოვნას. _ პატრონი ენატრება, ამიტომ არა ჭამს.

– რას ამბობ! _ გაიოცა სტეპანოვნამ. _ ძალლი თვითონ იპოვის საჭმელს, რამდენი დაწანწალებს, შიმშილით კი არ იხოცებიან.

– რა ვქნათ? _ ჰკითხა დაშამ ბიძს. _ ასე თუ მოიქეცი, ხომ დაიღუპები!

– არ დაიღუპება, _ დარწმუნებით თქვა სტეპანოვნამ. _ ასეთ ჭკვიან ძალს რა დაღუპავს, დღეში ერთხელ სალაფავს მოვუხარშავ, რა გაეწყობა, სულიერია.

დაშა რაღაცაზე ჩაფიქრდა, შემდეგ ბიძს საყელური მოხსნა.

– ვიდრე საყელურს არ მოვიტან, გარეთ არ გაუშვათ. ხვალ დილით, ათი საათისათვის მოვალ... სად არის ახლა ივან ივანიჩი?

ბიძი შეტოკდა: ი მ ა ს ახსენებდნენ!

– თვითმფრინავით მოსკოვში წაიყვანეს. გულის მძიმე ოპერაცია სჭირდება. გულის გვერდით ხომ ნამსხვრევი უზის.

ბიძი დაიძაბა!.. «ნამსხვრევი», ისევ «ნამსხვრევი». ეს სიტყვა ავის მომასწავლებელია. მაგრამ რაკი ივან ივანიჩზე ლაპარაკობენ, მაშ, სადღაც უნდა იყოს. ენდა ეძებოს, ეძებოს!

დაშა წავიდა. სტეპანოვნაც. ბიძი ისევ მარტო დარჩა ღამით. ახლა იგი ზოგჯერ ჩასთვლემდა ხოლმე, მხოლოდ რამდენიმე წუთით, და ყოველთვის სიზმარში ივან ივანიჩს ხედავდა _ შინ არ ნადირობის დროს. მაშინ ფეხზე

წამოხტებოდა, მიიხედ-მოიხედავდა, ოთახში გაივლ-გამოივლიდა, კუთხე-ებს დასუნავდა, სიჩუმეს ყურს მიუგდებდა და ისევ კართან დაწვებოდა. სახრისაგან დატოვებული ნაიარევი ძალიან სტკიოდა, მაგრამ მის დიდ მწუხარებასა და გაურკვეველ ფიქრთან შედარებით, ეს სულ უმნიშვნელო რამ იყო.

უნდა ელოდოს, ელოდოს, კბილი კბილს დააჭიროს და ელოდოს.

თავი მეშვიდე ძებნა გრძელდება

იმ დილით ბიმი თითქმის ტიროდა. მზე უკვე ფანჯარას ასცდა, მასთან კი არავინ მოდიოდა. ყურს უგდებდა სადარბაზოს მობინადრეთა ფეხის ხმას, რომლებიც კიბეზე ადი-ჩამოდიოდნენ. ყველა ფეხის ხმა ნაცნობი იყო, მ ი ს ი კი არა და არ ისმოდა. ბოლოს დაშას ფეხსაცმლის ბაკიბუკი მოესმა. ის არის, ის! ბიმა ხმა მიაწვდინა ქალს. მისი ძახილი ადამიანის ხმით რომ გამოეხატათ, ნიშნავდა: «მესმის, შენა ხარ, შენ, დაშა!»

– ახლავე, ახლავე, _ შემოსძახა ქალმა და სტეპანოვნას კარზე დააკაკუნა.

ორივენი ბიმათნ შევიდნენ. ძალი თითოეულს ცალ-ცალკე მიესალმა, შემდეგ კარს მივარდა, დადგა, თავი ქალებისაკენ მიაბრუნა და კუდის ქნევით სთხოვა: «გამიღეთ, უნდა ვეძებო».

დაშამ საყელური გაუკეთა, მთელ სიგანეზე თითბრის ჟეტონი-ფირფიტა ჰქონდა მიმაგრებული. ზედ წარწერა იყო ამოკაწრული: «ჰქვია ბიმი, პატრონს ელოდება. კარგად იცის თავისი სახლი. ბინაში მარტო ცხოვრობს. ადამიანებო, ნუ აწყენინებთ». დაშამ წარწერა სტეპანოვნას წაუკითხა.

– რა კეთილი ყოფილხარ! _ ხელები გაშალა სტეპანოვნამ. _ მამასადამე, ძაღლები გყვარებია.

დაშამ ხელი გადაუსვა ბიმს და უჩვეულოდ უპასუხა:

– ქმარმა მიმატოვა, ბიჭი მომიკვდა... უკვე ოცდაათი წლისა ვარ. ბინას ვეკირაობდი. ახლა კი მივდივარ აქედან.

– მარტოხელა ყოფილხარ, აჰ, შე საბრალო, შენა! _ აქოთქოთდა სტეპანოვნა. _ ეგ ხომ...

მაგრამ დაშამ მოუჭრა:

– ახლა წავალ. _ კართან მისულმა კი დაუმატა: _ ჯერ ნუ გამოუშვებთ, არ გამომეკიდოს.

ბიმა სცადა დაშასთან ერთად კარში გასულიყო, მაგრამ ქალმა კარს მოაშორა და სტეპანოვნასთან ერთად გარეთ გავიდა.

ერთი საათის შემდეგ ბიმი აწკმუტუნდა, შემდეგ კი ისევ სევდიანად აყმუვლდა, ხალხი რომ იტყვის ხოლმე: «ძალივით მინდა ავემუვლდეო».

სტეპანოვნამ გარეთ გაუშვა (დაშა ახლა, ალბათ, შორს იყო);

– წადი, წადი. საღამოთი სალაფავს მოგიმზადებ.

ბიმა ყურადღება არ მიაქცია არც მის სიტყვებს, არც თვალებს, გიჟივით ჩამოგორდა ძირს და გარეთ გავარდა. ეზოში მიირბინ-მოირბინა, მერე ქუჩაში გავიდა, ცოტა ხანს ერთ ადგილას იდგა, თითქოს რაღაცაზე ფიქრობდა, და ერთმანეთის მიყოლებით სხვადასხვა სუნის კითხვას შეუდგა; იმ დროს

იგი ყურადღებასაც არ აქცევდა იმ ხეებს, რომლებზედაც მის თანამოძმეებს თავიანთი ხელწერა დაეტოვებინათ, და რომელთა წაკითხვა სავალდებულოა თავისი თავის პატივისმცემელი ყველა ძაღლისათვის.

მთელი დღის განმავლობაში ბიძმა ივან ივანიჩის ნიშანწყალიც კი ვერ აღმოაჩინა. დაბინდებისას, ყოველი შემთხვევისთვის, ქალაქის ახლად აშენებული რაიონის პარკში შეიარა. იქ ოთხი ბიჭი ბურთს თამაშობდა. ბიძი ცოტა ხანს იჯდა, იქაურობა დაზვერა, რამდენზედაც ყნოსვა ეყო, და წასვლა დააპირა, მაგრამ თორმეტიოდე წლის ბიჭუნა ამხანაგებს ჩამოშორდა, მასთან მივიდა და ცნობისმოყვარეობით ჩააჩერდა.

– ვისი ხარ? – ისე ჰკითხა, თითქოს ბიძს შეეძლო ეპასუხა.

ბიძი პირველ ყოვლისა მიესალმა ბიჭს: კუდი გააქიცინა, მაგრამ თავი სევდიანად ხან ერთ მხარეს გადახარა, ხან მეორე მხარეს. მისალმების გარდა, ეს ნიშნავდა კითხვას:

« შენა? შენ რა კაცი ხარ? »

ბიჭი მიხვდა, რომ ჯერჯერობით ძაღლი მთლიანად არ ენდობოდა, თამამად მივიდა მასთან და ხელი გაუწოდა.

– გამარჯობა, შავყურა.

როცა ბიძმა თათი გაუწოდა, ბიჭმა დაიყვირა:

– ბიჭებო! აქეთ, აქეთ!

ბიჭებმა მოირბინეს, მაგრამ ცოტა შორს დადგნენ.

– შეხედეთ, რა ჭკვიანი თვალები აქვს! – თქვა აღტაცებით პირველმა ბიჭმა.

– იქნებ ნასწავლია? – იკითხა თითისტოლა ჩაპუტკუნებულმა ბიჭმა. – ტოლია, ტოლკა, უთხარი რამე, ვნახოთ გაიგებს თუ ვერა.

მესამემ, ყველაზე დიდმა, ავტორიტეტულად განაცხადა:

– ნასწავლია, ხედავ, საყელურზე ფირფიტაც კი აქვს მიმაგრებული.

– სულაც არ არის ნასწავლი, – არ დაეთანხმა გამხდარი ბიჭი. – ნასწავლი რომ იყოს, ასეთი გამხდარი და მოწყენილი არ იქნებოდა.

მართლაც, უპატრონოდ მიტოვებული ბიძი საშინლად გახდა და ძველი იერი აღარ ჰქონდა: მუცელი გალასტვოდა, დიდი ხნის დაუვარცხნელი ბეწვიც აჩეჩოდა. ზურგზე კი, ოდესღაც რომ უბრწყინავდა, ფერი დაჰკარგოდა. მწუხარება და შიმშილი ძაღლსაც აუშნოებს.

ტოლიკმა შუბლზე ხელი დაადო ბიძს, ბიძმა კი ყველა შეათვალიერა და სრული ნდობა გამოუცხადა. ამის შემდეგ ყველანი რიგრიგობით ეფერებოდნენ ბიძს, ისიც წინააღმდეგობას არ უწევდა. მაშინვე კეთილი დამოკიდებულება დამყარდა, სრული ურთიერთგაგების ვითარებაში კი გულითად მეგობრობამდე მხოლოდ ერთი ნაბიჯია. ტოლიკმა ხმამაღლა წაიკითხა თითბრის ფირფიტაზე ამოკაწრული წარწერა და შესძახა:

– ბიძი ჰქვია! მარტოკა ცხოვრობს! ბიჭებო, შია. აბა, შინ გაიქეცით და მოუტანეთ, ვისაც რა შეუძლია.

ბიძი ტოლიკთან დარჩა, ბიჭები კი აქეთ-იქით გაიქცნენ. ახლა ბიჭი მერხზე დაჯდა, ბიძი კი მის ფეხთან დაწვა და ღრმად ამოიოხრა.

– ალბათ ცუდ დღეში ხარ, ბიძ? – ჰკითხა ბიჭმა და ძაღლს თავზე ხელი გადაუსვა. – სად არის შენი პატრონი?

ბიძმა ბიჭის ფეხსაცმელს ცხვირი მიადო და გაიტრუნა. ბიჭები მალე დაბრუნდნენ. ჩაპუტკუნებულმა ღვეზელი მოიტანა, დიდმა _ ძეხვის ნაჭერი, გამხდარმა _ ორი ბლინი. ყველაფერი ცხვირთან დაუწყვეს ბიძს, მაგრამ მან არც კი დასუნა.

_ ავადაა, _ თქვა გამხდარმა, _ ვინ იცის, იქნებ გადამდები ავადმყოფობაც სჭირს. _ და უკან დაიხია.

ჩაპუტკუნებულმა რატომღაც შარვალზე გაიწმინდა ხელები და განზე გადგა. დიდმა ძეხვის ნაჭერი ცხვირზე მოუსვა ბიძს და მტკიცედ დაასკვნა:

_ არ ჭამს, არ უნდა.

_ დედამ მითხრა, ყველა ძალი ავადმყოფიაო, _ ისევ შეშფოთდა ჩაპუტკუნებული. _ ეს კი ნამდვილად მძიმედ არის ავად.

_ ჰოდა, გასწი აქედან, _ გაჯავრებით ჩაიბურტყუნა ტოლიკმა. _ შენი ფეხი არ ვნახო აქ... «ავად არის»... ავადმყოფ ძაღლებს მეძალეები იჭერენ. ამას კი, აი, როგორი ფირფიტა აქვს გაკეთებული.

გონივრულმა დასაბუთებამ იმოქმედა: ბავშვები ისევ გარს შემოერთყნენ ბიძს. ტოლიკმა თავისკენ მოჭიმა საყელური. ბიძი დაჯდა. ტოლიკმა ფაფუკი ტუჩი გადმოუბრუნა და იქ, სადაც კბილები მთავრდება, დაინახა ნახვრეტები; მან ძეხვს ლუკმა მოაგლიჯა და იმ ნახვრეტში ჩასჩარა, ბიძმა გადაყლაპა. კიდევ მოგლიჯა ლუკმა და ბიძმა ისიც გადაყლაპა. ასე შეჭამა მთელი ძეხვი, რასაც დამსწრენი დიდი კმაყოფილებით შეხვდნენ. ყველანი გულისყურით ადევნებდნენ თვალს ამ ამბავს. ხოლო პუტკუნა, როგორც კი ბიძი ძეხვის ნაჭერს გადაყლაპავდა, თვითონაც გადაყლაპავდა ხოლმე, თუმცა პირში არაფერი ედო: ბიჭი თითქოს ეხმარებოდა ბიძს. ღვეზელის ლუკმები კი ბიძს ვერა და ვერ ჩასჩარეს პირში, რადგან მაშინვე იფშვნიებოდა. მაშინ ბიძმა, როგორც იქნა, თვითონ აიღო ღვეზელი, მუცელზე დაწვა, ღვეზელი თათებზე დაიდო, უყურა, უყურა და შეჭამა, აშკარად ტოლიკის პატივისცემით. ბიჭს ისეთი ალერსიანი ხელები და ისეთი თბილი, ოდნავ სევდიანი თვალები ჰქონდა და ისე ეცოდებოდა ბიძი, რომ ძაღლმა მის გულითად სითბოს ვერ გაუძლო. წინათაც განსაკუთრებულად ექცეოდნენ ბავშვებს, ახლა კი საბოლოოდ დარწმუნდა, რომ პატარა ადამიანები ყველანი კარგები არიან, დიდები კი _ სხვადასხვაგვარნი _ მათ შორის ცუდებიც გვხვდებიან. მას, რა თქმა უნდა, არ შეეძლო სცოდნოდა, რომ პატარა ადამიანები შემდეგში დიდები ხდებიან და თანაც სხვადასხვაგვარნი. მაგრამ რა ძაღლის საქმეა იმაზე ფიქრი, თუ რატომ გამოდიან შემდეგში პატარა ადამიანებიდან დიდი ცუდი ადამიანები, ისეთები, როგორებიც არიან ის დედაკაცი და ცხვირპაჭუა. მან, უბრალოდ, ტოლიკის ხათრით შეჭამა ღვეზელი, მორჩა და გათავდა. ამან შვება აგრძნობინა, ამიტომ იყო, რომ, ღვეზელს ბლინებიც მიაყოლა. მთელი კვირის განმავლობაში მეორედ ჭამა.

ბიძის დანაყრების შემდეგ პირველმა ტოლიკმა ამოიღო ხმა:

_ ვსინჯოთ, გავიგოთ, რა იცის.

გამხდარმა თქვა:

_ ცირკში როცა უნდათ, ცხოველი ახტუნონ, ამბობენ: «ჰოპ!»

ბიძი წამოდგა და ყურადღებით შეხედა ბიჭს, თითქოს შეეკითხა: «რაზე გადავხტეო».

ორმა ბიჭმა ქამრის ბოლოებს ჩასჭიდა ხელი, ტოლიკმა კი ბრძანება გასცა:

– ბიმ! ჰოპ!

ბიმი ადვილად გადახტა უბრალო ბარიერზე. ყველანი აღტაცებულები დარჩნენ. პუტკუნამ გარკვევით უბრძანა:

– დაწექი!

ბიმი დაწვა (სიამოვნებით, რაკი ეგრე გნებავთ).

– დაჯექი, – სთხოვა ტოლიკმა (ბიმი დაჯდა) – მომეცი! და ქუდი გადაუგდო.

ბიმმა ქუდიც მოუტანა. აღტაცებული ტოლიკი მოეხვია ძაღლს, ბიმიც, თავის მხრივ, ვალში არ დარჩა და სახე აულოკა.

რა თქმა უნდა, ბიმმა შვება იგრძნო ამ პატარა კაცუნების საზოგადოებაში. მაგრამ ამ დროს მოვიდა ვიღაც ძია, ხელში პატარა ჯოხს ათამაშებდა. ისე ჩუმად მოადგა ბიჭებს, რომ ბიჭებმა ვერც კი შეამჩნიეს, ვიდრე არ შეეკითხა:

– ვისია ეგ ძაღლი?

კაცს მედიდური შესახედაობა ჰქონდა, რუხი, ვიწროფარფლებიანი ქუდი ეხურა, ჰალსტუხის ნაცვლად რუხი ბანტი ჰქონდა გაკეთებული. რუხი პიჯაკი და რუხ-თეთრი შარვალი ეცვა. მოკლე ჭადარა ჰქონდა, სათვალე ეკეთა. ძაღლისათვის თვალი არ მოუშორებია, ისე ჰკითხა ბავშვებს:

– მაშ, ვისია ეს ძაღლი, ბავშვებო?

დიდმა ბიჭმა და ტოლიკმა ერთხმად უპასუხეს:

– არავისი, – თქვა ერთმა გულუბრყვილოდ.

– ჩემია, – დამაბულად თქვა ტოლიკმა, – ახლა, ამწუთას ჩემია.

ტოლიკს ბევრჯერ უნახავს რუხი ძია: ის მედიდურად, მარტოდმარტო დასეირნობდა ხოლმე პარკის გარშემო. ერთ დღეს ძაღლიც კი მოჰყავდა, ძაღლი არ მოჰყვებოდა, უკან-უკან იხევდა. ერთხელ კი ბავშვებთან მივიდა და ჩააცივდა, თამაშიც არ იცით ისე, როგორც ძველად იცოდნენ, უზრდელებიცა ხართ, სწორად არ გზრდიან. თქვენი ბედნიერებისათვის ჯერ კიდევ სამოქალაქო ომში იბრძოდა ხალხი, თქვენ კი ამას არ აფასებთ. არც არაფერი იცით, ყოველივე ეს კი სირცხვილია და თავლაფდასხმააო.

იმ შორეულ დღეს, როცა ეს ბატონი ჰკუას არიგებდა ბავშვებს, ტოლიკი ცხრა წლისა იყო. ამჟამად თორმეტისა, მაგრამ ეს ძია ახსოვს. ტოლიკი მერხზე იჯდა, ბიმი გულში ჰყავდა ჩაკრული და ამ მედიდურ კაცს უთხრა – ჩემიაო.

– მაინც როგორაა: არავისია თუ ამისი? – ჰკითხა კაცმა ბიჭებს და ტოლიკზე მიუთითა.

– ფირფიტა აქვს მიკრული, – უდროოდ დროს ჩაერია პუტკუნა.

კაცი ბიმთან მივიდა, ყურზე ხელი მოუთათუნა და ფირფიტაზე ამოკაწრული წარწერის კითხვა დაიწყო.

ბიმმა თითქოს იგრძნო, ნამდვილად იგრძნო: კაცს ძაღლების სუნი ასდიოდა, თუმცა რაღაც შორეული სუნი იყო. ძაღლმა თვალებში შეხედა და მაშინვე არ დაუჯერა არც მის ხმას, არც შემოხედვას და არც სუნს. არ შეიძლება, რომ კაცმა ასე უბრალოდ შეისრუტოს სხვადასხვა ძაღლების სურნე-

ლება. ბიმი ტოლიკს მიეკრა, ცდილობდა, კაცს მოშორებოდა, მაგრამ კაცი, არ ეშვებოდა.

– ტყუილის თქმა არ შეიძლება, ბიჭო, – უსაყვედურა კაცმა ტოლიკს. – წარწერის მიხედვით, ძალი სხვისია. გრცხვენოდეს, ბიჭო. შენ რაო, მშობლებმა მიგაჩვიეს ტყუილს? როცა გაიზრდები, როგორიღა იქნები?! ეჰ-ჰე-ჰე! – ჯიბიდან საბელი ამოიღო და ძაღლს საყელურში ჩააბა.

ტოლიკმა საბელს ჩაავლო ხელი და დაიყვირა:

– ხელი არ ახლოთ! არ მოგცემთ!

კაცმა ტოლიკს ხელი მოიშორა.

– ვალდებული ვარ, დანიშნულების ადგილას მივიყვანო. შეიძლება ოქმის შედგენაც გახდეს საჭირო. იქნებ ამისი პატრონი ალკოჰოლს გადაჰყვა. ასეთ შემთხვევაში ძაღლს ჩამოართმევენ. თანამდებობა მაქვს ასეთი – ყველაფერი პატროსნად, ადამიანურად უნდა გავაკეთო. დიახ, ვიპოვი მის ბინას, შევამოწმებ, სწორია თუ არა.

– ფირფიტას არ ენდობით? – საყვედურით უთხრა თითქმის ატირებულა ტოლიკმა.

– ვენდობი, ბიჭებო, ვენდობი. სავსებით ვენდობი, მაგრამ.... – თითი ასწია და დამრიგებლის ტონით, თითქმის საზეიმო ხმით თქვა: – ნდობით უნდა ენდო, მაგრამ შემოწმებით მაინც უნდა შეამოწმო! – და წაიყვანა ჩვენი ბიმი.

ბიმი არ მიჰყვებოდა, ტოლიკისკენ იყურებოდა, ხედავდა, რომ ნაწყენი ბიჭი ტიროდა, მაგრამ რა გაეწყობოდა! კუდამოძუებული გაჰყვა იმ კაცს. ძალი მიწას ჩასჩერებოდა, თავის თავს არა ჰგავდა, მთელი თავისი შესახედლობით გამოხატავდა: «აი, ასეთია ძაღლის ცხოვრება, როცა მას პატრონი არა ჰყავს». კარგი იქნებოდა, იმ კაცისთვის ბარდაყზე ეკბინა და გაქცეულიყო, მაგრამ ბიმი ინტელიგენტი ძალი გახლდათ: წაიყვანე, სადაც მიგყავს.

იმ ქუჩაზე, სადაც ისინი მიდოიდნენ, ახალი სახლები იდგა, მთლად ახალთახალი, ყველა რუხი იყო და იმდენად ერთნაირი, რომ ბიმიც კი დაიბნეოდა. ერთ-ერთი ასეთი ტყუპისცალივით სახლის მესამე სართულზე ავიდნენ. კიბეზე რომ ადიოდნენ, ბიმმა შეამჩნია, კარიც ყველა ერთნაირი იყო.

ნაცრისფერკაბიანმა ქალმა გაულო კარი.

– ისევ მოიყვანე? ღმერთო ჩემო!

– ნუ დუდღუნებ! – მკაცრად შეაწყვეტინა კაცმა. მერე ბიმს საყელური მოხსნა და ქალს უჩვენა: – აჰა, დახედე, ქალმა სათვალე გაიკეთა და ფირფიტას დახედა, კაცი კი განაგრძობდა: – არაფერი გაგეგება: მთელს რესპუბლიკაში ძაღლების ნიშნების ერთადერთი კოლექციონერი ვარ, ეს ფირფიტა კი ნივთია! მეხუთასე ნიშანია.

ბიმს არაფერი ესმოდა, სრულიად არაფერი, არც ერთი ნაცნობი სიტყვა არ გაუგონია, არც ნაცნობი მოძრაობა დაუნახავს – სრულიად არაფერი. აი, კაცს ძაღლის საყელური უჭირავს ხელში, წინკარიდან ოთახში შევიდა და იქიდან დაიძახა:

– ბიმ, ჩემთან!

ბიძმა იფიქრა, იფიქრა და ფრთხილად შევიდა ოთახში. მიიხედ-მოიხედა და კართან დაჯდა – კაცთან არ მივიდა. სუფთა კედელზე ეკიდა ხავერდგადაკრული დაფები, ზედ კი ძაღლის ნიშნები იყო დამაგრებული: ნომრები, ჟეტონები, რუხი და ყვითელი მედლები, რამდენიმე ლამაზი თასმა და საყელური, რამდენიმე გაუმჯობესებული ალიკაპი და ძაღლის ყოველდღიური სხვა საჭურველი, ძაღლის გასაგული კაპრონის მარყუჟი კი, რომლის მნიშვნელობა ბიძს, რა თქმა უნდა, არ ესმოდა. ადამიანიც კი ვერ მიხვდებოდა, სად იშოვა იგი კოლექციის პატრონმა, ბიძისათვის კი მხოლოდ ჩვეულებრივი კანაფი იყო.

ბიძი ყურადღებით ადევნებდა თვალს კაცს, რომელმაც ფრთხილად შეატრიალა ხელში მისი საყელური, ბრტყელტუჩათი მოხსნა ფირფიტა და ერთ-ერთი დაფის შუაგულში დაამაგრა, ასევე მოექცა ნომერს, შემდეგ საყელური ისევ ბიძს ჩამოაცვა და უთხრა:

– კარგი ძაღლი ხარ.

სწორედ ასე ეუბნებოდა მას ოდესღაც პატრონიც, მაგრამ ახლა ბიძმა ნათქვამი არ დაიჯერა. იგი წინკარში გავიდა, კართან დაჯდა და ამით ანიშნა კაცს: «გამიშვი! მე აქ რა მესაქმებაო».

– გაუშვი, – უთხრა ქალმა. – ნეტავ რისთვის მოათრიე? ქუჩაში მოგეხსნა, რაც გინდოდა.

– არ შეიძლებოდა – ბიჭები ამეკიდნენ. არც ახლა შეიძლება: იმ ბიჭებმა რომ ნახონ, ფირფიტა აღარა აქვს, შეიძლება მიჩივლონ... ასე რომ, გათენებამდე აქ დარჩეს. იწეპი! – უბრძანა მან ბიძს.

ბიძი კართან დაწვა: რა გაეწყობოდა! ყმუილი რომ მოერთო, თავი მოეგოიანებინა, ამ უცხო კაცს სცემოდა, მაშინვე გაუშვებდნენ, მაგრამ ბიძმა იცოდა ლოდინი. თანაც ქანცი გამოელა; ისე დაიღალა, რომ უცხო კართანაც კი ცოტა ხნით ჩასთვლიდა, თუმცა მოუსვენრად კი ეძინა.

ეს იყო პირველი ღამე, რომ ბიძი შინ არ დაბრუნებულა. ეს მაშინ იგრძნო, როცა გამოფხიზლდა და ერთბაშად ვერ მიხვდა, სად იყო. როცა მიხვდა, მაშინ კი დანალვლიანდა. სიზმარში ისევ ივან ივანიჩი ნახა; როგორც კი ჩაიძინებდა, მაშინვე მას ხედავდა, გაღვიძებისას კი მისი ხელების სითბოს გრძნობდა, რაც ჯერ კიდევ პატარაობიდანვე ახსოვდა. «სად არის ახლა ჩემი კარგი, კეთილი მეგობარი? სად?» საშინლად წუხდა. მარტოობა მძიმეა და მას ვერსად გაექცევი. აქ კიდევ ეს კაცი ხვრინავს, როგორც მწევრის ბრჭყალებში მოქცეული კურდღელი. ამასთან, ყველა ამ ხავერდის დაფას მკვდარი ძაღლების სუნი ასდის. სევდა უფრო მეტად მოაწვა და ბიძი აწკმუტუნდა. შემდეგ ორჯერ ოდნავ შეჰყეფა, ოდნავ წაიყმუფლა კიდევ, როგორც მეძებარმა იცის, როცა კურდღლის კვალს მისდევს, ბოლოს ვედარ მოითმინა და გაბმით აყმუფლდა.

«ოჰ-ჰო-ჰო! ვაი! ვაი-ვაი, ხალ-ხო, – ტიროდა ძაღლი. – აღარ შემიძლია, მიმძიმს უმეგობროდ, მიმძიმს. გამიშვით, გამიშვით მის საძებნელად. ვაი, ვაი, ხალ-ხო, ვაი!»

კაცი წამოხტა, სინათლე აანთო და ბიძს ჯოხი დასცხო, სცემდა და თან სისინებდა:

– გაჩუმდი, გაჩუმდი, შე უჯიშო! მეზობლებს ესმით, ესეც შენ! ესეც შენ!

ბიმი დარტყმას იცილებდა, ინსტინქტურად თავს არიდებდა და ადამიანით კვენსოდა: «ჰო... აჰ... ჰ... ხრ..., რ... ოჰ...»

მაგრამ ბოროტმა ადამიანმა დრო იხელთა და თავში ჩასცხო ჯოხი. ბიმმა რამდენიმე წუთით გონება დაკარგა, თათები გაასავსავა, მაგრამ მალე მოვიდა გონს, კარს მოშორდა, ზურგით კედელს მიეკრა და კბილები დაკრიჭა. თავის სიცოცხლეში პირველად დაკრიჭა კბილები.

კაცმა უკან დაიხია:

– დახე! მიკბენს ეს ოხერი... – თქვა და კარი ფართოდ გააღო.

ბიმს ისიც არ სჯეროდა, რომ კარი მართლა გაიღო, არ სჯეროდა მაშინაც, როცა კაცი ეუბნებოდა:

– წადი, წადი, ბიმ, ისეირნე, წადი ცუგა, წადი.

ცემის შემდეგ არ სჯეროდა ამ ალერსიანი, შემპარავი კილოსი, ამ პირფერობისა და მლიქვნელობისა. ო, ლაქუცი ცემის შემდეგ ბიმის ახალი აღმოჩენა იყო. დედაკაცი და ცხვირპაჭუა, უბრალოდ, ცუდი ადამიანები იყვნენ. ის კი... ეს კაცი ბიმს უკვე სძულდა, სძულდა! ძალი კარგავდა ადამიანისადმი რწმენას. დიახ, სწორედ ასე იყო.

ბიმმა კისერი წაიგრძელა, კბილები დაკრიჭა და... კაცისაკენ წავიდა, წავიდა ხმამაღულვლად, ნელა და გულდაჯერებით. კაცი კედელს აეკრა.

– შენ რაო? რაო?!

ლამის პერანგის ამარა ქალი კაცს უყვიროდა:

– ეგ გინდოდა, არა? გიკბენს!

ბიმმა დაინახა, რომ საზარელ ადამიანს შეეშინდა მისი, ძალიან შეეშინდა, ამან გული გაუმაგრა, გადახტა და მტერს, რომელიც შეეცადა გასცლოდა, უკანალზე უკბინა და გაღებულ კარში გავარდა. ბიმი გარბოდა, პირში ადამიანის ხორცის გემო ჰქონდა, რომელიც მთელი მისი არსებით ეზიზღებოდა. არა, ბიმს თავი უბედურად და საცოდავად არ მიაჩნდა, პირიქით, ახლა ის მამაცი იყო, სიმამაცე კი ყოველთვის უთავსდება სიამაყესა და საკუთარი თავის ღირსების გრძნობას; ეს გრძნობა ქრცვინსაც კი აღეძვრის ხოლმე.

განთიადის ბურუსში ქუჩა-ქუჩა დარბოდა ბიმი, თუმცა საყელური ეკეთა, მაგრამ ნომერი «24» კი აღარ ჰქონდა. სიჩქარეში პირველად იქით კი არ გასწია, საითაც საჭირო იყო, ანუ, ქალაქისაკენ, არამედ, პირიქით: ქალაქგარეთ გარბოდა (ამას იქით სახლები აღარ იყო). მერე უკან დაბრუნდა და ერთნაირი სახლების ამავე ლაბირინთში მოხვდა. იტრიალა, იტრიალა და ისევ იმ სახლთან მივიდა, საიდანაც გამოვარდა. ახლა კი საჭირო მიმართულებით გაპუნძულდა, რაშიც მას ადამიანისათვის ნაკლებად ცნობილი სრულიად კანონზომიერი გარემოება შველოდა: გუშინ აქეთკენ რომ მოჰყავდათ, ერთ-ერთ კუთხეში რომელიღაც მისი მოძმის ხელწერის სუნი ეცა, მეორეში – მეორისა. ახლა კი, როცა მისთვის ნაცნობი ამ ნიშნებით მეორე კუთხეს მიაღწია, საჭირო გეზი აიღო. ჭემმარიტად ჩინებული ყნოსვა უნდა ჰქონდეს ცხოველს, რომ არათუ იპოვოს აქ სახლი, არამედ გააღწიოს კიდეც აქედან, ბიმს ჩინებული ყნოსვა და სამაგალითო საზრიანობაც ჰქონდა.

გათენებისას მან თავის სახლთან მიიბრინა, მშობლიურ კარს მიადგა და მიუფხაჭუნა. პასუხი არ იყო, ერთხელ კიდეც მიუფხაჭუნა – კარს უკან სიჩუ-

მე სუფევდა. მთავარი კი ის იყო, რომ კართან ივან ივანიჩის კვალი არ ჩანდა. გარდა ამისა, ძალიან ადრე იყო და გამთენიის ტკბილ ძილში მყოფ სტეპანოვნას არ შეეძლო ბიმის ძახილი გაეგონა. ძალღი კართან დაჯდა ჩაფიქრებული.

ცემის შემდეგ ყველაფერი სტკიოდა, თავში რაღაც უკაკუნებდა, გული ძალზე ერეოდა, არაქათი აღარ ჰქონდა, მაგრამ მაინც თავისი მეგობრის სამეზობლოდ გაეშურა. აბა, ბიმის გარდა, ვინ მოძებნიდა?

ქალაქში გარბოდა შესახედავად სასოწარკვეთილი, მაგრამ ერთგული და გაუბედავი ძალღი.

თავი მერვე

შემთხვევა რკინიგზის ისარზე

დღე დღეს მისდევდა. ბიმი მათ უკვე ვერ ამჩნევდა. მთელი ქალაქი კუთხე-კუნჭულ შემოიარა და ყველა მის წვრილმანს გაეცნო. ახლა წინასწარ არჩეული მარშრუტით დადიოდა. ხალხი რომ დაჰკვირვებოდა, ბიმის დანახვაზე შეეძლო საათები გაესწორებინა. პარკთან რომ გამოჩნდებოდა, ხუთი საათი იყო, სადგურთან – ექვსი, ქარხანასთან – რვის ნახევარი, გამზირზე – თორმეტი, მარცხენა ნაპირზე – დღის ოთხი საათი, და ასე შემდეგ.

ადამიანთა შორის ახალი ნაცნობებიც გაუჩნდა. ბიმმა დაადგინა, რომ ხალხის უმრავლესობა კეთილია, მაგრამ ასეთები უხმოდ მიაბიჯებდნენ, ცუდები კი ბევრს ლაყბობდნენ. მან იპოვა ადამიანები, რომლებსაც ზეთისა და რკინის სუნი ასდიოდათ (წინათ ასეთებს თითო-თითოს ხვდებოდა). ესენი ყოველდღიურად დილის რვა საათზე ნაკადივით შედიოდნენ ჭიშკარში, იქიდან კი – ჯიხურის კარში.

აქ ისინი ჭკებივით ლაქლაქებდნენ, ასე რომ, მათი ლაპარაკის გარჩევა არ შეიძლებოდა, თუმცა ეს არც აინტერესებდა ძალღს. ის ამ ნაკადის მოშორებით ჯდებოდა, უცქეროდა და ელოდა.

– ეი, შავყურა! სალამი! – ესალმებოდა ყოველ დილით ლურჯკომბინეზონიანი ბიჭი, რომელიც ბიმს საკუთრივ მისთვის მოტანილ საჭმელს დაუდებდა ხოლმე.

– ცოცხალი ხარ? გამარჯობა! – და ძალღს ადამიანურ, კეთილ, უხემ, მაგრამ თბილ თათს გაუწვდიდა.

ზოგი უხმოდ გაუწვდიდა ხელს, მიესალმებოდა და ისევ თავისი გზით წავიდოდა. აქ არავის არასოდეს უწყენინებია ბიმისათვის.

ბიმმა თანდათან ისწავლა ხალხის გარჩევა. აი, მაგალითად, ხშირად ხვდება ხოლმე ფაშფაშა ქალი, ფეხები ბოთლებს მიუგავს, ყოველთვის კმაყოფილია, მხნე, სახეგაბადრული, მაგრამ ბიმს რომ დაინახავს, კატასავით წაიფრუტუნებს, გადააფურთხებს, სურსათით სავსე პარკს აფუებულ მკერდთან მიიტანს და ყოველთვის ერთსა და იმავეს იმეორებს.

– ფუი, რა საძაგლობაა! ნუთუ არ შეიძლება, ყველა ძალღი დაახრჩონ, რომ კაცს ნერვები არ აუშალონ? ესეც შენი «ჩემი მილიცია მიცავს!» დიახ,

როგორ არა! მიცავს... აქ ყოველ ძაღლს შეუძლია დღისით-მზისით ქვედატანი ჩაგხადოს. მილიციას რა ენადვლება. მილიციისათვის იგივე ვართ, რაც ძაღლისათვის _ მეხუთე ფეხი.

რადგან ქალი ერთსა და იმავეს იმეორებდა, ბიმმა ძაღლური გულუბრყვილობით გადაწყვიტა, რომ ქალს მეხუთე ფეხი ერქვა. ერთი რამ კი ზუსტად იცოდა: მასთან მისვლა არ შეიძლებოდა. რა ვუყოთ, რომ გარდა მეტსახელისა, მისი ნალაპარაკებიდან ვერაფერს იგებდა. სამაგიეროდ, ყურთასმენა და მხედველობა ჰქონდა, ამიტომ იყო, რომ წესად გაიხადა: ასეთებს არ გაჰკარებოდა, საერთო არაფერი ჰქონოდა მათთან. შემდეგ მან, როგორღაც, დაიწყო (ყნოსვით ხომ არა?) გარჩევა იმისა, ვის უნდა მორიდებოდა და გვერდი აექცია. ადამიანთა დიდი უმეტესობა კეთილი იყო, ბოროტები კი _ ერთეულები, მაგრამ კეთილებს ბოროტებისა ეშინოდათ. ბიმს კი _ არა, არ ეშინოდა, მაგრამ მათთვის არ ეცალა. ადამიანთა ცნობა და გარჩევა ფართოდებოდა და ღრმავდებოდა, ძაღლური თვალთახედვით კი, იგი უკვე აღარ იყო რაღაც კოკობზიკა დილეტანტი და იდეალისტი, რომელიც მზად არის, ყოველ გამვლელს კუდი უქიცინოს.. ამ მოკლე ხანში ბიმი ძალიან გახდა, მაგრამ სერიოზულ ძაღლად იქცა, მას ცხოვრების მიზანი ჰქონდა: უნდა მოემეხნა და დალოდებოდა.

და, აი, ერთხელ, დილაადრიან, როცა ერთ-ერთი ტროტუარის სუნს იკვლევდა, სიხარულისაგან დარეტიანდა. ცოტა ხანს გაჩერდა, მერე ჩაიფრუტუნა და ცოფიანი ძაღლივით უგზო-უკვლოდ, ბრმასავით გაქანდა. კაცს შეიძლება ასე მოსჩვენებოდა, ნამდვილად კი იგი ახალ კვალს მისდევდა: აქ გაუვლია დაშას! ეს-ეს არის აქ ყოფილა.

კვალმა სადგურზე მიიყვანა. შიგ შესვლა შეუძლებელი იყო: ხალხი, ხალხი, უთვალავი ხალხი ირეოდა, ქუჩაშიც კი, რომელიღაც სარკმელთან, ერთმანეთს აწვებოდნენ, ყვიროდნენ, იმ მეძებრებივით ქშინავდნენ, დაჭერილ კურდღელს რომ გლეჯენ და აღარც მათრახისა ეშინიათ და აღარც ბუკისა. ასეთ ვითარებაში შეუძლებელი გახდა დაშას კვალის მიგნება _ კვალი გაქრა. მაშინ ბიმმა სადგურს შემოუარა და ბაქანზე გავიდა. აქ ხალხი ჯგუფ-ჯგუფად იდგა ბორბლებიანი პატარა, გრძელი სახლების კარებთან. არც ღრიალებდნენ, არც მუჯლუგუნს ჰკრავდნენ ერთმანეთს, პირიქით, ეხვეწებოდნენ და კოცნიდნენ ერთმანეთს, ერთ ადგილას, ერთ-ერთი სახლის კართან, ცეკვავდნენ კიდევ. ბიმისთვის არავის ეცალა, ამიტომ იგი თავისუფლად დამკვრებოდა და დამაბული ყნოსავდა ბაქანს.

უეცრად ერთ-ერთ კართან დაშას სუნი ეცა, ბიმმა კარის ზღურბლისაკენ გაიწია, მაგრამ ქალმა, რომელსაც გულზე დიდი ჟეტონი ჰქონდა დამაგრებული, გამოაგდო. ბიმმა ახლა ფანჯრებს დაუწყო სუნვა. თან შიგნით იყურებოდა. შემდეგ შეამჩნია, რომ პატარა სახლში უკანასკნელად ორი თეთრხალათიანი ქალი შევიდა. ძაღლმა მათკენ გაიწია, მაგრამ ამ დროს სახლები ნელ-ნელა დაიძრა. ბიმი ფანჯრებს მივარდა, მის ძაღლურ გონებაში თითქოს სავსებით სწორი დასკვნები გაკეთდა: დაშა იქ არის, თეთრხალათიანი ხალხიც, მაშასადამე, შეიძლება ივან ივანიჩიც იქ იყოს. შეიძლება! იქნებ თეთრხალათიანმა ადამიანებმა წაიყვანეს!

და საბრალო ბიმი, ახლა კი უკვე ნამდვილად უბედური ბიმი, მსუბუქად აედევნა პატარა სახლს. იგი მისდევდა სახლს და თან მის ფანჯრებში იცქირებოდა. სწორედ ამ დროს დაინახა დაშამ.

– ბიმ! ბი-იმ! – დაიყვირა ქალმა, – საყვარელო ბიმ! ჩემს გასაცილებლად მოხვედი? ჩემო კეთილო ბიმ! ბი-იმ! ბი-იიი...

მისი ხმა თანდათან მიწყდა, პატარა სახლი გარბოდა და ბიმი, თუმცა ძალიან ცდილობდა, მაინც უკან რჩებოდა.

შემდეგ ცოტა ხანს უკანასკნელ სახლს მისდევდა, ვიდრე თვალს არ მოეფარა, მერე იმავე გზას მიჰყვებოდა, რადგან არსაით არ უხვევდა. დიდხანს მირბოდა და ბოლოს რელსებს შორის დაეცა სულშეხუთული. ბიმს ოთხივე თათი გაეჭიმა, ძლივს სუნთქავდა და ჩუმად წკმუოდა. აღარავითარი იმედი აღარ ჰქონდა, არსად წასვლა აღარ უნდოდა, ვერც შეძლებდა და, საერთოდ, აღარაფერი უნდოდა, სიცოცხლევ კი.

როცა ძაღლები იმედს კარგავენ, ისინი იხოცებიან ბუნებრივად, ჩუმად, უდრტვინველად, ტანჯვით, რაც ქვეყნისათვის უხილავია. მაგრამ არც ბიმის საქმეა და ვერც მისი გონება მისწვდება, რომ ქვეყნიერებაზე იმედის ერთი ნაპერწკალი მაინც თუ არ დარჩა, ადამიანს სასოწარკვეთილება მოკლავს. ბიმისათვის ყველაფერი უფრო მარტივი იყო: შიგნით ყველაფერი საშინლად სტკიოდა, მეგობარი კი არსად ჩანდა, ეს იყო და ეს. როგორც უტოლოდ დარჩენილი გედი იკლავს თავს: ცაში ადის და იქიდან ქვასავით ენარცხება მიწას, როგორც საყვარელი ერთადერთი არსების დამკარგავი წერო, გართხმული და ფრთაგამლილი, განუწყვეტლივ ყივის და მთვარეს სიკვდილსა სთხოვს, ისე იწვა ბიმიც, ბურანში თავის ერთადერთ ერთგულ მეგობარს ხედავდა და მზად იყო, ყველაფერი ჩაედინა, ოღონდ პატრონი ეპოვა, თუმცა ამ მზადყოფნას ვერ გრძნობდა. ახლა იგი დუმდა. არ არსებობს კაცი, რომელსაც გაეგონოს, როგორ კვდება ძაღლი. ძაღლები უხმოდ იხოცებიან

აჰ, ახლა რომ ბიმს რამდენიმე ყლუპი წყალი მისცა! ისე კი, ალბათ, ვეღარასოდეს წამოდგებოდა, რომ...

მასთან ქალი მივიდა. ქალს დაბამბული პიჯაკი და ასეთივე შარვალი ეცვა, თავზე შალი ჰქონდა მოხვეული. ღონიერი, დიდი ქალი იყო. ეტყობოდა, თავდაპირველად იფიქრა, რომ ბიმი მკვდარი იყო. დაიხარა, შემდეგ დაიჩოქა და ყური მიუგდო – ბიმი ჯერ კიდევ სუნთქავდა. იმდენად დასუსტდა მეგობართან განშორების შემდეგ, რომ ასე არ უნდა ედევნა მატარებლისათვის, ეს უგუნურება იყო. მაგრამ ასეთ შემთხვევაში რა მნიშვნელობა აქვს გონებას, თუნდ ადამიანის გონებასაც კი! ქალმა ორივე ხელით ზემოთ აუწია თავი ბიმს.

– რა მოგივიდა, შავყურა? ასე ვის მისდევდი, შე საცოდავო?

ამ შესახედავად უხემ ქალს თბილი და მშვიდი ხმა ჰქონდა. ადგა, დაღმართზე ჩავიდა, ბრეზენტის ხელთათმნით წყალი მოიტანა, ბიმს ისევ აუწია თავი, ხელთათმანი ახლოს მიუტანა და ცხვირი დაუსველა.

ბიმმა წყალი ალოკა. შემდეგ უძლოურად გააქნია თავი, კისერი გაჭიმა და ისევ ალოკა. მერე სვლეპა დაუწყო. ქალი ზურგზე უსვამდა ხელს. ის ყველაფერს მიხვდა: ვიღაც, ვინც ამ ძაღლს ძალიან უყვარდა, სამუდამოდ წავიდა,

დაიკარგა, ეს კი საშინელებაა, თავზარდამცემად მძიმე ასატანია; სამუდამო განშორება იგივეა, რაც ცოცხალი ადამიანის დამარხვა.

ქალი ბიძთან გულს იოხებდა.

– მეც, მეც ეგრე მომივიდა... მამაც და ქმარიც გავაცილე, ომში წავიდნენ... ხედავ, შავყურა, დავბერდი... და მაინც ვერ დავივიწყე... მეც მატარებელს მივდევი... მეც დავეცი... და სიკვდილს ვნატრობდი... დალიე, დალიე, ჩემო კარგო, დალიე, შე საცოდავო.

ბიძმა წყალი თითქმის სულ დალია. ახლა მან თვალებში შეხედა ქალს და დარწმუნდა, კარგი ადამიანი იყო, და ულოკავდა ქალს უხეშ, კანდამსკდარ, ცრემლებით დასველებულ ხელებს.

ამრიგად, ბიძმა პირველად თავის სიცოცხლეში, მეორედ გაიგო ადამიანის ცრემლის გემო: პირველად პატრონის კურცხლისა, ახლა კი, აი, ამ გამჭვირვალე, მზეზე მოციმციმე, გაუქრობელი მწუხარებით დამლაშებული ცრემლისა.

ქალმა ხელში აიყვანა ძალი და რკინიგზის ლიანდაგიდან დაღმართზე ჩაიყვანა:

– იწეჟი, იწეჟი, შავყურა. მალე მოვალ, – უთხრა და იქით წავიდა, სადაც რამდენიმე ქალი რკინიგზის ხაზზე რაღაცას ჩიჩქნიდა.

ბიძი ამღვრეული თვალებით მისჩერებოდა ქალს, შემდეგ დიდი გაჭირვებით წამოდგა და ლასლასით, ნელა გაჰყვა უკან. ქალი მობრუნდა, დაელოდა. ძალი ძლივს მილასლასდა მასთან და დაწვა.

– პატრონმა მიგატოვა? – ჰკითხა ქალმა. – წავიდა?

ბიძმა ამოიოხრა. ქალი მიხვდა.

ორივენი მუშებთან მივიდნენ. ყველანი ქალები იყვნენ, იმათაც ისე ეცვათ, როგორც კარგ ადამიანს, მათ გვერდით კი კეფაზე ქუდმოგდებული კაცი იდგა, პირში ჩიბუხი გაეჩხირა და ქალს გულმოსული ეუბნებოდა:

– მატრონა, ძალს გადაჰყევი? მერე, ვინ უნდა იმუშაოს? ეჰ, მატრონა, მატრონა...

ბიძი მიხვდა, რომ ამ კარგ ადამიანს მატრონა ერქვა. ქალმა უბრძანა, გზის პირას წოლილიყო, თვითონ კი უზარმაზარი მარწუხი აიღო და სხვა ქალებთან ერთად შპალს ჩააფრინდა.

– ერთი, ორი, მიდი! – დაიღრიალა მამაკაცმა. – ერთხელაც! ერთხელ კიდეც! – ამაყად ყვიროდა იგი დონინჯშემოყრილი.

ყოველ მის შემახილზე ქალები ერთსულოვნად გასწევდნენ ხოლმე ძელს. მარწუხებში მოქცეული ძელიც ემორჩილებოდა და მათკენ მიცოცავდა. ყოველი ასეთი გაწევის დროს ქალებს სახე უწითლდებოდათ, ერთ-ერთს კი, გამხდარსა და სუსტს, პირიქით – უფითრდებოდა, ულურჯდებოდა კიდეც. ეს ქალი მატრონამ ხელით გვერდზე გასწია და ისე უთხრა, როგორც ოდესღაც პატრონი ეუბნებოდა ხოლმე ბიძს, როცა მისი გაგდება უნდოდა:

– წადი! დაისვენე, თორემ მოკვდები. – შემდეგ მამაკაცს მიუბრუნდა: – მიდი, მიდი, იყვირე, იყვირე, ანტიქრისტე!

– ერთი, ორი, მიდი! – დაიღრიალა მამაკაცმა, ქუდი გაისწორა და თითქოს დიდი გაჭირვებით დაიწყო: – მიდით, მიდით, ქალებო, აბა, ერთხელ

კიდევ! ქმარი კავკასს მიდიოდა, იქამდე ვერ მიაღწია, დაქორწილდა გზაში-
აო. ოხერი და ცუდი იყო... სდექ! დადე იარაღი!

სიტყვა «ოხერი» ბიძს ცხვირპაჭუსაგან ჰქონდა გაგონილი: იცოდა, ცუ-
დი სიტყვა იყო. სხვა სიტყვებს კი ვერ მიხვდა.

ქალებმა მარწუხი გვერდზე გადადეს, სოლები აიღეს და მძიმე და გრძე-
ლი ჩაქურებით დაიწყეს მათი ჩაჭედება. მატრონა ადვილად, თითქოს თამა-
შობსო, სამი დარტყმით არჭობდა მანჭვალს, სუსტი დედაკაცი კი ყოველ
დარტყმაზე ოხრავდა და კვნესოდა:

– აჰ-ჰ! ვაი-ვაი!

– მიდი, მიდი! – შეუძახებდა ხოლმე კაცი და თან ჩიბუხს ტენიდა. – მი-
დი, მიდი, ანისია. – ქალთან მივიდა, – შენკენ მოჭიმე და ისე დაარტყი, შენ-
კენ მოჭიმე, უფრო ადვილია.

სუსტი ანისია სხვებზე მეტხანს აჯახირებდა სოლებს და ამიტომ ბოლოს
ძალიან ჩამორჩა. ამ დროს ქალებისათვის გასაკვირველი და გაუგებარი ამბა-
ვი მოხდა: ბიძი მოდუნებული ნაბიჯით მივიდა ანისიასთან და მასაც, რო-
გორც მატრონას, ბრეზენტის მწარე ხელთათმანები აულოკა. ყველანი შე-
ჩერდნენ და გაოცებით მიაჩერდნენ.

შემდეგ «ოხერის» ბრძანებით, ქალები ბუჩქების ძირას მისხდნენ, თავ-
თავიანთი ბოხჩიდან საჭმელი ამოიღეს და სადილობას შეუდგნენ. ბიძსაც
მიაწოდეს. მან შეჭამა. ახლა უკვე კარგი ხალხის მიერ მიწოდებულ საჭმელს
ჭამდა. ამაში იყო მისი ხსნა.

სალამოთი ბიძმა შფოთვა დაიწყო: მატრონასთან მიდიოდა, წინა თათებს
მოუსვენრად აცეცებდა, ქალს სახეში მისჩერებოდა, შემდეგ ისევ უკან ბრუნ-
დებოდა, წვებოდა, მაგრამ მალე ისევ მასთან მიდიოდა, მერე ისევ უკან
იხევდა.

– წასვლა გინდა, შავყურა? – მიუხვდა მატრონა. – წადი, წადი, შავყურა.
აბა, მე სად უნდა წაგიყვანო? ადგილი არა მაქვს. წადი.

ბიძი გამოეთხოვა ქალს და წავიდა. ნელი ნაბიჯით, რომელიც ძაღლის
ნაბიჯს არ ჰგავდა, ბიძი რკინიგზის ლიანდაგს გაჰყვა, რომ შინ დაბრუნებუ-
ლიყო. გზა გზაა, ის გიჩვენებს, საით წახვიდე; თუ სწორ გეზს აიღებ, არასო-
დეს დაიკარგები. მხოლოდ ეს იყო, იმ რუხი კაცის გუშინდელი ცემისაგან
მთელი სხეული აუტანლად ტეხდა, სიარულის დროს სუნთქვა უჭირდა,
მაგრამ რა გაეწყობოდა! კარგია, რომ კეთილ ქალებთან დანაყრდა. თანაც ბი-
ლიკი, ბაზოს რომ მიჰყვებოდა, სწორი და გატკეცილი იყო. თანდათან მუხ-
ლში გაიმართა და ნელ-ნელა ძუნძულზე გადავიდა. რა გამძლე და ამტანი-
ა-ნები არიან ძაღლები!

კაცს რომ შეეხედა, ამაში უჩვეულო არაფერი იყო: რკინიგზის ლიანდა-
გის გასწვრივ ავადმყოფი ძაღლი მიძუნძულებდა, ეს იყო და ეს.

ქალაქის ახლოს გზა ორად გაიყო: კიდევ ერთი წყვილი რკინის უწყვეტი
ზოლი გაიჭიმა გვერდით, შემდეგ სამი გახდა. ჯიხურთან ახლოს, მოუ-
ლოდნელად, ერთიმეორის შენაცვლებით ორი წყვილი თვალი აციმციმდა:
ხან მარცხენა ციმციმებდა, ხან მარჯვენა, ხან მარცხენა, ხან მარჯვენა. შუქი
აქეთ-იქით აწყდებოდა. წითელი ფერი არც ერთ ცხოველს არ უყვარს:
მგელს, მაგალითად, არ შეუძლია წითელი ალმების ხაზს გადაახტეს, მელია

კი, რომელიც ამ წრეში მოხვდება, სამ-ოთხ დღე-ღამეს და ზოგჯერ მეტხანსაც რჩება შიგ. ასე რომ, ბიძმა გადაწყვიტა, გვერდი აეველო ამ უზარმაზარი ცოცხალი წითელი თვალებისათვის, რელსების მესამე ხაზზე გადავიდა, შეჩერდა და იმ მოციმციმე წითელ თვალებს შეხედა. წინ წასვლას ვეღარ ბედავდა. უცბად მის ფეხქვეშ რაღაცამ დაიდრჩიალა.

ბიძმა საშინელი ტკივილი იგრძნო, აყმუვლდა, მაგრამ თათი ვერაფრით ვერ გამოგლიჯა რელსებს. ისართან საშინელ მარწუხში მოექცა. ძაღლის გოდებიდან მოხლოდ ერთი რამის გაგება შეიძლებოდა: «ვაი, ვაი, მტკივა! მიშვე-ლეთ!»

ახლომახლო ხალხი არ იყო. ხალხისა რა ბრალი იყო. თავისი თათის გადაღრღნა ძაღლს არ შეუძლია. ამას ზოგჯერ ხაფანგში გაბმული მგელი სჩადის ხოლმე, ძაღლს ეს არ შეუძლია, იგი შველას ელის, ადამიანის დახმარების იმედი აქვს.

მაგრამ ეს რა არის? ორმა უზარმაზარმა თვალმა გაანათა გზა და თვით ბიძიც, ისინი ნელა და შეუბრალებლად მოიწევდნენ წინ, შიშისა და ტკივილისაგან ბიძი მოიკუნტა. მოსალოდნელმა უბედურებამ ხმა ჩაუწყვიტა. მაგრამ დიდთვალა რახრახა არსება ოცდაათიოდე ნაბიჯზე შეჩერდა, სინათლის ზონაში სიბნელიდან კაცი გამოვარდა და ბიძს ეცა. მაშინვე მეორეც იქ გაჩნდა.

– ეს როგორ მოგივიდა, შე საცოდავო?!

– რა ვქნათ? – ჰკითხა მეორემ პირველს.

მათ თითქმის ისეთივე სუნი ასდიოდათ, როგორც მძღოლებს. ორთავეს დიდმედლიანი ქუდი ეხურა.

– თუმცა სადგურთან ახლოსა ვართ, გაჩერებისათვის მაინც გაგვეჯორავენ, – თქვა პირველმა.

– ახლა სულერთია, – თქვა მეორემ და ჯიხურში შევიდა.

ჩვენი საბრალო ბიძი მათ კილოზე (და არა სიტყვებით) მიხვდა, რომ ესენი მისი მხსნელები იყვნენ. მან გაიგონა, რომ ჯიხურში გულისწამლებად აწკრიალდა ზარი და ერთი წუთის შემდეგ მარწუხები მის თათს მოემშვა. მაგრამ ბიძი არ იძვროდა. ის გაქვავდა. მაშინ კაცმა ხელში აიყვანა და ლიანდაგს გადაღმა გადაიყვანა. იქ ბიძი ციბრუტივით დატრიალდა და გაქეჩილ თათს ლოკვა დაუწყო. მიუხედავად ამისა (როგორი დაკვირვებული არიან ძაღლები!), მატარებლის კარ-ფანჯრიდან ლაპარაკი ესმოდა. ახლა, როცა სინათლე აღარ აბრმავებდა, სიბნელეში მატარებელს ხედავდა, სხვადასხვა ხმები იმეორებდნენ სიტყვებს: «ძაღლი» და «მონადირე»; ეს სიტყვები კარგად იცოდა ბიძმა.

ბიძი მაღლობელი იყო კეთილი ადამიანებისა. აი, ასე მოხდა ყველაფერი. ვიღაცამ სადღაც გადაიყვანა ისარი გზისა, რომლითაც ბიძი მიდიოდა, და იმ «ვიღაცას» ახლა სულაც არ ენაღვლებოდა, რომ რომელიღაც ძაღლს ისარში ფეხი ჩაჰყვა და დასახიჩრდა. ასეა თუ ისე, ბიძი აღარსოდეს ივლის რკინიგზის ლიანდაგზე. ამასაც მიხვდა, ისევე როგორც ახალგაზრდობაში მიხვდა, რომ იქ, სადაც ავტომანქანები დარბიან, სიარული არ შეიძლება.

დატანჯული და დასახიჩრებული ბიძი სამ ფეხზე ხტოდა, ხშირად ჩერდებოდა და ნატკენი თათის გაშეშებულ და უკვე შესივებულ თითებს ილო-

კავდა, სისხლის დენა თანდათან შეწყდა, ის კი განუწყვეტლივ ილოკავდა და ილოკავდა, ვიდრე თითოეული დამახინჯებული თითი იდეალურად სუფთა არ გაუხდა. ეს ძალიან მტკივნეული იყო, მაგრამ რა უნდა ექნა, სხვა გზა არ ჰქონდა; ყოველმა ძაღლმა იცის, რომ თუ გტკივა, უნდა მოითმინო, ლოკო, ხმა არ ამოიღო.

შუალამე გადასული იყო, როცა მშობლიურ კარს მიადგა. არა, არა, ივან ივანიჩის კვალი ისევ არ ჩანდა. ბიძს სურდა, კარზე მიეფხაჭუნებინა, როგორც წინათ იცოდა, მაგრამ ვერ შეძლო, ავადმყოფი თათის გამო უკანა თათებზე წამოდგომა კი არა, დაჯდომაც კი შეუძლებელი იყო. მას მხოლოდ სამ ფეხზე დგომა ანდა გაჭიმული წოლა შეეძლო. მაშინ კარის კუთხეს ცხვირი მიადო და შიგნიდან გამომავალი სუნი გასინჯა. პატრონი არ იყო. მაშ, სამუდამოდ წასულა. ასე იდგა დიდხანს და თითქოს თავით ეჭირა დასუსტებული ტანი. შემდეგ სტეპანოვნას კარს მიადგა და ხმამაღლა და მოკლედ, სასოწარკვეთით თქვა: «ჰამ! აქა ვარ»

სტეპანოვნამ თავში ხელი შემოირტყა.

– ღმერთო ჩემო, ეს რა მოგსვლია! _ კარი გააღო, ძაღლი ივან ივანიჩის ბინაში შეუშვა და თვითონაც შიგ შეჰყვია. _ ვაი, შე უბედურო, შენა, ახლა რა გიყო? ივან ივანიჩიც რას მეტყვის?

ბიძი ის-ის იყო შუა ოთახში ფეხგაჭიმული დაწვა, რომ «ივან ივანიჩი» გაიგონა, თავი ასწია, ძლივძლივობით მიაბრუნა სტეპანოვნასაკენ და თვალ-მოუშორებლივ მიაჩერდა; ცხადია, ეკითხებოდა: «ივან ივანიჩი? სად არის?»

სტეპანოვნას, თუმცა ძაღლების მოვლა არ იცოდა, არ იცოდა, როგორ ექ-მია და ესმია მათთვის, მაგრამ სიბრაღის გრძნობა კი გააჩნდა. იქნებ სიბრაღის დაეხმარა, გაეგო ბიძის გრძნობები, მიმხვდარიყო, რომ სიტყვებმა _ «ივან ივანიჩი» _ იმედის ნაპერწკალი აღძრა ავადმყოფი ძაღლის გულში...

– ჰო, ჰო, ივან ივანიჩი, _ დაუდასტურა ქალმა. მოიცადე; ახლავე მოვალ. ქალი აჩქარებით გავიდა და ძაღლი ივან ივანიჩის წერილით დაბრუნდა, ცხვირთან მიუტანა ბიძს და უთხრა: _ აი, ამას ხედავ? ივან ივანიჩის გამოგზავნილია.

ბიძი, საწყალი ბიძი, სიკვდილის პირას მისული და მკვდრებით აღმდგარი, გასრესილი და გადარჩენილი, ავადმყოფი და იმედდაკარგული ბიძი აცახცახდა. ცხვირი ჩაყო წერილში და მისი კიდევები დაყნოსა. დიახ, დიახ, დიახ... მან აქ, აქ, ამ ადგილას გაუსვა თითები კონვერტს... სტეპანოვნამ კონვერტი იატაკიდან აიღო, გახსნა და წერილი ამოიღო. ბიძი ძლივძლივობით წამოდგა და ქალისაკენ გაიწია. სტეპანოვნამ კონვერტიდან სრულიად სუფთა ქაღალდი ამოიღო და ბიძს წინ დაუდო. ძაღლმა კუდი ააქიცინა: ქაღალდს ივან ივანიჩის თითების სუნი ასდიოდა, დიახ, მისი სუნია, განგებ გაუსვამს თითები ამ ქაღალდზე.

– შენ გამოგიგზავნა, _ უთხრა სტეპანოვნამ. _ ასეც მწერს: ეს სუფთა ქაღალდი ბიძს მიეცითო. _ ქალი ქაღალდზე უთითებდა და ამბობდა: ივან ივანიჩი... ივან ივანიჩი...

ბიძი უცბად მოეშვა, იატაკზე დაწვა, გაიჭიმა, თავი ქაღალდზე დადო და ცრემლები ჩამოსცვივდა. თავის სიცოცხლეში პირველად ტიროდა. ეს იყო

იმედისა და ბედნიერების ცრემლი, გარწმუნებთ, ყველაზე უკეთესი ცრემლი ამქვეყნად. იგი სიხარულით, შეხვედრითა და ბედნიერებით გამოწვეულ ცრემლზე ნაკლები როდი იყო.

...ღმერთმა ქნას, ჩემო ძვირფასო მკითხველო, მაგრამ დამიჯერე: სეტერმა სიცილიც იცის და ტირილიც.

სტეპანოვნას უკვე ესმოდა ძაღლისა, მაგრამ მას ისიც ესმოდა, რომ მართო ვერ მოერეოდა ამ საქმეს, არ შეეძლო. დიდხანს იჯდა ბიმის გვერდით და თავის ცხოვრებაზე ფიქრობდა. მას ძალიან მოენატრა მშობლიური სოფელი, მოეწყინა ამ ქვის გალიებში, სადაც ადამიანები, რომლებიც ერთ სახლში, ზოგჯერ ერთ სადარბაზოშიც ცხოვრობენ, წლობით არ იცნობენ ერთმანეთს. ბოლოს მაინც მოიაზრა, რომ ბიმისათვის წყალი დაეღვევინებინა.

ო, როგორ სწყუროდა საბრალოს! ძლივს წამოდგა და ხარბად დაეწაფა წყალს, შემდეგ ისევ დაწვა და ისევ გაირინდა, თვალი დახუჭა, თითქოს ბურანში გაეხვია.

თითქმის თენდებოდა, როცა სტეპანოვნა ოთახიდან გავიდა, ისე ჩუმად მიაბიჯებდა, კაცს ეგონებოდა, მძიმე ავადმყოფი ადამიანის შეწუხებისა ემინიაო.

შუა ოთახში კი მხოლოდ უპატრონო ძაღლი იწვა.

ბიმა არ იცოდა, რამდენ ხანს ეძინა; იქნებ რამდენიმე საათი, ან იქნებ მთელი დღე-ღამე. ფეხის მწვავე ტკივილმა გამოაღვიძა. დღე იყო, რადგან მზე ანათებდა. მიუხედავად ტკივილისა, პატრონის გამოგზავნილი ფურცელი დაყნოსა. პატრონის სუნი ისეთი მძაფრი აღარ იყო, მაგრამ ამას უკვე რა მნიშვნელობა ჰქონდა, მთავარი ის გახლდათ, რომ ივან ივანიჩი სადღაც იყო და უნდა მოეძებნა. ბიმი წამოდგა, ჯამიდან წყალი მოსვა და სამი ფეხით ოთახში სიარული დაიწყო. თუმცა ტკივილს გრძნობდა, მაგრამ წინკარსა და ოთახს შუა დადიოდა, ოთახში დაბორიანებდა. ინსტინქტი უკარნახებდა: თუ ცალი გვერდი დაგიბუჟდა, თუ გტკივა, უნდა იარო. მალე მიხვდა, რომ ფეხს იატაკზე კი არ უნდა მიათრევდეს, მაღლა უნდა ასწიოს. ჰოდა, მალე ისე დაოსტატდა, სიარულში ფეხი ისე აღარ სტკიოდა. როცა სტეპანოვნამ საჭმელი მოუტანა, მან უკვე კუდი გაუქიცინა და გაახარა, შემდეგ ჭამა კიდევ. ან რატომ არ უნდა ეჭამა, თუკი იმედი გაუჩნდა და მის თავში ორი ჯადოსნური სიტყვა გაჩნდა – «ემებე» და «ელოდე».

მაგრამ რამდენი არ ემუდარა, რამდენი არ სთხოვა, სტეპანოვნამ გარეთ არ გაუშვა (შინ იჯექი, ავად ხარო). თუმცა ბოლოს ისიც მიხვდა, რომ ბიმი ცოცხალი არსება იყო და ბუნებრივი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად გარეთ უნდა გასულიყო. ქალმა, უეჭველია, არ იცოდა მომხდარი შემთხვევები, როცა ძაღლებს კუჭ-ნაწლავი გახეთქიათ, ანდა კუჭის შეკრულობის გამო სული შეხუთვიათ, თუ მათ სამ ან მეტ დღესარ უშვებდნენ გარეთ. ასეთი რამ ხშირად მომხდარა.

სტეპანოვნა ადამიანური სიბრალულითა და სიკეთით ხელმძღვანელობდა მთელ თავის სიცოცხლეში. მხოლოდ და მხოლოდ სიბრალულითა და სიკეთით, ეს იყო და ეს. მან საბელი ჩააბა ძაღლს საყელურში და ბიმიც კოჭლობით გაჰყვა.

აი, ასე იდგნენ ეზოს შორეულ კუთხეში მოხუცი, ჭაღარა ქალი, და გამხდარი, კოჭლი ძალი.

სადარბაზოდან ბავშვები გამორბოდნენ, სკოლაში მიეჩქარებოდათ, მაგრამ ბევრი მათგანი მიირბენდა მოხუცთან და ეკითხებოდა:

– ბები, ბები, ბიმი რატომ დგას სამ ფეხზე?

ანდა:

– ბიმკა, გტკივა?

მაგრამ გაკვეთილებს ხომ ვერ გააცდენდნენ: სკოლაში სიარული დიდი მოვალეობაა – ყველაზე უპირველესი პასუხისმგებლობა ცხოვრებაში – ოჯახის წინაშე, მასწავლებლის წინაშე, მეგობრების წინაშე. ამიტომ დიდხანს არ ჩერდებოდნენ და გარბოდნენ. ეს გარემოება დიდად მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა სტეპანოვნასა და ბიმისათვის. თუმცა, მათ ეჭვი არაფრისა ჰქონდათ და ამიტომ თავის დროზე წავიდნენ შინ.

სადარბაზოსთან პალტიტიჩი (პავლე ტიტოს ძე რიდაევი) შეხვდათ. პალტიტიჩმა სტეპანოვნას უთხრა:

– იცი რა, ეს ხვადი ძალიან კარგი ძალია და ამიტომ უნდა გაუფრთხილდე, რაკი მისმა პატრონმა ჩაგაბარა, გირჩევ, ჯაჭვით დააბა. უეჭველად, თორემ გაგეცევა, გაგეპარება. კარებში გავარდება და მორჩა.

– მერედა, განა შეიძლება ასეთი ჭკვიანი ძალის დაბმა? – გაუბედავად შეეპასუხა სტეპანოვნა.

– რაო? შენც აღსაზრდელი ხარ, ქალო? გახსოვდეს: უპატრონო და დაუბმელი ხვადი თავისუფლებას იგრძნობს და დაილუპება.

– ის ხომ გაავდება, ჯაჭვით დაბმული ქოფაკივით იქნება.

– გაიგე, მიხვდი, შე უვიცო, შენა! გაავდება, მაგრამ სამაგიეროდ, ცოცხალი დარჩება. დააბი, დააბი, აი, ჩემი რჩევა. ამას რომ გეუბნები, სიკეთე მსურს, დააბი!

სახლმმართველის დაუმორჩილებლობა არ შეიძლებოდა. ამიტომ სტეპანოვნამ მანეთად და ათ კაპიკად იყიდა ჯაჭვი და იმით გაჰყავდა ეზოში ბიმი. ოთახში შესვლისას კი საყელურს ხსნიდა და კუთხეში აგდებდა. ეშმაკი დედაკაცი იყო სტეპანოვნა: არც მწვადს წვავდა, არც შამფურს. თუმცა, ეს კია, თვითონაც მხოლოდ ორჯერ თუ სამჯერ დასჭირდა ბიმის გარეთ გაყვანა; ამის მიზეზი იყო ის არაჩვეულებრივი ამბები, რაც ბიმის გამო დატრიალდა.

თავი მეცხრე

პატარა მეგობარი, ცრუ ხმები, ბიმის საიდუმლო დასმენა
და ავტორისეული გადახვევა.

სკოლაში, პირველივე დასვენებაზე, ბავშვები ახალ ამბებს რომ უყვებოდნენ ერთმანეთს, ბიჭებმა ხმა გაავრცელეს: ჩვენს ეზოში ძალიან წინათ ოთხ ფეხზე დადიოდა, ახლა კი სამზე დადის და ძალიან გამხდარია; წინათ მსუქანი იყო, ბეწვგადაგლესილი, ახლა კი გაბურმგნილია; მხიარული იყო, ახლა მოწყენილია, ბიმი ჰქვია, პატრონი მოსკოვში წაუყვანიათ საოპერაციოდ. დეიდა სტეპანოვნას დაჰყავსო.

ამ ხმამ რომელიღაც მეთოდისტი მასწავლებლის ყურამდე მიაღწია. იმან კი განათლების მუშაკთა მორიგ სარაიონო თათბირზე გააშუქა ეს ამბავი თავისი ერთ-ერთი საინტერესო გამოსვლის დროს: ჩინებული ახალგაზრდობა გვეზრდება, იგი «ეზიარება სიკეთის იდეას, რომელიც შეიცავს სიბრალულს, როგორც ასეთს, დედამიწაზე მცხოვრები ყველა სულდგმულისადმი». ეს ყველაფერი მან დაასაბუთა ერთ-ერთი სკოლის დიდი ინტერესით რომელიღაც შავყურა ძაღლისადმი, რომლის პატრონი დიდი ხნით დაეწვინათ საავადმყოფოში საოპერაციოდ.

სამი დღე ზედიზედ ქალაქის რაიონის ყველა სკოლაში მასწავლებლები ბავშვებს ცხოველებისადმი სიბრალულზე ელაპარაკებოდნენ და უამბობდნენ, როგორ თბილად მოექცნენ ამა და ამ სკოლის მოსწავლეები ძაღლს. მაგრამ გადამეტებით წინდახედულნი აფრთხილებდნენ, ასეთ შემთხვევაში ძაღლი ცოფიანი არ უნდა იყოს, რადგან ცოფიან ძაღლს უნდა ერიდოთო. იმ სკოლაშიც, სადაც ტოლიკი სწავლობდა, მასწავლებელი ქალი ამასვე უყვებოდა ბავშვებს, თანაც უბრალოდ და გულში ჩამწვდომად.

– აბა, წარმოიდგინეთ, ბავშვებო! ვიღაც გულქვა კაცს ფეხი მოუგლეჯია ძაღლისათვის. (ასე იცვალა ფერი ბიმის თაობაზე დარხეულმა ხმამ უკვე მასწავლებლებს შორის: რას იზამ ხმა _ ხმაა!) ეს არ ეკადრება საბჭოთა ადამიანს. უბედური შავყურა ძაღლი სამუდამოდ ხეივანი დარჩა. _ ქალმა საჭირო ფურცელი მოძებნა რვეულში და განაგრძო: _ ახლა, ბავშვებო, დავწეროთ პატარა და თბილი თხზულება _ თავისუფლად დაწერეთ და არაფერი შეგეშალოთ, გეგმა-კითხვარს მოგცემთ.

და რვეულიდან დაფაზე გადაწერა:

1. რა ჰქვია თქვენს ძაღლს?
2. თეთრია, შავი თუ სხვა ფერისა?
3. ყურებდაცქვეტილია თუ ყურებჩამოყრილი?
4. კუდი აქვს თუ კუდმოჭრილია?
5. რა ჯიშისაა, იციან თქვენს ოჯახში?
6. ალერსიანია თუ ავი?
7. ეთამაშები? თუ ეთამაშები, როგორ?
8. იცის თუ არა კბენა? თუ კბენს, ვის?
9. უყვარს თუ არა ძაღლი შენს დედ-მამას?
10. რისთვის გიყვარს ძაღლი?
11. როგორ ექცევი სხვა ცხოველებს და ფრინველებს (ქათმებს, ბატებს, ცხვრებს, ირმებს, თაგვებს, და სხვ.)?
12. გინახავს თუ არა ოდესმე დომბა?
13. რატომ წველიან ძროხას, დომბას კი არა (შინაური და გარეული ცხოველები)?
14. უნდა გიყვარდეს თუ არა ცხოველები?

ტოლიკი თითქოს ეკლებზე იჯდა, არაფრის დაწერა არ შეეძლო, ბოლოს ვერ მოითმინა და საერთოდ სიჩუმეში იკითხა:

– ანპალნა, რა ჰქვია შავყურა ძაღლს?

მასწავლებელმა ბლოკნოტში ჩაიხედა და უპასუხა:

– ბიმი.

– ბიმი! – შესძახა ტოლიკმა, რომელმაც ამ შეძახილით მთელი კლასი ააფორიაქა. – გამიშვით, ანპალნა, გთხოვთ! წავალ, ბიმი მოვძებნი, კარგად ვიცნობ – ძალიან კეთილი ძაღლია. გთხოვთ! – ევედრებოდა ბიჭი საწყალობელი ხმით მასწავლებელს და მზად იყო, მადლობის ნიშნად, ხელები დაეკოცნა მისთვის.

– ტოლია, მუშაობაში ხელს უშლი სხვებს. იფიქრე და თხზულება დაწერე! – მკაცრად უთხრა მასწავლებელმა.

ტოლიკი დაჯდა. იჯდა, სუფთა ქალაღდს დასჩერებოდა და ბიმი კი ხედავდა. თითქოს სხვებთან ერთად მთელი გულისყურით ფიქრობდა თავისუფალ თემაზე, სათაურის მეტი კი ვერაფერი დაეწერა: «მე მიყვარს ცხოველები». მხოლოდ ზარის დარეკვის წინ დაიწყო სწრაფად პასუხების წერა. ზარის შემდეგაც კი ცოტა ხნით დაყოვნდა და მასწავლებელიც, როგორც ყოველთვის ასეთ შემთხვევაში, მაგიდასთან იჯდა და მოთმინებით ელოდა. ბოლოს მოღუშულმა ტოლიკმა, ღმერთმა უწყის, რის გამო უკმაყოფილომ, თავისი საკლასო თხზულება წინ დაუდო ანა პავლოვნას და გარეთ გავიდა.

რაკი თხზულება ყველაზე გვიან ჩააბარა, ანა პავლოვნამ, როგორც ყოველთვის ხდება ხოლმე, პირველად მისი დაწერილი წაიკითხა (რადგან ზემოდან იღო).

ტოლიკმა ზუსტად, გადაჭარბებითაც კი უპასუხა თავისუფალი თემის ყველა კითხვაზე. მისი ნაწარმოები პოეტურ ცდებსაც შეიცავდა, თუმცა ამ ცდებს პლაგიატის ელემენტები ერია პოპულარული სიმღერიდან, რომელსაც ყველა ბავშვი იცნობდა. საერთოდ კი, ყველაფერი ასე გამოიყურებოდა:

მე მიყვარს ცხოველები

«მას ბიმი ჰქვია. თეთრია, შავყურა, ყურებპანტურა. კუდი ნამდვილი აქვს. მონადირე ძაღლის ჯიშისაა და არა ნაგაზისა. ალერსიანია. ერთხელ ვეთამაშე, მაგრამ ვიღაც დუდღუნა კაცმა წაიყვანა. ცუდი მოხუცი იყო, არაფრის მაქნისი. არ იკბინება. ჩემს დედ-მამას მისი სიყვარული არ შეუძლია, სხვისია, კისერზე ყვითელი ფირფიტა ჰკიდია. რისთვის მიყვარს, არ ვიცი. უბრალოდ, მიყვარს ქათმები, ბატები, ცხვრები, ირმები და თაგვებიც მიყვარს, თუმცა თაგვებისა მეშინია. დომბა ჯერ არ მინახავს, რადგან ქალაქში არ ცხოვრობს. ძროხას წველიან, რომ მაღაზიებში იყოს რძე და გეგმა შეასრულონ. («ჰკუანაკლებია!» – გაიფიქრა ანა პავლოვნამ). დომბას არ წველიან იმიტომ, რომ მაღაზიებში დომბას რძე არ იყიდება, არც არავის სჭირდება. ცხოველი უნდა გვიყვარდეს, ძაღლი კი ადამიანის საუკეთესო მეგობარია. ეს-ეს არის ლექსი შევთხზე:

დომბაც კარგია,
ირემიც კარგი,
და თაგვიც კარგი.
ძაღლი ყველაზე უკეთესია.

ზღვის გოჭებიც გავიჩინე, მაგრამ დედამ თქვა, ბინაში ცუდ სუნს აყენებენო, და სხვა გოგოს მისცა. ბიმს კი სულ ერთია, მაინც ვიპოვი, თუნდაც არ გამიშვან, სულერთია, ვიპოვი. ვთქვი, ვიპოვი-მეთქი, და ვიპოვი კიდეც. მართალია, თქვენ ანა პავლოვნა ბრძანდებით, მაგრამ ჩემთვის სულ ერთია».

ანა პავლოვნამ თვალები დააჭყიტა: «დახე, რა ამბავია! ეშმაკმა იცის, რაზე ფიქრობს. რა ჩუმჩუმელა ყოფილა...» ამ ფიქრს აღარ გაჰყვა, რადგან პედაგოგი იყო და, უბრალოდ, თავისი მოვალეობის შეგნების გამო, ორიანი დაუწერა.

აი, რა ხდება ხოლმე. ანა პავლოვნა კარგ მასწავლებლად ითვლებოდა, ბავშვებს თითქოს უყვარდათ და უჯერებდნენ, გარდა ზოგიერთებისა, რომელთა გარეშე არც ერთი კლასი არ არის ხოლმე. უნდა მოგახსენოთ, აღზრდა რთული საქმეა, მეტისმეტად რთული, სწორედ ამიტომ იყო, რომ ტოლიკმა ეს თავისი ერთ-ერთი პირველი საკლასო თხზულება ასეთი დაწერა: უბრალოდ, გაუგებარი წყენის გამო, და, თანაც, რა თქმა უნდა, შეუგნებლად, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ანა პავლოვნას მიერ მიცემულ თემაში, ზღვის გოჭებზე სიტყვაც კი არ იყო ნათქვამი. ვინ იცის, შემდეგში, როცა წამოიზრდება, შეიძლება მიხვდეს თავის ბავშვურ შეცდომას, მაგრამ ჯერჯერობით კი მან ეს ვერ მოისაზრა. შესვენების შემდეგ კლასშიც აღარ დაბრუნებულა. ეს კი უკვე არაჩვეულებრივი შემთხვევა იყო.

ტოლიკი თავისი ახალი რაიონიდან ძველში წავიდა, სკოლა¹-ს მიაკითხა და ბავშვებისაგან ყველაფერი გაიგო: როდის ნახეს ძაღლი და სად ცხოვრობს, თავის სასიხარულოდ, ისიც გაიგო, რომ ფეხი მოწყვეტილი კი არა, მხოლოდ დაკიდებული ჰქონდა. და ბავშვებთან ერთად ბიმის სახლში წავიდა.

ზარის ღილაკს ხელი დააჭირა. ბიმმა შეკითხვით უპასუხა: «ჰაუ! ვინ ხარ?»

– მე ვარ, ტოლიკი! – შესძახა სტუმარმა. შემდეგ ბიჭმა გაიგონა, რომ ბიმმა ჭუჭრუტანას ცხვირი მიადო, ჩაიფრუტუნა და ჰაერი შეისუნთქა. – ბიმ, მე ვარ, მე – ტოლიკი.

ძაღლმა დაიწკმუტუნა, აყეფდა. ამით ის მიესალმა: «გამარჯობა, ტოლია!»

და ბიჭიც მიუხვდა, პირველად ჩასწვდა ძაღლის ენას.

სტეპანოვნამ, ყეფის ხმა და ადამიანის ძაღლთან საუბარი გაიგონა და გარეთ გამოვიდა:

– რა გინდა, ბიჭო?

– ბიმთან მოვედი.

ყველაფერი ადვილად გაირკვა და ორივენი ბიმთან შევიდნენ.

ტოლიკმა ვერ იცნო ძაღლი: გაძვალტყავებული, მუცელშეგარდნილი, აბურძგნილი, გვერდმოქცეული, ნეკნებგამოყრილი, არა, არა, ეს ბიმი არ არის, არა. მაგრამ ძაღლის ჭკვიანმა, ალერსით სავსე თვალებმა უთხრეს ბიჭს: – «ბიმი ვარ, ბიმი», ტოლია ჩაცუცქდა და თავის ნებაზე მიუშვა ძაღლი. ბიმი პიჯაკს, ნიკაპსა და ხელებს ულოკავდა და ბოლოს დრუნჩი მისი ფეხსაცმლის წვერს ჩამოადო. თითქოს დამშვიდდა.

სტეპანოვანამ ყველაფერი უამბო ამ უცნაურ ბიჭს, ყველაფერი, რაც კი იცოდა ბიმსა და ივან ივანიჩზე, მხოლოდ ვერ აუხსნა, სად და ვინ გაუჭეჭყა თათი.

– ბედია, – დაასკვნა ქალმა. – ყოველ ძაღლს თავისი ბედი აქვს.

დედაკაცი მშვიდად, მაგრამ მწუხარებით ელაპარაკებოდა ბიჭს. სიბერით არ მოჰქონდა თავი და თანატოლივით ექცეოდა, რადგან თავის ცხოვრებისეულ დიდ გამოცდილებაზე წარმოდგენა არ ჰქონდა.

– ფირფირა რა იქნა? – ჰკითხა ტოლიამ. – აკი ჰქონდა, თვითონ წავიკითხე.

– ჰქონდა. რა გქვია?

– ტოლია!

– ტოლია კარგი სახელია. ჰქონდა, ვიღაცას მოუხსნია. – ბიჭმა იფიქრა: «ალბათ, იმან მოხსნა, იმ ცუდმა კაცმა», – მაგრამ ხმამაღლა არა თქვა, რადგან ამაში ჯერ კიდევ დარწმუნებული არ იყო. – ღმერთო ჩემო, რა უნდა ვუყო? – იკითხა სტეპანოვანამ და ბიმს შეხედა, – მეცოდება კიდევ, არ ვიცი, რა მოვუხერხო. ბიითალი სჭირდება.

– ბეითალი, – გაუსწორა ქალს ტოლიამ, რომელიც ასევე ვერ გრძნობდა თავის უპირატესობას და კითხვაზე, – «რა მოვუხერხოთო» – უპასუხა: – ყოველდღე, გაკვეთილების შემდეგ, მოვალ, ვასეირნებ, შეიძლება?

ასე იპოვა ბიმმა ახალი პატარა მეგობარი. ბიჭი ყოველდღე, ნასადილევს, ქალაქის მეორე მხრიდან მოდიოდა ბიმთან. მასთან ერთად დადიოდა ეზოში, ქუჩებსა და პარკში და ბავშვების სასიამოვნოდ ამაყად ამბობდა:

– ძაღლი ადამიანის საუკეთესო მეგობარია.

ამ სიტყვების მნიშვნელობა სულ სხვა იყო, ვიდრე ეს ეწერა თხზულებაში, რომელიც გულნატკენობის დროს იყო დაწერილი.

მაგრამ ტოლიამ მტკიცედ გადაწყვიტა: ის ბოროტი კაცი ეპოვა და გულახდილად ელაპარაკა მასთან. თავის ახალ რაიონში დაუდარაჯდა და ბოლოს პირისპირ შეხვდა კიდევ.

– ძია, – მიმართა კაცს, შუბლზე ქუდი აიწია და ხელები უკან შემოიწყო, – რატომ მოხსენით ფირფიტა ბიმს?

– რაო, გაგიჟდი, ბიჭო?! – კითხვითვე უპასუხა კაცმა.

– თქვენ ხომ ფირფიტისანი წაიყვანეთ, მოწმეები მყავს.

– და ფირფიტისანადვე გავუშვი. მიკბინა! გაუშვებ, მაშ, რას იზამ, როცა მგელივით იკბინება.

– ცრუობთ, ბიმი ალერსიანი ძაღლია.

– მე? მე ვცრუობ, ლეკვო?!. სად არიან შენი მშობლები? სად არიან-მეთქი შენი მშობლები? – თქვი! – აყვირდა კაცი.

ნაწილობრივ კაცი მართალი იყო. სწორედ ნაწილობრივ: არ ტყუოდა, როცა ამბობდა, ბიმმა მიკბინაო, და ამიტომ სრული უფლება ჰქონდა, აღშფოთებულიყო, მაგრამ ტყუოდა, როცა ამბობდა, საყელურიდან ფირფიტა არ მომიხსნიაო. მომხდარი ამბის ძირითად მიზეზად ფირფიტის მოხსნას კი არ თვლიდა, არამედ იმას, რომ ბიმმა უკბინა, მიზეზისა და შედეგის ადგილების შენაცვლება ყოველთვის მტკიცების ხელსაყრელი ხერხია. ღრმად იყო დარწმუნებული სიმართლეს ლაპარაკობდა, მაგრამ ის რომ სავსებით

მართალს არ ამბობდა, ეს უკვე მას არ ეხებოდა. მერედა, ვინ იცის, სად არის მიზეზი და სად შედეგი: ჯერ ძაღლმა უკბინა თუ ჯერ ფირფიტა მოხსნა? ეს საიდუმლოდ დარჩება ყველასათვის. მაგრამ ტოლიამ მტკიცედ იცოდა, რომ ბიძს არ შეეძლო ამ კაცისათვის ეკბინა, რადგან იგი, ესე იგი, ეს კაცი, ადამიანი იყო და არა რომელიღაც კურდღელი ანდა მელია. ამიტომ იყო, რომ კიდევ ერთხელ გაიმეორა:

– მატყუებთ, ძია. არა გრცხვენიათ?

– ჰაიტი! – დაიღრიალა კაცმა და კოჭლობით წავიდა. მიდიოდა და თან უკანაღს გვერდზე აქცევდა, ეტყობა, ბიძს ზორზად გაეკრა მისთვის კბილი.

საოცარია, როგორ არის ხოლმე მართალი ორივე მხარე, როცა ერთი სანახევროდ მართალს ამბობს, მეორემ კი არ იცის ამ სიმართლის მეორე ნახევარი.

კაცი კი მიდიოდა და ფიქრობდა: «ეს წვინტლიანები რომ მილიციაში წავიყვანო, დამაბეზლებენ, მოვლენ და ჩემს კოლექციას წამართმევენ... არა, საიუბილეოს, მეხუთასეს არ მივცემ, არა. მასში ხომ ოც ნიშანს მომცემენ!..» და გადაწყვიტა: «თავდაცვის საუკეთესო სახეა თავდასხმაო».

შინ განცხადება დაწერა და საბეითლო პუნქტში მიიტანა. იქ წაიკითხეს:

«...მორბოდა ძაღლი (უჯიშო, შავყურა სეტერი), გამოქანდა, მიკბინა, ჩემი ორგანიზმის სათანადო ადგილიდან მომაგლიჯა ხორცის ნაჭერი და გაიქცა... ცოფიანივით გარბოდა, კუდი და თავი მიწისაკენ დაეხარა, თვალები ჩასისხლიანებული ჰქონდა... ან უნდა დაიჭიროთ და მოსპოთ, რაც მაწანწალა ძაღლებზე მონადირეთა ბრიგადას უნდა დაევალოს, ან არადა, ზემდგომ ორგანოებში გიჩივლებთ, როგორც ბიუროკრატებსა და სამუშაოს გულგრილად შემსრულებლებს...» და ასე შემდეგ.

ბეითალი აღელდა.

– რა ადგილას გიკბინათ? როდის? სად? რა პირობებში?

ცუდი კაცი ცრუობდა, როგორც ცრუობს ხოლმე წმინდა წყლის ცრუპენტელა, მხოლოდ ფანტაზია აკლდა. ექიმისათვის კი ყველაფერი ნათელი იყო მომჩივნის პირადი საბუთიდან, სახელდობრ, ის, რომ დაზარალებულს ქუჩაში უკბინა მაწანწალა ძაღლმა! სასწრაფოდ ტელეფონის ყურმილი აიღო და პასტერის პუნქტის მორიგე გამოიძახა.

სულ მალე, რამდენიმე წუთის შემდეგ, ავტომანქანით მოვიდა ექიმი ქალი, მომჩივანს შარვალი ჩაუწია, დახედა და ჰკითხა:

– რამდენმა დღემ გაიარა?

– დაახლოებით, ათმა, – უპასუხა უნებურმა პაციენტმა.

– ოთხი დღის შემდეგ გაცოფდებით, – კატეგორიულად განაცხადა ექიმმა. მაგრამ, რადგან ამ განაჩენმა პაციენტი სრულიად არ აღელვა, ქალს, ჩანს, რაღაც ეჭვი აღედრა და ჰკითხა: – რამდენი თვეა, რაც ტანი არ დაგიბანიათ?

– კბენამდე სამი კვირით ადრე ვიბანავ. მერე კი მეშინოდა, ჭრილობა არ გამებინძურებინა, წთელი ქარი არ შემეყოდა... სერიოზული ადგილია...

ბეითელმა შეაჩერა:

– ეს ადგილი, მართლაც სერიოზული გაქვთ... ტელევიზორით (დიდი ხუმარა ვინმე იყო ეს სიმპათიური ბეითალი).

– ეგ რა ჩაგიდენიათ! _ შესძახა ექიმმა ქალმა, როცა ერთხელ კიდეც დახედა ჭრილობას. _ პუნქტში! პუნქტში! პუნქტში! ახლავე დავუწყოთ ცოფის საწინააღმდეგო შრატის შემხაპუნება... მუცელში... ექვსი თვის განმავლობაში.

– გაგიჟდით?! _ აღრიალდა ცუდი კაცი.

– სულაც არ გავგიჟებულვართ, _ მშვიდად მოუჭრა ბეითალმა. _ თუ არ დაგვემორჩილებით, ძალას ვიხმართ, მილიციას მივმართავთ, რაკი ასეთი უვიცი კაცი ყოფილხართ, შინიდან წაგიყვანენ.

– მე ვარ უვიცი?! _ შესძახა კაცმა. _ მერედა, იცით, თავის დროზე სად ვმუშაობდი?!

– ეგ მე არ მეხება, _ უპასუხა ექიმმა ქალმა და უფრო მკაცრად დაუმატა: _ პუნქტში!

ახლა დამსმენს განსაზღვრულ დღეებსა და საათებში ნემსი უნდა გაეკეთებინა. ეს რა ხათაბალაში ჩავარდა: ძალი უკანალში ეცა. ექიმებმა კი მუცელში ნემსის ჩხვლეტა დაუნიშნეს.

შემდეგ კი, აი, რა მოხდა:

ღმერთმა იცის, სად დაუახლოვდნენ ერთმანეთს ეს კაცი და ის სამაგელი დედაკაცი, მაგრამ როგორღაც დაუახლოვდნენ. იქნება დიდი ხანია იცნობდნენ ერთმანეთს (ალბათ, ასე იყო). იმ დღეს კი ქუჩაში შეხვდნენ. ასეთები შორიდან სცნობენ ერთმანეთს, როგორც მეთევზე _ მეთევზეს, ბრიყვი _ ბრიყვს, ცილისმწამებელი _ ცილისმწამებელს. შეხვდნენ და ლაპარაკი დაიწყეს. გამოირკვა, რომ კაცისთვის შავყურა ძალს ეკბინა და გვერდულად ამიტომ დადიოდა.

– ვიცი ეს ძალი! ღმერთმანი, ვიცი! _ აღუდღუნდა დედაკაცი. _ მეც მიკბინა.

კაცმა იცოდა, რომ ქალი ტყუოდა, მაგრამ ასე კი უთხრა:

– განცხადება დავწერე, რომ დაიჭირონ და მოსპონ. ასე მიკარნახებს სინდისი.

– სწორად უკარნახია! _ აღფრთოვანებით დაუდასტურა დედაკაცმა:

– თქვენც დაწერეთ... თუ, რა თქმა უნდა, პატიოსანი ადამიანი ხართ.

– მე? მე უკან არ დავიხევ!

და ქალმა იმავე საბეითლო პუნქტში იმავე დღეს მიიტანა განცხადება. გულის სიღრმეში კაცი ფიქრობდა (თავისთვის, რა თქმა უნდა): «რაკი იცრუე, იმ ექიმებმა შენც დაგინიშნონ მუცელში ნემსის ჩხვლეტაო». მას არ უყვარდა, როცა ტყუილს ეუბნებოდნენ, და ამით ამაყობდა. ასე რომ, დეიდაც გაება: კიოდა, იგინებოდა, იცრუა კიდეც, კერძოდ, ის თქვა, რომ პატარა ჭრილობა ჰქონდა და უკვე მოურჩა (ხელზე რომ ძველი ნაიარევი ჰქონდა, იმაზე უთითებდა). იმასაც ამბობდა, პატიოსანი საბჭოთა ქალი ვარ და საჩივარი საქმის სარგებლობისთვის დავწერე, ჰოდა, ამისათვის ნემსით უნდა დამსაჯონო.

საოცარია, მაგრამ, რატომღაც, დედაკაცი გაუშვეს, მისამართი ჩაიწერეს და უთხრეს, ხვალ სახლში მოვალთ ამ საქმის გამოსარკვევად. ასეა თუ ისე, დედაკაცმა საშინლად შეიძულა ბიმი, ის კაციც, თუმცა, ნაკლებად, მიუხედავად იმისა, რომ ასეთ დღეში ჩააგდო.

ორი ასეთი განცხადების გამო ორი დღის შემდეგ საოლქო გაზეთში გამოქვეყნდა ასეთი განცხადება:

«საფუძველი გვაქვს ვიფიქროთ, რომ უჯიშო, შავყურა სეტერი კბენს ხალხს. ვინც ამ ძაღლის ადგილსამყოფელი იცის ან ვისაც მან უკბინა, ვთხოვთ, გვაცნობოთ, ამა და ამ მისამართით... რათა იგი დავიჭიროთ ანალიზისათვის და აღმოვფხვრათ შესაძლებელი შედეგები. მოქალაქენო! გაუფრთხილდით თქვენსა და სხვების ჯანმრთელობას, არ დამალოთ»... და ა. შ.

უახლოეს დღეებში მოქალაქეთა აუარებელი წერილი მოვიდა. ერთ-ერთში ასეთი რამ ეწერა:

«...ამა წლის ამა და ამ თვის ამა და ამ რიცხვში სადგურის მიმართულებით გარბოდა ძაღლი (უჯიშო, შავყურა სეტერი), ის ვერაფერს ამჩნევდა და სულ პირდაპირ მირბოდა, ჯანმრთელი ძაღლები ასე არ გარბიან, _ ისინი არც პირდაპირ და არც გეზად არ გადაირბენენ ხოლმე მოედანზე; არამედ გვერდს უქცევენ ყველა წინააღმდეგობას და საგანს, რომელიც კი გზაზე ხვდებათ. კუდი ძირს ჰქონდა დაშვებული და თავიც დაეღუნა. ზემონახსენები ძაღლი (უჯიშო, შავყურა სეტერი) სრულიად საშიშია, მას შეუძლია უკბინოს საბჭოთა კავშირის რომელსაც გინდათ მოქალაქეს, უცხოელ ტურისტსაც კი, რომლებიც ჩვენში ჩამოდიან, ამიტომ იგი უნდა დაიჭირონ და ყოველგვარი გამოკვლევის გარეშე მოსპონ, რაც მოხსენებულია თქვენი პატივცემული გაზეთის განცხადებაში».

პეტიციას თორმეტი კაცი აწერდა ხელს.

სხვა წერილებიც იყო (ყველას ხომ ვერ დაასახელებ). აი, მაგალითად, ასეთი: «სწორედ ასეთივე ძაღლი, მხოლოდ არა შავყურა, გარბოდა პირდაპირ, როგორც ის ძაღლი...» ანდა: «ქალაქი სავსეა ძაღლებით, რომელია მათში ცოფიანი და რომელი არა, ვერაფრით გაიგებს კაცი». ანდა კიდევ: «ის ძაღლი სულაც არ არის ცოფიანი, თვითონ თქვენ, ბეითლები ხართ ცოფიანები», ან: «თუ ოლქის აღმასკომს არ შეუძლია ფართო მასშტაბით დააყენოს წლების მანძილზე დაგეგმილი ძაღლების მოსპობა, მაშ, საით მივდივართ, ამხანაგო რედაქტორო? სად არის თქვენი გეგმა? სად არის ქმედითი კრიტიკა და რატომ არ უგდებთ მას ყურს? პურის გამოცხოვა ვიცით, მშრომელი კაცის ჯანმრთელობის დაცვა კი _ არა, მე პატიოსანი კაცი ვარ და ყოველთვის სიმართლეს ვამბობ. არავისიც არ მეშინია, თქვენ კი ამ ჩემს სიტყვებს ჩაუკვირდით. არაქათი გამომელია: ვწერ, ვწერ, მაგრამ რა გამოდის? არაფერი».

ერთი სიტყვით, წერილი იმდენი მოვიდა, რომ დიდი დისკუსია გაიმართა, რის შედეგადაც გაზეთში დაიბეჭდა სარედაქციო წერილი «ტომი ბინაში», რომელშიაც მოყვანილი იყო პედიანსტიტუტის დოცენტის წერილიდან ამოკრეფილი ადგილები. ის დოცენტი ძაღლებისმოძულე იყო. რატომ სძულდა ძაღლები, ეს ძნელი გასაგებია, მაგრამ მის აზრს უდიდესი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა ჰქონდა ბავშვებისა და ახალგაზრდებისათვის: თუ ისინი სწორად გაუგებდნენ მას, მშობელთა ჯანმრთელობაზე ზრუნვის გამო, ბავშვობიდანვე დაიწყებდნენ ძაღლების დახრჩობას. იმ კაცს კი, რომელსაც სახლში ძაღლი ეყოლებოდა, კოლექტიურად და ერთსულოვნად დაუწყებდნენ ყიჟინს ქუჩაში: უქნარა! (ასეთი სახელი უწოდა დოცენტმა

ხალხს, ვისაც ძაღლები უყვარს), «თხუპნია!» (ესეც დოცენტის შემოქმედების ნიმუშია).

როგორც უკვე ვთქვით, ყველა წერილის ჩამოთვლა შეუძლებელია, მაგრამ ერთს კი მაინც მოვიყვანოთ, უკანასკნელს. სულ ორი პწკარისაგან შედგებოდა. მკითხველი, უბრალოდ, კითხულობდა: «ორივე ყური რომ შავი ჰქონდეს, ისიც მოვკლათ?» ეს იყო სამყაროს აბსტრაქტული აღქმისაგან შორს მდგომი მკითხველი პრაქტიკოსი, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ეს წერილი იმ სტატიაში არ მოხვდა, არც სხვა გაზეთებში, უპასუხოდაც კი დარჩა. წარმოგიდგენიათ, რა უპატივცემულობაა ადამიანის მიმართ!

არის, არის კიდევ გულისხმიერი მკითხველი, მადლობა უფალს, ასეთი ხალხი ჯერ არ გადაშენებულა. ასეთი მკითხველი არ გაუშვებს შემთხვევას, თავისი აზრი არ გამოთქვას და ყოველგვარი უმსგავსობა არ დადალოს. ასე მოხდა ამ ჩვენს ამბავშიაც: ბიძს უკვე მთელ ქალაქში ეძებდნენ, ცილი დასწამეს კარგ ძაღლს, მერედა, რისთვის? კარგი: ვთქვათ, უკბინა, ვთქვათ, ეს მართალია, გარემოება კი, რა დროსაც უკბინა, და ისიც, რომ ცოფიანია, _ ეს ხომ მტკნარი სიცრუეა. მზრუნველმა მკითხველმა, მისდა უნებურად, ყველაფერი ერთმანეთში აურია: მას აზრადაც არ მოსვლია, რომ ეს ცილისწამება იყო, ცილისწამებას კი, თუმცა მოკლე, მაგრამ მაგარი ფეხები აქვს.

მაგრამ რედაქტორმა დროზე შეამჩნია, რომ ეს დისკუსია სტიქიური იყო, როგორც ჩანდა, დაკბენილმა კაცმა გამოიწვია და, ორგანიზებული კი არა, თვითდინებადი გახლდათ. ამიტომ ბრძნულად მოიქცა: ნონპარელით დაბეჭდილი განცხადება მოათავსა გაზეთში (ასეთი შრიფტით დაბეჭდილ განცხადებას წაუკითხავად არ დატოვებს არც ერთი ერთგული მკითხველი): «შავყურა ძაღლი დაჭერილია. რედაქცია წყვეტს დისკუსიას ამ საკითხზე. ხელნაწერებს არ ვაბრუნებთ».

რედაქტორი იუმორისტი იყო, რასაც «მებრძოლი მკითხველი» ვერ იტანს.

მაგრამ ეს მართალი არ გახლდათ. ბიძი არავის დაუჭერია. უბრალოდ, ტოლიკმა სკოლაში რომ გაიგო განცხადების ამბავი, სადამოთი ბეითალის ბინა იპოვა, მივიდა და დარეკა, როცა კარი გაუღეს, უთხრა:

_ შავყურასაგან ვარ ბიძისაგან.

საკითხი მაშინვე გაირკვა: მეორე დღეს ტოლიკი ბიძთან წავიდა და წაიყვანა სამფეხა ძაღლი საბეითლო პუნქტში ბეითალთან. ექიმმა ძაღლი გასინჯა და თქვა:

_ მთელი ეს დისკუსია სიცრუე ყოფილა. ძაღლი ცოფიანი კი არა, ავადმყოფი, ნაცემი და დასახიჩრებულია. ეჰ, რა ხალხია! _ ამოიოხრა ბეითალმა.

სამაგიეროდ, გაუსინჯა გაჭეჭილი თათი, მთელი სხეული. გამოუწერა ძალამო და შინაგანი წამალი, გამოთხოვებისას კი ბიჭს ჰკითხა:

_ რა გქვია, ვაჟკაცო?

_ ტოლიკი.

_ კარგი ბიჭი ხარ, ტოლიკ, ყოჩაღ!

წასვლისას ბიძმაც მადლობა გადაუხადა ექიმს.

მაღალ, ვაჟკაცური შესახედაობის კეთილთვალეებიან ექიმს წამლების სუნი ასდიოდა, თუმცა ავადმყოფი არ იყო.

«კარგი კაცი ხართ, _ ანიშნა ბიმმა კუდიტა და თვალებით. _ ძალიან კარგი!»

*

...ჩემო მეგობარო მკითხველო! შენ კი არა, რომელიც ფიქრობ, რომ თუ ცილისწამებით სავსე წერილი არ გაგზავნე სადაც ჯერ არს, ძაღლები შეჭამენ ყველა მოქალაქეს. არა, შენ არა. მე მივმართავ სხვას, ჩემს მკითხველს. მაპატიე, რომ ძაღლზე დაწერილ ლირიკულ-ოპტიმისტურ მოთხრობაში ზოგჯერ ორიოდე სატირულ სურათს ჩავურთავ, ამას შემოქმედების კანონების დარღვევად ნუ ჩამითვლი, რადგან ყოველ მწერალს თავისი «კანონები» აქვს. ჟანრების აღრევასაც ნუ დამაბრალებ, რადგან თვით ცხოვრება _ აღრევაა: სიკეთე და ბოროტება, ბედნიერება და უბედურება, სიცილი და მწუხარება, სიმართლე და სიცრუე გვერდიგვერდ ცხოვრობენ და ისე ახლოს, რომ ზოგჯერ მათი ერთმანეთისაგან გარჩევა ძნელია. უფრო ცუდი იქნებოდა ჩემთვის, რომ ჩემს ნაწერში ნახევრად სიმართლე შეგემჩნია. ნახევრად სიმართლე ნახევრად ცარიელ კასრსა ჰგავს. ნახევრად ცარიელ და ნახევრად სავსე კასრს შორის განსხვავების მტკიცებას კი აზრი არა აქვს.

მთავარი ის არის, რომ მე მომხრე ვარ, ვწერო ყველაფერზე და არა მხოლოდ ერთსა და იმავეზე. ერთსა და იმავეზე წერა მავნებელია. აბა, თავად იფიქრე! მხოლოდ სიკეთეზე რომ წერო, ეს ბოროტებისათვის მონაპოვარია, ბრწყინვალე რამ; მხოლოდ ბედნიერება რომ აღწერო, ხალხი უბედურებას ვედარ დაინახავს და, ბოლოს და ბოლოს, ვედარც კი შეამჩნევს მას; მხოლოდ სერიოზულ მშვენიერებას რომ უმღერო, ხალხი აღარ დასცინებს უმსგავსობას.

თავი მეათე ფ უ ლ ი თ

ტოლიასა და სტეპანოვნას ზრუნვის წყალობით, ბიმი თანდათან გამოკეთების გზას დაადგა. ორიოდე კვირის შემდეგ კი თათმა მოშუშება დაიწყო, თუმცა გაბარდნილი და, სხვებთან შედარებით, ფართო გახდა, ბიმი უკვე ცდილობდა მასზე დაეხიჯებინა, მაგრამ ჯერჯერობით მხოლოდ ძლივს აბიჯებდა. ტოლიას მიერ დავარცხნილმა ბალანმა ბიმს უკვე წესიერი შესახედაობა მისცა. მაგრამ თავი კი გამუდმებით სტკიოდა: იმ ბოროტი კაცის ცემის შემდეგ შიგ თითქოს რაღაც აერია. ზოგჯერ ბიმს თავბრუ ესხმოდა, მაშინ ის ჩერდებოდა, გოცებული ელოდა, რა მოუვიდოდა, მაგრამ მერე კი, ღვთის წყალობით, ახალ შეტევამდე ყველაფერი გაუვლიდა ხოლმე. ასე ემართება უსამართლობით ტრავმირებულ ან გოცებულ ადამიანსაც; ერთბაშად კი არა, მოულოდნელად, რამდენიმე ხნის შემდეგ უცბად ყურები წივილს დაუწყებს, თავბრუ დაესხმის, გული გადაუქანდება, ბარბაცით შეჩერდება და გოცებული, მწუხარედ ელოდება, რა მოუვა. შემდეგ ყველაფერი გაუვლის და ზოგჯერ აღარც გაუმეორდება. ყველაფერი ხდება და ყველაფერი გაივლის ხოლმე. ადამიანი იგივე ცხოველია _ ოღონდ უფრო მგრძნობიარე.

მხოლოდ გვიან შემოდგომაზე, როცა მაგარმა სუსხმა დაჰკრა, ბიმი ოთხივე ფეხზე დადგა, ოღონდ, ცოტა კოჭლობდა – რატომღაც ფეხი დაუმოკლდა. დიახ, ბიმი ხეივანი დარჩა, თუმცა თავის ტკივილის საქმე თითქოს მოუწესრიგდა. ჭეშმარიტად: ყველაფერი ხდება და ყველაფერი გაივლის ხოლმე.

მაგრამ პატრონი მაინც არა და არ ჩანს, წერილის ფურცელსაც დიდი ხანია აღარაფრის სუნი აღარა აქვს და კუთხეში გდია, როგორც ჩვეულებრივი, ყოვლად უმაქნისი ქაღალდი, ბიმი ისევ შეეძლო პატრონი ეძებნა, მაგრამ სეირნობის დროს ტოლიკი არასოდეს ხსნიდა თასმას. ბიჭს ისევ ეშინოდა გაზეთის განცხადებისა და იმ სამაგელი კაცისა. გამვლელ-გამომვლელეებიც ზოგჯერ ეკითხებოდნენ: «ეს ის შავყურა ცოფიანი ძაღლი ხომ არ არისო». ბიჭი არაფერს პასუხობდა, სწრაფად გაეცლებოდა და თან უკან-უკან იხედებოდა. მას შეეძლო ეთქვა: «ის არ არისო», – ჰოდა, მორჩებოდა და გათავდებოდა, მაგრამ სიცრუე არ ეხერხებოდა და თავისი გრძნობების დამალვაც არ შეეძლო – შიშის, ეჭვის და სხვა გრძნობებისა; პირიქით, ყველაფერს პირდაპირ, დაუფარავად ამჟღავნებდა: სიცრუეს სიცრუეს ეძახდა, სიმართლეს კი – სიმართლეს. უფრო მეტიც. მასში იუმორის გრძნობა აღიძრა, როგორც სამართლიანობის გამოთქმის ერთ-ერთი საშუალება, ნამდვილი იუმორისა, რომლის დროსაც სასაცილო რამეზე სრულიად უღიმღამოდ ლაპარაკობენ, თუმცა ამ გრძნობის პატრონი შეიძლება თავის გულში თითქმის ტიროდეს. ამისი პირველი გამოვლინება იყო ის საკლასო თხზულება, რომლის არსი თვითონაც არ ესმოდა. მას ჯერჯერობით წესიერად არაფერი ესმოდა, მხოლოდ ბუნდოვნად ხვდებოდა ზოგ რამეს.

ამგვარად, სპორტულ საშემოდგომო შარვალსა და ყვითელ ფეხსაცმელში გამოწყობილი ბიჭი, რომელსაც ბეწვის საშემოდგომო ქუდი ეხურა, ყოველ საღამოს ერთი და იგივე გზით სეირნობდა კოჭლ ძაღლთან ერთად. ისეთი კოხტა და სუფთა იყო, ყველა შემხვედრი ფიქრობდა: «მაშინვე ეტყობა, კულტურული ოჯახიდანაა»-ო.

იმისი მარშრუტის ახლოს მცხოვრები ხალხი თანდათან ეჩვეოდა მას, ზოგიერთი კი ერთმანეთს ეკითხებოდა: «ნეტავი ვისია ასეთი კარგი და წყნარი ბიჭიო».

ტოლიკი ძალიან დაუმეგობრდა სტეპანოვნას შვილიშვილს, თავის ტოლს, წყნარ, მოკრძალებულ ქერა ლუსიას, თუმცა რატომღაც ეუხერხულებოდა სასეირნოდ ისიც წაეყვანა. სამაგიეროდ, ივან ივანიჩის ბინაში ბავშვები ეთამაშებოდნენ ბიმი, ძაღლიც ერთგულებით, სიყვარულითა და დაჟინებული ყურადღებით პასუხობდა მათ. სტეპანოვნაც იქვე იჯდა საქსოვით ხელში და ხარობდა მათი ცქერით.

ერთხელ ბიმი ფეხებსა და კუდზე ბეწვს ვარცხნიდნენ. ამ საქმიანობაში რომ იყვნენ, ლუსიამ ჰკითხა ტოლიკს:

– მამაშენი აქ, ამ ქალაქშია?

– აქ არის, მაგრამ დილაადრიან სამსახურში მიჰყავთ, გვიან ღამე კი ისევ მოჰყავთ. საშინლად იღლებს! ამბობს: «ნერვები დამაწყდაო!»

– დედა?

– დედას არასოდეს სცალია. არასოდეს. ხან მრეცხავი ჰყავს, ხან იატაკის მწმენდავი, ხან მკერავი, ხან კი დაუსრულებლად რეკავს ტელეფონი – მოსვენება არა აქვს. მშობელთა კრებაზეც კი ვერ დადის ხოლმე.

– ძნელია, – ოხვრით, გულწრფელად და სევდიანად დაუდასტურა ლუსიამ. ტოლიკსაც მხოლოდ იმიტომ შეეკითხა, რომ ყოველთვის თავის დედამამზე ფიქრობდა. ამიტომ იყო, რომ უთხრა: – ჩემი დედ-მამა კი შორს არის, თვითმფრინავით წავიდნენ. მე და ბებია მარტონი დავრჩით.

ტოლიკი გაოცებით მისჩერებოდა სტეპანოვნასა და ლუსიას: მისთვის სრულიად გაუგებარი იყო, როგორ შეიძლებოდა, დედ-მამას შვილთან არ ეცხოვრა.

სტეპანოვნამ თვალეში შეატყო, რას ფიქრობდა ბიჭი. – წასვლაც არ შეგვიძლია: ბინას უნდა გავუფრთხილდეთ, თორემ... წაგვართმევენ. ახლა ამ ბინასაც უნდა ვუყარაულოთ, ვიდრე ივან ივანიჩი ჩამოვა. მაშ, როგორ? სხვანაირად როგორ შეიძლება, ჩვენ ხომ მეზობლები ვართ.

ბიმი დააკვირდა სტეპანოვნას და მიხვდა: ივან ივანიჩი სადღაც არის! მაგრამ სად? უნდა ეძებოს, ეძებოს, და მან ხვეწნა დაუწყო, გარეთ გაეშვათ. მისი სურვილი განუხორციელებელი დარჩა. ძალი კართან დაწვა და ლოდინი დაიწყო. თითქოს იქ მყოფთაგან აღარავინ სჭირდებოდა. ლოდინი! აი, მისი ცხოვრების აზრი. უნდა ეძებოს და ელოდოს.

ტოლიკმა შეამჩნია, რომ სიტყვას «მეზობლები» ბებია სტეპანოვნა სწორად არ ამბობდა, მაგრამ ახლა, პირველი შეხვედრისაგან განსხვავებით, ხმა არ ამოუღია, რადგან უკვე პატივსა სცემდა მოხუცს, თუმცა, რომ გეკითხათ, ვერ გეტყვოდათ, რისთვის, ალბათ, მხოლოდ იმიტომ, რომ ლუსიას კარგი ბებია იყო. აი, ბიძსაც ხომ უყვარს სტეპანოვნა. ტოლიკმა ასეც ჰკითხა ძალს:

– ბიმ, სტეპანოვნა გიყვარს?

ბიმიმ არათუ ყველას სახელი იცოდა და ესმოდა, რომ ყველა სულიერს სახელი ერქვა, თვით ქეციან ძალსაც კი, ბავშვები რომ ეტყოდნენ, ამისა და ამის ფლოსტი მოიტანეო, სწორედ იმისას მოიტანდა. ამიტომ ახლაც, ტოლიკისა და სტეპანოვნას გამოხედვასა და მოხუცის ღიმილზე მიხვდა, საქმე ბებია სტეპანოვნას ეხებოდა, ჰოდა, მივიდა და კალთაში ჩაუდო თავი.

წინათ სტეპანოვნა გულგრილად ექცეოდა ძაღლებს (ძალი ძალია, სხვა არაფერი!), ბიმი კი თავი შეაყვარა თავისი გულკეთილობით და თავისი მეგობარი ადამიანისადმი ნდობითა და ერთგულებით.

გულთბილმა და საყვარელმა ოთხმა არსებამ შეიყარა თავი სხვის ბინაში – სამმა ადამიანმა და ერთმა ძაღლმა. სტეპანოვნაც მშვიდად და გულდაჯერებულად გრძნობდა თავს. ამაზე მეტი რა უნდა ადამიანს სიბერეში.

შემდეგ, მრავალი წლის შემდეგ, ტოლიკს ხშირად გაახსენდება ეს საღამოს საათები და ღია იასამნისფერი ფანჯარა. გაახსენდება, რა თქმა უნდა, გაახსენდება, თუ მისი გული ღია დარჩება ადამიანისთვის და უნდობლობის წურბელა არ მიეკვრება მას. მაგრამ ამ დროს უცბად მოაგონდა:

– ცხრა საათზე შინ უნდა ვიყო. ზუსტად ცხრაზე უნდა დავიძინო ლუსია, ხვალ. სახატავ რვეულს და ჩეხურ ფერად ფანქრებს მოგიტან. ასეთი ფანქრები არც ერთ მაღაზიაში არა აქვთ, ფულითაც კი ვერსად იყიდი. საზღვარგარეთულია!

_ მართლა? _ გაუხარდა ლუსიას.

_ მამამ იცის, სად დადიხარ? _ ჰკითხა ბიჭს სტეპანოვნამ.

_ ა-რა, რა იყო?

_ უნდა უთხრა. უეჭველად უნდა უთხრა, ტოლიკ.

_ რომ არ მეკითხება? არც დედა მეკითხება. ცხრა საათისათვის ყოველ-
თვის შინა ვარ.

ტოლიკი რომ მიდიოდა, ბიმი ძალიან სთხოვდა, გამიშვიო, მაგრამ ამა-
ოდ. უფრთხილდებოდნენ და ეცოდებოდათ, იმას კი არ ფიქრობდნენ, რომ
იტანჯებოდა და, თუმცა ისინი უყვარდა, მეგობრის ნახვა ქვეყანას ერჩინა.

მეორე დღეს ტოლიკი არ მოვიდა. მერე, როგორ ელოდა ლუსია, ელოდა,
რომ მოუტანდა ალბომს და ფანქრებს, რომლებიც მაღაზიაში არ იშოვება და
ფულითაც ვერსად იყიდი. გოგომ ბიმსაც რამდენჯერმე გაუმეორა:

_ ტოლიკი არ ჩანს, ტოლიკი არ მოდის.

ბიმი, რა თქმა უნდა, მიხვდა, რატომ შფოთავდა გოგონა, ტოლიკის მოს-
ვლის დროც გავიდა, ამიტომ იყო, რომ ისა და ლუსია ფანჯრიდან იცქირე-
ბოდნენ და ბიჭის მოსვლას მოუთმენლად ელოდნენ. მაგრამ ტოლიკი არ
ჩანდა.

«ალბათ, მამას უთხრა», _ გაიფიქრა სტეპანოვნამ, ხმამაღლა კი თქვა:

_ ესეც შენი ძალლი... უტოლიკოდ გაგვიჭირდება, ვინ ატარებს ბიმს?

ლუსიას გული შეეკუმშა, იგი ცუდს უგრძნობდა.

_ გაგვიჭირდება, დაეთანხმა ბეზიას ათრთოლებული ხმით.

ბიმი გოგოსთან მივიდა, სახეზე აფარებულ მის პატარა ხელებს შეხედა
და წაიყმუვლა (ნუ, ლუსია, ნუ), მას გაახსენდა, როგორ იჯდა მაგიდასთან
სახეზე ხელებაფარებული ივან ივანიჩი. ეს ცუდ რამეს ნიშნავდა _ ბიმი ეს
იცოდა. ბიმი ასეთ შემთხვევაში პატრონთან მივიდოდა ხოლმე, პატრონი კი
თავზე ხელს გადაუსვამდა და ეტყოდა: «გმადლობ, ბიმ, გმადლობ». აი ახლა
ლუსიამაც სახიდან ხელი ჩამოიღო და ბიმს თავზე გადაუსვა.

_ აი, ეგრე, ლუსენკა, აი, ეგრე. ტირილი რა საჭიროა. ტოლიკი მოვა. მო-
ვა, ნუ დარდობ, ჩემო კარგო, ტოლიკი მოვა.

ბიმი კოჭლობით მივიდა კართან, თითქოს სურდა ეთქვა: «ტოლიკი მო-
ვა. წავიდეთ, მოვძებნოთ».

_ გარეთ გასვლას თხოულობს, _ თქვა სტეპანოვნამ. _ უკვე მესმის მისი.
გაუყვანლობაც არ იქნება, ცოცხალი არსებაა...

ლუსიამ თავი ჯიუტად ასწია და მისთვის უჩვეულო მტკიცე ხმით თქვა:

_ მე თვითონ გავასეირნებ.

სტეპანოვნამ უცბად შეამჩნია, რომ გოგო დღითი დღე იზრდებოდა, და
მასაც გული დასწყდა, რომ ტოლიკი არ მოვიდა.

...ქუჩაში ძალიანი გოგონა მიდიოდა. მას სამი ბიჭი შეხვდა.

_ გოგო, გოგო, _ არატრატდა ჩოფურა, წითური ბიჭი, _ შენი ძალლი გო-
გოა თუ ბიჭი?

_ ბრიყვო! _ მოკლედ უპასუხა ლუსიამ.

სამივენი ლუსიასა და ბიმს შემოეხვივნენ. გოგონა მზად იყო ატირებუ-
ლიყო უზრდელობისაგან, რასაც პირველად გადაეყარა ცხოვრებაში, მაგრამ

როცა დაინახა, რომ ბიძს ქეჩოზე ბალანი ყალყზე დაუდგა და თავი დაბლა დასწია, უცხად გული გაუმაგრდა და დაიყვირა:

– გასწით აქედან!

ბიძმა ისე დაიყვია და გაიწია, რომ ბიჭები აქეთ-იქით გაიფანტნენ. საკუთარი შიშის გამო ნაწყენმა ჩოფურამ კი პრანწიას ხმით შორიდან დაუძახა ლუსიას:

– ე! ე! ხვადიანო გოგო! ე! უსირცხვილო! ე! ე!

ლუსია სახლისაკენ გაიქცა. ბიძიც, რა თქმა უნდა, გაჰყვა. თავის სიცოცხლეში ნახა პატარა ცუდი ადამიანი. ეს იყო ჩოფურა ბიჭი.

ამის შემდეგ ბიძს ძველებურად ისევ მარტოკას უშვებდნენ გარეთ. პირველად ლუსიაც გაჰყვებოდა ხოლმე, კუთხეში დადგებოდა და ბიჭივით სტვენდა, რომ ძალი შორს არ წასულიყო. შემდეგ სტეპანოვნა მარტოს უშვებდა დილაადრიან. ამის შემდეგ სულ მარტოკა სეირნობდა, სადამოთი კი ბრუნდებოდა და ჭამდა.

მაგრამ ყველაფერი ბედია! ერთხელ, გზაჯვარედინზე, ტრამვაის ხაზს რომ კვეთდა, ვიღაცამ დაუძახა:

– ბიძ!

ძალღმა მოიხედა. ტრამვაის კარიდან ნაცნობი მძღოლი ქალი იხედებოდა.

– ბიძ, გამარჯობა!

ბიძი მივარდა და თათი გაუწოდა, ეს ხომ ის კეთილი ქალი იყო, ავტობუსის გაჩერებამდე რომ მიჰყავდა ხოლმე სანადიროდ მიმავალი ბიძი და მისი პატრონი. ის არის, ის!

– დიდი ხანია აღარ მინახავს შენი პატრონი ივან ივანიჩი, ავად ხომ არ გახდა?

ბიძი შეკრთა: ამ ქალმა იცის ყველაფერი, ვინ იცის, იქნებ მასთანაც მიდის!

ვაგონი რომ დაიძრა, ძალი კიბეებს გადაეველო და შიგ შეხტა. ერთმა მგზავრმა ქალმა საშინლად იკივლა, მამაკაცი კი აღრიალდა («გასწი აქედანო»), ზოგიერთი ბიძს თანაუგრძნობდა და იცინოდა. მძღოლმა ვაგონი გააჩერა, კაბინიდან გამოვიდა, მგზავრები დაამშვიდა (ბიძმა ეს შეამჩნია) და ძალღს უთხრა:

– წადი, ბიძ, წადი, არ შეიძლება, – თან ხელი მსუბუქად წაჰკრა და დაუმატა: – უპატრონოდ არ შეიძლება. ივან ივანიჩის გარეშე არ შეიძლება.

რა გაეწყობა. რაკი არ შეიძლება, ბიძი დაჯდა, ცოტა ხანს იჯდა და შემდეგ წასული ტრამვაის მიმართულებით წაძუნძულდა, აქ დადიოდნენ ხოლმე ის და მისი პატრონი, აქ, ზუსტად აქ: აი, მოსახვევი კოშკთან, აი, მოგუშაგე მილიციელი, – აქ იყო, აქ! ბიძი ტრამვაის ხაზს მისდევდა, მოსახვევშიაც კი არსად გადაჭრიდა ხოლმე: მილიციელმა დაუსტვინა. ბიძმა შეუჩერებლივ უკან მიიხედა და გზა განაგრძო. ის პატივს სცემდა მილიციელებს: მათ არასოდეს უწყენინებიათ, ისიც ახსოვდა, როგორ მიიყვანეს პირველად მილიციაში, – ჭკვიან ძალღს არაფერი დავიწყებია, – იქიდან ის და დაშა შინ წავიდნენ და ყველაფერი კარგად დამთავრდა. უფრო მეტიც, მას ბევრჯერ უნახავს ძალიანი მილიციელი. ძალი შავი იყო, ერთი შეხედვით, თით-

ქოს მეტისმეტად დინჯი, ერთხელ გაეცნო კიდევ ტროტუარზე: ივან ივანიჩ-
მა და მილიციელმა ერთმანეთთან მიუშვეს ისინი და საშუალება მისცეს, სა-
უბრით გული მოეჯერებინათ.

«ტყის სუნი ასდის», _ თქვა შავმა ძაღლმა და მილიციელს შეხედა.

_ გუშინ სანადიროდ ვიყავით, _ დაუდასტურა ივან ივანიჩმა.

«რა სუფთა ხარ!» _ უთხრა ბიძმა შავ ძაღლს, როცა დაყნოსვის კანონიერ
პროცედურას ამთავრებდა.

«მაშ, სხვაგვარად როგორ შეიძლება? ასეთი სამუშაო მაქვს», _ მოჭრილი
კუდის ქიცინით უპასუხა შავმა.

მომავალი მეგობრობის ნიშნად მათ ხელიც კი მოაწერეს ერთსა და იმავე
ხის ძირას.

არა, მილიციელი კარგი კაცია, ძაღლები უყვარს, ასეთ რამეში ბიძს ვერ
მოატყუებ.

და ისიც ნელ-ნელა გარბოდა, გარბოდა ტრამვაის ხაზის გასწვრივ, რად-
გან ახსოვდა, რომ რკინის ზოლზე ფეხის დადგმა არ შეიძლება _ იმწამსვე
მიგასრესს.

ბოლო გაჩერებასთან ტრამვაის ხაზის წრეს შემოუარა და გაჩერდა. ცოტა
ხანს იჯდა, იქაურობა მიათვალა-მოათვალა, ნახა, გარშემო კარგი
ხალხი იყო. დიახ, სწორედ ასე გახლდათ. ეს უკვე კარგად ენიშნა. ივან ივა-
ნიჩი და ის, ამ ადგილას გადადიოდნენ ხოლმე ქუჩაზე და, აი, იქით მიდი-
ოდნენ, სადაც ბოძია დარჭობილი, ზედ კი პატარა ფიცარია მიკრული. ბიძი
აუჩქარებლად წავიდა და ავტობუსის მომლოდინე ხალხის მოკლე რიგის
გვერდით დაჯდა. დააკვირდა: ცუდი ხალხი არ იყო.

ავტობუსი რომ მოვიდა, რიგი კარში შესრიალდა. ბიძიც ხალხს მიჰყვა,
ის ყველაზე ბოლოს მიდიოდა, როგორც მორიდებულ ძაღლს შეჰფერის.

_ შენ საით! _ დაიღრიალა მძღოლმა, მაგრამ ერთხელ კიდევ რომ შეხე-
და, ჩაიძვრა: _ მოიცა, მოიცა, შენ ხომ გიცნობ!

ბიძი ზუსტად მიხვდა, რომ ეს ის მეგობარი იყო, პატრონს რომ ქალაქი
გამოართვა, და კუდი გააქიცინა.

_ ვახსოვარ ამ სამაგელს! _ შესძახა მძღოლმა. შემდეგ ცოტა იფიქრა და
ბიძი კაბინაში მიიწვია: _ ჩემთან!

ბიძი კაბინაში დაჯდა, თან კედელს მიეკრა, რომ მძღოლისათვის ხელი
არ შეეშალა. ძაღლი ღელავდა, რადგან ეს ხომ სწორედ ის მძღოლი იყო, ისი-
ნი რომ ოდესღაც ტყეში მიჰყავდა სანადიროდ.

ავტობუსი ქოთქოთებდა, მიდიოდა და მიდიოდა, მხოლოდ იმ ადგილას
გაყუჩდა, სადაც ბიძი და მისი პატრონი ჩამოდიოდნენ და ტყისკენ მიემარ-
თებოდნენ ხოლმე. ბიძს ცეცხლი მოეკიდა! კარს ფხაჭნიდა. წკავწკავებდა.
ითხოვდა: «გამიშვი, გამიშვი, სწორედ აქა მაქვს საქმეო».

_ იჯექი! _ მკაცრად შეუყვირა მძღოლმა.

ბიძი დაემორჩილა. ავტობუსი ისევ აქოთქოთდა. ერთი მგზავრი მივიდა
მძღოლთან, ბიძზე მიუთითა და ჰკითხა:

_ შენია?

_ ჩემია, _ უპასუხა მძღოლმა.

_ გაწვრთნილია?

– ნაკლებად... მაგრამ ჭკვიანია. აბა, უყურე: დაწევი! – მიმართა ძაღლს. ბიმი დაწვა.

– იქნებ მომყიდო. ჩემი მომიკვდა, მე მწყემსი ვარ, მეცხვარე.

– მოგყიდი.

– რამდენი გინდა?

– ოცდახუთი მანეთი.

– ოჰო! – თქვა მგზავრმა და მოშორდა, მანამდე კი ბიმი ყურზე ხელი მოუთათუნა და თქვა: – კარგი ძაღლია, კარგი.

ეს კეთილი სიტყვები ბიმი კარგად ესმოდა, პატრონიც ამავე კეთილ სიტყვებს ეტყოდა ხოლმე, ამიტომ უცხო კაცის ნათქვამზე კუდი გააქიცინა.

ახლა ბიმი უკვე არ იცოდა, სად მიდიოდა, მაგრამ სარკმელში იცქირებოდა და გზას ათვალთვლიდა, როგორც ყოველი ძაღლი, რომელიც ახალ ადგილებში პირველად მგზავრობს: ასეთია ძაღლის წესი – ის ყოველთვის კარგად იმახსოვრებს უკან დასაბრუნებელ გზას. საუკუნეების მანძილზე ადამიანებმა მთლიანად თუ არა, ნაწილობრივ მაინც დაკარგეს ეს ინსტინქტი, რაც ძალიან სამწუხაროა: უკან დასაბრუნებელი გზის დახსოვება მეტად სასარგებლოა.

ერთ-ერთ გაჩერებაზე ის კარგი კაცი, ბალახების სურნელი რომ ასდიოდა, ავტობუსიდან ჩავიდა. მძღოლიც ჩაჰყვა, ბიმი კი ავტობუსში დატოვა, ძაღლი თვალს არ აშორებდა მათ. აი, მძღოლმა ბიმიზე მიუთითა, შემდეგ კარგ კაცს მხარზე მოჰკიდა ხელი, კაცმაც გაუღიმა, ქაღალდები ამოიღო და მძღოლს მისცა, მერე ზურგჩანთა გადაიკიდა, კაბინაში შევიდა, ქამარი მოიხსნა, ძაღლს საყელურში ჩააბა და უთხრა:

– აბა, წავიდეთ, – შემდეგ კი, ავტობუსს ცოტაზე რომ დაშორდა, მობრუნდა და იკითხა: – რა ჰქვია?

მძღოლმა კითხვის თვალთ შეხედა ჯერ ბიმი, მერე მყიდველს, და მტკიცედ უპასუხა:

– შავყურა.

– სხვისია, ხომ? გამოტყდი.

– ჩემია, ჩემი. შავყურა ჰქვია, შავყურა.

ამგვარად, ბიმი ფულზე გაყიდეს.

ძაღლს ესმოდა, სხვა რამე ხდებოდა, სულ სხვა რამე. მაგრამ კაცი, ბალახების სურნელი რომ ასდიოდა, კეთილი ადამიანი ჩანდა, და ცუდ გუნებაზე დამდგარი ბიმი გვერდით გაჰყვა მას.

დიდხანს იარეს ხმაამოუღებლად. უცბად იმ კაცმა პირდაპირ ბიმი მიმართა:

– არა, შენ შავყურა არა გქვია: ძაღლს ასეთ სახელს არ არქმევენ. პატრონი თუ გამოგიჩნდა, იმ ჩემს თხუთმეტ მანეთს დამიბრუნებს, რა თქმა უნდა, დამიბრუნებს.

ბიმი გვერდზე თავგადაგდებული მისჩერებოდა იმ კაცს, თითქოს უნდოდა ეთქვა: არ მესმის შენი, არაო.

– შენ კი, ჩემო ძმაო, ეტყობა, ჭკვიანი ძაღლი ხარ, კარგი.

აი, კაცმა კიდევ ერთხელ წარმოთქვა სიტყვები, რომლებსაც ხშირად ამბობდა ხოლმე ივან ივანიჩი. ბიმი მაღლობის ნიშნად კუდი გააქიცინა.

– რაკი ასეა საქმე, იცხოვრე ჩემთან, – დაასკვნა კაცმა და გზა განაგრძეს. გზაში ბიძმა ორიოდეჯერ სცადა, არ გაჰყოლოდა, თასმას ჭიმავდა და უკან იხედებოდა, (თითქოს ამბობდა: გამიშვი, ჩემი გზა იქით არისო).

კაცი ჩერდებოდა, ხელს უსვამდა ძაღლს და ეუბნებოდა:

– წამოდი, წამოდი...

სულ ცოტა რამ იყო საჭირო, ბიძს ორიოდეჯერ უნდა ჩაეველო კბილი ქამრისათვის და შუაზე გადაეკვნიტა, მაგრამ მან იცოდა: საბელი იმისთვის არის, რომ ძაღლი ატარონ, და ძაღლმაც უნდა იცოდეს, დადგენილზე არც შორსა და არც ახლოს არ უნდა იაროს. ამიტომ თხოვნას თავი დაანება.

ჯერ ტყე-ტყე მიდიოდნენ. ყინვით დამშვიდებული, შიშველი, გათოშილი ხეები ჩაფიქრებულიყვნენ და მდუმარედ იდგნენ. ტყეში დამჭკნარი, სუსტი, დაბურული და მოსაწყენი ბალახი იყო. ბიძს გულზე სევდა მოაწვა.

შემდეგ დაიწყო შემოდგომის რბილი და საამური ნათესი, რომელიც ხალიჩასავით ევარა დედამიწას. ბიძს გულზე მოეშვა. აქ უკვე თვალშეუდგამი სივრცე და უკიდუგანო ცა იყო. ძაღლის გვერდით მიმავალი კაცი მხიარულად სტვენდა. ასეთი რამ ყოველთვის კარგი იყო ივან ივანიჩის დროს. მაგრამ როცა გზა მზრალად მოხნულზე გადავიდა, პეიზაჟი ისევ მოსაწყენი გახდა: ცარცისწინწკლებიანი, შავ-რუხი მიწა დაიწყო, თანაც დაფშვნილი, მტვრად ქცეული, გაცვეთილი მიწა ალა-ალაგ ნახევრად მკვდარსა ჰგავდა.

კაცი გზიდან გადავიდა, მზრალად მოხნულს დაჰკრა და ამოიოხრა:

– არ ვარგა, ჩემო ძმაო, – უთხრა ბიძს. – შავი ქარიშხლის ბრალია. არ ვარგა, არა.

სიტყვა «არ ვარგა» ბიძს ბევრჯერ გაუგონია თავისი პატრონისაგან. მან იცოდა, რომ ეს ნიშნავდა მოწყენილობას, სევდას ანდა იმას, რომ რაღაც ისე არ იყო, როგორც საჭიროა, სიტყვები «შავი ქარიშხალი» კი მან გაიგო, როგორც «შავყურა», მისთვის უცნობი ინტერპრეტაციით. ამ სიტყვას რომ მიწასთან რაღაც საერთო ჰქონდა, ეს ბიძისათვის მიუწვდომელი იყო. ჩანდა, კაცი მიხვდა ამას.

– რა თქმა უნდა, შენ ძაღლი ხარ და ამისი არაფერი გაგეგება, მაგრამ ვის ვუთხრა? ჰოდა, ამიტომ შენთან ვჩივი, შავყურა... მოიცა, მოიცა! – კაცმა ძაღლს შეხედა და დაუმატა: – კარგი, შავყურა გერქვას. რაკი ეს სახელი ვთქვი, დაე, ეგრე იყოს.

მერე რა? ჯერ კიდევ სოფელში მისვლამდე ბიძმა იცოდა, რომ ახლა შავყურა იყო: კაცი მრავალჯერ ალერსიანად იმეორებდა:

– შავყურა, ეს კარგია. – ანდა: ყოჩაღ, შავყურა, კარგად მომდევ. – ან ამის მსგავს რამეს, მხოლოდ აუცილებლად უმატებდა: «შავყურაო»

ამრიგად, ხალხმა ფულზე გაყიდა ბიძის კეთილი სახელი. კიდევ კარგი, რომ ბიძმა ეს არ იცოდა, როგორც არ იცოდა ის, რომ იმ ქაღალდებისათვის ზოგ ადამიანს შეუძლია გაყიდოს სინდისი, ერთგულება და გული. ნეტარ არს ძაღლი, რომელმაც ეს არ იცის!

მაგრამ ახლა ბიძმა უნდა დაივიწყოს თავისი სახელი.

რა გაეწყობა, როგორც ჩანს, ეს ასე უნდა ყოფილიყო, მაგრამ თავის მეგობარ ივან ივანიჩს კი ვერასოდეს დაივიწყებს. თუმცა სხვა ცხოვრება დაიწყო,

რომელიც წინანდელს სულ არ ჰგავდა. მაგრამ მისი დავიწყება მაინც არ შეეძლო.

თავი მეთერთმეტე შავყურა სოფლად

სოფელმა, სადაც ბიმი მიიყვანეს, გააოცა, აქაც ხალხი ცხოვრობდა, მაგრამ, ყველაფერი სულ სხვაგვარი იყო, ვიდრე იქ, სადაც დაიბადა და გაიზარდა. პატარა სახლები ზედ მიწაზე იდგა, კიბის ბაქნები არსად იყო, არც მრავალი ზღურბლი, კარების საკეტებსაც ტკაცანი არ გაჰქონდა, თუმცა ღამით კარებს შიგნიდან ურდულით კეტავდნენ, ყველა სახლი წიბოვანი მორუხომოთეთრო ფურცლებით იყო დახურული. დილით ყველა სახლიდან ერთსა და იმავე დროს ამოვიდოდა ხოლმე კვამლი, მაგრამ ეს პატარა სახლები არც არსად გარბოდნენ და არც მიფრინავდნენ, ჩამწკრივებულები იყვნენ და მშვიდად და წყნარად იდგნენ თავისთვის, არც ღრჭიალებდნენ.

მაგრამ ყველაზე საოცარი ბიმისათვის (ახლა შავყურასათვის) იყო ის, რომ აქ, ადამიანების გვერდით, ცხოვრობდნენ ძროხები, ქათმები, ბატები, ცხვრები, ღორები, რომელთა გაცნობა ერთბაშად როდი მომხდარა. ცხოველებს ადამიანების ყოველ პატარა სახლს უკან ჰქონდათ თავისი პატარა სახლები, რომლებიც ნამჯით, ზოგჯერ კი ლელით იყო დაფარული, გარშემო კი გამჭვირვალე კედელი ჰქონდა შემოკრული: ჯოხებისა და ფიჩხებისაგან მოწნული. აქ არავინ არავის არაფერს ერჩოდა – არც ხალხი – ცხოველებს და არც ცხოველები – ხალხს, არც არავინ არავის ესროდა თოფს.

პირველ დღეს ბიმს წინკარის კუთხეში დაუგეს თივა. კაცმა თოკით დააბა, კარგად აჭამა, ლაბადა ჩაიცვა და სადღაც წავიდა, დღის დანარჩენი ნაწილი ბიმმა სიმარტოვესა და სიჩუმეში გაატარა. დაბინდებისას მას მოესმა, როგორ შემოვიდნენ ეზოში ფეხების ბაკუნით ცხვრები, როგორ დაიზმუვლა თავლაში ძროხამ (ეტყობა, რაღაცას ითხოვდა) და მალე ისევ ის კაცი შემოვიდა, მაგრამ მარტო კი არა, პატარა ბიჭი ახლდა, ბიჭს ლაბადა ჰქონდა მოხურული, ქუდი ეხურა, ხელში კი გრძელი ჯოხი ეჭირა. მასაც იმ კეთილი კაცივით გარუჯული სახე ჰქონდა, ცხვრის სუნი ასდიოდა.

– აბა, ალიოშა, ნახე შენი ახალი ამხანაგი, – უთხრა კაცმა ბიჭს.

ისინი ახლოს მივიდნენ ბიმთან.

– მამილო, არ მიკბენეს?

– არა, ალიოშა, ასეთებმა კბენა არ იციან... ეჰ, შე შავყურა... შავყურა კარგი ძაღლია. – და კაცმა მსუბუქად მიუტყაპუნა ხელი ფერდებზე.

ბიმი იწვა და ყურდაცქვეტილი ათვალეირებდა ბიჭს. ბიჭმაც ხელი გადაუსვა.

– შავყურა... შავყურა... – და უფროსს მიმართა: – მამილო, რომ ავხსნა არ გაიქცევა?

– ჯერ ცოტა მოვიცადოთ, – უთხრა მამამ და შიდა კარში შევიდა.

ბიმი წამოიწია, დაჯდა და ბიჭს თათი გაუწოდა, ამით მას სურდა ეთქვა: «გამარჯობა, კარგი ბიჭი ხარ».

– მამილო! – დაიყვირა ბიჭმა, – მამილო, ერთი აქ მოდი!

კაცი დაბრუნდა:

– გამარჯობა, შავყურა, – უთხრა ბიჭმა და ხელი გაუწოდა.

ბიმი ერთხელ კიდევ მიესალმა. ორივე ადამიანს აშკარად მოეწონა ძაღლის გაზრდილობა. გაცნობის ამ პირველ წუთებს მნიშვნელობა ჰქონდა ბიმისათვის: მან გაიგო, რომ იმას, ვინც აქ მოიყვანა, «მამილო» ერქვა, ბიჭს კი – ალიოშა. ჩვეულებრივი, სრულიად უბრალო ქოფაკებიც კი მალე იგებენ ადამიანის სახელებს, ბიმი კი... ეჰ, რა სალაპარაკოა! ჩვენ ხომ უკვე ვიცით, რა ძაღლიც იყო.

შემდეგ სულ რომ მოსადამოვდა, დედაკაცი მოვიდა. უცნაურად ეცვა: თავზე ორი თავშალი ჰქონდა შემოხვეული, დაბამბული ჯუბა დოლივით ეკრა ტანზე, შარვალი ისეთივე ეცვა, როგორც იმ კეთილ დედაკაცს რკინიგზაზე, ომბოხებს რომ აჭედებდა. მაგრამ ამას მიწისა და ჭარხლის სუნი სდიოდა (იმ ტკბილი ფესვისა, რომელზედაც ზოგჯერ ბიმიც კი არ ამბობდა უარს). დედაკაცი შინ შემოვიდა, რაღაცა უთხრა ქმარს და მაშინვე წინკარიდან ეზოში გააბოტა ვედროთი ხელში. ბიმი აქვე, ფეხმოუცვლელად, დაადგინა, რომ ერთი კარი წინკარიდან ქუჩაზე გადიოდა, მეორე – პირუტყვისაკენ, მესამე კი – შინ. – მაგრამ ვერც ერთს ვერ მისწვდებოდა – თოკი არ უშვებდა. აი, ეს იყო ყველაფერი, რაც ჯერჯერობით გაიგო.

ისევ დაწვა.

ეზოდან ცხვრის სუნი შემოდიოდა, მძაფრი სუნი. რას წარმოადგენენ ცხვრები, ეს ბიმი დიდი ხანია იცოდა. წინათ ფიქრობდა, რომ ცხვრები ფარებად ცხოვრობენ, მინდორში დადიან, არაფერს აკეთებენ, მხოლოდ ჭამენ და ბღავიან. გვერდით კი ყოველთვის ბრეუენტისლაზადიანი, კომბლიანი კაცი მისდევს, ერთხელ ასეთი კაცი მივიდა ბიმთან და ივან ივანიჩთან, როცა ისინი თავის ბულულთან ისვენებდნენ, და ხელი ჩამოართვა ივან ივანიჩს, კაცს გაბურძენილი ძაღლი ახლდა. ეს ძაღლი ბიმი უჩვეულოდ გაიცნო. პირველად ბურძენია საშინელი ყეფით გამოქანდა მისკენ, მაგრამ ბიმი გულადმა დაწვა, ორივე თათი ასწია და უთხრა: «რა მოხდა? განა დავაშავე რამე?»

თავაზიანობამ, რა თქმა უნდა, აჯობა უხეშობას და გაბურძენილმა ძაღლმა ენა აუსვა ბიმს, ცოტა გვერდზე გადგა და ქვაზე ხელი მოაწერა. ბიმი იგივე გააკეთა, ერთი სიტყვით, ეს ნიშნავდა: ზავი-ზავს. და ვიდრე ბიმის პატრონი იმ ძაღლის პატრონს ელაპარაკებოდა, ბევრი ირბინეს და ითამაშეს. ბიმი თავის ახალ ნაცნობზე იმდენად უფრო სწრაფი და მოქნილი აღმოჩნდა, რომ მისი დაუფარავი პატივისცემა დაიმსახურა. განშორების დროს (თავ-თავიანთ პატრონებს უნდა გაჰყოლოდნენ) ქვა დასუნეს, ერთმანეთს შეხედეს და გააგებინეს:

«ოდესმე აქ მოდი», – უთხრა ბიმი და ხტუნვა-ხტუნვით პატრონს გაჰყვა.

«ეჰ, მუშაობას რა ვუთხრა...» – თქვა ბურძენიამ და თავჩაქინდრულმა ზოზინით გასწია ფარისაკენ.

ასე იყო. აი, ახლაც ცხვრის სუნი მოდის, მეხსიერების ამაფორიაქებელი სუნი, რომელიც ივან ივანიჩს ახსენებს: სხვის წინკარში, სხვის სახლში, ბინდში მარტო დარჩენილ ბიმს გულზე ნაღველი შემოაწვა.

შემდეგ მას მოესმა, როგორ რიტმულად შხრიალებდა რკინის ჭურჭელში რაღაც ნაკადი: შხრი-შხრი! შხრი-შხრი! ბიმი არ იცოდა, რას ნიშნავს ეს «შხრი-შხრი! შხრი-შხრი!» უცნობი ხმები შეწყდა და მაშინვე ეზოდან შემოვიდა დედაკაცი იმავე ვედროთი ხელში. ვედროდან კი რძის სუნი ამოდიოდა. რა გემრიელი სუნი იყო. ქალაქში ბიმი რძის სუნი არასოდეს სცემია, არასოდეს _ ეს სულ სხვა იყო, მაგრამ მაინც რძეა _ ნამდვილად რძე. ქალაქში რძეს ადამიანის ხელისა და სხვადასხვა სასიამოვნო ბალახის სუნი არ უდის, ძროხისა ხომ, მით უმეტეს, _ აი, რა არის საოცარი... აქ კი ყველაფერი ეს ჩინებულ სურნელებად ქცეულიყო, რომელიც აოცებდა თავისი მომხიბლავი, რაღაც მოვარდისფრო სურნელებით. მოდი, ნუ ვიკამათებთ; თუკი ზოგჯერ ადამიანი არჩევს რძეს «რძისაგან», მაშ, როგორ არ გაარჩევდა ჩვენი ბიმი, რომელსაც ზემოშორეული ყნოსვა ჰქონდა; როგორ არ გაცნობდა იმ სუნით, რომელშიაც ადამიანის ხელების სურნელება არეული იყო ყვავილებისა და ბალახების სურნელებასთან. ამიტომ იყო, რომ სწრაფად წამოხტა და დედაკაცს კუდი გაუქიცინა. მაგრამ, არა მგონია, ქალს ბიმის აღტაცება გაეგო.

თავისი ხანგრძლივი ოთხი წლის ცხოვრების მანძილზე ძალღს, სამწუხაროდ, არასოდეს ენახა, როგორ წველიდნენ ძროხებს. რძეს კი მაინც ძროხის სუნი ასდიოდა. ბიმისათვის ისევ გაურკვეველი იყო რაღაცა, მან რაღაც არ იცოდა. თუმცა, ყოველმა ძალღმა ბევრი რამ არ იცის, და თუ რომელიმე ძალღმა თქვა, ყველაფერი ვიცი და შემოდგომა სხვებს ვასწავლო, როგორ და რა გააკეთოს ან სად გაიქცესო, ამას ქათამიც კი არ დაუჯერებს, მე კი გეტყვით, რომ არიან ასეთი ძალღები, მაგალითად, სკოტ-ტერიერი აიღეთ: ისეთი შესახედაობა აქვს, თითქოს შტერი თავი სხვადასხვა იდეებით ჰქონდეს გამოტენილი (წვერი, გრძელი ულვაში და წარბები აქვს. ფილოსოფოსია, რა!), სინამდვილეში კი ბენტერაა, მზრძანებლობს, ნერვული ავადმყოფივით დღენიადაგ პატრონს ეჩხუბება და უსაზღვროდ მელაკუდობს. მერე, რა ჭკუაა? არავითარი! მხოლოდ გარეგნობა აქვს, მეტი არაფერი. შიგნით კი ბუმბული უყრია, ანდა სულ არაფერი.

არა, ბიმი სულ სხვა ვინმეა: ბიმი გულწრფელია და გულმართალი, თუ რამ არ იცის, არც დამალავს: რაც არ ვიცი, არ ვიციო თუ ვინმე არ უყვარს, ასეც ეტყვის: «ცუდი კაცი ხარ. გასწი აქედან! ჰამ!» და ზოგჯერ ისე დაჰყეფს, რომ ღმერთმა დაგიფაროს.

დედაკაცისათვის, რომელიც სადღაც ასეთ ღვთაებრივ რძეს შოულობდა, არ შეეძლო პატივი არ ეცა. ამიტომ იყო, რომ თვალმოუშორებლივ მისჩერებოდა კარს, რომელშიაც ის ქალი გავიდა ვედროთი ხელში.

მაგრამ ქუჩიდან ვიღაც მოადგა კარს და ერთბაშად შემოაღო.

«ვინა ხარ?» _ ჰკითხა ბიმი და დაჰყეფა.

შემოსული წინკარიდან ისევ უკან გადაქანდა. კარებიდან მამილო გამოვარდა, სინათლე ჩართო და იკითხა:

_ ვინა ხარ?

_ მე ვარ, ბრიგადირი, _ უპასუხა უცნობმა.

შემდეგ ბრიგადირი წინკარში შემოვიდა. მამაკაცებმა ერთმანეთს ხელი ჩამოართვეს (მამასადამე, მეგობრები ყოფილან, ყეფა არ შეიძლება) და ბიძთან მივიდნენ.

მამილო ბიძთან ჩაცვცქდა, ზურგზე ხელი გადაუსვა და უთხრა:

– ყოჩაღ, ყოჩაღ, შავყურა. ყოჩაღი ყოფილხარ, შენი საქმე გცოდნია. კარგი ძაღლი ხარ. თოკი მოხსნა და ოთახში შეუშვა.

მთავარი ის არის, რომ ოთახში კოჭლი ქათამიც იყო. – ბიძმა შეხედა, ნაბული გააკეთა, წინა თათი ასწია, თუმცა გაუბედავად, ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ იქ დამსწრეთ ეკითხებოდა: «ეს რა ფრინველია? ასეთი ჯერ არსად შეხვედრია...»

– შეხედე, ბრიგადირო! – შესძახა მამილომ. – ეს ხომ ოქრო ძაღლია, ყველაფერი იცის!

მაგრამ რადგან ქათამმა არავითარი ყურადღება არ მიაქცია ბიძს, ძაღლი დაჯდა, თუმცა მაინც ცერად მისჩერებოდა ქათამს, რაც მის ძაღლურ ენაზე მოკლე და მრავლისშემცველ სიტყვებს ნიშნავდა: «დახე... ერთი ამას დამიხედეთ!.. დაიცა, მე შენ!» შემდეგ მიბრუნდა და იქ მყოფებს შეხედა.

– ქათმებსაც ხელს არ ახლებს! – შესძახა აღტაცებულმა ალიოშამ.

ბიძი ყურადღებით მისჩერებოდა ბიჭს სახეში.

– თვალები! შეხედე, რა თვალები აქვს, დედი! ადამიანივით, – ხარობდა ალიოშა. – შავყურა, მოდი, მოდი... ჩემთან მოდი!

განა ბიძს არ ახარებდა ხოლმე სხვისი ჭეშმარიტი სიხარული? ადგა, ალიოშასთან მივიდა და გვერდით მიუჯდა.

ადამიანები მაგიდას მიუსხდნენ. ლაპარაკი დაიწყო. მამილომ ერთ ბოთლ არაყს თავი მოხსნა. დედილომ საჭმელი მოიტანა, ბრიგადირმა ჭიქა ბოლომდე დაცალა, მამილომაც, დედილომაც. ბიჭმა შუა ოთახში დაუგდო პურის ნაჭერი, მაგრამ ბიძი ადგილიდან არ დაძრულა (ხომ უნდა ეთქვათ, «აიღეო!»).

– ჩანს, ინტელიგენცია, – შენიშნა სახეწამოწითლებულმა ბრიგადირმა, – პურს არ ჭამს.

ქათამი კოჭლობით მივიდა და ბიძისათვის განკუთვნილი პური წაიღო. ყველას გაეცინა. ბიძი კი დიდი ყურადღებით მისჩერებოდა ალიოშას: აბა, რა დროს სიცილია, როცა მეგობრობის ვითარებაშიაც კი არ არსებობს ურთიერთგაგება.

– დაიცა, ალიოშა, – თქვა მამილომ, პურის ნატეხი იატაკზე დადო, ქათამი გააგდო და პირდაპირ ბიძს მიმართა: – აიღე, შავყურა, აიღე!

ბიძმა სიამოვნებით გადასანსლა პურის გემრიელი ნატეხი, თუმცა არ შიოდა.

ბრიგადირმაც ასევე დაუგდო შაშხის ნაჭერი, თან გააფრთხილა:

– არ შეიძლება!

ბიძი ერთ ადგილას იჯდა. ქათამი კოჭლობით, გვერდულად მიუახლოვდა შაშხს, ის-ის იყო ნისკარტი უნდა ეტაცა, რომ ბიძმა შეუფხუკუნა და კინაღამ ცხვირი ატაკა, ქათამი საწოლქვეშ შევარდა, ერთი სიტყვით, კომედია იყო.

– შავყურა, აიღე! – დართო ნება ბრიგადირმა.

ბიმი ზრდილობიანად შეჭამა ეს ნაჭერიც.

– მორჩა! – დაიძახა მამილომ. ის ხმამაღლა ლაპარაკობდა და, რომ წამოწითლდა, კიდევ უფრო გულკეთილი გახდა. – შავყურა ნამდვილი სასწაულია, – |თქვა და ძაღლს მოეხვია.

«კარგი ხალხია», – გაიფიქრა ბიმი... მამილოს უღვაშიც მოეწონა, ფაფუკი, რბილი; ეს მან მაშინ იგრძნო, როცა მამილო მოეხვია.

შემდეგ კი ისეთი საუბარი გაიმართა, რომლიდანაც ბიმი მხოლოდ ერთი სიტყვა გაიგო – «ცხვრები». სამაგიეროდ, ზუსტად განსაზღვრა რომ დასაწყისში ორი მამკაცი რაღაცაზე კამათობდა.

– აბა, ხრისან ანდრეევჩი, მოდი, საქმეზე ვილაპარაკოთ, – ბრიგადირმა მხარზე ხელი ჩამოადო მამილოს. – ცხვარს ჭამა ხომ უნდა?

– უნდა, – უპასუხა მამილომ. – მე პირველ ოქტომბრამდე უნდა მემწყემსა. პირველმა ოქტომბერმა კი უკვე გაიარა.

– ცხვარი კერძოა. კოლმეურნეებმა ყურები წაიღეს: თოვლი ჯერ არ მოსულა, საკვები ფეხქვეშაა, თოვლის მოსვლამდე ცხვარი საძოვარზე უნდა იყოსო. მართალს ამბობენ.

– თოვლის მოსვლამდე ცხვარმა... მე, რა, რკინისა ხომ არა ვარ? ალიოშკაც რკინისა ხომ არა გგონია?

– თოვლის მოსვლამდე, ხრისან ანდრეევჩი, თოვლის მოსვლამდე, – იმეორებდა ბრიგადირი, – ორმაგ ხელფასს დაგინიშნავთ, გესმის? ორმაგს.

– არ მინდა, არა, – ამბობდა მამილო. – დედაკაცი ჭარხალში ჩამყავდა – უნდა მივეხმარო, შენ კი მეუბნები: «თოვლის მოსვლამდეო».

მაგრამ მაინც ხელი ხელს დაჰკრეს და მორჩნენ ცხვარსა და თოვლზე ლაპარაკს. ლაპარაკის შემდეგ სამივემ პარმალამდე გააცილა ბრიგადირი, ბიმი კი დაავიწყდათ.

მაგრამ ისიც გამოვიდა პირმალზე, ეზოს შემოურბინა, ღობის უკან გაჩერდა, ცოტა ხანს ასე იდგა, შემდეგ ცხვრის სუნი შეისუნთქა, რასთანაც დაკავშირებული იყო ერთადერთ საყვარელ ადამიანზე მოგონება, და გაუბედავად დაჯდა.

ღამეა. შემოდგომის ბნელი ღამე სოფლად; წყნარი, მომავალი ზამთრის გამო განაბული, თუმცა მის შესახვედრად მომზადებული ღამე. ბიმისათვის ყველაფერი უცნობია ამ ღამეს. ძაღლებს საერთოდ, არ უყვართ ღამით მგზავრობა (გარდა მაწანწალა ძაღლებისა, რომლებიც ადამიანს გაურბიან, რადგან მათდამი რწმენა დაკარგეს), ბიმი კი... აბა, რა სალაპარაკოა, ის ჯერ ეჭვობდა, ფიქრობდა, ალიოშაც ისეთი კარგი პატარა ბიჭი იყო.

ყოყმანი ალიოშას ხმამ შეაწყვეტინა.

შეშფოთებული ბიჭი ხმამაღლა ყვიროდა:

– შავ-ყურაა!

ბიმი მიიბრინა და ბიჭთან ერთად შევიდა წინკარში.

ალიოშამ თავის ადგილზე დააწვინა, ქვეშ თივა ამოუგო, მოეფერა და დასაძინებლად წავიდა.

ყველაფერი მიჩუმდა. არ ისმოდა არც ტრამვაის, არც ტროლეიბუსის, არც საყვირების ხმა – ყველაფერი უჩვეულო იყო.

ახალი ცხოვრება დაიწყო.

დღეს ბიძმა გაიგო, რომ მამილო არის ხრისან ანდრეევიჩი. და კიდევ – მამა, დედილო კი – პეტროვნა. მხოლოდ ალიოშა ალიოშაა, სხვა არაფერი. გარდა ამისა, ქათამი არ ეჯავრებოდა, თუმცა პატივსაც არ სცემდა: ძაღლის ჭკუით, ფრინველი აუცილებლად უნდა ფრინავდეს, ეს კი მხოლოდ დადიოდა და ამიტომ პატივისცემის ღირსი არც იყო, როგორც უფრო და, ამასთან, დეფექტური. მაგრამ, აი, ცხვრები ივან ივანიჩს აგონებენ; ალიოშასაც ცხვრის სუნი სდის... პეტროვნასაგან მიწისა და ჭარხლის სუნი სცემს.. მიწის ამგვარი სურნელება კი ყოველთვის აღელვებდა ბიძს. ვინ იცის, იქნებ ივან ივანიჩიც მოვიდეს აქ...

ბიძი ჩათბუნდა სურნელოვან თივაში და დაიძინა. ასეთ თივაში, რომლის სუნიც უნებლიე ღიმილს იწვევს, ადამიანიც კი მაშინვე იძინებს, ხოლო ჩამინების წინ ნედლი თივის სურნელებისაგან თვალში ცისფერი სინათლე უდგება. ბიძს ადამიანზე ბევრად უკეთესი ყნოსვა ჰქონდა, ამიტომ ამ სურნელების უნაზესი ელფერიც კი ამშვიდებდა და აწყნარებდა მის სევდას.

უთენია მამლის ყივილმა გააღვიძა. ოდესღაც მას ბევრჯერ გაუგონია ყივილი, მაგრამ ასე ახლოს პირველად ესმოდა – მამალი იქვე, კედელს უკან ყიოდა ხმამაღლა, გაბმით და ამაყად: «ყიყ-ლიყო-ო». მას სოფლის ყველა მამალმა უპასუხა (ცოტა მოგვიანებით ბიძმა გაიგო, რომ ეს მამალი წამომწყები იყო, და რომ ასეთი მამლები მოჩხუბრები არიან). ბიძი იჯდა და ყურს უგდებდა ამ საოცარ მუსიკას. მუსიკა ტალღებით გადადიოდა სოფლის თავზე, ხან ახლოს ისმოდა, ხან შორს. ეს, ალბათ, იმაზე იყო დამოკიდებული, ვისი რიგი დგებოდა, უკანასკნელად კი რომელიღაც უსუსურმა მამალმა დაიყვილა ხრინწიანად, როგორც არ ეკადრება პატივსაცემ მამალს. დრო რომ გაივლის, ბიძი მიხვდება, ასეთი მამლები ლაჩრები არიან და გაურბიან უცხო მამლებს, რომლებიც ეზოში შემოიჭრებიან ხოლმე, თუმცა, ქათამთა საზოგადოების ყველა წესის მიხედვით, ეს ლაჩარი ვალდებულია თავი გამოიდოს მისთვის დაქვემდებარებული ქათმებისათვის. ის კი გარბის, ის ბრიყვი, სამაგიეროდ, ასეთი მამალი დაუნდობელია სხვების წიწილების მიმართ, კორტნის, ის ლეში ისა. არც ერთი მამალი, თუ მას საკუთარი ღირსების გრძნობა გააჩნია, არასოდეს ჩაჰკორტნის საიდანღაც შემოხეტებულ წიწილას. აი სწორედ ასეთმა მამალმა დაიყვილა უკანასკნელმა და ისიც მაშინ, როცა, როგორც ჩანს, დარწმუნდა, დრო არ შემეშალაო. ხალხი ასეთ მამლაცინწას მეკონიუნქტურეს დაარქმევდა, ბიძს კი ეს ამბავი სასაცილოდ არ ჰყოფნიდა. ამასთან, ბიძს, გამოუცდელობის გამო, ვერ წარმოედგინა, რომ ასეთი უნიათო, ნახევრადმამლების მიხედვით, დროს არავინ ანგარიშობდა.

ბიძი დაწვა და ჩასთვლიდა. უცბად სოფლის ერთი თავიდან მეორემდე ისევ გადაიარა საგალობელმა. ბიძი ისევ დაჯდა და ისევ სიამოვნებით დაუგდო ყური. შემდეგ, უკვე მესამედ, გაისმა მამლების ყივილი; ახლა უფრო ძლიერი, ხმამაღალი და ამაღლებული იყო. აჰ! რა კარგად მღეროდნენ! ძალიან კარგად! იმის წარმოდგენა კი, რასაც ისინი იქ, იმ სიშორეზე სჩადიოდნენ, ძნელია! ბიძმა ჯერ არ იცოდა, რომ საკოლმეურნეო ფერმაში დაუწერელი ნოტებით ერთხმად გაჰკიოდნენ, მღეროდნენ თოვლივით თეთრი, თავდაჯერებული ლამაზი მამლები. ბიძი რომ წინკარში არ ყოფილიყო ჩამ-

წყვედიანი, უეჭველად გაიქცეოდა და თავისი თვალთ ნახავდა, მოუსმენდა ამ სასწაულს. მაგრამ წინკარი მისთვის გალია იყო.

კარის ჭუჭრუტანაში თანდათანობით სუსტად აღწევდა შემოდგომის რუხი განთიადი. ბიმი ადგა და წინკარი მიათვალაიერ-მოათვალაიერა: აი, ხორბლით სავსე პატარა კასრი დგას, ერთ კუთხეში სიმინდის ტარობია დაყრილი, მეორეში კი _ კობოსტო. ეს არის და ეს.

გამოვიდა პეტროვნა ვედროთი ხელში. ბიმი მიესალმა. ქალი ეზოში გავიდა, ბიმიც გაჰყვა. ქალი ძროხას მიუჯდა, ბიმი იქვე ახლოს ჩაცუცქდა. ვედროში რძის ნაკადი აჩხრიალდა. გაოცებულმა ბიმმა წინა თათები ააფათურა: რძე! ძროხა მშვიდად იდგა და თავისთვის ცოხნიდა, თითქოს ონკანებმოშვებული, ცოცხალი, სიმპათიური ცისტერნა ჩურჩულებს და ბუყბუყებსო.

პეტროვნა ძროხის წველას მორჩა, ბიმს დაუძახა («შავყურა»), ჯამში რძე ჩაუსხა და გააფრთხილა, «არ შეიძლება», ცოტა ხანს იდგა, მერე უთხრა: «აიღე», შემდეგ კი მხიარულად, გულკეთილად გაიცინა და შინ შევიდა.

აჰ, ღმერთო ჩემო, რა რძე იყო! თბილი, სურნელოვანი, ბალახის სუნიც ჰქონდა, ყვავილებისა და მინდვრისაც. ერთი სიტყვით, ყველაფრისა ერთად და, ამის გარდა (ახლა უკვე ნამდვილად იცოდა!), თვით პეტროვნას ხელები-სა, და არა, საერთოდ, ადამიანის ხელებისა, როგორც ბიმს ეს გუშინ შორიდან მოეჩვენა. ბიმმა რძე ამოსვლია, ჯამი მოლოკა, ყველაფერი მოისაქმა და სწრაფად დაათვალაიერა ეზო. ძროხამ სრული ნდობით მიიღო, თავიც კი მოულოკა, რის გამოც ბიმმა ენა მიადო მის ხორკლიან დრუნჩს, რომელსაც რძის სუნი უდიოდა, ცხვრებმა ტიხარს გადაღმა ფეხები დაუბაკუნეს, თითქოს დაემუქრნენ, მაგრამ მაშინვე დამშვიდდნენ, რადგან დარწმუნდნენ, რომ ძალს არავითარი აგრესიული განზრახვა არ ჰქონდა. ღორმა და ორმა გოჭმა პირველად ყურადღება არ მიაქციეს, უბრალოდ, ერთმანეთს შორის ირონიულად წაიღრუტუნეს და არც კი გაინძრნენ, თუმცა ბიმისკენ თავით იწვნენ, გისოსთან. ასე შეხვდნენ მას ოთხფეხნი, მაგრამ ქათმებმა კი _ აი, ეს იყო სანახავი! კერძოდ, თვით ქათმები კი არა, არა, მხოლოდ წითელი მამალი, როგორც კი ქანდარიდან ჩამოხტა, ფრთები ააფრთხილა, ავად აქოთქოთდა: «ყო-ყო-ყო-ყო!» და ძერასავით ეცა ბიმს, წითელბიბილოიანი წითელი მამალი მკერდითა და ბრჭყალებით ეძგერა ძალს (აი, როგორი მამლებიც არიან ხოლმე!). ბიმმა დაუღრინა და თათი გაჰკრა. და იმავე წუთს ფრთებჩამოყრილი მამალი გულშემატკვივრებით ეზოს კუთხეში თავშეყრილი დედლებისაკენ გაიქცა. ბიმისაგან დარცხვენილი გარბოდა, ქათმებთან კი გმირივით მივარდა. დაიყვირა კიდეც: «გაქვთ სიცოცხლე, მე მას მივცხე!» ქათმები, რაც ძალა და ღონე ჰქონდათ, ერთხმად აქებდნენ. და, წარმოიდგინეთ, ბიმი თვალმოუშორებლივ, პატივისცემითაც კი მიაჩერდა მას: ბიმს ჯერ არ ენახა, რომ ფრინველი ასე ვაჟკაცურად დასხმოდა თავს ძალს, ეს კი რაღაცას ნიშნავს.

_ რა ამბავია? _ იკითხა წინკარიდან ეზოში გამოსულმა ხრისან ანდრევიჩმა. მერე ქათმებს მიუბრუნდა და დაუტატანა: _ ჰაი! ძალისა შეგეშინდათ, თქვე დამთხვეულებო?! _ ბიმს საყელურში ჩასჭიდა ხელი, ქათმებთან მიიყვანა, ცოტა ხანს მათთან გააჩერა და მერე გაუშვა.

ბიმი გვერდზე გადგა და ზურგი შეაქცია: ჯანდაბას ამათი თავი! მას შემდეგ არც მამალი და არც დედლები აღარ მისულან მასთან, თუმცა შიშით, მაინცდამაინც, არ ეშინოდათ _ მხოლოდ ზოგიერთი თუ ჩაიკაკანებდა და ბიძს გზას დაუთმოვდა. ბიძს რა? ქათმები თავისთვის დადიან, არც ფრენენ, არც ცურავენ, არც არავინ ესვრის მათ, მაშასადამე, ფრინველები კი არა, რაღაც სასაცილო არსებანი არიან. მამალი კი სულ სხვა საქმეა: სახურავზედაც აფრინდება, თითქმის ბიძზე ადრე გააფრთხილებს ყველას, უცხო კაცი მოდისო, და ღირსეულადაც ხელმძღვანელობს თავის სამწყსოს _ ჭიას არ შეჭამს ისე, რომ ხელქვეითი არ მოიხმოს და ზოგჯერ არ გაუყოს კიდეც, ასე რომ, იგი არ არცხვენს თავის წოდებას.

რადგან ბიძს მთელი კვირა ეზოდან არ უშვებდნენ, თავისთავად ყველას უფროსი გახდა. შუა ეზოში დაწვებოდა და ყველაფერს თვალს ადევნებდა. მეოთხე დღეს უკვე ყველა ქათამ იცნობდა სათითაოდ, და არაერთხელ, როცა ღობეზე სხვისი ქათამი გადმოფრინდა, იმდენი არბენინა, იმდენი, რომ ქათამი კიდეც დიდხანს კაკანებდა და სადღაც გარბოდა, შემდეგ კი ისევ ბრუნდებოდა, ერთ ადგილს ტკეპნიდა, თან შიშითა და ცნობისმოყვარეობით უკან იხედებოდა. სასაცილო ამბები იყო.

გოჭმა, მაგალითად, თვითონ შესთავაზა მეგობრობა: ბიძთან მივიდა, ჩაიღრუტუნა, სველი დრუნჩი კისერში ოდნავ ატაკა და სულელური უფერული თვალებით მიაჩერდა. ბიძმა ცხვირ-პირი აულოკა. გოჭს ეს ძალიან მოეწონა: სიამოვნებისაგან ახტა და ბიძის გვერდით, თითქმის მის ქვეშ, მიწის ჩიჩქნა დაიწყო. ძალღმა გულმოწყალებდ შეინაცვლა ადგილი. გოჭი კი ისევ მიეტმასნა: რაღაც გაუგებარი ჩაიდუდლუნა (ღორებს და ძაღლებს არ ესმით ერთმანეთისა, როგორც უცხოელებისა), დაწვა და ბიძის თბილბეწვიან ზურგს მიეკრა. ამიტომ ერთ-ერთ ცივ დღეს, როცა ბიძი თავს კარგად ვერ გრძნობდა (წინკარის კარი ჩაკეტილი იყო, ძაღლს შინ შესვლა არ შეეძლო), ეზოში არავის გაჰკვირვებია, რომ რბილ საგებზე გოჭებს შორის გაგორებულ, ორთავ მხრიდან გამთბარ ბიძს ტკბილად ეძინა. ასეთი მეგობრობის წინააღმდეგი არც გოჭების დედა იყო, პირიქით, როცა ბიძი საღორეში შედიოდა, გოჭების დედა ენერგიულად ოხრავდა, ტკივილისა კი არა, მოწოლილი მეგობრული გრძნობის გამო. ღორის ენის თავისებურება ბიძმა სრულიად ადვილად გაიგო, თუმცა შემდეგში ამაზე მეტს ვერაფერს მიაღწია ენათმეცნიერებაში. იქნებ ენის ცოდნა საჭიროც არ არის. ძაღლი და ღორი სულ არ ჰგვანან ერთმანეთს, მაგრამ ეს ხელს არ უშლის მათ, მშვიდობითა და თანხმობით იცხოვრონ.

ბიძს ძალიან კარგად აჭმევდნენ და უკვე წამოზრდილი გოჭებიც, მუცლამდე რომ სწვდებოდნენ, ნებას აძლევდნენ, ზოგჯერ ცოტა რამ მათი როფიდან მიერთვა. ყოველ დილით ბიძი სვამდა ერთ ლიტრამდე რძეს, რაც აქ არაფრად მიაჩნდათ. თითქოს მეტი რაღა უნდა ნდომოდა ძაღლს? მაგრამ ეზო მაინც ეზოა, იგივე გალიაა, ბანაკი, რომელსაც ღობე აკრავს და ჩაკეტილ-ჩარაზული დიდი და პატარა კარი აქვს. აბა, რა მონადირე ძაღლის საქმეა წოლა, ქათმების დარაჯობა, გოჭების აღზრდა, მით უმეტეს, ისეთი შესანიშნავი ყნოსვის პატრონისა, როგორც ბიძი იყო.

ის უკვე მიეჩვია ეზოს, მის მოსახლეობასაც, მაძღრისად ჭამაც არ აოცებდა, მაგრამ როცა ქარი მიწდვრიდან უბერავდა, მოუთმენლად დადიოდა ღობიდან ღობემდე ანდა ღობესთან უკანა თათებზე დგებოდა, თითქოს სურდა, ცოტათი ამაღლებულიყო, და ცას შესცქეროდა, სადაც მსუბუქი და თავისუფალი მტრედები დანავარდობდნენ. შიგნით რაღაც ეწვოდა და ბუნდოვნად ხვდებოდა, რომ ასეთი კარგი მოვლის დროს მაინც მთავარი რაღაც აკლდა.

...აჰ, მტრედებო, მტრედებო, არაფერი იცით მაძღარ ძაღლზე, რომელიც ტყვეობაში ცხოვრობს.

ბიმა ისიც იგრძნო, რომ რაკი არ უშვებდნენ, მაშასადამე, არ ენდობოდნენ. ყოველ დილით ხრისან ანდრეევიჩი და ალიოშა, ლაბადმოსხმულები, ჯობებით ხელში, ეზოდან ცხვარს გარეკავდნენ ხოლმე და მთელი დღე აღარ ბრუნდებოდნენ. ბიმი კი, რამდენიც არ უნდა ეხვეწა, არ მიჰყავდათ, შინ ტოვებდნენ.

და, აი ერთხელ ბიმი ღობეზე ცხვირმიდებული იწვა, ქარს კი ამბავი მოჰქონდა: აი, აქვე, მიწდორია, სადაც სულ ახლოს ტყეც არისო. გვერდით თავისუფლება იყო. ჭუჭრუტანაში ძაღლიც დაინახა, ღობესთან გაირბინა და ბიმა ვეღარ მოითმინა, თათით მიწა გამოთხარა ღობის ძირას, მერე კიდევ და... შრომას შეუდგა. რაც ძალა და ღონე ჰქონდა, მიწას თხრიდა: წინა თათებით თხრიდა და ქვეშ იქცევდა, უკანა თათებით კი უკან ისროდა, გაბარდნილი თათითაც კი მუშაობდა, თუმცა ისე მარჯვედ ვერა, როგორც დანარჩენებით.

არავინ იცის, შემდეგში რა მოხდებოდა, მაგრამ როცა ბიმა ღობეს ძირი თითქმის გამოუთხარა, ეზოში ცხვრები შემოვიდნენ. რომ დაინახეს, ღობის ძირიდან მიწა წვიმასავით მოდისო, ჭიშკრისაკენ გაქანდნენ, სადაც ალიოშა იდგა, რომელმაც ფარა მოდენა. ცხვრებმა ალიოშა წააქციეს და გიჟებივით გაცვივდნენ ქუჩაში. ალიოშა გამოეკიდა, ბიმი კი ყურადღებას არაფერს აქცევდა; თხრიდა და თხრიდა.

მაგრამ ამ დროს მასთან ხრისან ანდრეევიჩი მივიდა და კუდში სწვდა. ბიმი მკვდარივით გაირინდა თავის სოროში.

– მოგწყინდა, შავყურა? – ჰკითხა ხრისან ანდრეევიჩმა და მსუბუქად გამოსწია კუდით, რითაც ბიმს ეუბნებოდა, გამომვერიო.

ბიმი გამომძვრა. რა გაეწყობა, რაკი კუდით გეწვევიან!

– რა მოგდის, შავყურა! – გაოცდა ხრისან ანდრეევიჩი და შეცბუნებულმა უკან დაიხია. – ხომ არ გაცოფდი?

ბიმს თვალები ჩასისხლიანებული ჰქონდა, ნერვულად თრთოდა და აჩქარებით სუნთქავდა, თითქოს ეს-ეს არის დამაბული ნადირობა დაემთავრებინოს. მერე მოუსვენრად დაიწყო ეზოში სირბილი და ბოლოს ჭიშკრის ფხოჭნას შეუდგა. ძაღლი ჭიშკარს ფხოჭნიდა და თან უკან იხედებოდა, ხრისან ანდრეევიჩს მისჩერებოდა.

ხრისან ანდრეევიჩი შუა ეზოში იდგა ჩაფიქრებული. ბიმი მასთან მივიდა, დაჯდა, და თვალებით სრულიად გარკვევით უთხრა: «გამიშვი, გამათავისუფლე!» ძაღლი მუცელზე დაწა და ისე ჩუმად, გულსაკლავად აწკმუტუნდა, რომ ხრისან ანდრეევიჩი ჩაცუცქდა და მოფერება დაუწყო.

– ეჰ, შავყურა, შავყურა... ძაღლსაც თავისუფლება სურს. რა თქმა უნდა სურს! – შემდეგ ბიმი წინკარში შეიყვანა, თივაზე დააწვინა, თოკით დააბა და ხორციანი ჯამი დაუდგა.

ეს იყო და ეს. სევდის მომგვრელი ამბავია, არა? მაძღარმა, მაგრამ ტყვეობაში ცხოვრებამ თავი მოაბეზრა ბიძს.

ხორცს პირიც არ დააკარა.

თავი მეთორმეტე
**გაშლილ მინდორში,
უჩვეულო ნადირობა, გაქცევა.**

დილით, ჩვეულებრივად, როგორც ეს ყოველდღე ხდებოდა ხოლმე, ხრისან ანდრეევჩის სახლში ყველაფერი დადგენილი წესით განმეორდა: სამუშაო დღის ზამზარამ გაშლა დაიწყო. მამლების მესამე დაყვილებაზე ძროხამ დაიზმუვლა, პეტროვნამ მოწველა და ღუმელი დაანთო: ალიოშა გამოვიდა, რომ ახლა უკვე თავის საყვარელ შავყურას მოჰფერებოდა, მამილომ ძროხას და ღორებს საკვები მისცა, ქათმებს საკენკი დაუყარა, მერე ყველანი მაგიდას მიუსხდნენ და ისაუზმეს. იმ დილით ბიმი სურნელოვან რძესაც კი არ მიეკარა, თუმცა ალიოშა ბევრს ეხვეწა. შემდეგ, ვიდრე დედ-მამა ოჯახში ფუსფუსებდა, ალიოშამ წყალი მოიტანა, გომური გაწმინდა და კიდევ ერთხელ სთხოვა ბიძს, ეჭამა. ცხვირს ჯამში უყოფდა, მაგრამ მოულოდნელად შავყურა თითქმის უცხო გახდა. სამუშაოდ წასვლის წინ ხრისან ანდრეევჩი-მა უზარმაზარი დანა გალესა და კარს ზემოთ შემოდო.

მზე რომ ამოვიდა, პეტროვნა თავის სქელ ტანსაცმელსა და შალეებში გაეხვია, პარკი და ის უზარმაზარი დანა აიღო, რომელიც მამილომ გალესა და წავიდა. ალიოშამ და მამამისმაც ლაბადები ჩაიცვეს და ბიძმა გაიგონა, როგორ გარეკეს ცხვარი ეზოდან.

ნუთუ მარტო მიატოვეს, თანაც ნახევრად ბნელ წინკარში თოკზე მიბმული? ბიძმა ვერ მოითმინა და მწარედ და უიმედოდ აყმუვლდა.

და, აი, კარი გაიღო, ხრისან ანდრეევჩი შემოვიდა, ბიმი აუშვა, პარმალზე გაიყვანა, შემდეგ კარი გარედან ჩაკეტა და გასწია ცხვრებისკენ, რომელთა გვერდით ალიოშა იდგა. მამამ ბიჭს ხელიდან ხელში გადასცა თოკჩაბმული ბიმი, თვითონ კი ცხვრებს თავში მოექცა და დაიძახა:

– ავედით, ავედით!

ცხვრები უკან გაჰყვნენ. გზადაგზა ეზოებიდან გამოსული ხან ხუთი, ხან ათი ცხვარი უერთდებოდა. ასე რომ, ბოლოს და ბოლოს, საკმაოდ დიდი ფარა შედგა. ყველაზე წინ ისევ ხრისან ანდრეევჩი მიდიოდა, უკან კი – ალიოშა ძაღლით.

ყინავდა. მშრალი დღე იდგა, მიწა მაგარი იყო, თითქმის ისეთივე, როგორც ასფალტი ქალაქში, მხოლოდ ოკრობოკრო, უცბად თოვლის ფანტელები წამოვიდა და ცოტა ხნით ისედაც ცივი მზე დაფარა, მაგრამ მაშინვე გადაიღო; არც შემოდგომა იყო, არც ზამთარი, ეს იყო დროთა დამაბული შენაცვლება, როცა სადაცაა დადგებოდა ზამთარი, ყველა რომ ელოდება და მაინც მოულოდნელად მოდის ხოლმე.

ცხვრები მხნედ მიაბაკუნებდნენ და კიკინებდნენ, თავის გაბმულ ენაზე საუბრობდნენ, რომლის გაგება, სიმართლე გითხრათ, შეუძლებელია. ბიმი რომ დააკვირდა, შეამჩნია: ფარას მიუძლოდა, ხრისან ანდრეევიჩის ფეხდაფეხ მისდევდა რქადაგრებილი ყოჩი, ყველაზე უკან კი, ალიოშას წინ, კოჭლი, პატარა ცხვარი მიდიოდა. ალიოშა ზოგჯერ კომბალს უბიძგებდა ხოლმე, რომ სხვებს არ ჩამორჩენოდა, და იძახდა:

– მამილო, ნელა იარე! კოჭლი ვერ მოგდევთ!

ხრისან ანდრეევიჩიც ნაბიჯს უკლებდა. მასთან ერთად, მთელი ფარაც უკლებდა ნაბიჯს.

ბიმი თოკჩაბმული მიდიოდა და ხედავდა, რა დიდი ამბით მიაბიჯებდა ფარის თავში მამილო, როგორ ემორჩილებოდნენ ყოველ მის მოძრაობას ცხვრები და როგორი საქმიანი გამომეტყველებით ადევნებდა თვალს ალიოშა ყოველი მხრიდან ცხვრებს. აი, ერთ-ერთი ცხვარი ფარას ჩამოშორდა, განზე წავიდა და გაყვითლებულ ბალახს წიწკნა დაუწყო. ალიოშა ბიმთან ერთად გამოეკიდა და დაიძახა:

– საით წახვედი?! და ცხვარს წინ თავისი კომბალი დაუდო.

ცხვარი დაბრუნდა, ამ დროს მარცხენა მხარეს სამმა ცხვარმა ერთბაშად დამოუკიდებლობა მოინდომა და მწვანე ლაქისაკენ გასწია, მაგრამ ალიოშა ისევ გაიქცა და თავის ადგილას ჩააყენა სამივე. ბიმმა მალე მოისაზრა, რომ არც ერთ ცხვარს უფლება არ ჰქონდა, დანარჩენებს ჩამოშორებოდა. და ალიოშა ერთხელ კიდევ რომ გამოეკიდა განზე წასულ ცხვარს, მაგრად დაუყეფა დისციპლინისა და წესრიგის დამრღვევებს: «ჰამ-ჰამ-ჰამ!» – ალიოშასავით გაუჯავრებლად გააფრთხილა წესის დამრღვევი. მისი ყეფა ნიშნავდა: «საით წახვედი?!»

– მამილო! გესმის?! – დაიძახა ალიოშამ.

ხრისან ანდრეევიჩი მობრუნდა და დაიძახა:

– ყოჩად, შავყურა!

ხევის ფერდზე მან თავზემთ ასწია კომბალი და კიდევ ერთხელ ასევე ხმამაღლა დაიყვირა:

– გაშალე! – შემდეგ ნაბიჯი შეანელა და ფარას წინ გაუარა.

ალიოშაც იმასვე აკეთებდა, რასაც მამამისი, მხოლოდ აქ, ფარის ზურგში, აჩქარებით მიაბიჯებდა, ზოგჯერ გარბოდა კიდევ და ცხვრებს ხრისან ანდრეევიჩისაკენ ერეკებოდა. ფარა თანდათან ფართოდ გაიშალა და ბოლოს ბალახის წიწკნით ერთ მწკრივად გაიჭიმა. მწკრივის სიგანე ოთხ-ოთხ ცხვარზე მეტი არ იყო. ახლა ხრისან ანდრეევიჩი ცხვრებისაკენ შემობრუნდა, გაჩუმდა და მწკრივს თვალი გადაავლო. ვაცი მის გვერდით გაჩერდა. მწყემსმა პარკიდან პური ამოიღო, ყუა მოაჭრა და რატომღაც ყოჩს მისცა. ბიმმა არ იცოდა, რომ ყოჩს არათუ არ უნდა ეშინოდეს, არამედ უნდა უყვარდეს მწყემსი. თავისი უცოდნელობის გამო, მხოლოდ იმას ხედავდა, რომ მამილო კეთილი კაცია, და სხვა არაფერი. მამილო კი, სიმართლე რომ ვთქვათ, გარდა ამისა, ეშმაკიც იყო – ყოჩი ზოგჯერ ძალიან დასდევდა და ძახილზე ყოველთვის ეხმაურებოდა. აბა, ბიმს სად შეემლო მწყემსის სიბრძნეს ჩასწვდომოდა. ხრისან ანდრეევიჩმა კი ჩინებულად იცოდა, საკმარისი იყო თვალი მოემორებინა ანდა დაღლილობისა და მცხუნვარე მზისა-

გან მოთენთილს ჩასძინებოდა, რომ ფარას აცდენილი სულელი ყოჩი, თანაც თუ მას გვერდით ძაღლი არ ახლდა, ვინ იცის, სად წაიყვანდა ფარას. არა, ეს ყოჩი განსაკუთრებული გახლდათ, გაწვრთნილი, ამიტომ იყო, რომ კეთილი გულით მიიღო ბიმი.

ხრისან ანდრეევჩიმა ჩიბუხი გააბოლა და ალიოშას უთხრა:

– ნუ აჩქარებ, ნუ აჩქარებ, აქ კარგი სამოვარია.

...მაშ რა გეგონა, ჩემო ძვირფასო მკითხველო? გვიან შემოდგომით ცხვრის ძოვება, მართლაც ძალიან ძნელია. საქმის უცოდინარი კაცი კარგ სამოვარზედაც კი ერთ კვირაში დაღუპავს ნახევარ ფარას – ცხვარი ბალახს გათელავს, მორჩა და გათავდა. მაგრამ თუ კაცმა თავისი საქმე იცის, უხეირო სამოვარზედაც კი პირუტყვი მამლარი და გასუქებული ეყოლება. ხომ ახერხებდა ხრისან ანდრეევჩი უშენ ადგილებში, ხრამის კიდეებსა და ტრაქტორების ცხვირწინ ფარის ძოვებას. ამისთვის განსაკუთრებული ნიჭი, მოწოდება და პირუტყვის სიყვარულია საჭირო. მეცხვარეობა ძალიან მძიმე შრომაა, ამასთან, ლამაზიც. იმიტომ რომ, მწყემსი – ზოგჯერ არც კი უფიქრდება ამას – თავს ბუნების განუყოფელ ნაწილად, მის ბატონად და კეთილისმყოფელად გრძნობს. აი, რაშია ლაზათი. მკითხველი მაპატიებს, რომ დროებით დამავიწყდა ჩვენი ბიმი და გვიან შემოდგომით გაშლილ მინდორში მყოფ ადამიანზე დავიწყე ლაპარაკი.

მაშ, ასე, ცხვრები წიწკნიდნენ დაბალ ბალახს და ისე ხმაშეწყობილად აკნატუნებდნენ, რომ ეს ყველაფერი ერთ უწყვეტ, მშვიდ, თანაბარ და დამამშვიდებელ ხმად ისმოდა. ახლა მამილო და ალიოშა ახლოს იყვნენ ერთმანეთთან და უკვე ხმადაბლა მასლაათობდნენ. ხმამაღალი ყვირილი აღარ სჭირდებოდათ.

ალიოშამ მამას ჰკითხა:

– მამილო, შავყურას თოკი მოვხსნა?

– მოდი, ვსინჯოთ, მე მგონი, აღარ გაიქცევა. თავისუფლებას აბა ვინ გაექცევა. ახსენი თოკი. მაგრამ ჯერ ფარას ჩამოშორდი, განზე გადექი, იქ ეთამაშე, ცხვარი არ შეაშინო.

ალიოშამ დაიცადა, სანამ ცხვარი შორს წავიდოდა, ბიმს თოკი მოხსნა და მხიარულად დაუძახა:

– შავყურა! მოდი, გავიქცეთ! – და ფეხების ბაკუნითა და ხტუნვა-ხტუნვით მთიდან ხევში დაეშვა.

ბიმი სიხარულისაგან გადაირია, ისიც ხტოდა და ცდილობდა, სირბილის დროს ლოყა აელოკა ალიოშასთვის გვერდზე გარბოდა და, სრული თავისუფლებით აღტაცებული, ისარივით ბრუნდებოდა უკან. შემდეგ რაღაც ჯოხს დაავლო პირი, ალიოშასკენ გაქანდა და წინ დაცუცქდა. ალიოშამ ჯოხი გამოართვა, შორს გადააგდო და უთხრა.

– მოიტანე, შავყურა!

ბიმი ჯოხი მიუტანა და მისცა. ალიოშამ ჯოხი ერთხელ კიდევ გადააგდო, მაგრამ უკვე აღარ გამოართვა, ხევიდან ზემოთ ავიდა, ფარისაკენ გასწია და ძაღლს უბრძანა:

– შავყურა, ეგრე გეჭიროს, ეგრე, წამოიღე!

ბიმი პირში ჯოხგაჩრილი გაჰყვა ბიჭს. როცა ზევით ავიდნენ, ალიოშამ ჯოხის ნაცვლად ძაღლს თავისი ქუდი დააჭერინა. ბიმმა ისიც სიამოვნებით წაიღო, ალიოშა კი ხტუნვა-ხტუნვით გარბოდა და იმეორებდა:

– გეჭიროს, შავყურა, გეჭიროს ჩემო კარგო. ყოჩაღ, აი, ყოჩაღ! – მაგრამ ფარასთან ჩუმად მივიდნენ («ცხვარი არ შეაშინო») და ალიოშამ უბრძანა: – მამილოს მიეცი!

ხრისან ანდრეევიჩმა ხელი გაუწოდა, ბიმმა ქუდი მისცა.

მწყემსებმა მოულოდნელად აღმოაჩინეს ძაღლის ახალი თვისება. სამივენი აღტაცებულნი იყვნენ.

ერთი კვირაც არ გასულა, რომ ბიმი თავისი ჭკუით მიხვდა, ახალი მოვალეობა გამიჩნდაო; თავგასული ცხვრების უკან მობრუნება, მათი თვალყურის დევნება იმ დროს, როცა ბალახს ძოვენ. მაგრამ იმასაც მიხვდა, რომ ხელი არ უნდა შეეშალა ცხვრებისათვის, როცა სოფელში შესულნი თავ-თავიანთი სახლებისაკენ მიაბაკუნებდნენ.

ბიმმა გაიცნო ორი ძაღლი, კოლმეურნეობის უზარმაზარ ფარას რომ სდარაჯობდნენ. ამ ფარას სამი მეცხვარე მწყემსავდა, ყველანი დიდები იყვნენ და ყველას ლაზადა ეცვა. თუმცა კოლმეურნეობისა და კოლმეურნეთა ფარები შორიშორს იყვნენ და ერთმანეთში არ ირეოდნენ, მაგრამ შემოდგომით ღია სადგომებში მოკლე შეჩერების დროს ალიოშა კოლმეურნეობის მწყემსებთან გარბოდა და ბიმიც მისდევდა, რომ კოლმეურნეობის ძაღლები ენახა. კოლმეურნეობას კარგი ძაღლები ჰყავდა, ჩალისფერები, ხშირბეწვიანები, დიდები, ოღონდ მშვიდები და წყნარები, ბიმსაც კი მშვიდად და თავმდაბლად ეთამაშებოდნენ, ფარის გარშემო ჩუმად დადიოდნენ, ბიმს კი არა ჰგავდნენ, რომელიც ხტოდა ანდა ჩორთით გარბოდა, – იმ ძაღლებს საკუთარი ღირსების გრძნობა გააჩნდათ. ბიმს ძალიან მოსწონდა ისინი, ცხვარიც კარგი იყო.

ბიმისთვისაც თავისუფალი, შრომით აღსავსე ცხოვრება დაიწყო. თუმცა სამივენი დაქანცულები და ამის გამო დადუმებულები ბრუნდებოდნენ შინ, მაგრამ თავისუფლები იყვნენ და ურთიერთნდობას გრძნობდნენ, ასეთ ცხოვრებას ძაღლიც კი არ გაურბის ხოლმე.

მაგრამ ერთხელ, სრულიად მოულოდნელად, თოვლი წამოვიდა, ქარი ამოვარდა, დატრიალდა და ქარბუქად გადაიქცა, ხრისან ანდრეევიჩმა, ალიოშამ და ბიმმა შეაქუჩეს ცხვარი, ცოტა ხანს ერთ ადგილას იდგნენ და ფარა შუადღისას სოფელში გარეკეს. ცხვრებს თეთრად დაათოვა, ადამიანის მხრებიც თოვლით იყო დაფარული, დედამიწაც, ყველგან თეთრი თოვლი იყო, მინდორშიც იმის მეტი არაფერი ჩანდა. დადგა ზამთარი, ციდან ბარად ჩამოვიდა.

არ ვიცი, ხრისან ანდრეევიჩმა გადაწყვიტა, რომ ისეთ ძაღლს, როგორც ბიმი იყო, არც თოვით დაბმა და არც ბურვაკებთან ძილი არ ეკადრებოდა, თუ სხვა რამე მიზეზის გამო, ის კია, ახლა ბიმი ღამეს თბილ ჯიხურში ათევდა, რომელიც იმავე წინკარის კუთხეში იდგა და რბილი თივით იყო გამოტენილი. საღამოს კი ბიმი ოჯახის წევრებით სახლში შედიოდა და მანამდე რჩებოდა, ვიდრე არ ივახშმებდნენ.

– რა დროს ზამთარია. ჯერ ადრეა, – უთხრა ერთხელ ხრისან ანდრეევიჩმა პეტროვნას.

სიტყვა «ზამთარს» ისინი ხშირად იმეორებდნენ და რაღაცაზე წუხდნენ, თუმცა ბიძმა უკვე იცოდა: ზამთარი თეთრი, ცივი თოვლი იყო.

იმ საღამოს პეტროვნა თოვლის ფიფქებით დაფარული დაბრუნდა შინ. სველი იყო, სახე ქარისაგან აქერცლოდა და გასივებოდა. ბიძმა დაინახა, რომ ქალმა დათოვლილი ტანსაცმელი გაიხადა, ხელებს აქნევდა და კვნესოდა. ხელები დახეთქილი და დაწითლებული ჰქონდა, ზედ მიწისფერი ლაქები ეყარა, ისეთივე, როგორც ბიძს თათებზე ჰქონდა. მერე ქალმა ხელები ცხელ წყალში ჩაყო, იბანდა და დიდხანს, ძალიან დიდხანს რაღაც მალამოთი იზეღდა, თან ოხრავდა. ხრისან ანდრეევიჩი კი პეტროვნას მისჩერებოდა თითქოს რაღაცაზე წუხდა (ამას ბიძი სახეზე ამჩნევდა).

მეორე დილით კი ხრისან ანდრეევიჩმა დანები გალესა და ოთხივენი ეზოში გავიდნენ. ჯერ სწორ, გადათეთრებულ მინდორში მიდიოდნენ, თოვლი თხელი იყო, ასე, ნახევარი თათის სისქე იქნებოდა, ისე რომ, სიარული არ ჰქონდა. გარშემო სიჩუმე გამეფებულიყო, მაგრამ ციოდა. შემდეგ იმ მინდორში გაჩნდნენ, სადაც ჩამწკრივებული იყო ფოთლებწაფარებული ჭარხლის პატარა გროვები. ყოველ გროვასთან პეტროვნასავით ჩაცმული ქალები ისხდნენ, ხმაამოუღებლად და გულმოდგინედ რაღაცას აკეთებდნენ.

ოთხივენი ერთ-ერთ ასეთ პატარა გროვასთან მივიდნენ და გარშემო შემოუსხდნენ. ბიძი ყურადღებით აკვირდებოდა, რა ხდებოდა აქ. პეტროვნა ჭარხლის მკლავს ჩაეჭიდა, ფესვით მარდად თავისკერ მოატრიალა და – ჩიკ! – დანა ჩამოჰკრა: ფოთლები ძირს დაცვივდა. კიდევ ჩიკ-ჩიკ – დანა ჭარხლის თავზე გადაატარა, ჭარხალს თავი გაუსუფთავა და გვერდზე გადააგდო. ხრისან ანდრეევიჩმაც ზუსტად იგივე გაიმეორა. ალიოშამაც, მხოლოდ მამაზე უფრო ყოჩაღად, და წავიდა და წავიდა! ჩიკ-ჩიკ! – ჭარხლის ფოთლები ძირს ცვივა. კიდევ – ჩიკ-ჩიკ! – და ჭარხლის თავი სუფთავდება. თრახ! – ჭარხალი განზე, ახალგასუფთავებული ჭარხლის გროვაში ეცემა.

იქვე ახლოს, ასეთსავე გროვასთან, მხოლოდ ერთი დედაკაცი იჯდა და იმასვე აკეთებდა. მეორე გროვასთანაც ასე იყო, მხოლოდ იქ ორი-სამი ადამიანი იჯდა. ასე იყო მთელ მინდორზე: კარვებივით დაწყობილი ჭარხალი და ჩაფუთნული, ხელისგულებდამსკდარი და სიცივისაგან სახეშემუშუპებული ქალები მოჩანდნენ. ყველა შიშველი ხელით მუშაობდა ანდა ბრეზენტის მსუბუქი ხელთათმანი ეცვა. ჩიკ-ჩიკ! – და მორჩა, ჭარხალს ფოთლები აღარ ჰქონდა. ჩიკ-ჩიკ! – კაცი დანას გვერდზე დებს და ხელებს უბერავს, ისრესს და ისევ: ჩიკ-ჩიკ-ჩიკ! – ჭარხლის თავი სუფთავდება. საათივით მუშაობდნენ.

ცივა, დანების ცქერაში ბიძს შესცივდა, ამიტომ ტანი შეიბერტყა და შორიახლოს არემარის დათვალიერებას შეუდგა. როცა გათბა, ისევ თავისიანებთან დაბრუნდა, თუმცა გზადაგზა სხვა ქალებიც ეპატიჟებოდნენ, ჩვენთან მოდიო (სოფელში უკვე ყველამ იცოდა, რაც იყო შავყურა).

შემდეგ მათთან მოვიდა ახალგაზრდა, გამხდარი ქალი, მარტოდმარტო რომ მუშაობდა. რაღაცას ჩიოდა, ცხვირს იხოცავდა, მერე პეტროვნას გვერდით დაჯდა და ხელისგულები უჩვენა. პეტროვნამაც უჩვენა თავისი ხე-

ლისგულები. დანადვლიანებულმა ქალმა დაახველა, მკერდზე ბრეზენტის ხელთათმანი მიიღო და გაყუჩდა. იმ ქალს ნატალია ერქვა.

პეტროვნა _ ჩიკ-ჩიკ! ხრისან ანდრეევიჩი _ ჩიკ-ჩიკ! ალიოშა _ ჩიკ-ჩიკ! და ხელებსა და ლოყებს იზელდნენ. პეტროვნა ჩიკ-ჩიკ!.. და უცბად _ ტკაპ!.. იმ საცოდავ ქალს თვალიდან კურცხალი ჩამოუგორდა და ფოთოლზე დაეცა. ქალმა სახეზე სახელო აიფარა და თავისი გროვისაკენ წავიდა.

_ ღმერთმა დაგვიფაროს, შენც არ გაცივდე, _ უთხრა პეტროვნამ ალიოშას, მივიდა, თბილი ყელსახვევი გაუსწორა, ტილოს ქამარი მოიხსნა და ალიოშას ბეწვის ქურთუკზე შემოარტყა.

ბიმიც ცხვირს ალიოშას ქურთუკში სჩრიდა, პეტროვნას ეხმარებოდა. მაგრამ ალიოშას, როგორც ბიმმა დაადგინა, არც ისე სციოდა, როგორც ეჩვენებოდათ, ის მამილოსა და პეტროვნაზე უფრო თბილი იყო (ბიმი ამას ადამიანებზე უკეთ გრძნობდა).

_ იცი, რა, ალიოშა, _ მიმართა შვილს ხრისან ანდრეევიჩმა, რომელიც ორი კაცის საქმეს აკეთებდა (ბიმმა ყურები ცქვიტა), _ წადი, შავყურასთან ერთად ირბინე, ცოტა გათბით.

და ბიმი ყინვისაგან გაქვავებული ჭარხლის მინდორში ბიჭს გამოედევნა. მინდორი გარდიგარდმო გადაჭრეს. ალიოშას დასცხა, ქუდი მოიხადა, შალი მოიხსნა, ილიაში ამოიღო, ქუდაც ყურები აუწია და ისე დაიხურა. ტყის ზოლის გვერდით, ხშირ, გაყვითლებულ ბალახში, ძალღი შეჩერდა, შეისუნთქა, აქეთ-იქით სირბილი დაიწყო და, ალიოშასთვის მოულოდნელად, გაქვავდა.

ალიოშა მივარდა.

_ რა არის აქ, შავყურა?! _ ბიმი უძრავად იდგა და ბრძანებას ელოდა. ალიოშა მიხვდა, რაც ხდებოდა, _ ეცი! ეცი!

ბიმი ელოდა მაგიურ სიტყვას _ «წინ!» მაგრამ ალიოშამ კიდევ უფრო ხმამაღლა დაიყვირა:

_ ეცი!

ბიმი ფრთხილად წავიდა წინ და კაკბების გუნდი ააფრინა.

ალიოშა ბიმთან ერთად დაუყოვნებლივ უკან გაიქცა. ბიმი მიხვდა, რომ მათ ისევ ურთიერთგაგება აკლდათ (ალიოშამ არ იცოდა ივან ივანიჩის სიტყვები), მაგრამ, მიუხედავად ამისა, გვერდით მისდევდა ბიჭს. გაწითლებულმა და სულმეხუთულმა ბიჭმა კი თავის მშობლებს უამბო, როგორ აღმოაჩინა ბიმმა კაკბები და როგორ «დააფეთა» ისინი.

_ მონადირე ძაღლია, ნასწავლი, _ თქვა ხრისან ანდრეევიჩმა. ეჰ, თოფი მოგვცა და სანადიროდ წაგვიყვანა, ა?

თოფი? ნადირობა? რა ნაცნობი და ძვირფასი სიტყვებია ბიმისათვის! მან იცის, ეს რას ნიშნავს.

ძაღლმა კუდი ააქიციანა და ლაქუცი დაუწყო ხრისან ანდრეევიჩს, პეტროვნას, ალიოშას, ის გარკვევით და ნათლად ელაპარაკებოდა მათ თავის ენაზე, მაგრამ აქ მისი ენა არავის ესმოდა: თოფისთვის არავინ გაქცეულა და არც უთოფოდ ასულან სანადიროდ. ბიმი ალიოშას ზურგს უკან დაჯდა, მის ტყაპუქს მიეკრა და ჩაფიქრდა, ყოველ შემთხვევაში, ასეთი გამომეტყველება ჰქონდა.

უკვე შედამებულზე დაბრუნდნენ შინ, დაღლილები და შეციებულები. რამდენიმე დღის შემდეგ კი საერთოდ აღარ წასულან ჭარხლის გასასუფთავებლად, თავის ნაკვეთს მორჩნენ.

ახლა პეტროვნა აღარსად დადიოდა და, როგორც ჩანდა, კმაყოფილი იყო. მთელი დღე რაღაცას აკეთებდა: ძროხას უვლიდა, სარეცხს და იატაკს რეცხავდა, კომბოსტოს კეპავდა, კარაქს დღვებდა და ღუმელს ანთებდა, რაღაცას ხარშავდა, კერავდა, ტანსაცმელს აკერებდა, ძროხისთვის როფი გაჰქონდა – ყველაფერს ვერც კი ჩამოთვლი. ბიმი თვალყურს ადევნებდა მის მუშაობას.

ალიოშასთან ერთი ფაქიზი ქალი მოვიდა, წიგნებით ხელში, პეტროვნას რაღაც უსაყვედურა, მაგრამ როგორც ბიმა შეამჩნია, გულმოსული არ ჩანდა. ორივენი იმეორებდნენ სიტყვებს: «ალიოშა», «ცხვრები», «ჭარხალი». მეორე დღეს, დილით, ალიოშამ წიგნები წაიღო და წავიდა. მას შემდეგ ყოველდღე იკარგებოდა, ხრისან ანდრეევიჩიც ერთსა და იმავე დროს სადღაც მიდიოდა, ორთითი მიჰქონდა, იქიდან რომ ბრუნდებოდა, ნაკელის სუნი ასდიოდა.

ერთ ჩვეულებრივ საღამოს, როცა ყველანი ვახშამს შეექცეოდნენ, შემოვიდა მაღალი, მხარბეჭიანი, ძვალმსხვილი, სახეგაბარდლნილი კაცი, მელიასეხური პატარა თვალეხი ჰქონდა და მელიის ტყავის ქუდი ეხურა. ბიმა შეამჩნია, რომ ხრისან ანდრეევიჩმა შემოსულს არ გაუღიმა, არც წამოდგა, რომ მისალმებოდა, როგორც ჩვეულებრივ იცოდა ხოლმე და ხელიც არ ჩამოურთმევია.

– გამარჯობა, – გულგრილად, ქუდმოუხდელად თქვა სტუმარმა.

– გაგიმარჯოს, კლიმ, – უპასუხა ხრისან ანდრეევიჩმა. – დაბრძანდი.

სტუმარი მერხზე ჩამოჯდა, თუთუნი გაახვია, უზარმაზარი პაპიროსი გააკეთა, ბიმა მიაშტერდა და იკითხა:

– მაშ, ეს არის შავყურა? – (ბიმი სმენად იქცა). – სანადიროდ თუ არ წაიყვანა ვინმემ, დაილუპება ან გაიქცევა. მომყიდე: ოცდახუთს მოგცემ.

– არ იყიდება, – უთხრა ხრისან ანდრეევიჩმა, ვახშამი დაამთავრა, და მაგიდიდან წამოდგა.

სამ ნახიჯზე მყოფი ბიმი ადვილად მიხვდა: სტუმარს კურდღლის სუნი ასდიოდა. ახლოს მივიდა, კუდი ააქიცინა და შიგ თვალეხში შეხედა მელიის ტყავის ქუდიანს, რაც ბიმის ენაზე ნიშნავდა: «ვხვდები, მონადირე ხარ».

– ხედავ? – ჰკითხა კლიმმა. – შავყურა გრძნობს, ვისთანაც აქვს საქმე. გეუბნები, მომყიდე-მეთქი.

– ვერ მოგყიდი, ვერა, კლიმ, საოლქო გაზეთში სამი მანეთი გავგზავნე, აქამდე ეს ალიოშამაც არ იცოდა, გამოვაცხადე: «ვიპოვე თეთრი, შავყურა მონადირე ძაღლი». პასუხიც მივიღე: «გთხოვთ, ნუ აცხადებთ, დრომდე თქვენთან იცხოვროს». არ ვიცი, საქმე რაშია, მაგრამ ვგრძნობ, ეს ძაღლი კარგი რამეა, გაფრთხილება უნდა.

– დალუპავ, მომყიდე, – არ ეშვებოდა კლიმი, რომელსაც უკვე ბრაზი ერეოდა.

– არა, ეგ საქმე არ გამოვა, – მოუჭრა ხრისან ანდრეევიჩმა, – ისე კი, სანადიროდ წაიყვანე ხოლმე, მხოლოდ იმავე დღეს დამიბრუნე. დაე, შავყურამ თავის ჯიშს არ უღალატოს, როგორც წესდებით არის დადგენილი.

– ასე რომ, არ ვყიდით, – ჩაერია ალიოშაც.

– კარგი, ეგრე იყოს, – უკმაყოფილოდ თქვა კლიმმა, ქეჩოზე ხელი მოუცაცუნა ბიძს და წავიდა.

ნავახშმევს, ფარნის სინათლეზე ხრისან ანდრეევიჩმა ბატკანი დაკლა, უკანა ფეხებით ძელზე ჩამოკიდა, გაატყავა, გამოშიგნა, გარეცხა და დილამდე ფარდულში დატოვა.

პეტროვნა მთელი საღამო ხან კვერცხებს აწყობდა კალათში, ხან კარაქით ტენიდა ქილებს, ანდა ერბოს ასხამდა შიგ. შემდეგ ამ ქილებს კოხტად ალაგებდა თეთრი წნელისაგან მოწულ საბაზრო კალათებში.

აი, ახლა კი ბიძი მიხვდა, რომ ყოველივე ამას (გატყავებულ ბატკანს, კვერცხებს, კარაქსა და კალათებს) ბაზრის სუნი ჰქონდა. ამ სუნს კარგად ცნობდა: ივან ივანიჩის ძებნაში ხომ ქალაქის ყველა კუთხე-კუნჭული გაიცნო! და ახლა ბიძი აღელდა! ბაზარი, ქალაქი, კალათები, საკუთარი ბინა – ყველაფერი ერთ რამედ გადაინასკვა: ივან ივანიჩი იქ არის, იქ. მთელი ღამე თვალი არ მოუხუჭავს.

დილით ხრისან ანდრეევიჩმა სუფთა ტილოში გაახვია უკვე გაფიჩხული ბატკანი, კანაფი შემოუჭირა და მხარზე შეიგდო. პეტროვნამ სამხრეზე ჩამოკიდა ორი კალათა, ასწია და მხრებზე გაიღო. როგორ სთხოვდა ბიძი ყველას, წამიყვანეთო! ის ხომ გასაგებად ეუბნებოდა, დაჟინებით აგებინებდა: «მეც თქვენთან მინდა წამოსვლა, საქმე მაქვს, წამიყვანეთო»...

არავის ესმოდა მისი განცდები. უფრო მეტიც: ხრისან ანდრეევიჩმა, ბატკანს რომ მხარზე მოხერხებულად იდებდა, ალიოშას უთხრა:

– შავყურა დაიჭირე, არ გამოუშვა, თორემ გამოგვეკიდება.

ალიოშამ ძაღლს საყელურში ჩასჭიდა ხელი და პარმაღზე შეაჩერა. მამილო და დედილო კი ნელა გაჰყვნენ გზატკეცილს ავტობუსის გაჩერებისაკენ. ბიძი თვალს არ ამორებდა მიმავლებს. ყურადღებას არ აქცევდა ალიოშას ალერსს და შეგონებებს და ასე მისჩერებოდა მათ, ვიდრე თვალს არ მიეფარნენ.

მაღე მოვიდა კლიმი თოფითა და ზურგჩანთით. სანადირო აზგა და სავაზნე არ ჰქონდა (ბიძმა მაშინვე შეამჩნია მონადირის აღკაზმულობის ნაკლი). მაგრამ თოფი ხომ ეკიდა! აი, მთავარი რა იყო. ბიძმა ნდობით გაიწია მონადირისაკენ და აქვე დადგინდა, რომ ვაზნები ჯიბეში ეყარა. ესეც დიდი უწყობაა, მაგრამ მთავარი იყო თოფი. თოფიან კაცს სადაც გინდა წაჰყვებოდა. დიდი ხნით თუ ცოტა ხნით, ეს სულ ერთია – წაჰყვებოდა კი. ასეთია მეძებარი ძაღლის ბუნება და ბიძიც გამონაკლისი არ გახლდათ: მას ცოტა ხნით გაუყურდა სევდა, უკანასკნელ დღეს რომ აღედრა. თოფთან დამოკიდებულებაში ბიძი ჩვეულებრივი მონადირე ძაღლი იყო. ნუ ვიტყვით, ლოგიკა არ ჰქონდაო, ქეშმარიტებას მხოლოდ პრაქტიკით აღიქვამდა, თუმცა ძაღლებს შორის უჭკვიანესი ეთქმოდა. მას კიდევ ბევრი განსაცდელი ელოდა მხოლოდ იმიტომ, რომ ძაღლი იყო. ბრალს ნუ დავდებთ.

– აბა, შავყურა, წავიდეთ სანადიროდ, – უთხრა კლიმმა.

ბიძმა მის წინ ხტუნვა დაიწყო: «სანადიროდ, სანადიროდ».

კლიმმა ტყავის საბელი ჩააბა.

ალიოშამ გააფრთხილა:

– ძია კლიმ, სადაც შავყურა დადგება, გაიჭიმება და გაქვავდება, იცოდე, იქ კაკბები იქნება. უნდა დაუყვიროთ «ეცი», თორემ ადგილიდან არ დაიძვრება.

– მართლა?

– ნამდვილად. ეს კარგად ვიცი, – დინჯად უპასუხა ბიჭმა. – გაკვეთილი მაქვს მოსამზადებელი, თორემ გაჩვენებდით.

– ცოტა რამ ჩვენც გვესმის, პირველად ხომ არ მივდივარ, ნადირობის უნახავი ხომ არა ვარ, – დაარწმუნა კლიმმა.

ამგვარად, დიდი ხნის შესვენების და დიდი განცდების შემდეგ, ბიძი სანადიროდ წავიდა. პირველად არაფერი შეხვედრიათ, გარდა აქოთებული ქრცვინის სორისი.

– თხარე, – უთხრა კლიმმა.

ბიძის ასეთი რამ არ ესმოდა, ამიტომ განზე გადგა და გაოცებული დაჯდა.

შუადღისას ძალიან დათბა. მზემ გამოიხედა, თოვლის თხელი ფენა გალღვა. ბიძის ფეხქვეშ ტალახი ჭყაპუნებდა. ფეხებზე ბეწვი დაუსველდა და გაეთხუპნა, ძალი გამხდარი და შეუხედავი გახდა, როგორც ყოველი დასველებული მეძებარი. მაგრამ ბიძი წესიერად ეძებდა, ბუჩქნარის ნაპირას კაკბების სუნი იკრა და ნაბული გააკეთა. კლიმმა დაუყვირა:

– ეცი!

ძალი შეაკრთო კლიმის ღრიალმა და ფრინველები ერთი ნახტომით ააფრინა (ვაი, ვაი, რა შეცდომაა!), მაგრამ თოფი არ გავარდნილა. ბიძი მობრუნდა. მონადირე ცალსაფარიან თოფში ტენიდა ვაზნას და ვერ ახერხებდა. შემდეგ გამოღება დაიწყო, ვერც ეს მოახერხა, ბიძი დაჯდა, იმ ადგილს არ სცილდებოდა, სადაც კაკბები ააფრინა, მონადირესთან არ მიდიოდა, მაგრამ თვალს კი არ აშორებდა. კლიმმა ახლა გინება დაიწყო. ისე იგინებოდა, საღამოთი ქუჩაში გამოსული მთვრალეები რომ იგინებდნენ: ფეხზე რომ ვერ დგებდნენ და ან ერთმანეთს აგინებდნენ, ანდა, უბრალოდ, ბნელ ღამეს შეუკურთხებდნენ ხოლმე. ეს კი არ ბარბაცებდა, მაგრამ მაინც იგინებოდა.

ბოლოს კლიმმა ვაზნა გამოიღო, მეორე ჩადო და თოფი დაკეტა, მაგრამ გაბრაზებული იყო და რაღაცით ბიძის ნაცნობ ბოროტ კაცსა ჰგავდა.

– აბა, ეძებე! – უბრძანა კლიმმა ბიძს. – ეძებე, შავყურა.

ბიძმა ზურგი შეაქცია, ქარის საპირისპირო მხარეს გავიდა და ისეთი გამომეტყველება მიიღო, თითქოს ამბობდა: «რა გაეწყობა, ვეძებო».

მაგრამ ძალი აპათიური გახდა, ეს მას კოჭლობით სირბილზე ეტყობოდა. ისეთი ხალისი აღარ ჰქონდა, როგორც ფრინველების აფრენამდე. კლიმმა ეს ძალის ფიზიკურ სისუსტედ ჩათვალა. მას არ ესმოდა, რომ ეს ადამიანისადმი უნდობლობის დასაწყისს წარმოადგენდა. ბიძი ირიბად გამოხედავდა ხოლმე, არც ჩერდებოდა და არც უახლოვდებოდა, კარგა შორ მანძილზე ეჭირა თავი. თითქოს არც ეძებდა, მხოლოდ თვალყურს ადევნებდა მონადირეს, მაგრამ ეს მხოლოდ მოჩვენებითი იყო. დაუოკებელმა და მარა-

დიულმა გატაცებამ, რომელიც იარსებებს მანამ, სანამ მონადირე ძაღლები არსებობენ, თავისი გაიტანა. კაცმა რომ თქვას, ბიმი კლიმს კი არა, თოფს მიჰყვებოდა.

მოულოდნელად კურდღლის სუნი ეცა. ასეთ ცხოველებზე ივან ივანიჩს ბიმიდან ერთად არ უნადირია, თუმცა ორიოდეჯერ ძაღლს მათზე ნაბული გაუკეთებია. კურდღლებთან ხომ ნაბული არ შეიძლება. საკმარისია შეჩერდე, რომ მაშინვე გაიქცევიან, მათი დევნა არ შეიძლება – პატრონი ნებას არ აძლევდა. მართალია, ზაფხულობით კურდღლები ზოგჯერ ნაბულს უძლებენ და არ გარბიან, მაგრამ ამ დროს ივან ივანიჩი ყოველთვის თავისთან იხმობდა ძაღლს, ერთხელ ერთი ცეროდენა კურდღელი თათიდან გამოაცალა და გაუშვა. ასე რომ, კურდღელი ფრინველი არ არის. მიუხედავად ამისა, ბიმი გაჰყვა კურდღლის სუნს, პირდაპირ მივიდა, სველი, გვერდმოქცეული, ნატკენ ფეხს დააწვა და ნაბული გააკეთა. მაგრამ არა, ხეიბარს უკვე ძველებური ნაბული აღარ ჰქონდა, მხატვრული შესახედაობა აკლდა.

– ეცი! – დაიღრიალა კლიმმა.

უნდა აღვნიშნოთ, თბილ ამინდში და, მით უმეტეს, ტალახში, კურდღელი მაგრად წევს, ბიმი კი ჯერ კიდევ ადგილიდანაც არ დამრულა, თითქოს სურდა ეთქვა: სწორად არ ყვირიო.

– ეცი, შე კოჭლო ოხერო, შენა! – დაიღრიალა კლიმმა.

ბიმი კურდღელი წამოაგდო და დაწვა, როგორც საჭიროა გასროლის წინ.

კლიმის თოფმა ზარბაზანივით დაიღრიალა. კურდღელმა მოქუსლა, მაგრამ თანდათან უკლო სირბილს, შემდეგ დაჯდა, მერე ნახნავის კვალში დაიმალა და თვალს მიეფარა.

კლიმი გიჟივით გაჰკვირდა:

– მიდი, მიდი! ალა-ლა-ლა-ლა! მიდი! – და იქით გარბოდა, სადაც კურდღელი დაიმალა.

ბიმი, თუმცა კლიმის გვერდით გარბოდა, იცოდა, რომ ყველაფერი უწესოდ ხდებოდა: მონადირე არ უნდა გარბოდეს ძაღლივით, ბიმი თვითონაც იპოვიდა კურდღელს, თუკი ივან ივანიჩი უბრძანებდა.

სულშეხუთული კლიმი შეჩერდა და წარმოუდგენელი ხმით აყვირდა:

– ეძებე, ბრიყვო, საცოდავო ხეიბარო!

ბიმი, ცოტა არ იყოს, ნაწყენი წავიდა წინ. კურდღლის სუნი წინათაც დიდად არ აღელვებდა, ახლა კი, როცა უკან კლიმი მოაბოტებდა, მით უმეტეს. მაგრამ მაინც ბიმი კურდღლის კვალს გაჰყვა, ნაბული გააკეთა, დაელოდა იმ საზიზღარ სიტყვას – «ეცი» – და კურდღლის წამოსაგდებად გადახტა, მაგრამ კურდღელი კვალიდან ამოძვრა და ავადმყოფივით წაბარბაცდა. კლიმმა გაისროლა, კურდღელი მაინც გაიქცა. კიდევ გაისროლა, კურდღელი კი ისევ კოჭლობით გარბოდა, თან გზადაგზა ჩერდებოდა. მიუხედავად ტალახისა, ბიმი იწვა, როგორც წესია, და ბრძანებას ელოდა.

კლიმი ისევ ღრიალებდა:

– მიდი, მიდი ბრიყვო! – და კურდღელზე უთითებდა.

ბიმი ისევ მოძებნა დაჭრილი ნადირი და ისევ ნაბული გააკეთა. მესამე ნაბული! და იმ ბრიყვმა კვლავ ააცდინა. კურდღელი ისევ გაიქცა.

გაბრაზებული კლიმი ვერ მიხვდა, რომ შავყურა დაჭრილი ცხოველის დაგლეჯასა და დახრჩობას ჩვეული არ იყო, რომ ასეთი საქციელი ინტელიგენტი სეტერის ღირსებას არ შეეფერებოდა, რომ სეტერი ვერ იტანს ასეთ მონადირეებს, როგორც ის იყო. როცა უკანასკნელად კურდღელი თვალს მიეფარა (ახლა უფრო ყოჩაღად გარბოდა, ეტყობა, ღია ჭრილობა ჰქონდა), კლიმი ისევ გაცოფდა: მივიდა ბიმიან, ხშირად იმეორებდა სიტყვა «დედას» და, როგორც ჩანს, გაბოროტებით და სიძულვილით წყევლიდა ბიმს.

დამჯდარმა ბიმმა ზურგი შეაქცია კლიმს, სცადა, თოფისთვის თავი აერიდებინა. და ამ დროს კლიმმა, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, უზარმაზარი ჩექმის წვერი შიგ მკერდში ამოჰკრა...

ბიმმა დაიგმინა, ადამიანივით დაიგმინა.

«ვა-ა-ი! _ შესძახა ბიმმა და დაეცა, _ ვაი, ვაი... _ იძახდა ახლა ადამიანის ენით ბიმი. _ ვაი... რისთვის?» და გაწამებული და დატანჯული სახით მისჩერებოდა ადამიანს, მას არაფერი ესმოდა და თავზარდაცემული იყო.

შემდეგ ძლივს წამოდგა ოთხივე ფეხზე, ოდნავ წაბარბაცდა და ისევ დაეცა.

_ ეს რა ჩავიდინე! _ თავში ხელი შემოიკრა კლიმმა. _ ახლა ხომ ოცდახუთი მანეთის გადახდა მომიწევს! ეს რა ფული დავკარგე! _ და ჩქარი ნაბიჯით წაუნძულდა, თითქოს ბიმის შეხედვას გაურბოდა.

იმ დღეს კლიმი სოფელში არ გამოჩენილა. სადამომდე სადღაც დაეთრეოდა. შუალამისას ფეხაკრეფით შეძვრა თავის ქოხში, რომელიც სოფლის განაპირას იდგა.

ბიმს რაღა დაემართა, სად იყო?

ბიმი მარტოდმარტო ეგდო სველ, ცივ მიწაზე, მარტოდმარტო მთელ დედამიწის ზურგზე. დარტყმისაგან შიგნით რაღაც ჩასწყდა და ეს «რაღაც» თბილი გახდა, სული შეეხუთა, გულზე მოუჭირა, გონება დააკარგვინა. მაგრამ, აი, დაახველა და წააღებინა, ამოისუნთქა და იგრძნო, სუნთქვა ტკივილსა ჰგვრიდა. პირდაღებული კიდევ ერთხელ სწვდა ჰაერს და დაახველა, ძალა მოიკრიბა, თავი წამოსწია, მინდორი ისე ქანაობდა, თითქოს წყალდიდობა იყო და ბიმი ტალღებზე დაცურავდა. მერე გაიჭიმა და დაჯდა: მინდორი ტოკავდა, მზეც თოკზე ჩამოკიდებულივით ქანაობდა.

დღეს ბიმი იმაზე მეტი მოსთხოვეს, ვიდრე შეემლო. უთხრეს: შენ უნდა, უნდა კი არა, ვალდებული ხარ, გააკეთო ის, რის გაკეთებაც არ შეგიძლია, თუ შენს სინდისსა და პატიოსნებაზე ხელს არ აიღებ. მერე ამ დავალების შესრულებლობისათვის სასტიკად სცემეს. ბიმი კი არ იკადრებს, დაჭრილი ცხოველი დაახრჩოს, არ შეუძლია.

«რი-ის-თვისა... რი-ის-თვის... _ ჩუმად წკმუოდა ბიმი. _ სადა ხარ, ჩემო კეთილო მეგობარო... სა-ად?... სად?...» _ ბიმი სულ უფრო ხმადაბლა ჩიოდა და ბოლოს დაჩუმდა.

შორიდან რომ ვინმეს დაენახა, იფიქრებდა, გაშლილ, ტალახიან მინდორში მკვდარი ძალლი გდიაო. მაგრამ ეს ასე არ იყო.

აი, ტანის უკანა ნაწილი ასწია, ფეხებს დაეყრდნო და არ წაიქცა. ნაბიჯი გადადგა _ კიდევ არ წაიქცა. ცოტა ხანს იდგა. კიდევ გადადგა ნაბიჯი და ნახნავზე წაბორიალდა, თათებს მიათრევდა და თავის ნაკვალევს შლიდა.

...ო, ძაღლის დიდო ვაჟკაცობავ და დიდო მოთმინებავ! რა ძალამ შეგ-
ქმნათ ასეთი ძლიერნი და ამოუწყვეტელნი, რომ სიკვდილის პირას მისულ-
ნიც კი წინ მიდიხართ, მიათრევთ სხეულს? თუმცა ნელ-ნელა, მაგრამ მაინც
წინ მიდიხართ. წინ, იქით, სადაც შეიძლება დაგხვდეთ ნდობა და სიკეთე
გულსუფთა, უბედური, მარტოხელა, დავიწყებული ძაღლისადმი.

და ბიმი მიდიოდა, თუმცა ძლივს, მაგრამ მაინც მიდიოდა. სისხლს არ-
წყევდა და მაინც არ ჩერდებოდა, ფორხილებდა, მუხლებს ძალას ატანდა და
მიდიოდა. ქანცამოცლილი მიწაზე წვებოდა, ფეხზე დგებოდა და ისევ წინ
მიიწევდა.

ნაკადულთან ხარბად დაეწაფა წყალს, ცოტა უკეთ გახდა. რაღაც უკარნა-
ხებდა, წყლიდან შორს წასვლა არ შეიძლებაო. მართლაც, უახლოეს ზვინამ-
დე მიაღწია, მიწამდე ჩამოწეული ნამჯის ქვეშ შეძვრა და გაყუჩდა. ასე ებ-
რძვიან ძაღლები სნეულებას და კაცისა და ცხოველის თვალს ემალებიან; ეს
მათ თვით ბუნებამ ასწავლა. დიდება მის კანონიერ წესრიგსა და გონივრულ
მიზანშეწონილობას!

რამდენ ხანს იწვა ბურანში გახვეული, არ იცოდა, მაგრამ გონს რომ მო-
ვიდა, მკერდში მწვავე ტკივილი იგრძნო, თავბრუ დაესხა და, რადგან შინა-
განად იგრძნო, ახლა რაღაც დამემართებო, ზვინიდან გამოძვრა. ცოტა ხანს
ჰაერზე იწვა, მიხვდა, ბალანი გაშრობოდა. დაჯდა. შემოდგომის ბალახი ახ-
ლა აღარ ქანაობდა, არც ზვინი ქანაობდა, არც მზე. მზე დამტკბარიყო და
ცოტას ათბობდა. ბიმი ძლივს მიაღწია ნაკადულამდე, წყალი დალია, შემ-
დეგ კიდევ და კიდევ დალია. ცოტას დაისვენებდა და ისევ სვამდა, მაგრამ
ბოლოს უკვე ყლუპ-ყლუპად. ნაკადულის ახლოს წვრილი, ჯერ კიდევ მწვა-
ნე ისლი შეამჩნია (ყინვა მალე ვერ ერევა), ისლი ჭანგას ჰგავდა. ბიმი ჭამა
დაუწყო. ადამიანები ვერასოდეს გაიგებენ, რამ უკარნახა ამ შეუხედავი ბა-
ლახის ჭამა. მან კი იცოდა, რომ აუცილებლად უნდა ეჭამა სწორედ ისლი,
და ჭამდა კიდევ. შემდეგ ნახა უკვე ნახევრად გამხმარი ნაგვიანევი გვირი-
ლა. ბიმი გვირილაც შეჭამა, მერე ისევ ნაკადულთან დაბრუნდა, წყალი და-
ლია და სოფლისაკენ გასწია. მიდიოდა სულ წინ და წინ.

დაბინდებისას ძლივძლივობით მიაღწია სოფელს, მაგრამ არ შევიდა.
დიახ, როგორ არა! იქ ხომ კლიმი იყო.. არა, მას არ გაჰყვება. კლიმს შეუძლია
ისევ საყელურში ჩაჰკიდოს ხელი და მერე... არა, ეს არ მოხდება.

ბიმი თივის ზვინში მოიკალათა, ცოტა ხანს დაისვენა. გვერდიდან
ოროვანდის სუნი ეცა, გასინჯა, ხმელი იყო, ზედ მიწასთან მოკვნიტა და მის
ძირს ღრღნა დაუწყო. ესეც იცოდა, რომ ოროვანდის ჭამა აუცილებელი იყო.

დიდი და მრავალმხრივია ძაღლის საექიმო ცოდნა. გაცოფებული ძაღ-
ლი ავადმყოფობის დასაწყისში ტყეში გაუშვით: ორი კვირის შემდეგ არა-
ქათგამოცლილი, მაგრამ ჯანმრთელი დაბრუნდება. კუჭამლილი ძაღლი
ორი-სამი დღით სტეპში ან ტყეში წაიყვანეთ: ბალახებით მოირჩენს თავს.
სწორედ ძაღლისაგან უნდა ისწავლოთ, როგორ უმკურნალოთ მას. ბუნებამ
იმდენად ჩაუნერგა ამის მდიდარი «ცოდნა» ძაღლს, რომ ადამიანს ყოველ-
თვის აოცებს ეს ამბავი.

...ღამემ გაიარა, შემოდგომის გრძელმა ღამემ, გულისა და სულის ამაფო-
რიაქებელმა ღამემ.

მამლებმა პირველად იყვილეს, ბიძმა არ დაუცადა, როდის იყვილებდნენ მეორედ და მესამედ, არ დაუცადა გათენებისწინა ყვივით. წამოდგა, მაგრამ სიარული ვერ შეძლო, რადგან მკერდი სტკიოდა, თავს ძალა დაატანა, რომ გამართულიყო: ორჯერ დაწვა და ისევ წამოდგა, მერე ნელ-ნელა წაფრატუნდა.

როგორც იქნა, ხრისან ანდრეევიჩთან მილასლასდა, ორი საფეხური აიარა და პარმალზე დაწვა. სახლში სიჩუმე სუფევდა.

ვინ იცის, იქნებ დღეს იქ დარჩენილიყო, მაგრამ გვერდით, სულ ახლოს, ჩაიარა კლიმმა, ჩუმად, ქურდულად მიიპარებოდა. ბიძი აცახცახდა. ძალლი მზად იყო, სულის ამოსვლამდე დაეცვა თავი. გაიღვიძა განწირულის სიამაყემ, რომელიც მაშინ იღვიძებს, როცა განწირულს დასაკარგავი აღარაფერი აქვს. მაგრამ კლიმი რიკულზე გადმოწვა და ჩუმად უთხრა:

– მოხვედი, შავყურა? – და აჩქარებით, ლაჩრულად გაქუსლა უკან, თითქოს გამხიარულდა კიდევ.

ბიძს ძალა არ ჰყოფნიდა, დასწოდა და შური ეძია მზაკვრული წიხლისათვის. ყეფაც არ შეეძლო, რადგან დასახიჩრებული მკერდიდან ხრიალის მეტი არაფერი ამოსდიოდა. მაგრამ ბიძს ისიც არ უნდოდა, კლიმი უცხად მოსულიყო და ცდილიყო, წაეყვანა. ამიტომ ადგა, ეზოს შემოუარა, ბურვაკები, ძროხა და ცხვრები დასუნა, ცოტა ხანს დაჯდა. მერე ადგა და სოფლიდან წავიდა. არადა, როგორ უნდოდა თავის მეგობარ ბურვაკებს გვერდით მისწოლოდა!

...მამლებმა მესამედ იყვილეს. თენდებოდა.

გზატკეცილის მიმართულებით მიდიოდა ძალლი. ცოფიანივით თავი დაბლა დაეხარა. კუდი უსიცოცხლოდ ეკიდა. უცხო თვალისთვის, მართლაც, ავადმყოფობის უკანასკნელ სტადიაში მყოფ ცოფიანს ჰგავდა. კაცს ეგონებოდა, პირველ საგანს წააწყდება თუ არა, წაიქცევა და იქვე მოკვდებაო. ეს იყო ჩვენი ბიძი, ჩვენი კეთილი და ერთგული ბიძი. ის თავისი პატრონის, ივან ივანიჩის სამეზნელად მიდიოდა სწორედ იმ ძველი გზით, რომლითაც აქ მოიყვანეს.

სოფლიდან ავტობუსის გაჩერებამდე ხუთი-ექვსი კილომეტრი იყო, მაგრამ სადღაც შუა გზაზე ბიძს ისევ გამოეღია ძალა და თივის ზვინამდე ძლივს მიაღწია. ვიღაცას, ღამით რომ თივას იპარავდა, ზვინში ხვრელი დაეტოვებინა, ჰოდა, ბიძი შიგ შეძვრა. დიდხანს იწვა, თითქმის მთელი დღე, მზის ჩასვლისას კი გამოვიდა თავისი სამალავიდან. სწყუროდა, მაგრამ წყალი არ იყო. ტკივილი მკერდს უღრღნიდა, თუმცა სუნთქვა ისე აღარ უჭირდა და თავბრუც არ დაესხა, როცა გზა განაგრძო. გზაში ახლა ნეგოს ზოლს წააწყდა, და შეჭამა ეს ყვითელი, გამხმარი ყვავილებიც, რომლებიც ფერს არ იცვლიან ყვავილობიდან დაწყებული – მომავალ გაზაფხულამდე. გვირილის ბუჩქიც ნახა. მაგრამ უკვე დაყვავილებული იყო, ამიტომ თესლი პირში ჩაებნა და ყელში უღიტინებდა. ამის გამო კიდევ უფრო მოსწყურდა. მინდვრის ერთ-ერთ გზაზე რომ გადადიოდა, ნაურმალში დამდნარი თოვლისაგან დარჩენილ გუბეს წააწყდა. ასე შეუნახა გზამ წყალი. ბიძმა წყურვილი მოიკლა და გზა განაგრძო.

შედამებულზე, როგორც იქნა, გზატკეცილს მიაღწია. ცოტა ხანს დაჯდა, მზერით გააცილა თვალისმომჭრელად მოციმციმე ავტომანქანების ფარნები და უკვე იცოდა, საით წასულიყო, მაგრამ ღამით კი არა! ვაითუ კლიმი შეხვდეს ან ის ბოროტი, ცუდი კაცი? ან მგელი?!

ბიმა გადაწყვიტა, საავტომობილო გზას არ მოშორებოდა, ღამე სადმე ახლოს დამალულიყო. ავტობუსის გაჩერებასთან მილასლასდა, იქ პატარა სახლი იდგა, რომელსაც ერთი კედელი აკლდა. შიგნით განიერი მერხები იდგა, ბიმი ერთ-ერთის ქვეშ შეძვრა, კუთხეში მიიკუნჭა და ლოდინი დაიწყო.

მიუხედავად სისუსტისა, მთელი ღამე თვალი არ მოუხუჭავს. გზაზე ავტომობილები დარბოდნენ – გზა ღამითაც ცოცხლობდა. იმ გაჩერებასთან, სადაც ბიმი იწვა, ავტობუსი სვლას ანელებდა, მერე გზას განაგრძობდა, რადგან მგზავრები არ იყვნენ.

ღამე თუმცა დამაბული და სნეული იყო, მაგრამ, ღვთის მადლით, თბილოდა, – შემოდგომამ ერთხელ კიდევ სძლია ზამთარს.

*

სოფელში რაღა მოხდა ამ დღე-ღამის განმავლობაში, როცა ბიმი იქ არ იყო?

ხრისან ანდრევიჩი და პეტროვნა დაბინდებისას დაბრუნდნენ ბაზრიდან. ალიოშა შინ არ დახვდათ. სახლი დაკეტილი იყო. შევიდნენ შინ, ქალაქში ნაშოვნნი ფული დათვალეს და სკივრში შეინახეს, რომ მეორე დღეს შემნახველ სალაროში შეეტანათ. ამ დროს ალიოშაც მოვიდა.

– სად დაიკარგე? – ჰკითხა მამამ.

– კლიმთან ვიყავი.

– შავყურა არ მოუყვანია?

– ნადირობიდან ჯერ არ დაბრუნებულა.

– მოვა. მოიყვანს, არსად დაიკარგება, – დაამშვიდა ბიჭი პეტროვნამ და ახალი სვიტრის მიზომება დაუწყო.

– ეგ კი ეგრეა, მაგრამ კლიმი ცუდი კაცია, ქურდბაცაცა... მარტო კოლმეურნეობისას რომ იპარავდეს, კიდევ არა უშავს, ის არავისია, მაგრამ კოლმეურნეებსაც რომ პარავს? მაგისტანა კაცის გადაკიდება – მტრისას, ყველას ეშინია, ჯანდაბას მისი თავი, წაიყვანოს ხოლმე შავყურა სანადიროდ.

– როგორ თუ «არავისია?» – იკითხა ალიოშამ. – ჩვენი არ არის?

– ეგ, რა თქმა უნდა, ეგრეა... შემეშალა... მართალს ამბობ, ჩვენია... მაგრამ როგორ აგიხსნა? იქ ჩვენია, აქ კი – ჩემი. აი, მაგალითად, ვთქვათ ასე: სკოლა ჩვენია, ბავშვებიც – ჩვენი, შენ კი ჩემი ხარ. ანდა ასე: მინდვრები ჩვენია, კარმიდამო კი – ჩემი... მაშასადამე, საქონელიც ასეა: ჩვენი და ჩემი, მიხვდი?

– მიხვდი, მაშ, რა!.. შენ კი თქვი: «არავისიო».

– მაგას სწორს ამბობ: სულ რომ არავისი იყოს, არ შეიძლება.

მამა ყოველთვის ისე ელაპარაკებოდა ალიოშას, როგორც დიდს. ალიოშაც ასევე პასუხობდა:

– მაშ, კლიმაც ჩვენიდან წაიღოს და არა ჩემიდან.

– ფაქტიურად ეგრეა, – დაასკვნა მამამ, – მეცა და შენც ხომ მოგვაქვს... ცოტაოდენი თივა ან ჭარხალი ძროხისათვის? მოგვაქვს, თავმჯდომარისაგან დაფარულად, მაგრამ ცოტა მაინც მოგვაქვს, ეს თავმჯდომარემაც იცის, ბრიგადირმაც, ყველამ იცის. ამას ვერსად გაექცევი: ჩვენი დოვლათიდან მოგვაქვს. უსინდისოდ კი არა, სინდისიერად მოგვაქვს, შარშანდელი ზვინებიდან ვაძრობთ, ანდა მინდორში დარჩენილ აულებელ ჭარხალს ვთხრით, მაშ, როგორ? საქონელს კვება ხომ უნდა!

– ფაქტიურად ეგრეა, – დაუდასტურა ცამეტი წლის გლეხმა, რომელსაც უკვე მწყემსობაც შეუძლია, «თავისი» საქონლის მოვლაც; თუ დრო აქვს – დედასთან ერთად კარაქის შედღვებაც, და, რა თქმა უნდა, ყინვაში «ჩვენი» ჭარხლის გასუფთავება და «ჩემი» კარტოფილის ამოღება.

ხრისან ანდრეევიჩი კი ახსნას განაგრძობდა:

– წესდების მიხედვით ვმოქმედებთ: იქ ჩვენია, აქ კი – ჩემი. აი, მე ბატკანი ქალაქში წავილე გასაყიდად. მაშ, როგორ? ხალხს ხომ ჭამა უნდა – ეს ჩვენი მოვალეობაა. დედამაც კვერცხი წაიღო, კარაქიც. ყველაფერი წესდების მიხედვით ხდება, ყველაფერი დაგეგმილია. ცხოვრება, ალიოშა, კარგად მოგვარდა, მასწავლებელზე და თავმჯდომარეზე ნაკლებად როდი ვართ ჩაცმულ-დახურულები, ტელევიზორიცა გვაქვს, სხვა ასეთებიც, საჭირო ფულიც გაგვაჩნია, მუშაობით რომ ბევრს ვმუშაობთ, ეს არაფერია, მუშაობა აკაჟებს ადამიანს. მხოლოდ, აი, არყის სმა არ ვარგა, – ჭკუას არიგებდა ბიჭს ხრისან ანდრეევიჩი.

– მერედა, რატომ სვამ, – სამართლიანად შენიშნა ალიოშამ. – რაკი არ ვარგა, არ ვარგა. აბა, არყის სმაში რა ყრია?

– მაგას მართალს ამბობ, – დაეთანხმა მამა. – მაგრამ ბრიგადირს ხომ უნდა ვცე პატივი, ეს ხომ ჩვენი მოგონილი არ არის... კლიმი კი ვინ არის? ქურდი. სირცხვილი არ არის, მეზობელთან მიხვიდე და ქათამი მოპარო? სინდისგარეცხილი უნდა იყო, ეს რომ ჩაიღინო. მაგრამ რას იზამ, დალუპული კაცია.

შავყურას ლოდინში ხრისან ანდრეევიჩმა და ალიოშამ თერთმეტ საათამდე ისაუბრეს. შემდეგ ეზოს შემოუარეს, გოჭებთან შეიხედეს, პარმალის ქვეშაც (იქნებ კლიმს გამოექცა და დაიძალაო). ბოლოს ხრისან ანდრეევიჩი თვითონ წავიდა კლიმთან.

კლიმის ცოლმა ნატალიამ, წყნარმა და გაუბედურებულმა ნატალიამ, სწორედ იმან, იმ დღეს ჭარხლის ფოთოლზე რომ თვალიდან ცრემლი ჩამოუვარდა, საწყალობელი ხმით უთხრა:

– ჯერ არ მოსულა ის მაწანწალა. ალბათ, სადღაც დარჩა ღამის გასათევად, ის უწმინდური, ისა, ანდა გაიღეშა. ვაი ჩემს თავს, უბედურს! ახლა, ალბათ, ხვალამდე აღარ მოვა. ძაღლს კი არ დაგიკარგავთ, კარგად ვიცნობ, მოგიყვანთ...

შინ დაბრუნებულმა ხრისან ანდრეევიჩმა ყველაფერი უამბო ალიოშას და ორივენი დაწვინდნენ დასაძინებლად, თან ჩუმად ლაპარაკობდნენ, რომ დედა არ გაედვიძებინათ, არც ერთს არ გაუგია, როგორ დაბრუნდა შავყურა და პირმალზე დაწვა, როგორ ფეხაკრეფით მოვიდა კლიმი და როგორ გაიქცა, როგორ გაეცალა ბოროტ ადამიანს მათი ახალი კეთილი მეგობარი.

დილით მამამ გააღვიძა ალიოშა.

– ადექი. პარმალზე ახალი ნაკვალევია, შავყურა მოსულა.

ორივემ ერთად დაუწყო ძებნა: ეძახდნენ, უსტვენდნენ, მაგრამ შავყურას ამის გაგონება უკვე აღარ შეეძლო. ხრისან ანდრეევიჩმა თითქმის ძუნძულ-ლით გასწია კლიმთან, გააღვიძა.

– მოგიყვანეთ, აკი მოგიყვანეთ, – უკმაყოფილო ხმით ბუბუნებდა კლიმი. – ნაშუადმევს მოგიყვანეთ, შენი გაღვიძება არ მინდოდა... თუ გინდა, ჩემს ნაკვალევს გიჩვენებ. შე კი ამ დილაადრიან გამაღვიძე, ამაფორიაქე. როგორ გგონია, ადამიანურად იქცევი? შენი ძალლი ნადირობისათვის უვარგისია. რა ოხრად მინდა. აღარასოდეს წავიყვან.

ხრისან ანდრეევიჩმა კამათი არ დაუწყო: ასეთი კაცის გადაკიდება არ ღირდა.

მამა-შვილმა მთელი სოფელი მოიარა, ბოსტნებიც, კოლმეურნეობის ეზოშიც შეიარეს (იქნებ ძაღლებთან მივიდაო სტუმრად). არა, არავის ენახა შავყურა. დაიკარგა, გაქრა.

– მაშასადამე, კლიმს უცემია, – მიხვდა ხრისან ანდრეევიჩი. – გაქცეულა ჩვენი შავყურა.

ალიოშას კი ამ დროს დარდისა და სიბრაღისაგან გული ეწვოდა. ის პარმალის იატაკს დააჩერდა: ნაკვალევი უკვე გამშრალიყო, მაგრამ ის ადგილი, სადაც შავყურა იწვა, შესამჩნევი იყო. ალიოშა დაიხარა და მოულოდნელად ყვირილით შევარდა შენ:

– მამილო! სისხლი!

მამა გარეთ გამოვარდა, დააკვირდა: იმ ადგილას, სადაც შავყურას თავი დაედო, სისხლთან შერეული ნერწყვის წინწკლები დარჩენილიყო.

– მხეცი! – თქვა ხრისან ანდრეევიჩმა. მერე ცოტა დაფიქრდა და ალიოშა გააფრთხილა: – იცოდე, ის კაცი არ გადაიკიდო, ალიოშა, რამე უბედურებას შეგამთხვევს. აი რა, მოდი, შავყურას კვალს გავყვეთ.

გაჰყვნენ კვალს და ავტობუსის გაჩერებასთან მივიდნენ. გზადაგზა ეძებდნენ და ეძახდნენ ძაღლს, გაჩერებასთან დიდხანს იდგნენ, ელოდნენ, მერე კი შინ წავიდნენ. იფიქრეს, თუ აქეთ წამოვიდა, ახლა უკვე შორს იქნებაო. იმ დღეს სულ ახლოს ჩაუარეს იმ ზვინს, რომელშიაც ისვენებდა მათი შავყურა, ბიმი.

საღამოთი ალიოშა რამდენჯერმე გავიდა პარმალზე, ელოდა, ეძახდა. შემდეგ წინკარში შემოვიდა, თივით გატენილ ძაღლის ჯიხურთან დაჯდა და დაუფარავად, ბავშვურად ატირდა. ბიჭი ტიროდა და სახელოთი იწმენდდა ცრემლებს, რომლებიც მისდა უნებურად სცვიოდა თვალებიდან.

ხრისან ანდრეევიჩმა გაიგონა ალიოშას ტირილი. წინკარში გამოვიდა, სინათლე აანთო.

– შენ რა, ტირი, ბიჭო? – გაიოცა მამამ.

– ჰო, – უპასუხა ათრთოლებულმა ალიოშამ.

მამამ კოჭრებიანი ხელისგული თავზე გადაუსვა შვილს და უთხრა:

– ეგ კარგია, ალიოშა... უგულო არ ყოფილხარ, შვილო...

პეტროვნაც გამოვიდა.

– შავყურა გენანება? – ჰკითხა ბიჭს.

_ მენანება, დედილო, მენანება!..
_ ეს როგორ მოგივიდა, კაცო! _ ასლუკუნდა ქალიც, _ მაგრამ რას იზამ, ალიოშა, რა გაეწყობა... ალბათ, ასე უნდა მომხდარიყო...
...ამ დროს კი ბიმი ავტობუსის გაჩერებაზე მერხქვეშ იწვა.
იწვა და ელოდა. მხოლოდ ერთ რამეს ელოდა _ გათენებას.

თავი მეცამეტე
ტყის საავადმყოფო
დედ-მამა
ელჭექი ტყეში

ინათა თუ არა, ბიმა სცადა წამომდგარიყო, მაგრამ გაუჭირდა, გაუჭირდა კი არა, ვერ შეძლო. მოკუნტული ბიმი ვერ იშლებოდა: შიგნით რაღაც გაქვავებოდა და შეწებებოდა. ძლივძლივობით (ისე, როგორც ძალს არ სჩვევია), ქათამივით ჯერ ცალი უკანა ფეხი გასწია, შემდეგ _ მეორე. ორივეთი კედელს მიეზღინა და მერხის ქვემოდან გამოძვრა, ცოტა ხანს იწვა, მერე ცოცვა-ცოცვით პავილიონიდან გამოფოფხდა, დაჯდა. დაბუჩებული ფეხები თითქმის გაუთავისუფლდა. ბიმა სძლია ტკივილს და ფეხი გადადგა. ჩუმი წკმუტუნით იხშობდა ტკივილს და ისე მიდიოდა, ჯერ გაჭირვებით, მიწაზე ფეხების თრევით, შემდეგ კი _ სულ უფრო და უფრო გამართულად.

ძუნძული სცადა _ ტკივილი ასე უფრო ნაკლებად აწუხებდა. და, აი, ძუნძულით ნელ-ნელა გასწია წინ. კაცს, რა თქმა უნდა, მოეჩვენებოდა, თითქოს ძალი არც მირბოდა და არც ერთ ადგილას იდგა, მხოლოდ ფეხებს აფხარკალებდა, სხეულს კი არც ანძრევდა. ბიმა ასე ერჩია. მან იგრძნო, რომ ბალახები და მოძრაობა შველოდა, და ისიც მიძუნძულებდა და მიძუნძულებდა გზის ბაზოზე.

დიდხანს მირბოდა, შეიძლება სამი ან იქნებ ოთხი საათიც (რა თქმა უნდა, უმეტესად ჩერდებოდა და წვებოდა ხოლმე). მისი სიჩქარე ფეხით მიმავალი კაცის სიჩქარეს უდრიდა, თუმცა, შეიძლება ცოტა კიდევაც აღემატებოდა. მაგრამ ესეც კარგი იყო!

უცხად, მისთვისაც მოულოდნელად, ავტობუსის ის გაჩერება იცნო, სადაც ნადირობის წინ ისა და ივანე ივანიჩი ჩამოდიოდნენ ხოლმე. დიახ, იცნო!

პავილიონთან ხალხი იდგა. ავტობუსს ელოდნენ. ბიმი შეჩერდა, ხალხს მარცხნივ აუქცია გვერდი და იმ გზაზე გავიდა, რომლითაც სანადიროდ დადიოდნენ ხოლმე. ვიღაცამ დაუსტვინა, ვიღაცამ კიჩინი ატეხა, ვიღაცამ კი დაიყვირა: «ცოფიანიო!» ბიმი ამას ყურადღებას არ აქცევდა. შეეცადა კი, უფრო ჩქარა ევლო, ოთხზე გადასულიყო, მაგრამ ვერ მოახერხა, სიჩქარეს ვერ მოუმატა, მხოლოდ უფრო გაუჭირდა.

მთავარია, იქ მივიდეს, იქ, სადაც შეიძლება უკვე მივიდა ან შეიძლება მალე მივიდეს ივანე ივანიჩი.

ტყის ნაპირას შეჩერდა, მიიხედ-მოიხედა და შიგ შევიდა. მაშინვე იპოვა ნაცნობი კორდი და პატარა ჯირკთან გაქვავდა, ცოტა ხანს იდგა, ადგილიდან ფეხმოუცვლელად დაყნოსა იქაურობა, ჯირკს გარშემო შემოუარა, მიწა

დასუნა და უცხად როგორღაც გაბედულად დაწვა ძირს დაცვენილ ფოთ-
ლებზე, აი, აქ, ყოველთვის აქ იჯდა ხოლმე ივან ივანიჩი ნადირობის წინ.
ბიმა თავი გასწია და ყვითელ ფოთლებს გაუსვა სწორედ იმ ადგილას, სა-
დაც ოდესღაც მისი მეგობრის ფეხები იდგა, თუმცა ყოველგვარი სუნი უკვე
დიდი ხანია გამქრალიყო.

დღე კი თბილი იყო, მეტად თბილი!..

*

გვიან შემოდგომაზე მოხდება ხოლმე, პირველი თოვლის შემდეგაც კი,
ზაფხული დაბრუნდება, მიმავალ შემოდგომას თავის ოქროს კუდს გამოს-
დებს და შემოდგომა დადნება, გაინაზება და მიჩუმდება, მსგავსად ალერსი-
ანი ძაღლისა, რომელსაც ქალი ეფერება და მაშინ ტყეს მოეფინება უკანას-
კნელი სურნელი დაცვენილი ფოთლებისა, ასკილის ლალისფერი ნაყოფისა,
ქარვისფერი კოწახურისა, წიწაკასავით მწარე და მძაფრი ხარისჩლიქასი,
წყლით გაჟღენთილი ხელუხლებელი თეთრი სოკოსი, რომელიც თუმცა
დაშლილა, მაგრამ ისევ ისე სურნელოვანია და წარსულ ამინდს გვაგონებს;
ყველაფერს მოედება მოღიმარი, კეთილი სული, იგი სოჭიდან არყის ხისაკენ
გასწევს, არყის ხიდან – მუხისაკენ, მუხა კი ძალის, ტყის ძლიერებისა და მა-
რადიულობის მძლავრი სურნელით უპასუხებს მას. ამ სურნელებში არის
რადაც მარადიული და აღმოუფხვრელი, რაც განსაკუთრებით იგრძნობა შე-
მოდგომის მიმავალ თბილ, რბილ და ალერსიან დღეებში, როცა იგი უკვე
თავდახსნილია გულის გამაწვრილებელი წვიმისაგან, პირველი ყინვების
გააგებული თავდასხმებისა და ყველაფრის დამბურავი ჭირხლის მჩხვლე-
ტავი ნემსებისაგან. ყველაფერმა გაიარა, ყველაფერი წარსულშია. თითქოს
შემოდგომა სიზმარში ხედავს ზაფხულს, ჩვენ კი მაღლმოფენილი სილამა-
ზის სიდიადითა და დედამიწის სულისჩამდგმელი სურნელებით წარმოგ-
ვიდგენს თავის ღვთაებრივ ზმანებებს. ნეტავი მას, ვინც ბავშვობიდანვე შეძ-
ლო შეეწოვა ყოველივე ეს და მთელი სიცოცხლის მანძილზე ისე ატარა, რომ
ერთი წვეთიც არ დაღვარა ბუნებისაგან ბოძებული ჭურჭლიდან.

ასეთ დღეებში ტყეში ყოვლისმომტევებელი ხდები, ამასთან, შენი თავი-
სადმი მომთხოვნი, დამშვიდებული გულით უერთდები ბუნებას. შემოდგო-
მის ზმანებათა ამ საზეიმო წუთებში გასურს, დედამიწაზე არ არსებობდეს
არც სიცრუე, არც ბოროტება. და მიმავალი შემოდგომის სიჩუმეში ნაზი
თვლემით მოცული, როცა ცოტა ხნით გავიწყდება მომავალი ზამთარი,
ხვდები: საჭიროა მხოლოდ სიმართლე, მხოლოდ სახელი, მხოლოდ სუფთა
სინდისი, და ყველაფერ ამაზე უნდა ითქვას სიტყვა: სიტყვა მიმართული პა-
ტარა ადამიანებისადმი, ოდესმე რომ დიდები გახდებიან, და დიდებისად-
მი, რომლებსაც არ დავიწყებიათ. რომ ოდესღაც ბავშვები იყვნენ.

შეიძლება ამიტომ ვწერ წიგნს ძაღლის ბედზე, მის ერთგულებაზე, ღირ-
სებასა და თავდადებაზე; იმ ძაღლის ბედზე, რომელსაც იმ შემოდგომის
თბილ დღეს პატარა ჯირკთან მოეკალათებინა და ტყეში დარბოდა.

*

მაშ, ასე. ბუნების ერთ-ერთ უბედნიერეს დღეს ტყეში იწვა უბედური ძალი ბიმი. დღე კი _ ღმერთო ჩემო! _ როგორი თბილი იყო.

მაგრამ მიწა ხომ ცივი იყო. ამიტომ ბიმი ჯირკის ძირას მოიკუნტა, თითქოს ჯირკი პატრონის ფეხები ყოფილიყოს, ცოტა დაისვენა, მერე ადგა და ნელ-ნელა გაჰყვა ტყეს, რაღაცას ეძებდა. მოშივდა. ახლად მოჭრილ ოფთან შეჩერდა და მისი ნოყიერი ქერქის ღრღნა დაიწყო. ოფის ქერქი დომბების საყვარელი, გემრიელი საჭმელია, იცოდა კი ბიმმა, რომ ეს ქერქიც სამკურნალო იყო მისთვის? არა მგონია.

იქნებ ადამიანები ვერც კი ხვდებიან, რომ ძაღლების უმძაფრეს ყნოსვას შეუძლია სასარგებლო სურნელების მავნესაგან გარჩევა. ხომ არ დაუწყო ბიმმა შხამიან ხარისხლიქას ჭამა! ვალერიანის ფესვთან კი შეჩერდა. რატომ უყვართ ძაღლებსა და კატებს მისი სუნი? ესეც არავინ იცის, მაგრამ ბიმმა ორიოდეჯერ ძლივძლივობით მოთხარა მის გარშემო ფაფუკი ფოთლებით დაფარული მიწა. ძირი მოაკვნიტა და შეჭამა, მერე კიდევ შეჭამა. ვალერიანის ძირი ზედ მიწის ძირას არის, ამიტომ მისი პოვნა ადვილია, იმდენი შეჭამა, რამდენიც საჭირო იყო, არც მეტი, არც ნაკლები. მერე ერთ ადგილზე დატრიალდა, თითქოს დასაწოლ ადგილს ტკეპნისო, მაგრამ ადგილი არ მოეწონა (ესეც, ვინ იცის, რატომ). პატარა წრე შემოხაზა, შემდეგ ამაზე პატარა, ფოთლებით ამოვსებული, ომის შემდეგ დარჩენილი ძველი სანგარი ნახა, შიგ ჩაძვრა და ერთ ადგილას დატრიალდა. უკვე ღრმა და რბილი საწოლი მოტკეპნა, თუმცა, როგორც ჩანს, დაწოლა არ უნდოდა; თითქოს ძილს ებრძოდა, მაგრამ ერთბაშად დაეცა საწოლზე და მაშინვე მაგრად ჩაეძინა. ვალერიანმა თავისი გაიტანა. ტამბოვის ოლქში მას ჭყიმს ეძახიან, მაგრამ არსად, არც ერთ ოლქში, არც ერთ ჯანმრთელ ძაღლს არ უჭამია და არც ჭამს ჭყიმს, შეიძლება ზოგიერთმა მხოლოდ დრუნჩი გაუსვას, ავადმყოფები კი ჭამენ. ამ შემთხვევაში ინტელიგენტი ბიმი სხვა ძაღლებზე ნაკლები როდი იყო.

ჰოდა, ადგა და შეჭამა. ამიტომ გთხოვთ, ჩუმად იყოთ, ჩუმად, აი, იმ ორმოში სძინავს ჩვენს კეთილ ბიმს.

უკვე მესამე დღეა არაფერი უჭამია გარდა ბალახებისა. და ტკივილისა და დაძაბულობის გამო არ უძინია, ასე მაგრად დიდი ხანია არ სძინებია. ორმოში თბილოდა და სიჩუმე მეფობდა. შემოდგომის შესაფერისად მიჩუმებული ტყე სდარაჯობდა ავადმყოფი ბიმის სიმშვიდეს, ბალახებითა და მაცოცხლებელი ჰაერით მკურნალობდა. მადლობელი ვარ შენი, ტყეო.

ბიმმა მხოლოდ დაღამებისას გაიღვიძა, ზემოთ ამოძვრა, თუმცა სიარული უძნელდებოდა, მაგრამ უფრო ნაკლებ, ვიდრე დილით. მხოლოდ ჯერ ძალ-ღონე არ ჰქონდა. შიგნით თითქოს ცოტა მოეშვა. ბიმი მშობლიურ ჯირკთან მივიდა, ცოტა ხანს დაჯდა და ისევ თავის ბუნაგში დაბრუნდა. ისევ დაჯდა, ისევ ყნოსვით მოსინჯა ჰაერი, მიიხედ-მოიხედა: გარშემო სიმშვიდე სუფევდა. და ისევ ჩაწვა თავის თბილ, მყუდრო, ღრმა ორმოში. ალბათ, კარგი სიზმარი ნახა. აუცილებლად ნახა, რადგან კუდს ოდნავ აქიცინებდა.

ასე იძინა მთელი ღამე და არც შესცივნია.

გათენებისას ჩუმა ფაჩუნმა გააღვიძა. თავი ასწია: ვილაც ფოთლებს ქეკავდა. ორმოდან ამოძვრა და უქარო ამინდში ცხვირით ძლივსშესამჩნევი ჰა-

ერის მიკროსკოპული ნაკადები ამოიკითხა: ტყის ქათამია, _ დაასკვნა ბოლოს.

მონადირის დაუძლეველმა გატაცებამ დაძაბა სუსტი სხეული და შეანე-
ლა ტკივილი, გულ-ღვიძლს რომ უწვავდა. ტყის ქათამი ხუთიოდე ნაბიჯზე
იყო მისგან. იგი ფეხებით ქექავდა ფოთლებს, ნისკარტს რბილ მიწაში ყოფ-
და, ზუსტად უმიზნებდა პატარა ხვრელს, იქიდან ჭია გამოჰქონდა და სია-
მოვნებით ჭამდა. ფრინველი ცალ ფრთას მიათრევდა. (აი, ასეთ დაჭრილ
ფრინველებს ტოვებენ ვაი-მონადირეები და შემდეგში ეს ფრინველები ან
მელიის მსხვერპლნი ხდებიან, ანდა, დიდ ყინვამდე გაძლება თუ მოახერ-
ხეს, მერე მაინც იღუპებიან).

ბიმმა თათი გადადგა _ მუშაობაში გართულმა ტყის ქათამმა ვერაფერი
გაიგონა და თავისი საქმე განაგრძო. მასაც უფლება არა აქვს, დრო დაკარ-
გოს. თბილ ამინდში ჭია მიწის ზედაპირთან ახლოს ამოდის ანდა სულაც
სქელ ფოთლებქვეშ წევს. ბიმი ფრინველს მიეპარა, ნაბული გააკეთა და გა-
შეშდა. არავინ დაუძახა: «მიდიო!», თვითონ დაიდრა ადგილიდან, უნდოდა
ფრინველს ზემოდან დახტომოდა და თათებით მიწაზე გაეკრა, მაგრამ ნახ-
ტომი არ გამოუვიდა. დაეცა და ტყის ქათამს კბილები სტაცა. ცოტა ხანს
გვერდზე იწვა, შემდეგ მუცელზე დაწვა და.. ნანადირევი შეჭამა. მთლიანად
შეჭამა. ბუმბულის მეტი არაფერი დარჩენია, ნისკარტიც კი, რომელიც, რო-
გორც ბიმმა დაადგინა, სრულიად რბილი ჰქონდა, შეჭამა.

ეს როგორ მოხდა, გაწვრთნილმა, მონადირის გამოცდილი ხელით გაწ-
ვრთნილმა ბიმმა სახელი შეირცხვინა და ნანადირევი შეჭამა? მეც მაგაზე
ვფიქრობ. ეს იმიტომ, რომ ძალსაც სწყურია სიცოცხლე. ამის მეტს ვერა-
ფერს იტყვის კაცი.

საქმე ის არის, რომ ძალა მოემატა, მოსწყურდა, ბიმმა გუბე მონახა, რომ-
ლის მაგვარი ბევრია სტუმართმოყვარე ტყეში, და წყურვილი მოიკლა. უკან
დაბრუნებულს გზად თავის სუნი ეცა და თავიც პირველ კერძს დააყოლა.
შემდეგ ბალახს დაუწყო ძებნა. პირველ ყოვლისა, მოგლიჯა გარეული ნივ-
რის ნახევრად გამხმარი ღეროები, გადმოაფურთხა, სამაგიეროდ, მისი თავი
ამოთხარა, შეჭამა და დაიღმია (რაც უნდა იყოს, მაინც ნიორია). ძალლი
ტყეში მილასლასებდა და პოულობდა იმას, რაც სჭირდებოდა. ღმერთმა
იცის, საიდან გაიგო, რომ ნიორი იოდის ორ თუ სამ მეათედ პროცენტს შეი-
ცავს. ამაზე პასუხს ვერავინ გაგცემთ. შეიძლება მხოლოდ ვივარაუდოთ,
რომ გაჭირვების დროს, თითქმის სიკვდილის პირას მისულს, ორი დღის
წინ გამოცხადებასავით მოევიდნა მისი შორეული წინაპრების გამოცდილე-
ბა, რომელიც უხსოვარი დროდან, მოსე წინასწარმეტყველის დროიდან იყო
დაპროგრამებული. ესეც ბუნების სასწაული გახლდათ.

ბიმმა კიდევ ხუთი დღე იმკურნალა, ჭამდა, რასაც ღმერთი მისცემდა,
მაგრამ მკურნალობით კი დაჟინებით მკურნალობდა. ისეც თავის მოწყობილ
ორმოში ეძინა, ახლა რომ მის დროებით თავშესაფრად იქცა. ერთხელ მძინა-
რე კურდღელსაც კი წააწყდა, მაგრამ მისი ხორცი ვერ იგემა, რადგან კურ-
დღელი წამოხტა და მოუსვა. ბიმს არც კი უცდია, გამოჰკიდებოდა. ნადირს
ჯანმრთელი სეტერიც ვერ დაეწეოდა, ბიმი კი _ მით უმეტეს, ამაზე ფიქრიც
ზედმეტი იყო. მხოლოდ თვალი გააყოლა და ტუჩები მოილოკა, ეს იყო და

ეს. მაგრამ ტყე მფარველობდა, ბიმმა როგორღაც გაიტანა თავი, ცუდად, რა თქმა უნდა, მაგრამ მაინც გაიტანა. თუმცა ავადმყოფობისა და უხეირო კვების გამო გახდა, მაგრამ ბალახებმა თავისი საქმე გააკეთეს _ ბიმი ცოცხალიც დარჩა და გზის გაგრძელებაც შეძლო, რომ მეგობარი ადამიანი მოეძებნა. ეს გონებამ კი არა, ისევ გულმა, ერთგულებამ და თავდადებამ უკარნახა.

ჯირკიანი კორდის მორიგი დათვალიერების დროს ბიმი დაწვა, მერე ისევ ადგა, ისევ დაწვა და ისევ ფეხზე წამოდგა. ალბათ, იფიქრა, ივან ივანიჩის აქ მოსვლას ვერ ვეღირსებო და ისევ ორმოსთან დაბრუნდა, მერე ისევ ჯირკთან მივიდა, იქაც და აქაც თითო წუთს ჩერდებოდა და ისევ უკან ბრუნდებოდა. ამ გარბენ-გამორბენაში ძალიან დიდი მოუთმენლობა ეტყობოდა. მოუსვენრობა სულ უფრო მატულობდა. ბოლოს ბიმმა გვერდით ჩაურბინა ჯირკს და შეუჩერებლივ, მსუბუქი ძუნძულით გზატკეცილისაკენ გაემართა. ეს საღამო ჟამს მოხდა, როცა მზე უკვე ჩასვლას აპირებდა.

*

ქალაქში ბიმი გვიან საღამოთი მივიდა. იქ სრულიად სხვაგვარი სინათლე იყო, ვიდრე ღამით _ ტყეში, და სწორედ ეს აწუხებდა ბიმს. ასეთი რამ მას არასოდეს დამართნია. ფრთხილად, აჩქარებით მიდიოდა, რამდენადაც ჯანმრთელობა აძლევდა ნებას და მიდიოდა, რა თქმა უნდა, შინ, პატრონთან; სტეპანოვნასთან; ლუსიასთან, ტოლიკთან; ყველანი, ალბათ, იქ არიან. მაგრამ მისთვის მულოდნელად, ჯერ კიდევ ქალაქის ახალ გარეუბანში, ტყუპისცალელებით ერთმანეთის მსგავს სახლებს შორის, ბიმმა გადაწყვიტა, გვერდი აექცია საშიში უბნისათვის, სადაც ცუდი კაცი ცხოვრობდა. შორს შემოუარა, გვერდით ქუჩაზე შეუხვია და ღობეს მიადგა. ღობის შემოვლა დაიწყო თუ არა, უცბად ჭიშკრის წინ გაშემდა; ეს ხომ ტოლიკის ნაკვალევია! ბიჭს, რომელიც ასე შეიყვარა ბიმმა, აქ გაეველო, სულ ახლახანს გაეველო. ჭიშკარი დაკეტილი იყო, მაგრამ ბიმი არც დაფიქრებულა, ისე გაძვრა მის ქვეშ და პატარა მეგობრის კვალს გაჰყვა. ეს-ეს არის გაუვლია, ეს-ეს არის. ეს იყო პაწაწინა ბავშვი _ პარკი, რომლის შუაშიც იდგა პატარა ორსართულიანი სახლი. კვალმა იქ მიიყვანა.

ბიმი მივიდა კართან, რომელშიაც სულ ცოტა ხნის წინათ შევიდა ტოლიკი. პატარაობიდანვე მიჩვეული იყო, ნდობით მოკიდებოდა ყოველ კარს, და ამასაც ფხაჭუნს დაუწყო. პასუხი არავინ გასცა. ბიმს არ ესმოდა, რომ მის ასეთ საქციელს ამჟამად შეიძლება გულუბრყვილობით გამოწვეული თავხედობა დარქმეოდა. მაგრამ ერთხელ კიდევ, ახლა უფრო ძლიერად მიაფხაჭუნა.

კარს უკნიდან ქალის ხმა მოისმა:

_ ვინ არის?

_ «მე, _ უპასუხა ბიმმა. _ «ჰამ!»

_ ეს რა ამბავია, ტოლიკ! ვიღაც მოვიდა შენთან ძაღლით. ესლა გვაკლდა!

«მე ვარ, მე! _ თქვა ბიმმა. _ ჰამ, ჰამ!»

_ ბიმ, ბიმ! _ აყვირდა ტოლიკი და კარი გააღო. _ ბიმ, ძვირფასო ბიმ, ბიმ, ბიმკა! _ და მოეხვია.

ბიმი ხელეებს, ქურთუკსა და ფლოსტებს ულოკავდა ბიჭს და თვალებში მისჩერებოდა. რამდენი იმედი, რწმენა და სიყვარული გამოსჭვიოდა ამდენი უბედურების გადამტანი ძაღლის თვალებიდან!

– დედა, დედიკო, შეხედე, რა თვალები აქვს. ადამიანისა, ნამდვილი ადამიანის! რა ჭკვიანია, თვითონ მომძებნა. დედა, თვითონ მიპოვა...

მაგრამ მთელი იმ ხნის განმავლობაში, სანამ მეგობრები თავისი შეხვედრით ხარობდნენ, დედას ხმა არ ამოუღია. ხოლო როცა ისინი დამშვიდდნენ, იკითხა:

– ის არის?

– დიახ, _ უპასუხა ტოლიკმა, _ ბიმია, ბიმი კარგია.

– ახლავე გააგდე.

– დედა.

– ახლავე-მეთქი!

ტოლიამ გულში ჩაიკრა ბიმი.

– არა, დედა, არა. გთხოვ, გემუდარები! _ და ატირდა.

ზარის მუსიკალური ხმა გაისმა. შემოვიდა კაცი. მან კეთილი, მაგრამ დაქანცული ხმით იკითხა:

– რა ამბავია, რა მოხდა? ტირი, ტოლიკ? _ კაცმა პალტო გაიხადა, შემდეგ ფეხსაცმელი, ფლოსტები ჩაიცვა, ბიჭთან და ძაღლთან მივიდა და თქვა: _ რა გატირებს, სულელო? _ და თავზე ხელი გადაუსვა ბიჭს, ბიძს კი ყურზე მოუთათუნა. დახე! როგორი გამხდარია!

– მამა, მამიკო... ძალიან კარგი ძაღლია, ნუ გააგდებ!

ამის გაგონებაზე დედა აყვირდა:

– აი, ასეა ყოველთვის: მე ერთს ვეუბნები, შენ მეორეს. ამას ჰქვია აღზრდა? აფუჭებ ბიჭს. _ ქალმა თქვენობით დაუწყო ლაპარაკი: _ იდაყვებს დაიკბენთ, სემიონ პეტროვიჩ, მაგრამ გვიან იქნება.

– დაიცა, დაიცა, ნუ ყვირი. დამშვიდდი, _ და უკან ოთახში გაიყვანა სადაც ქალი კიდევ უფრო ხმამაღლა ყვიროდა, კაცი კი ამშვიდებდა.

ბიძმა მხოლოდ ის გაიგო, რომ დედა წინააღმდეგი იყო მისი, მამა კი _ მომხრე, და რომ ბიმი ჯერჯერობით ტოლიკთან დარჩებოდა. ადამიანსაც კი არ დასჭირდებოდა სიტყვების გაგება, ყველაფერს კარგად მიხვდებოდა, ყურებიც რომ დაეცოთ მისთვის. აქ კი ყურებდაუცობელი და ჭკვიანთვალებიანი ძაღლი იდგა და როგორ არ გაიგებდა! მართლაც, ტოლიკმა თავის ოთახში გაიყვანა ბიმი (იქ მხოლოდ და მხოლოდ ტოლიკის სუნი იდგა).

არც ბიძს და არც ტოლიას აღარ გაუგონიათ ტოლიას დედ-მამის შემდგომი ლაპარაკი.

მათ ოთახში კი ამ დროს, აი, რა ხდებოდა:

– ტოლიკის თანდასწრებით ასეთ რამეს რატომ მეუბნები: «ბავშვს გააფუჭებო»? ეს ხომ დამღუპველია მისთვის.

– ის კი დამღუპველი არ არის, რომ ამჟამად ავადმყოფი ძაღლი, მაწანწალა, ასეთ გაკრიალებულ ბინაში მოჰყავს? გაგიჟდი? ღმერთმა იცის, რას შეპყრის ბავშვს. ნებას არ მოგცემთ, ახლავე გააგდე ძაღლი!

– ეჰ, ქალო, ქალო! _ ამოიოხრა სემიონ პეტროვიჩმა, _ წარმოდგენა არა გაქვს ტაქტიკაზე.

– ჯანდაბამდე გზა გქონიათ მაგ თქვენი ტაქტიკიანად!

– აი, ისევ შენსას იწყებ... ჭკუით უნდა მოიქცე, ჭკუით, არც ტოლიკს უნდა მივაყენოთ ტკივილი და ძალიც უნდა გავუშვათ. – შემდეგ ცოლს რაღაც ჩასჩურჩულა და დაასკვნა: – ასეც მოვიქცევით გავაგდებთ.

– მაშინვე გეთქვა, შე დალოცვილო, – დამშვიდდა დედა.

– ტოლიას თანდასწრებით ხომ ვერ გეტყვოდი... შენ კი სულელო, გაიძახი: «ჯანდაბას ტაქტიკაო», და ლოყაზე ხელი მოუცაცუნა (ესე იგი, შერიგდნენ).

ორივენი ტოლიასთან შევიდნენ. დედამ თქვა:

– კარგი, ეგრე იყოს, იცხოვროს ჩვენთან....

– რა თქმა უნდა, იცხოვროს, მხარი დაუჭირა მამამ.

ტოლიას ძალიან გაუხარდა. მადლიერი თვალით მისჩერებოდა დედ-მამას, ბიმის ამბავს უამბობდა და ძალს აჩვენებინებდა, რაც იცოდა.

ბედნიერი ოჯახი იყო, სადაც ყველანი კმაყოფილნი იყვნენ ცხოვრებით.

– მხოლოდ ერთი პირობით, ტოლიკ, არავითარ შემთხვევაში ბიმმა შენს ოთახში არ იცხოვროს. წინკარში იქნება, – დაასკვნა მამამ.

– კარგი, კარგი, ეგრე იყოს, – დაეთანხმა ტოლიკი. ბიმი ძალიან სუფთა ძალია. კარგად ვიცი.

ბიმმა, რა თქმა უნდა, შეამჩნია, რომ მამა კარგი კაცი იყო, მშვიდი, საკუთარ თავში დარწმუნებული და აუჩქარებელი. შემდეგ კი, როცა ტოლიამ ოთახებში გაატარა, აქაც შეამჩნია, რომ მამა მარტოკა ჭამდა გაზეთით ხელში და ამას მშვიდად და დაჯერებულად აკეთებდა. კარგი კაცია მამა, იგივე სემიონ პეტროვიჩი.

დიდხანს ულოლიავებდა ტოლია ძალს: დავარცხნა. ცოტაოდენი აჭამა (მამამ უთხრა: «მშიერ ძალს ბევრი არ აჭამო, შეიმლება დაღუპო»). დედას პატარა ლეიბი მოსთხოვა (ახალთახალი), წინკარის კუთხეში გაუშალა და უთხრა:

– აი, შენი ადგილი, ბიმ, ადგილზე!

ბიმი უყოყმანოდ დაწვა. ის ყველაფერს მიხვდა: ჯერჯერობით აქ იცხოვრებდა, პატარა ადამიანის ალერსმა და ყურადღებამ გაათბო.

– ძილის დროა, ტოლიკ, უკვე თერთმეტის ნახევარია. წადი დაწევი, – უთხრა მამამ.

ტოლიკი დაწვა, დაძინების წინ ბიჭი ფიქრობდა:

«ხვალ სტეპანოვნასთან წავალ და ვეტყვი, ბიმი ჩემთან იცხოვრებს, ვიდრე ივან ივანიჩი დაბრუნდება-მეთქი». – ამ ფიქრში რომ იყო, გაახსენდა: როცა შინაურებს უამბო, სტეპანოვნასთან დავდივარ, მას შვილიშვილი ლუსია ჰყავს და ბიმს სასეირნოდ დავატარებო, დედა აყვირდა, მამამ კი უთხრა: «დღეის შემდეგ იქ აღარ ივლიო». ტოლია ატირდა, მამა მიუბრუნდა დედას და უთხრა: «ჩვენ დაგვავიწყდა, რა არის ტაქტიკა!» თავზე ხელს უსვამდა ტოლიას და ეუბნებოდა: – «რას იზამ, უნდა გაიზარდო, დიდი კაცი გახდე და არა მეძალე. და ბებერ დედაკაცებთან არ უნდა იარო. ეს ასეა, რა გაეწყობა?» ახლა კი ბიმი მასთან იცხოვრებს და «მოხუც დედაკაცებთან» სიარული არ დასჭირდება... მხოლოდ ერთხელ მივა სტეპანოვნასთან, რომ ყველა-

ფერი უამბოს... ლუსიასთანაც... ლუსია კარგი გოგოა... ბიმს კი, ალბათ, უკვე სძინავს. კარგი ძაღლია ბიმი!

ამ ფიქრში გართულმა ბიჭმა მშვიდ, ნათელ ძილს მისცა თავი.

...შუალამისას ბიმს ხმაური მოესმა. თავაუწევლად გაახილა თვალები და დაინახა: მამა ფრთხილად მივიდა ტელეფონთან, ცოტა ხანს იდგა, ყური მიუგდო, შემდეგ ყურმილი აიღო და ჩურჩულით მხოლოდ ორი სიტყვა ჩასძახა:

– მანქანა... ახლავე.

ამ სიტყვების მნიშვნელობა ბიმმა, რა თქმა უნდა, ვერ გაიგო, მაგრამ შეამჩნია, რომ მამა შეშფოთებით მისჩერებოდა ტოლიკის კარს. შემდეგ მოუსვენრად გადახედა ძაღლს, სამზარეულოში გავიდა. ფეხაკრეფით გამოვიდა იქიდან, თოკი და რაღაც ბოხჩა გამოიტანა. ბიმმა მოისაზრა: საქმე სხვანაირად იყო: მამა გამოიცვალა, თავის თავს არა ჰგავდა. შინაგანი ალღო უკარნახებდა დაეყეფა, ტოლიასთან გაქცეულიყო. ბიმიც სწორედ ასე მოიქცეოდა, მაგრამ მამა მივიდა მასთან და ხელი გადაუსვა (მაშასადამე, ყველაფერი რიგზეა), შემდეგ საყელოში თოკი ჩააბა, პალტო ჩაიცვა, კარი ჩუმად გააღო და გარეთ გაიყვანა.

სადარბაზოს კართან ცოცხალი ავტომობილი თუხთუხებდა.

და აი, ბიმი უკანა დასაჯდომზე ზის და მიდის. წინ, საჭესთან, კაცია, გვერდით სემიონ პეტროვიჩი უზის. ბოხჩიდან, რომელიც ბიმის გვერდით დევს, ხორცის სუნი მოდის, კისერზე თოკი აბია, ადამიანები ღუმან. ღამეა, კუპრივით ბნელი ღამე. ცა ღრუბლებს დაუფარავს. ღრუბლები, ხრისან ანდრეევიჩის სახლში რომ თუჯის ნაჭერი გდია, იმის ფერია, უკუნეთი ღამეა. ასეთ ღამეში ძაღლს არ შეუძლია, მანქანიდან თვალი ადევნოს არემარეს და უკან წამოსასვლელი გზა დაიმახსოვროს. ბიმმა არც ის იცოდა, სად მიჰყავდათ. ეს რა ძაღლის საქმეა. მიჰყავთ და მორჩა. მხოლოდ თოკი რა საჭიროა? მოუსვენრობა საბოლოოდ მოერია, როცა ტყესთან მივიდნენ და გაჩერდნენ.

სემიონ პეტროვიჩმა ბიმი შიგ შუაგულ ტყეში შეიყვანა, თან თოფიც წამოიღო. სულ თავქვე მიდიოდნენ, ხრამში, განაკაფს ფარნით ანათებდნენ. გზა უზარმაზარი მუხებით შემორტყმულ პატარა კორდს მიადგა. აქ სემიონ პეტროვიჩმა ბიმი თოკით ხეზე მიაბა, ბოხჩა გახსნა, ხორციანი ჯამი ამოიღო, უხმოდ წინ დაუდგა ბიმს და უკან წავიდა. მაგრამ რამდენიმე ნაბიჯი რომ გადადგა, უკან მოიხედა, ბიმი ფარნის შუქით დააბრმავა და უთხრა:

– კარგად იყავი, – და წავიდა.

ბიმი თვალს აყოლებდა ფარნის შუქს და დუმდა. არაფერი ესმოდა, გაცეხული და გულნატკენი იყო. თავით ფეხამდე კანკალებდა. თუმცა თბილოდა, ჰაერიც კი დახუთული იყო, რაც უჩვეულოა შემდგომისათვის.

ავტომობილი წავიდა. წავიდა «იქ», – მიმავალი ავტომობილის ხმაზე განსაზღვრა ბიმმა. ხმა სულ უფრო და უფრო შორიდან ისმოდა და ბოლოს მიწყდა. ამ ხმამ თითქოს მიმართულება უჩვენა ძაღლს, იმ შემთხვევისათვის, თუ რამე მოხდებოდა.

ტყე დუმდა.

ტყეში, შემოდგომის უკუნეთ ღამეში, ბუმბერაზ ხეებქვეშ იჯდა თოკით მიბმული ძაღლი.

და სწორედ ამ ღამეს ისეთი რამ მოხდა, რაც იშვიათად მოხდება ხოლმე: თუმცა იშვიათად, მაგრამ მაინც მოხდა: ნოემბრის ბოლოს, ასეთი საოცარი დათბობის დროს, სადღაც შორს, შორს, დაიქუხა.

ბიმი იჯდა, ტყეს ყურს უგდებდა და რამდენზედაც ყნოსვა უწყევდა, ირგვლივ ყველაფერს ამოწმებდა. ძაღლისთვის ადვილია, თუ ერთხელ მაინც ყოფილა ტყეში, გაარკვიოს, რა ტყეა. ამიტომ ბიმი მალე მიხვდა, რომ იმ ადგილას იმყოფებოდა, სადაც ერთხელ პატრონს ახლდა მგლებზე ნადირობის დროს. მართლაც, ის ტყე იყო. მაგრამ მგლის სუნი ჯერჯერობით არსაიდან მოდიოდა. ბიმი გვერდით მიეკრა ხეს, მოიკუნტა, უკუნეთ სიბნელეში ჩაინთქა, მასში გაითქვიფა. უმწეო და ეული, მიტოვებული ადამიანისაგან, რომლისთვისაც არაფერი დაუშავებია.

შინაგანად, სადღაც თავისი არსის სიღრმეში, ინსტინქტით, ბიმი ხვდებოდა, რომ ტოლიასთან წასვლა ახლა საჭირო არ იყო, რომ ახლა მხოლოდ მშობლიურ კარს მიადგებოდა, სხვას არა. და ისე მოუნდა თავის სახლში წასვლა, რომ თოკი დაავიწყდა, დარჩენილი ძალ-ღონე მოიკრიბა, გაიწია და... დაეცა! ტკივილმა, მკერდს რომ უღრღნიდა, მთელ ტანში დაუარა და მოცელა. ახლა იგი უძრავად იწვა, ოთხივე თათგაჭიმული. მაგრამ ეს დიდხანს არ გაგრძელებულა, ძაღლი წამოდგა და ისევ ხის ძირას დაჯდა, თითქოს ბედს დაემორჩილა.

სიბნელეში კიდევ დაიგრგვინა, მაგრამ ახლა უფრო ახლოს. გრგვინვამ მძიმედ და ფართოდ გადაუარა ტყეს. ქარი ამოვარდა, ხეების ტოტები აკვნესდნენ, თითქოს უბედურებას მოელოდნენ, უფრო სუსტები კი შეირხნენ, ერთ მშფოთვარე შავ გრგვინვად იქცნენ და ამ გრგვინვაში გარკვევით გამოირჩეოდა ნახევრად გამხმარი ვერხვის კვნესა; უკვე გადატეხილი და გაცვეთილი ხე რიტმულად ჭრიალებდა. ზედ ძირში, მისი ყრუ, სევდიანი კვნესა ტყის ხმაურზე მეტად აშინებდა ბიმს.

ტყე კი განუწყვეტლივ ხმაურობდა. ქარი სულ უფრო და უფრო მძვინვარებდა და თვით მუხებსაც კი აკვნესებდა. ახლა ქარი იყო აქ ერთადერთი და სრული ბატონ-პატრონი. ბიმს მოეჩვენა, თითქოს ვიღაც უზარმაზარი და ყორანივით შავი გადაეფარა ბერმუხებს, უიმედო, მომაკვდავ ბებერ ვერხვსა და ამ საშინელ პირობებში ჩავარდნილ ძაღლს, და ეს ვიღაც შავი ლაზადის კალთებს აბერტყავდა ხეების კენწეროებს, მათ ტანს ედებოდა, საშინელი ძალით აქანავებდა, იმანჭებოდა, იგრიხებოდა და ათას ხმაზე გაჰკიოდა.

ბიმს ისე შეეშინდა, რომ ტკივილი დროებით დაავიწყდა, ხეს მიეკრა. ქარმა ტყეში სუსხი მოიტანა, ამიტომ ხრამის ფსკერზე საშინელი სიცივე დატრიალდა და ძვალსა და რბილში გაუარა ძაღლს. ასე ხდება ყოველთვის, ნაგვიანვე დათბობას მკვეთრი სიცივე მოსდევს ხოლმე. ბიმმა ადგილი მოიანაცვლა, ხის მეორე მხარეს გადავიდა, ქარს მოეფარა. ისე დაჯდა, რომ ქარის საწინააღმდეგო მხარეს ყნოსვით, მეორე მხარეს კი თვალეზით დაჰკვირვებოდა. მაგრამ წინ სიბნელე მეფობდა. ბიმი კანკალებდა.

უეცრად ელვამ გავარვარებულ დანასავით გაკვეთა წყვილი და ერთი წამით გაანათა გაანჩხლებული ტყე. შემდეგ კი ზემოთ რაღაცამ დაიგრილა, დაეცა, აზანზარდა, ზღართანი მოადინა და ტყის სხვადასხვა მხარეს გაგორდა. ელვამ და ჭექამ თითქოს შამანი შეაშინეს და მან მოქუსლა, შემდეგ უეც-

რად გაჩუმდა, ახლა წვიმის წვეთები ადგაფუნდა. წვიმა ხანმოკლე, მაგრამ ძლიერი და ცივი იყო. მერე გადაიღო.

ტყე ახლა ჩუმად ბუზღუნებდა. ნაომარივით იბერტყებოდა, ყველაფერს იწესრიგებდა. მაგრამ უეცრად ვერხვმა დაიწრიპინა, ტკაცანი გაადინა, მოტყდა და ძირს წამოვიდა. გზადაგზა სხვა ხეებს ედებოდა, მეგობრებს ეთხოვებოდა, შემდეგ შემზარავად ახმაურდა და სევდანარევი, სიკვდილისწინა უიმედობით მოცული, ტოტების მსხვრევით მიწაზე დაენარცხა: უკანასკნელი ბრძოლა გადაიტანა და დაეცა. ვერხვი ბიმის ახლოს იდგა. ძაღლს აშინებდა ხის სიკვდილის ხმა და ისიც, რომ იგი თითქოს ზედ თავზე ეცემოდა, იმწუთას მან თავისი საბედისწერო მუხისაგან უკან დაიხია, თოკი დაჭიმა, მაგრამ... თოკი თოკია.

გათოშილი, ავადმყოფი, დატანჯული ბიმი დილამდე ერთ ადგილას იჯდა: მის წინ ხორციანი ჯამი იდგა. მაგრამ არც კი მიჰკარებია.

გათენებისას სადღაც შორს აყმუვლდა მგელი. მხოლოდ ერთი მგელი, სხვები კი არ გამოხმაურებიან: როგორც ჩანდა, დილის გამომახილაზე ტყეში იმის მეტი მგელი არ ყოფილა. ის იყო ყველაზე ეშმაკი მგელი, მაშინ რომ მონადირეებს გადაურჩა. ბიმს ბალანი ყალყზე დაუდგა, კბილები აუკაწკაწდა და სმენად იქცა. ძაღლი ღრმად ისუნთქავდა ჰაერს, ყნოსვით იჭერდა მას. იგი მტრის შესახვედრად მოემზადა. ვერასოდეს იფიქრებდა, რომ გააჩნდა თავდაცვის ვაჟკაცობა, რომელსაც შეიძლება სასოწარკვეთილების გმირობა ვუწოდოთ, (ხომ უკბინა იმ ცუდ კაცს და კინალამ წააქცია!), მაგრამ ამჯერად მგელი არ მოსულა. ქარი ჩადგა, ასე რომ, ნადირი შორიდან ვერ იგრძნობდა ძაღლის სუნს, ტყის ამ უბანში შეძუნძულეების დრო კი, როგორც ჩანდა, ჯერ არ დამდგარიყო. მაგრამ ამ დამაბულ ლოდინში ბიმმა, თავისთვის შეუმჩნევლად, ისე მოჭიმა თოკი, რომ საყელურმა კინალამ დაახრჩო. მაშინ ძაღლმა ხისკენ დაიხია, მის ტანს მიაწვა, უკანა კბილებით თოკს სწვდა და... გადაკვნითა, თითქოს დანით გადაჭრაო.

აღსრულდა!

ბიმი გათავისუფლდა, თუმცა მარტოდმარტო იყო ამ უსიერ ტყეში.

ყოველი ძაღლი, ბოლოს და ბოლოს, ასე მოიქცევა ხოლმე, თუმცა სხვადასხვა ჯიშისა ამას სხვადასხვანაირად სჩადის: დაბმული მოდარაჯე ძაღლები თოკს მაშინვე გადალრღნიან, რადგან მათ მტკიცე ჯაჭვი უყვართ; ფინია თუმც არ გადალრღნის, მაგრამ ფართხალს იწყებს, ტრიალებს, ჩხავის და შეიძლება დაიხრჩოს კიდეც; მწევრები დიდხანს ფიქრობენ, მაგრამ ბოლოს გადაკვნეტენ; გარეულ ფრინველზე მონადირე ინტელიგენტი ძაღლი მრავალი დღე იჯდება პატრონის მოლოდინში, მაგრამ თოკს მხოლოდ საშიშროების ან სასოწარკვეთილების ჟამს გადაკვნეტს, როცა მისთვის ცხადი გახდება, რომ აღარავინ მიეშველება. აი, ასე მოხდა ამ შემთხვევაშიც: დრო დადგა და ბიმმა გააკეთა ის, რაც უნდა გაეკეთებინა.

ძაღლი ფრთხილად მოშორდა ხეს, თან უკან-უკან იხედებოდა, ტყეს ყურს უგდებდა. უეცრად შორახლოს კაჭკაჭმა შემოსძახა: «აქ ვიღაც არის, ვიღაც არის, ვიღაც არის!» ბიმი მაშინვე, კაჭკაჭის გაფრთხილებისთანავე, გაჩერდა ახლად ამოყრილი მუხნარის ტევრში, რომელიც ბებერ, სქელ მუხას შემორტყმოდა. ტკივილს თითქმის აღარ გრძნობდა, სადღაც შორს, სიღრმე-

ში მიმალულიყო. ძალი ფოთლებზე დაწვა, კისერი გაჭიმა და თავი მიწას მიაკრა. კაჭკაჭმა სულ ახლოს დაიყვინძა _ ბიმი იგი მაღალ ხეზე დაინახა. რა თქმა უნდა, მაშინვე გაეცლებოდა აქაურობას, მაგრამ კაჭკაჭი საშიშროებას იმ მხრიდან ანიშნებდა, საითაც ბიმი უნდა წასულიყო. ძალი შემკრთალი ელოდა მტერს, თანაც მტკიცედ. გარდა ამისა, მაღლობელი იყო კაჭკაჭისა, თავის დროზე რომ ამცნო საშიშროება. გმადლობ, კაჭკაჭო, გმადლობ! მხოლოდ გარეული ნადირი აგინებს ამბის ამ შესანიშნავ მომტანს, კუდტელეგრაფიან ფრინველს, უანგაროდ რომ ემსახურება ტყის მშვიდობიან მცხოვრებთ. კაჭკაჭი რომ არ იყოს, ვინ მიაწვდიდა ინფორმაციას ტყის ცხოვრების თაობაზე ტყის მორბენალსა და მფრინავ მოსახლეობას?

ძუ მგელი კორდის კიდეზე გამოვიდა და შეჩერდა. წინა ფეხი მრუდე ჰქონდა (ეს იმას ნიშნავდა, რომ ოდესღაც ადამიანისგან დაჭრილი იყო). კოჭლობით კიდევ რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა, ზუსტად ბიმისაკენ მიაბრუნა თავი და ერთბაშად... მისკენ ისკუპა, მაგრამ ნახტომი შეეშალა, ნატკენმა ფეხმა შეუშლა ხელი. ბიმი უკანასკნელ წუთს გვერდზე გადახტა და გაუსხლტა.

ნადირი მობრუნდა და თითქოს სამ ფეხზე შეხტაო, ისევ ბიმისაკენ გაქანდა. მაგრამ ძალი ბზრიალასავით დატრიალდა და მუხას მოეფარა. ზურგით ხის ფულურო იგრძნო და მაშინვე, როგორც კი მგელმა ხელმეორედ ააცდინა, შიგ შეძვრა, იქიდან თავისი დაკრეჭილი კბილები გამოაჩინა, დაიღრინა და ისე აყეფდა, როგორც არასოდეს უყეფია თავის სიცოცხლეში, _ შეუწყვეტლივ, კვალს ადევნებული მწევარივით, ანდა ბუნაგს მიმდგარ ყეფიასავით. ტყეში ძალის მხოლოდ ერთადერთი სიტყვა გაისმოდა, რომელიც ყველასათვის გასაგებია: «უბედურება! უბედურება!» ტყემ კი ეს სიტყვა აიტაცა და ექოთი ეხმარებოდა: «უბედურება! უბედურება!»

გმადლობ, ტყეო, გმადლობ!

და კაჭკაჭიდან კაჭკაჭამდე ტელეგრაფზე უფრო სწრაფად გაქანდა მღელვარე ცნობა: «ვიღაცა ვიღაცას ჭამს, ვიღაცა ვიღაცას, ვიღაცა ვიღაცას...» კორდზე მყოფი მეტყევე მიხვდა, ძალის გაცოფებული ყეფა და კაჭკაჭის ასეთი მოუსვენრობა ავის მომასწავებელი უნდა იყოსო. თოფი აიღო, ფინდიხით დატენა და ტყეში შევიდა. თამამად მიაბიჯებდა, რადგან ტყე თითქმის მისი სახლი იყო, ტყის მობინადრენი კი კარგად იცნობდნენ მას. ისიც იცნობდა მათ უმრავლესობას, იმ ძუ მგელსაც იცნობდა, მაგრამ რატომღაც არ კლავდა. «იქნებ ძუ მგლის კანონიერ, კუთვნილ ტერიტორიაზე რომელიმე ახალგაზრდა მონადირემ შეაბოტა, ნადირისა შეეშინდა. თვითონ ხეზე აძვრა, ძალი კი დასაგლეჯად მიატოვა?» _ გაიფიქრა მან და ნაბიჯს მოუმატა. ყეფა შორიდან ისმოდა, მგლის ხევის ბოლოდან, მაგრამ უეცრად შეწყდა. «მორჩა!» _ გადაწყვიტა მეტყევემ და ნაბიჯს უკლო, თუმცა გზისთვის არ გადაუხვევია. ეჰ, უნდა ავჩქარებულიყავი, ავჩქარებულიყავი!

ნეტავ რა მოხდა ამ დროს ასწლოვანი მუხის ძირას?

ძუ მგელი გამოცდილი იყო: ადგა და ფულუროს მოშორდა, რომ ბიმი გაჩუმებულიყო (მგელმა იცოდა, ძალის ყეფისას ყოველთვის თოფიანი კაცი გამოჩნდებოდა ხოლმე). ბიმიც იმიტომ გაყუჩდა, რომ ძუ მგელი აღარ უტევდა. რამდენიმე ხნის შემდეგ მგელმა ადგილი გამოიცვალა, უფრო ახლოს

დაჯდა ძაღლთან და მიაშტერდა. ასე იჯდა ორი ძაღლი ერთმანეთის პირისპირ: გარეული, ბიმის შორეული ნათესავი და ადამიანის მტერი, და ინტელიგენტი, რომელსაც ადამიანის კეთილი გულის გარეშე ცხოვრება არ შეუძლია. მგელს სძულს ყველა ადამიანი, ბიმი კი ყველას შეიყვარებდა, რომ ყველა მათგანს კეთილი გული ეჩვენებინა მისთვის; ძაღლი – ადამიანის მეგობარი – და ძაღლი – ადამიანის მტერი – თვალეზში მისჩერებოდნენ ერთმანეთს.

თუმცა მგელს ესმოდა, ხის ფულუროში ვერ შეეტეოდა, მაგრამ მაინც მივიდა ახლოს და დრუნჩი მისკენ გასწია. კბილებდაკრეჭილმა ბიმმა სიღრმეში შეიწია, მაგრამ აღარ ყეფდა, რადგან თავის ციხე-სიმაგრეში მიულწეველი იყო.

ვინ იცის, როდემდე გასტანდა ეს ამბავი, მაგრამ მგელმა ამ დროს ჰაერი შეიყნოსა, ფულუროს მკვეთრად აქცია ზურგი, და დაიხარა, როგორც საშიშროების დროს იცის ხოლმე, და ნელ-ნელა კორდისაკენ გასწია, სწორედ იმ მუხისაკენ, რომელზედაც ბიმი იყო მიბმული. იგი თავზარდაცემული, კუდამოძუებული მიდიოდა.

ბიმზე ნადირობით დაბრამვებულმა გვერდი აუქცია ამ ადგილს, რადგან ღამის წვიმამ თითქმის გადარეცხა ყოველგვარი სუნი, ახლა კი, როგორც კი ქარმა წამოუბერა, მაშინვე აღმოაჩინა ხეზე გამობმული თოკი და ხორციანი ჯამი. ო, კარგად იცოდა, ეს რას ნიშნავდა: აქ ადამიანი ყოფილა! თოკს ადამიანის სუნი უდიოდა, რკინისა კი – მრგვალ საგანს. კვალიც ადამიანისა იყო. ხორცი ხომ მისატყუარს ნიშნავს, ვერაგობას, ხაფანგს. მგელი შეჩერდა, შემდეგ გადახტა და, როგორც დიდ საშიშროებას, ისე გაეცალა იქაურობას. ასე გაექცევა ხოლმე მგელი გამოუცდელი კაცის ხელით დაგებულ ხაფანგს, რომელიც შენიღბული არ არის და ადამიანის სუნიც უდის.

ბიმს გაექცა ტყეში მობინადრე უკანასკნელი ამაყი და მამაცი ძუ მგელი.

...ერთადერთი სულიერი, რომელიც მგელსა სძულს – შენა ხარ, ადამიანო. დედამიწაზე დადიან უკანასკნელი მგლები და შენ ხოცავ ტყისა და მინდვრის ამ თავისუფლებისმოყვარე სანიტრებს, რომლებიც ასუფთავებენ მიწას სიბინძურისაგან, ლეშისა და ავადმყოფობისაგან და ისე აწესრიგებენ ცხოვრებას, რომ მხოლოდ ჯანსაღი შთამომავლობა დარჩეს. დადიან უკანასკნელი მგლები... დადიან იმისათვის, რომ მოსპონ ქეციანი მელიები, რათა სხვებს აამორონ გადამდები სნეულებანი; დადიან იმისათვის, რომ ექინოკოკით დაუძღურებულმა კურდღელმა ტყესა და მინდორში არ გაავრცელონ ეს ავადმყოფობა და სუსტი და ბიწიერი შთამომავლობა არ გააჩინონ; დადიან იმიტომ, რომ ტულარემიის მატარებელი თავგვების მომრავლების წლებში მათი სინსილა გაწყვიტონ.

როცა ღამით სევდიანად და გულსაკლავად ყმუიან მგლები, შენს სულს, ადამიანო, რატომღაც აკრთობს ეს გულახდილი და პირდაპირი განცხადება: «მე ვარ! მე ვარო!» შენ ხომ იცი, ადამიანო, რომ ძუ მგელი არ ერჩის ძაღლის ძუძუმწოვარა ლეკვს და ღვიძლი შვილივით შეითვისებს ხოლმე; თოთო ბავშვსაც არაფერს ავნებს, თავის ბუნაგში მიათრევს და ძუძუებისაკენ უბიძგებს. რამდენჯერ მომხდარა, რომ მგელს მგელკაცი გაუზრდია! ტურას ასეთი რამ არ შეუძლია. ძაღლებსაც არ შეუძლიათ. განა მგელი პირს დააკარებს

მის არემარეზე მცხოვრებ ცხვარს? არასოდეს, მაგრამ შენ მაინც გეშინია მგლისა, ადამიანო. ასეთ სიძულვილს, რომელიც გონებას ახშობს (ცხოველებისაგან განსხვავებით), შეუძლია ზოგჯერ ისე მოერიოს ადამიანის არსებას, რომ სასარგებლო ჩაითვალოს მავნედ და მავნე კი – სასარგებლოდ.

მაგრამ უკანასკნელი მგლები ჯერ კიდევ დადიან დედამიწაზე.

ერთი მათგანი გაეცა ადამიანის საძულველ და საშიშ სუნს და არა ბიძს. ჩვენ არ ვიცით, რით გათავდებოდა მათი შეხვედრა და კიდევ რამდენ ხანს იჯდებოდა მგელი ფულუროსთან. ვინ იცის, იქნებ დამეგობრებულიყვნენ კიდევ (მგელი ხომ მარტოხელა ძუ იყო, ბიძი – ხვადი). ნუ ვილაპარაკებთ იმაზე, რაც არ მომხდარა, მხოლოდ გავიხსენოთ, რომ ადამიანს ბევრჯერ უნახავს ძალღი მგლის ხროვაში, მაგრამ ბიძს ასეთი ხვედრი ასცდა.

მგელი რომ გაიქცა, ბიძს დაზიანებულ მკერდში თავისთავად აუტყდა ძლიერი ტკივილი, ქოშინი აუვარდა, ამიტომ ფულუროდან გამოძვრა და იქვე დაეცა. დაე, მოხდეს, რაც მოსახდენია! და ხორცს მაინც არ მიეკარა, მას შემდეგ კი, რაც ცოტა ხანს იწვა და წამოდგომა შეძლო, მხოლოდ ერთიღა დარჩენოდა: ევლო სულ წინ, ვიდრე ძალ-ღონე ეყოფოდა.

და ბიძი წავიდა. დიდხანს და ძლივძლივობით ადიოდა უზარმაზარ, კილომეტრიან აღმართზე. სადღაც, შუა გზაზე, ის წააწყდა ძუ მგლის კვალს, რომლის გადაკვეთაც ვერ გაბედა (მგელი ხომ აქედან იყო წამოსული), ამიტომ შეუხვია ხშირ, გაუვალ, ეკლიან ბარდნარში და ამ დროს... მგელი დაინახა. იქვე, თავის წინ, დაინახა მკვდარი მგელი. ეს ის მგელი იყო, სასიკვდილოდ დაჭრილმა რომ მონადირეთა წრეს თავი დააღწია. მის გარშემო ჯერ კიდევ დამრწოდა ძუ მგელი და დროდადრო იქაურობას ამცნობდა ადამიანისათვის თავზარდამცემ თავის სევდას. ბიძმა დაინახა, რომ მკვდარ მგელსაც კი ბრჭყალები მთელი რჩება და ისინი შიშს იწვევენ.

ძალღმა ნახევარი წრე გააკეთა და, რამდენადაც ძალ-ღონე ჰყოფნიდა, სწრაფად გასწია უკან, იმავე ბილიკისაკენ, რომლიდანაც მგლის კვალმა გადაახვევინა.

ბოლოს ზემოთ ავიდა, იმ ადგილას შეჩერდა, სადაც წუხელ მანქანა იდგა, მიიხედ-მოიხედა და სწორედ იქით წავიდა, საითაც საჭირო იყო, შინისაკენ. და ისევ ძალა ელეოდა, ისევ წვებოდა ხან თივის ზვინში, ხან ფიჭვის წიწვში, გზადაგზა ისევ ბალახებს ეძებდა და ჭამდა.

გზატკეცილზე გამხდარი, კოჭლი ძალღი მირბოდა. სულ წინ მიიწევდა, სულ წინ, თუმცა ნელა, დიდი გაჭირვებით, მაგრამ მაინც წინ მიისწრაფოდა, იმ კარისაკენ, სადაც სიკეთე ეგულეობდა, რომელთანაც ბიძს სურდა დაწოლილიყო და დალოდებოდა, დალოდებოდა პატრონს. დალოდებოდა ნდობასა და ჩვეულებრივ, უბრალო ადამიანურ მოფერებას.

ტოლიკი სადღაა, როგორ არის, რა ქნა, დილით რომ გაიღვიძა და ძალღი არ დახვდა?

ჯერ ჩაცმულიც კი არ იყო, რომ პერანგის ამარა, ბიძთან გაიქცა და უცრად დაიყვირა:

– დედა! სად არის ბი-მი?! სად არის?!

დედამ დაამშვიდა:

_ ბიძს გარეთ გასვლა მოუნდა, მამამ გაუშვა და აღარ დაბრუნებულა. გაიქცა. მამა ეძახდა, ეძახდა, მაგრამ მაინც გაიქცა.

_ მამა! _ ატირდა ბიჭი. _ ტყუილია, ტყუილი, ტყუილი! _ ნიფხავპერანგიანი ბიჭი საწოლზე დაეცა და ყვირილი დაიწყო წყენით, მუდართა და იმის იმედით, რომ ეს ასე არ იყო: _ ტყუილია, ტყუილი, ტყუილი!

ახლა სემიონ პეტროვიჩმა დაუწყო დამშვიდება:

_ მოვა, მოვა,... თუ არ მოვა, თვითონ მოვძებნით და მოვიყვანთ. აუცილებლად მოვიყვანთ, ვიპოვით. _ ძალღი ხომ ნემსი არ არის.

ტოლიკმა ტირილი შეწყვიტა და ერთ წერტილს მიაშტერდა. შემდეგ მშობლებს მიაჩერდა. ცრემლები მოიწმინდა და მტკიცედ თქვა:

_ სულ ერთია, ვიპოვი.

ისე დარწმუნებით თქვა ეს სიტყვები, რომ დედ-მამამ შიშით გადახედა ერთმანეთს და თვალებით ანიშნა: «ბიჭს საკუთარი აზრი აქვს».

იმ დღიდან ტოლიკი შინაც და სკოლაშიც სიტყვაძვირი გახდა, თავისი ახლობლების მიმართ კი გულჩათხრობილი და დამაბული.

ის ბიძს ეძებდა. ქალაქში ხშირად უნახავთ, რომ სუფთად ჩაცმული ბიჭი, ბედნიერი, კულტურული ოჯახიშვილი, აჩერებდა გამვლელს, რომლის სახეც მოეწონებოდა, და ეკითხებოდა: ძია, შავყურა თეთრი ძალღი არ გინახავთ?

თავი მეთოთხმეტე

მშობლიური კარისაკენ მიმავალი გზა.

სამი ფანდი

ქალაქს რომ უახლოვდებოდა, ფეხები თითქმის აღარ ემორჩილებოდა. ის ხომ ისევ ისე მშიერი იყო. აბა, რა უნდა შეეჭამა გზატკეცილის გასწვრივ? არაფერი. შეიძლება საზამთროს გადაგდებული ქერქი, მაგრამ ეს ხომ საკვები არ არის. ასეთი ძალღისათვის საჭიროა ხორცი, კარგი სალაფავი, პურჩაყრილი ბორში (თუ მორჩათ, რა თქმა უნდა), ერთი სიტყვით, ყველაფერი, რასაც, ჩვეულებრივ, ადამიანი ჭამს. ბიძი კი თითქმის ორი კვირა ნახევრად მშიერი იყო. ასეთი ავადმყოფობის დროს (მას ხომ ჩექმით მკერდი ჰქონდა დაზიანებული) ასეთი შიმშილობა თანდათანობით კვდოდა. თუ იმასაც დავუმატებთ, რომ ძუ მგელთან შეხვედრისას მაგრად იტკინა რკინაზე დაჭეკყილი ფეხი და სამი ფეხითა დაჩაკუნობდა, ადვილად წარმოიდგენთ, რა შესახედაობა ჰქონდა მშობლიურ ქალაქში შესვლისას.

მაგრამ კეთილ ადამიანს რა გამოლევს ქვეყანაზე? ქალაქის გარეუბანში პაწაწინა ცალკარიან და ცალფანჯრიან სახლთან შეჩერდა. სახლის გარშემო აგურის, ქვის ფილების, ფიცრების, რკინისა და სხვადასხვა ხარახურის გორები იდგა. იქვე, გვერდით კი, მეორე მხარეს, წამოჭიმულიყო უზარმაზარი ახალი სახლის ნახევარი, მას არც კარ-ფანჯარა ჰქონდა და არც სახურავი. ქარი გამომტვრეულ ფანჯრებში გადი-გამოდიოდა, რიყის ქვითა და აგურით ნაშენ სართულებში სისინებდა, ფიცრების ხროვებში მღეროდა, სამშენებლო ამწის კენწეროში ღმოოდა და ყველგან სხვადასხვა ხმა ჰქონდა. ასეთი სურათი არ აოცებდა ბიძს (ყველგან გაუთავებელი მშენებლობა მიდიოდა), სი-

მართლმაც რომ თქვას კაცმა, ხეტიალის დროს არაერთხელ მიუმართავს მშენებლებისათვის თხოვნით: «მაჭამეთ, ბიჭებო, რა». მათ ესმოდათ ძაღლის ენა და აჭმევდნენ ხოლმე. ერთხელ ერთ-ერთმა ხუმარამ სადილობის დროს კონსერვის ქილაში ჩაასხა ერთი კოვზი არაყი და ბიძს შესთავაზა.

– აბა, გადაჰკარი მათი სადღეგრძელო, ვინც აქ პატიოსნად შრომობს, არ ქურდობს.

ბიძს ეწყინა და ზურგი შეაქცია.

– სწორია! – შესძახა ხუმარამ. – ვერავის სადღეგრძელოს ვერ დალევ, კეთილგონიერო. მე ეს ნამდვილად ვიცი.

ბიჭებმა ბევრი იცინეს. ხუმარას ყველა შურიკს ეძახდა. სამაგიეროდ, იმავე შურიკმა მალაზიაში ნაყიდ ნამდვილ ძეხვს (და არა სანოვაგიდან ამოღებულს) დიდი ნაჭერი მოაჭრა და ცხვირწინ დაუდო ბიძს:

– აჰა, ესეც შენ, სიმართლისათვის, შავყურა, აიღე, ჭკუის კოლოფო. – და გათხუპნილ კომბინეზონიან ხალხს ისევ გაეცინა. შურიკმა კი, როგორც ჩანს, თავის ნათქვამს ყველაზე სასაცილო რამ დაუმატა:

– თორემ წუხელ ღამით, ჩემო ძმაო, აქ ფიცრები ისევ ორ მესამედზე დავიდა, გახმა.

და ხალხს ისევ გაეცინა, თუმცა იმ ბიჭს არც კი გაღიმებია:

შურიკის ნათქვამი ბიძმა თავისებურად გაიგო: გაიგო, რომ არაყი ძაღლს აწყენს, და თუ დალევს, ძეხვით გაუმასპინძლდებიან; იმასაც მიხვდა, რომ ეს ბიჭები, აგურის, ფიცრისა და ცემენტის სუნი რომ უდით, კარგები არიან. ბიძს სწორედ ასე მოეჩვენა, რომ შურიკი მთელი ამ ხნის განმავლობაში მხოლოდ და მხოლოდ ამაზე ლაპარაკობდა.

ეს რომ გაიხსენა, არაქათგამოცლილი ბიძი იმ პატარა სახლის საყარაულოს კართან დაწვა.

ადრიანი დილა იყო. ქარის მეტი გარშემო არავინ იყო. ცოტა ხნის შემდეგ საყარაულოში ვიღაცამ დაახველა და თავის თავს დაელაპარაკა. ბიძი წამოდგა და იმავე კანონის მიხედვით, კარზე დააფხაჭუნა. კარი, რა თქმა უნდა, როგორც ყოველთვის, გაიღო. ზღურბლზე წვერიანი კაცი გამოჩნდა. ქუდის ცალი ყური ჩამოშვებული ჰქონდა, მეორე კი აწეული; ლაბადა ტყაპუჭზე ჰქონდა მაგრად შემოცმული, ერთი სიტყვით, გამოვიდა პიროვნება, რომელიც, ბიძის აზრით, სრულიად სანდო იყო.

– ე, სტუმარი მომსვლია! რას დამსგავსებხარ, შე საცოდავო, შე უსახლკარო, შენა. შემოდი, შემოდი.

ბიძი საყარაულოში შევიდა და ხმაამოუღებლივ დაწვა, თითქმის დაეცა კარის ზღურბლთან. დარაჯმა პურს ნაჭერი ჩამოაჭრა, ვედროში ჩააგდო, წყლით დაალბო და ბიძს გაუწოდა. ძაღლმა მადლიერების გრძნობით შეჭამა, შემდეგ თავი თათებზე დადო და პაპას მიაჩერდა.

ამის შემდეგ ცხოვრებაზე გააბეს საუბარი.

დარაჯობა ყველგან მოსაწყენია, და ამ დროს ცოცხალი არსება მისჩერებოდა მას გაკვირვებული, ადამიანური, ნაწამებ-ნატანჯი და ამიტომ გაოცების გამომწვევი თვალთ.

– ზედ გეტყობა, ცუდად ცხოვრობ, შავყურა... რა? – ჰკითხა კაცმა პირველ ყოვლისა, – ბიძის ორდერის რიგი არ დამდგარა? თუ რა მოხდა? მეც, ჩე-

მო ძმაო, ეგრე ვარ: რიგი მოდის და მიდის, მიხეი კი უბინაოდ რჩება. აი, რამდენი სახლი ააშენეს, მე კი ამ ჯიხურთან ერთად ადგილიდან ადგილზე გადავდივარ. აი, მაგალითად, რომ წახვიდე და წერილის მოწერა დააპირო, სად უნდა მომწერო? არსად. მეხუთე წელია, უმისამართოდ ვცხოვრობ. «ჩმი-12, მიხეის», _ ეს არის ჩემი მისამართი. დამცირების მეტი არაფერია. საჭმელ-სასმელი, რამდენიც გინდა, იმდენი მაქვს, ჩასაცმელ-დასახურიც, თუ გინდა, ჰალსტუხი გაიკეთე და შლაპა დაიხურე, მაგრამ სახლი კი ჯერ-ჯერობით არა მაქვს, გესმის? არა მაქვს. რა გაეწყობა, დროებითი სიძნელე-ბია...სახელად კი მიხეი მქვია. მიხეი გახლავარ, _ თითოს მკერდზე იცემდა მოხუცი და ბოთლიდან ცოტ-ცოტას წრუპავდა (სიტყვის მარაგი გამოელეო-და თუ არა, მოწრუპავდა).

ბიძმა თავისებურად, ძალღურად, კარგად გაიგო მიხეის მონოლოგი, ესე იგი, მისი შესახედაობის, კილოსი, გულკეთილობისა და უბრალოების მიხედვით, დაადგინა, რომ მიხეი კარგი კაცი იყო. თუმცა, სიტყვების გაგებას რა მნიშვნელობა აქვს (ძალისათვის ეს სულაც არ არის საჭირო). მთავარია, კაცს გაუგო. ბიძი მიუხვდა მოხუცს და მაშინვე ჩათვლიდა, შემდგომ საუბარს ყურს აღარ უგდებდა, თუმცა, მოსაუბრის პატივისცემის გამო, ხან ახელდა თვალს და ხან ხუჭავდა, ძილს ებრძოდა.

მიხეი კი იმავე კილოთი განაგრძობდა:

_ აი, შენ დაიძინებ და არაფრის დარდი არა გაქვს, მე კი ეს არ შემძლია, კონტროლი დამესხმის თავს: «სად არის მიხეიო?» _ იკითხავს. «არ არისო», _ უპასუხებენ. «. აუცილებლად მოხსენითო». აი, ასეა, ძმაო, საქმე. საგუშაგო-ზე რომ არ გნახონ ან დაგეძინოს, მაშინვე ცხვირში ამოგკრავენ. «სად არის მიხეიო? არ არისო, მოხსენით მიხეიო!» ჰოდა, მორჩა და გათავდა.

მთვლემარე ბიძი მხოლოდ ამას არჩევდა: «მიხეი... მიხეი... მიხეი... მორჩა და გათავდა».

მიხეიმ ორიოდვე ყლუპი კიდევ გადაჰკრა, უღვაშები მოიწმინდა, ჰურს მარილი მოაყარა, დაყნოსა და ჭამა დაუწყო, თანაც ბიძს მიუბრუნდა.

_ აი, რა გითხრა, შავყურა, ძალღთან გულის მოფხანა კარგია: ვერც სიტყვას შემოგიბრუნებს, ვერც ვერავის ვერაფერს ეტყვის, შენ კი ცოტა მოგემუ-ბა... აი, მე, მიხეი დარაჯი ვარ, თოფიანი დარაჯი. მაგრამ, ვთქვათ, ქურდი მარტო არ არის! რა ქნას მიხეიმ? ვერაფერსაც ვერ იზამს. ჰოდა მორჩა და გათავდა. ამბობენ, ამისათვის კანონი არსებობსო, კარგია, კანონი რომაა, თუ დაიჭირე ხუთ წელს მიატყამენ იმ ძალსა და მამაძალს. დიახ! მაგრამ უნდა დაიჭირო, აი, რაშია საქმე. მარტომ როგორ უნდა დაიჭირო? დიახ, აი, შენ ძალღი ხარ, ჩავსვამ კალათში ოციოდე კურდღელს და ყველას ერთად გავუშვებ, შენ კი დასაჭერად გამოგადევნებ. ისინი აქეთ-იქით გაიქცევიან, წადი და სდიე. ვთქვათ, ერთი დაიჭირე. სხვები? გაიქცე-ვი-ან! _ მიხეიმ ისე გულიანად გაიცინა, რომ ბიძმა თავი ასწია, თითქოს თვითონაც უნდა გაღიმებოდა.

მაგრამ ამის თავი სად ჰქონდა.

კარი გაიღო. შემოვიდა კაცი, ისიც დარაჯი, და თქვა:

_ შემცვლელი მოგივიდა, დაწეი, მიხეი, დაიძინე!

მიხეი ტახტზე მიწვა და მაშინვე დაეძინა. შემცვლელი კი მაგიდასთან მივიდა და მიხეის ადგილზე დაჯდა. ცოტა ხნის შემდეგ ბიმი შეამჩნია.

– ნეტავ ეს ჭოტი ვინ ბრძანდება? – ჰკითხა მან ბიმს (როგორც ჩანს, ძაღლის დიდ თვალებს მიაქცია ყურადღება).

ბიმი დაჯდა, როგორც ამას ზრდილობა მოითხოვდა, უღონოდ გააქნია კუდი («ავად ვარ, პატრონს ვეძებო»). შემცვლელმა ვერაფერი გაიგო, ისევე როგორც მრავალ კაცს არ ესმის ძაღლისა, კარი გააღო და ბიმს ფეხი წაჰკრა:

– გასწი აქედან, შე მაიმუნო.

ბიმი იმ რწმენით გავიდა, რომ შემცვლელი საძაგელი ადამიანი იყო. მაგრამ სიარული არ შეეძლო, მიხეიმ რომ წყალში დამბალი პური აჭამა, რატომღაც კიდევ უფრო დასუსტდა და ძილიც ერეოდა. ბიმი ახლად მშენებარე სახლში შევიდა, ფიჭვის სუნით გაჟღენთილ ნახერხში შეძვრა და მაგრად დაიძინა.

მთელი დღე არავის შეუწუხებია. ასე იწვა საღამომდე. დაბინდებისას ქვედა სართული მოიარა, ფანჯარაზე თითქმის ნახევარი პური იპოვა, დიდი ნაწილი შეჭამა (მამღრისად), მცირე კი გარეთ გამოიტანა და თხრილის გვერდით, რბილ მიწაში ჩაფლა, ეს ყველაფერი საფუძვლიანად გააკეთა, როგორც წესი და რიგია, თუმცა ძალა არ ჰქონდა, მაგრამ ძაღლის წესი: «პურის ნატეხი შავი დღისათვის შეინახეო», – უნდა დაეცვა. ახლა იგრძნო, რომ გზის გაგრძელება შეეძლო, და თავისი მშობლიური კარისაკენ გასწია.

იმ მშობლიური კარისაკენ, რომლის იქითაც ნდობა, გულუბრყვილო, წმინდა სიმართლე, შებრალება, მეგობრობა და თანაგრძნობა იმდენად ბუნებრივ და აბსოლუტურ უბრალოებამდე იყო დაყვანილი, რომ თვით ამ ცნებათა განმარტებას აზრი არ ჰქონდა. მერედა, რა საჭირო იყო ბიმისათვის ყოველივე ამის გააზრება? ჯერ ერთი, როგორც ძაღლების წარმომადგენელს, მას არ შეეძლო ეს გაეკეთებინა, მეორეც ის, რომ კიდევ რომ ცდილიყო მიეღწია ჰო მის გონების მიუღწეველ სიმაღლემდე, დაიღუპებოდა, თუნდაც იმიტომ, რომ მის გულუბრყვილობას ადამიანები ჩათვლიდნენ წარმოუდგენელ თავხედობად და ბოროტმოქმედებადაც კი. მართლაც, ასეთ შემთხვევაში ბიმი აუცილებლად დაუწყებდა კბენას არამზადებს, მშიშრებს, მატყუარებს (აუცილებლად), ბიუროკრატს კი ნაწილ-ნაწილ შეჭამდა და ა. შ. დაკბენდა შეგნებით და მის შესრულებულ მოვალეობად ჩათვლიდა და არა ისე, როგორც უკბინა იმ საზიზღარ ცუდ კაცს, მხოლოდ მას შემდეგ, როცა მან უღმობლად სცემა. არა. ის კარი, საითაც ბიმი მიისწრაფოდა, მისი არსების ნაწილი, მისი ცხოვრება იყო. აი, ასეა, არც ერთ ძაღლს ქვეყანაზე მისთვის ჩვეული ერთგულება გასაოცარ რამედ არ მიაჩნია. მაგრამ ადამიანები მიეჩვივნენ, ძაღლის ეს გრძნობა ჩათვალონ გმირობად. მხოლოდ იმიტომ, რომ ყველა მათგანს არ გააჩნია მეგობრობისადმი ისეთი თავდადება და მოვალეობისადმი ისეთი ერთგულება, რომ ეს იყოს მათი ცხოვრების აზრი და ფესვი, თვით არსების ბუნებრივი საფუძველი, როცა სულის კეთილშობილება თავისთავად ნაგულისხმევი მდგომარეობაა.

კარი, საითკენაც მიემურებოდა ბიმი, მისი მეგობრის კარი იყო და, მაშასადამე, თვით მისი, ბიმის კარი. ის მიდიოდა ნდობისა და სიცოცხლის მიმნიჭებელი კარისაკენ, ძაღლს სურდა, იქამდე მიეღწია და ან მეგობრის მოს-

ვლას მოსწრებოდა, ან მომკვდარიყო, ქალაქში მის მოსაძებნად უკვე ძალა არ ჰყოფნიდა. მას შეეძლო მხოლოდ ლოდინი. მხოლოდ ლოდინი.

მაგრამ, რა ვქნათ, თუ იმ ღამითაც ბიძმა თავის სახლამდე ვერ მიაღწია?!

ჯერ ერთი, მას ცუდი კაცის რაიონისათვის უნდა შემოეველო, ამისათვის კი აუცილებლად ტოლიკის სახლთან უნდა ჩაეველო. მართლაც, ასე მოხდა. ბიძი თავისი პატარა მეგობრის ჭიშკართან გაჩნდა და მას არ შეეძლო, უბრალოდ, არ შეეძლო, მისთვის, როგორც უცხოისათვის, ისე აექცია გვერდი. ცოტა ხნით აგურის მაღალ ღობესთან დაწვა, ორად მოიკეცა და თავი გვერდზე გადააგდო. ყველა გამვლელი იფიქრებდა: ან დაჭრილია, ან მომაკვდავი, ანდა სულაც, მკვადრიაო.

არა და არა, ბიძი ამ სახლის კარს არ მიადგება, არა. ღობესთან ტკივილი და სევდა ცოტა მოეშვება და თავისი სახლისაკენ გასწევს. იქნებ... იქნებ თვით ტოლიკიც მოვიდა აქ? რა უფლება გვაქვს, ბიძს ულოგიკობაში დავდოთ ბრალი, თუკი ლოგიკა მისთვის მიუწვდომელია? და ბიძი სრულიად ულოგიკოდ იწვა ძაღლის სევდიან პოზაში.

გვიანი ღამე იყო.

მანქანა მოვიდა, სიბნელეს ღობის ნაწილი გამოსტაცა. შემდეგ მთელი ღობე გაანათა და თვალისმომჭრელი ორი თვალი მიაშტერა ბიძს. ბიძმა თავი ასწია და ნახევრად დახუჭული თვალებით მიაჩერდა ავტომანქანას. მანქანამ ნელა ჩაიბუყბუყა და კარი გაიღო... ბოლის სუნი ახშობდა სუნს ადამიანისა, რომელიც ბიძისაკენ მიდიოდა, მაგრამ როცა იგი ავტომანქანის შუქმა გაანათა, ძაღლი წამოჯდა: მისკენ სემიონ პეტროვიჩი მოდიოდა. კაცი მიუახლოვდა, რომ დარწმუნდა, ბიძი იყო, თქვა:

– თავი დააღწიე?! დახე..

ავტომანქანიდან მეორე კაციც გადმოვიდა (ის, რომელმაც ჭექა-ქუხილის წინ ბიძი ძუ მგელთან წაიყვანა), ბიძს შეხედა და გულკეთილად თქვა:

– ჭკვიანი ძაღლი ყოფილა, ასეთი არ დაიღუპება.

სემიონ პეტროვიჩი ბიძისაკენ წავიდა, გზადაგზა ქამარს იხსნიდა.

– ბიძ, ბიძკა... შენ კარგი ხარ... ბიძკა... ჩემთან, ჩემთან...

ო, არა, არა! ბიძს უკვე მისი აღარ სჯეროდა, ამ კაცის ნდობა დაჰკარგოდა და მასთან აღარ მივიდოდა, თუნდაც კეთილი განზრახვით ეძახდეს. შეიძლება სემიონ პეტროვიჩს მართლაც სურდა ტოლიკისათვის დაებრუნებინა ძაღლი, რადგან მიხვდა ბიჭის მდგომარეობას, მაგრამ ვერ მოგართვეს: ბიძი გაიქცა, კი არ წავიდა, გაიქცა. ღობეს გაჰყვა და განათებული გზით გაექცა სემიონ პეტროვიჩს. ნეტავ საიდან მოიკრიბა ამდენი ძალა?!

სემიონ პეტროვიჩი გამოედევნა. მეორე კაცმა სცადა, გზა გადაეჭრა. ბიძმა სინათლიდან სიბნელეში შერგო თავი, ფორთხვით ჩავიდა თხრილში და აქ უკვე ლასლასით წავიდა. მაგრამ იმ გზას კი არ გაჰყვა, რომლითაც ავტომანქანის ფარნების შუქით განათებულ თხრილამდე მივლიდა, არამედ საწინააღმდეგო მხარეს გაჰყვა. განსაცდელის ჟამს ბიძს ისევ მისი წინაპრების გამოცდილება გამოადგა: «კვალი არიყო», – ამბობს იგი. ასე მოიქცევინა ხოლმე მელიები, მგლები და სხვა ცხოველები. ეს არის ხერხი ¹¹, რომელსაც ნადირი დევნის დროს იყენებს. მელიას და მგელს შეუძლიათ ისე მოხერხებულად დაბრუნდნენ უკან თავისი ნაკვალევით, რომ მხოლოდ გამოცდილი მონა-

დირე და ისიც შემდეგ, ბრჭყალებით დატოვებულ კვალზე მიხვდება, რომ მოატყუეს; ხერხი 12 _ ეს არის ყულფი (წავიდა მარცხნივ, დაბრუნდა მარჯვნივ) ან კვალის დაბლანდვა (საკუთარი უკანა კვალიდან გვერდზე გადახტომა); ხერხი 13 _ დრომდე ჩაწოლა: კვალი უნდა არიო, დრომდე ყრუ ადგილას ჩაწვე და ყური მიუგდო (თუ გაიარეს, ადგილიდან არ დაიდრა, თუ პირდაპირ მოდიან, ყველაფერი თავიდან დაიწყე და ისევ არიე). ნადირობის ყველა ამ ხერხს კარგად იცნობენ ნამდვილი მონადირეები, მაგრამ სემიონ პეტროვიჩი მონადირე არასოდეს ყოფილა, თუმცა ხელში თოფი სჭერია და ყოველ წელს ნადირობის სეზონის გახსნას ესწრება.

ერთი სიტყვით, სემიონ პეტროვიჩი ფარნით ხელში ერთ მხარეს გაიქცა, ბიმი კი _ მეორე მხარეს. ბიმს მისი მხსნელი თხრილი შველოდა. მაგრამ, აი, თხრილი გათავდა და ბიმი ტორსით ამოყვანილ კედელს მიადგა, რომლის გვერდითაც ექსკავატორის ხაპი ეკიდა. ჩანდა, ხაფანგიდან თავს ვერ დაიძვრენდა: ჩამოსვლა კი შეეძლო, მაგრამ ზევით ასასვლელად ძალა არ ჰყოფნიდა: გვერდით კედლებია, წინაც _ კედელი. ჯანმრთელი რომ ყოფილიყო, ოთხ ფეხზე მდგარი, მაშინ სხვა საქმე იქნებოდა, ახლა კი მხოლოდ ამოსვლა შეეძლო, ამოხტომა კი _ არა.

იჯდა, იჯდა ბიმი და მერე ხაპს მიაჩერდა, ზემოთ რომ ეკიდა. ძლივ-ძლივობით უკანა ფეხებზე დადგა, წინა ფეხებით კი კედელს დაეყრდნო, მიწის ნაყარს შეხედა და ისევ დაჯდა. კაცს ეგონებოდა, ფიქრობსო, მაგრამ ის მხოლოდ ყურს უგდებდა: ხომ არავინ მომდევსო. შემდეგ მოპირდაპირე სწორ კედელზე აიწია და შეამჩნია, რომ ფარანი ერთსა და იმავე ადგილას დაცემციმებდა, აქეთ-იქით დაბარბაცებდა, მერე კი სულაც ჩაქრა. მან ისიც დაინახა, როგორ წავიდა უკან ავტომანქანა და ახლა უკვე გვერდიდან წამოვიდა მისკენ. ბიმი თხრილის კედელს მიეყრდნო და ათრთოლებულმა ყური მიუგდო; ავტომანქანამ სულ ახლოს, გვერდით ჩაუარა.

ახლომახლო ყველაფერი დაჩუმდა, შორიდან კი მოისმოდა: ნელ-ნელა, მოკლედ ჯიყჯიყებდნენ ავტომანქანები, ღრჭიალებდა ტრამვაი _ ყველა ეს ხმა ნაცნობი და უცნაური იყო ბიმისათვის.

შემოდგომის ბნელ, ცივ ღამეს, თხრილში იჯდა ძალღი და ახლა მთელ ქვეყანაზე ვერავინ უშველიდა. ბიმს კი სჭირდებოდა, ძალიან სჭირდებოდა თავის კართან მისვლა. სცადა შემხტარიყო, მაგრამ დავარდა (ახტომა სად შეეძლო!). მერე ნელა, ფრთხილად გაჰყვა ისევ თავის ნაკვალევს. ყურებდაც-ქვეტილი მიდიოდა და ზოგჯერ კედლებს თათით სინჯავდა. ერთ ადგილას პატარა ფლატე აღმოაჩინა, ზედ შედგა, უკანა ფეხებზე აიწია _ წინა თათებით ნაყარს მისწვდა. ბიმმა მიწის თხრა დაიწყო ზემოდან ქვემოთ. რაც მეტს მუშაობდა, მით უფრო იზრდებოდა ნაყარი. ბიმი ისვენებდა და ისევ მუშაობდა. როგორც იქნა, მოახერხა, მკერდით თხრილის ნაპირს დაყრდნობოდა, სამაგიეროდ, ნაყარიდან მიწის ჩამოღება ვეღარ შეძლო. მაშინ ძირს ჩამოცურდა და დაწვა. როგორ უნდოდა, ყმუილი დაეწყო, პატრონისათვის ან ტოლიკისათვის მოეხმო, მთელი ქალაქის გასაგონად საშინელი ხმით დაეყმუვლა, მაგრამ იძულებული იყო, დადუმებულიყო: მან ხომ კვალი არია და დაიძალა. უცბად წამოდგა, მიწის ბორცვიდან უკან დაიხია, ტკივილი დაივიწყა, მთელი სხეული ჩვარივით აიქნია, ბორცვზე უკანა ორი თათით შეხტა

და ზედ თხრილის ნაპირას დაეცა, იმ ორმოში, თვითონვე რომ ამოთხარა, როცა მიწას ძირს ყრიდა.

ნეტავ როგორ გადალახა წარმოუდგენელი ტკივილი და სისუსტე? ვინ იცის... როგორ მოიკვნეტს ხოლმე მგელი თათს, როცა ხაფანგში მოჰყვება? ვერავინ იტყვის, როგორ ახერხებს, თავისი კბილით მოიღრღნას საკუთარი თათი. შეიძლება მხოლოდ ივარაუდო, რომ მგელი ამას სჩადის თავისუფლებისადმი ინსტინქტური ლტოლვის გამო, ბიმმა კი საკუთარი თავი დაივიწყა სიკეთისა და ნდობის კარისაკენ დაუოკებელი სწრაფვის გამო.

ასე იყო თუ ისე, ბიმი მახეს გადაურჩა, ზემოთ ამოძვრა და ახლა ორმოში იწვა.

ცივი ღამე იყო. ქვისა და რკინის ქალაქს ეძინა. მაგრამ ღამითაც კი, ძილში, აუჩქარებლად ღრჭიალებდა. ბიმი დიდხანს უგდებდა ყურს. შემდეგ კი, თუმცა გათოშილი იყო, მაგრამ მაინც წამოდგა და წავიდა.

გზად ერთ-ერთი სახლის სადარბაზოში შელასლასდა მხოლოდ იმიტომ, რომ სისუსტის გამო ცოტა ხანს უნდა მიწოლილიყო. პირდაპირ ქუჩაზე დაწოლა არ შეიძლებოდა. დაილუპებოდა (მას არაერთხელ უნახავს ავტომანქანებით გასრესილი ძაღლები), თანაც ასფალტზე ცივა. იქ კი, სადარბაზოში, თბილ რადიატორს მიეხუტა და დაიძინა.

შუალამისას სხვის სადარბაზოში ეძინა უცხო ძაღლს.

ასეც ხდება ხოლმე.

შეიბრალებთ ასეთი ძაღლი.

თავი მეთხუთმეტე
უკანასკნელ კართან
რკინის ფურგონის საიდუმლოება

გათენებული არ იყო, რომ გაეღვიძა. არ უნდოდა მიეტოვებინა ასეთი თბილი, სტუმართმოყვარე ადგილი, სადაც ძილი არავინ დაუფრთხო. მოეჩვენა, თითქოს ძალა მოემატა, სცადა, ფეხზე დამდგარიყო, მაგრამ ერთბაშად ვერ მოახერხა. მაშინ წამოჯდა. ეს შეძლო, თუმცა თავბრუ დაეხვა (როგორც მაშინ, მკერდში წიხლი რომ ამოჰკრეს). კედლები ცალ მხარეს გადაქანდა. კიბის მოაჯირი აცახცახდა. მისი საფეხურები ერთ გორაკად იქცა და გარმონივით გავიდ-გამოვიდა, ნათურა ჭერთან ერთად აქანავდა. ბიმი თავჩაქინდრული იჯდა და ელოდა, რა მოუვიდოდა შემდეგში.

თავბრუმ ისევ ისე უცბად გადაუარა, როგორც უცბად დაეწყო და ბიმი მუცლით ჩაცოცდა პარმაღზე. სადარბაზოს კარი ღია დახვდა, იქ ცოტა ხანს იჯდა გამაგრებულ ნიავზე, შემდეგ კი მაინც წამოდგა. თითქმის გრძნობას კარგავდა. ამის გამო ტკივილს ვერ გრძნობდა. ადამიანთათვის შეუცნობელ შინაგან ძაღლურ ნებისყოფას დამორჩილებული, იგი ეზოდან გავიდა და ჭირიანივით წალასლასდა.

არა მგონია, სახლამდე მიეღწია, რომ სანაგვეს არ წასწყდომოდა, რომელშიაც პატარა ძაღლი იქექებოდა. ბიმი მივიდა და დაჯდა. ბალნიანმა და უსუფთაო ძაღლმა დასუნა ბიმი და კუდი ააქიცინა

ბურძგნიამ, ჰკითხა: «საითო?!»

ბიძმა მაშინვე იცნო ბურძგნია: მინდორში გაიციწო იმ დღეს, როცა ლელის ფესვს ღრღნიდა. ამიტომ იყო, რომ ნდობითა და სევდიანად მხოლოდ თვალებით უპასუხა:

«ცუდად არის ჩემი საქმე, დაო».

ძალღი სანაგვეს მიუბრუნდა, ბიმისაკენ თავი მოაბრუნა და კუდი ააქიცინა, თითქოს სტუმარს ეპატიჟებოდა: «აქ ცოტა რამ არის, მოდი, მოდი!»

მერე, როგორ გგონიათ? მართლაც, აქ ცოტა-ცოტა რაღაცა იყო: პურის ნატები, თევზის თავი, ჰოდა, ბიმი გაძდა. ძალ-ღონე თანდათან უბრუნდებოდა, ძალე ტუჩები მოილოკა. ბურძგნიას მადლობა უთხრა და გზას გაუდგა. ახლა ბევრად უფრო გამართულად მიდიოდა.

არა, სანაგვე გაჭირვების დროს დიდ რამეს ნიშნავს! ამ დროიდან ბიმი უფრო მეტი პატივისცემით მოეკიდებოდა ასეთ ადგილებს, რომ...

ამის მოყოლა ძნელია.

რუხ გარიჟრაჟზე, როცა გუშინდელი ნისლის ნაფლეთები გამჭვირვალე ლურჯი ბოლივით მოეფინა მიწას, ბიძმა, როგორც იქნა, მიაღწია თავის სახლამდე... აი, ისიც! აი, ფანჯარა, საიდანაც ის და ივან ივანიჩი მისჩერებოდნენ ამომავალ მზეს. იქნებ ახლაც მოადგეს ფანჯარას! ბიმი ქუჩის მოპირდაპირე მხარეს დაჯდა და სიხარულითა და იმედით თვალმოუშორებლივ მიაჩერდა სახლს. კარგად გახდა, ქუჩაზე გადასვლა დაიწყო, თუმცა აჩქარებულად, მაგრამ თავაუწევლად, თითქოს იღიმებოდა, თითქოს დაუვიწყარ მეგობართან შეხვედრას ელოდა. ეს იყო ბედნიერების წამი და განა არის ისეთი სულიერი, რომელიც მოლოდინის ჟამს უფრო ბედნიერი არ არის, ვიდრე თვით ბედნიერების დროს.

აი, ასე, შუა ქუჩაში, მშობლიური სახლის წინ, მისი კარიდან სულ ახლოს, ბიმი ბედნიერად გრძნობდა თავს ხელახლა აღძრული იმედის გამო.

მაგრამ უეცრად საშინელი რამ დაინახა: სახლიდან ის საძაგელი დედაკაცი გამოვიდა. შიშისაგან თვალდაჭყეტილი და მთელი სხეულით აცახცახებული ბიმი დაჯდა. დედაკაცმა აგური ესროლა. ბიმი აჩქარებით ისევ ქუჩის მეორე მხარეს გადავიდა.

ამ დილაადრიან ქუჩაში ხალხი არ იყო, მეეზოვეებიც კი არ გამოსულიყვნენ ცოცხით ხელში. მხოლოდ დედაკაცი და ბიმი მისჩერებოდნენ ერთმანეთს. ქალმა, როგორც ჩანს, გადაწყვიტა, ერთ ადგილას მდგარიყო და არ გაემზა ძალღი, ფეხებიც კი ფართოდ გაშალა სიმტკიცისათვის, დოინჯი შემოიყარა და ქანდაკებასავით გაქვავდა თალის შუაგულში; ბიძს ქედმაღლურად, ამაყად, ზიზღით და საკუთარი ღირსების, უპირატესობისა და ალაღმართლობის გრძნობით მისჩერებოდა. ძალღი კი უძლური იყო, მას მხოლოდ საიმედო კბილებიღა შერჩენოდა, რომლებიც ასევე საშიშნი იყვნენ ამ უკანასკნელს, სიკვდილისწინა ჭიდილში. მან ეს იცოდა, არ დავიწყებია, ამიტომ ოდნავ დაიხარა და წინა კბილები გამოაჩინა. ადამიანი და ძალღი თვალს არ ამორებდნენ ერთმანეთს. ეს წუთები ხან გრძლივად მოეჩვენა ბიძს.

...ვიდრე ადამიანი და ძალღი თვალმოუშორებლივ აკვირდებიან ერთმანეთის მცირეოდენ მოძრაობასაც კი, მივუბრუნდეთ თვით დედაკაცს, თუმცა ზოგი რამ უკვე ვიცით მასზე ბიძის თავგადასავლის წინა ნაწილიდან. დედაკაცი სავსებით უსაქმური იყო: სრულიად თავისუფალი გახლდათ კა-

პიტაღორას ექსპლოატაციისაგან, სოციალიზმის წინაშე კი რომ მოვალეობა ეკისრა, ამაზე შორეული წარმოდგენაც არ ჰქონდა. შრომითაც თავს არ იწუხებდა, მხოლოდ და მხოლოდ კუჭის მონა იყო, თუმცა ვერ ამჩნევდა ამ მონობის უღელს. კუჭის ამოყორვის გარდა, მაინც ჰქონდა რაღაც მოვალეობები. მაგალითად, ჯერ კიდევ გათენებამდე, ყველაზე ადრე დგებოდა ამ ხალხმრავალი სახლის მობინადრეთა შორის. თავის უპირველეს მოვალეობად მიაჩნდა, გაეგო შემდეგი: უცხოთაგან ვინ გამოვიდოდა გათენებისას ამა თუ იმ სადარბაზოდან, ვის ფანჯარაში ენთო სინათლე იმ დროს, როცა ყველას მაგრად ეძინა; ვინ წავიდა სათევზაოდ ან ვისთან ერთად; პირველი ვინ წაიღებდა სიბნელეში რამეს სანაგვეზე გადასაყრელად. შემდეგ სანაგვესთან მივიდოდა და გაარკვევდა, რა მოხდა: თუ ბოთლები იყო, მაშ, ცოლს უმაღავდა; თუ ძველი, უვარგისი პალტო, მაშასადამე, რომელიღაც ძუნწი შინ ინახავდა უსარგებლო ჩვარს; თუ გაფუჭებული ხორცი _ დიასახლისი არ ვარგებულა... და ასე შემდეგ. თუ გაუთხოვარი ქალი გათენებისას დაბრუნდა, ეს დედაკაცისათვის დიდი ზეიმი. ძაღლები და მათი პატრონები სძულდა, ამიტომ იყო, რომ მათი თვალთვალი მისთვის ყველაზე უპირველესი ღონისძიება გახლდათ. ქალი საშინელი სიტყვებით ლანძღავდა მათ, ამ სიტყვების მარაგი კი არ ელეოდა, რაც მის დიდ მეხსიერებასა და ერუდიციაზე ღაღადებდა.

ყოველივე ამას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა ყოველდღიური ინფორმაციისათვის, როცა იგი მასავით უსაქმურ ქალებთან ერთად დიდხანს იჯდა მზრუნველობით შეღებილ მერხებზე და მოახსენებდა, ვინ რას წარმოადგენს. ამ დროს არც არავინ და არც არაფერი ავიწყდებოდა. ნიჭიერი დედაკაცი ბრძანდებოდა. ასეთ დაუბეჭდავ ბიულეტენს იგი რეგულარულად უშვებდა ხოლმე, ეს მას თავის მეორე მოვალეობად მიაჩნდა საზოგადოების წინაშე. ასეთ საქმეში ჩახედულობა საერთაშორისო საკითხებსაც კი შეეხებოდა (ჩემი ყურით გავიგონე: სადაცაა ომი დაიწყება, ბურღული უნდა მოვიმარაგოთ და მარილი); მის მსგავსთა დახმარებით ხმა ვრცელდებოდა, მაგრამ ახლა უკვე «ამას და ამას» ასახელებდნენ, დოცენტია, ტყუილს როგორ იტყვის, ჩემი ყურით გავიგონე.

ყველაფერ ამასთან ერთად, დედაკაცი თავის თავს «საბჭოთა ქალს» უწოდებდა, იგი ამყობდა ამით და სჯეროდა, რომ ეს ასე იყო. ისიც სჯეროდა, რომ მისი მიძინებული სინდისი სხვებისათვის მისაბამი იყო. მას რომ შვილი ჰყოლოდა, რა კაცი გამოვიდოდა!

მაგრამ კვირაში ორ დღეს ისვენებდა: კვირას რაღაცას ყიდულობდა გლეხებისაგან ბაზარში, ორშაბათს კი წინა დღით ნაყიდს ყიდდა. ამიტომ, თუმცა ქათმები არ ჰყავდა, არც ბოსტანი და სათევზაო ბადე გააჩნდა, მაინც ყიდდა კვერცხს, ქათმებს, პომიდორს, ცოცხალ თევზსა და ყველაფერს, რაც ადამიანის არსებობისათვის აუცილებელია. თავის ამ მესამე მოვალეობის წყალობით დედაკაცს ჰქონდა შემნახველი სალაროს წიგნაკი და შეძლებულად ცხოვრობდა, რის გამოც არსად და არასოდეს უმუშავია. ცხოვრობდა კეთილმოწყობილ ბინაში, როგორც მის მაღალ კულტურას ეკადრებოდა. ჰქონდა ორი კარადა, სამი სარკე, ბაზარში ნაყიდი სურათი «გოგონა და გედი», თიხის დიდი არწივი, ნახერხიდან გაკეთებული უჭკნობი ყვავილები,

მაცივარი და ტელევიზორი. ყველაფერი ჰქონდა, რაც საჭიროა, გამოუსადეგარი კი _ არაფერი...

მაშ, ასე, დედაკაცი თალის ცენტრში იდგა და ბიმი გვერდს ვერ აუქცევდა. ამიტომ უნდა წასულიყო. ახლავე უნდა წასულიყო, მაგრამ ძალა არ შესწევდა, მშობლიურ სახლს მოშორებოდა, გადაწყვიტა, კბილები დაეკრიჭა და დაეცადა, ვიდრე მტერი არ წავიდოდა; დაელოდებოდა, რამდენი ხანიც დასჭირდებოდა.

მაგრამ, აი, რუხ ბურუსში გამოჩნდა ავტოფურგონი და მოულოდნელად დედაკაცსა და ბიმს შორის ჩადგა. მუქი რუხი, თუნუქშემოკრული ფურგონი უფანჯრო იყო. იქიდან ორი კაცი გამოვიდა და დედაკაცისაკენ გაემართა. ბიმი ადგილიდან ფეხმოუცვლელად თვალყურს ადევნებდა მათ.

_ ვისი ძაღლია? _ იკითხა ულვაშიანმა და ბიმზე მიუთითა.

_ ჩემი, _ ამაყად უპასუხა დედაკაცმა, ისე რომ არც კი დაფიქრებულა.

_ რატომ არ დაამწყვდევ? _ იკითხა მეორემ, ახალგაზრდა ბიჭმა.

_ მიდი, სინჯე, ხედავ, თოკის ნაგლეჯი კისერზე ჰკიდია _ გადარღნა. ყველას კბენს, გაცოფდა ოხერი. აუცილებლად გაცოფდა.

_ დააბი, თორემ წავიყვანთ, _ თქვა ულვაშამ.

_ ჩემი ხელით დავწერე განცხადება! _ ვიყავი კიდეც, სადაც საჭიროა. ვთხოვე, წაიყვანეთ-მეთქი, მერე რა! არაფერი, ბიუროკრატიებით არის სავესტვეყანა! _ დედაკაცი უკე გაჰკიოდა: _ სული ამომხადეს იმ ბიუროკრატებმა!

_ მიდი! _ მიუბრუნდა ულვაშიანი ულვაშოს.

ახალგაზრდამ ავტომანქანიდან მცირეკალიბრიანი თოფი გადმოიღო, ულვაშიანმა კი _ ფურგონის გვერდით მიმაგრებული საჭერი გრძელი ჭოკი, ბოლოზე რომ რკალი და ბადე ჰქონდა მიმაგრებული. მოწყობილობა ცხვრისოდენა პეპლების დასაჭერ ბადეს ჰგავდა. პირველი თოფიანი მივიდა, შემდეგ კი ულვაშა, რომელმაც ბადე მოამზადა.

ბიმი თოფი დაინახა თუ არა, კუდი ააქიცინა, ამით სურდა ეთქვა: «თოფი, თოფი! თოფს ვიცნობ!»

_ გველაქუცება, _ თქვა ბიჭმა, _ აბა, სადაური ცოფიანია, მიდი.

ულვაშიანი წინ გამოვიდა. ბიმს ძაღლების სუნი ეცა.

_ «რა თქმა უნდა, კარგი ხალხი ხართ!» _ მთელი თავისი შეხედულებით ამბობდა ბიმი, მაგრამ უცბად ფურგონიდან მოისმა ძაღლის სევდიანი ყმუილი, იგი უიმედოდ და მწუხარედ ყმუოდა. ბიმი ყველაფერს მიხვდა, მიხვდა, ატყუებდნენ! თოფიც კი ტყუილი იყო. ყველაფერი ტყუილი! გვერდით გაქანდა, მაგრამ... რაღა დროს, ბადის რკალი გადაეფარა. ბიმი ძაღლა ახტა და აღმოჩნდა ბადეში, რომელიც ახლა მის მიერვე რკალის კიდეზე იყო გადაკიდებული...

ბიმი თოკებს ღრღნიდა, კბილებს აკრაჭუნებდა, ცოფიანივით ხრიალებდა და ბნედიანივით გამწარებული აქეთ-იქით აწყდებოდა. მალე უკანასკნელი ძალა გამოელია და გაყუჩდა.

მეძალღეებმა სწრაფად შეტენეს ბადე ფურგონში და ბიმი იატაკზე დააგდეს.

კარი დაიკეტა.

ულვაშა მიუბრუნდა მოულოდნელად გამხიარულებულ დედაკაცს:

– რას იკრიჭები? რაკი ძაღლის მოვლა არ იცი, არც უნდა ტანჯო. თვითონ ჭამით ბაყაყივით გაგსიებია დრუნჩი, ძაღლი კი შიმშილით მოგიკლავს, ძაღლსაც კი აღარა ჰგავს (კაცი თვალმახვილი აღმოჩნდა: დედაკაცის დიდი ტუჩების ძირს დაშვებული კუთხეები, გადღაბნილი ცხვირი და გადმოკარკლული თვალები, მართლაც, «ბაყაყის დრუნჩს» მოგაგონებდათ).

– მე, მე, საბჭოთა ქალს შეურაცხყოფას მაყენებ, შე აქოთებულო მეძაღლე, შენა! უ, შე გველო! და მოხსნა გუდას პირი, როგორც ყოველთვის, სალანძღავი სიტყვა არ ელეოდა. მისი პირიდან სრულიად თავისუფლად ამდიოდა სიტყვები, რომელთა დაწერა ქალაღზე შეუძლებელია; როგორც ჩანდა, ისინი დაპროგრამებული იყო: დილს დააჭერ თუ არა, მაშინვე გამოხტებიან.

– შენ, ეი, მანდ, ნუ ილანძღები! – დაუყვირა დედაკაცს ბიჭმა. – თორემ, აი ამ ბადეს მაგ თავზე გადაგაცვამ და რკინის ყუთში შეგიძახებ. შენისთანა ადამიანებს წელიწადში ერთხელ მაინც თითო კვირით უნდა სხამდნენ, აი, ასეთ ფურგონში, – ბადიან რკალს ხელი წამოავლო და მტკიცე ნაბიჯით გასწია დედაკაცისაკენ.

დედაკაცი გაიქცა შეურაცხყოფისათვის საჩივრის დასაწერად. დაწერა კიდევ ქალაქის საბჭოს თავმჯდომარის სახელზე. საჩივარში თვით თავმჯდომარესაც მეძაღლეებზე ნაკლებ როდი ლანძღავდა. ქალი პასუხს არაფერზე აგებდა, საზოგადოების წინაშე არავითარ მოვალეობას არ გრძნობდა, სამაგიეროდ, ყველასაგან პასუხისმგებლობას მოითხოვდა: ესეც მისი მოვალეობის ერთ-ერთი ნაწილი იყო, როგორც საზოგადოებრივი ნებისმიერი პარაზიტისა.

...დიდი და ყვითელი მზე იმ დილით ცივი და მოღუშული ამოვიდა, როგორც ეს ზამთრის პირას იცის ხოლმე. ისე უხალისოდ და დუნედ მოიშორა დილის მტრედისფერი ნისლი, რომ ალაგ-ალაგ დაგლეჯილი ბლონდით გადაეფარა ქალაქს, ამიტომ ერთ ქუჩაზე სინათლე იყო, მეორეზე კი ბინდბუნდი მეფობდა.

თუნუქშემოკრული მუქი რუხი ავტოფურგონი ქალაქს გასცდა და მაღალი კედლით შემოზღუდული ცალკე მდგომი სახლის ეზოში შევიდა. ჭიმკარზე აბრა ეკიდა: «უცხოთათვის შესვლა აკრძალულია – ჯანმრთელობისათვის საშიშია». ეს იყო კარანტინი, აქ ცოფიანი ძაღლები მოჰყავდათ და წვავდნენ. აქვე მოიყვანდნენ ხოლმე მაწანწალა ძაღლებს, როგორც ეპიდემიის შესაძლებელ გამავრცელებლებს; ამათ არ წვავდნენ, მეცნიერებს უგზავნიდნენ, ანდა ტყავს აძრობდნენ. ინფექციური სნეულებით დაავადებულ სხვა ცხოველებს კი მკურნალობდნენ, თუ ისინი ამას იმსახურებდნენ, მაგალითად, ცხენებს სულის ამოსვლამდე ასმევდნენ წყალს და მხოლოდ ერთადერთ შემთხვევაში ხოცავდნენ – თუ ქოთაო სჭირდათ. ახლა ეს ავადმყოფობა იშვიათია, ცხენები თითზე ჩამოსათვლელნი გახდნენ და ქოთაო ვისღა შეეყრება.

ის კაცები, რომლებმაც ბიმი დაიჭირეს, ამ ეზოს უბრალო მუშები იყვნენ და მათზე ცუდი არ ითქმოდა. მეტსაც ვიტყვი, მათ ყოველთვის საშიშროება ემუქრებოდათ – მძიმე ავადმყოფობა შეჰყროდათ, ანდა ცოფიან ძაღლს დაეკბინა. დროდადრო ისინივე იჭერდნენ ქალაქში მოხეტიალე ძაღლებს, ანდა

თვით პატრონების თხოვნით მიჰყავდათ. ეს მოვალეობა მათ არასასიამოვნოდ და მძიმედ მიაჩნდათ, თუმცა, გარდა ძირითადი ხელფასისა, ყოველ დაჭერილ ძაღლში ზედმეტ გასამრჯელოს იღებდნენ.

ბიმს არ გაუგონია, როგორ შევიდა ეზოში რკინის ფურგონი, არც ის, როგორ გამოვიდა ის ორი კაცი კაბინიდან და სადღაც წავიდა: უგრძობლად ეგდო.

ორი-სამი საათის შემდეგ მოვიდა გრძობაზე ჩვენი ბიმი. მის გვერდით იჯდა მისი დიდი ხნის ნაცნობი ბურძგნია, რომელიც ამ დილით სანაგვესთან ნახა, ახლა ის ცხვირსა და ყურებს ულოკავდა ბიმს.

საოცარი არსებაა ძაღლი! აი, ვთქვათ, ძუკნას მოუკვდა ლეკვი, ის კი მაინც ულოკავს მას ცხვირს, ყურებს, ულოკავს დიდხანს, ძალიან დიდხანს, ასევე დიდხანს უხელს მუცელს. ხდება ხოლმე, რომ ლეკვი გამოცოცხლდება. საერთოდ, ძაღლებს დაზელა ახალშობილის მოვლის უქველ პირობად მიაჩნიათ - ეს საოცარი რამ არის.

ბურძგნიაც ბუნების ჩვეთვის უცნობი შთაგონებით ლოკავდა ბიმს. ეტყობა, წაწვალის დროს ბევრი რამ ესწავლა და ენახა, შეიძლება აქაც პირველად არ იყო.

მზის წვრილმა სხივმა შემოაღწია კარის ჭუჭრუტანაში და ბიმს დაეცა. ძაღლმა თავი ასწია. რკინის ციხეში მხოლოდ ორნი იყვნენ: ისა და ბურძგნია. ბიმმა ტკივილის გადალახვა სცადა და სხეულის მდგომარეობის შეცვლა მოინდომა, მაგრამ პირველი ცდით ეს ვერ მოახერხა. მეორედ რომ სცადა, ოთხივე თათი ქვეშ ამოიღო და ცივი რკინისაგან, რომელზედაც იწვა, მკერდი გაითავისუფლა. ასევე შეციებული ბურძგნია სულ ახლოს მიუწვა მას და მოიბღუნდა. ამან ცოტა გაათბო ორივე.

რკინის სატუსალოში იწვა ორი ძაღლი და ბედს ელოდა.

ბიმი თვალმოუშორებლივ მისჩერებოდა კარს, მზის პაწაწინა სხივს, ნათელი სამყაროს ერთადერთ მაცნეს. მაგრამ აი, სულ ახლოს თოფი გავარდა. ბიმი შეტოკდა, ო, როგორი ნაცნობი იყო მისთვის ეს ხმა! მან ივან ივანიჩი მოაგონა. თოფის ხმა ხომ ნადირობას ნიშნავდა, ტყეს, თავისუფლებას. იგი მოხმობაც იყო, თუ ძაღლმა გზა დაკარგა ანდა ფრინველის ან კურდღლის კვალმა გაიტაცა. ნეტავ საიდან მოიკრიბა ძაღლა ბიმმა ამ გასროლის შემდეგ? წამოდგა. ლასლასით მივიდა კართან, ცხვირი ჭუჭრუტანას მიადო და თავისუფლების ჰაერი შეისუნთქა. თითქოს აღსდგაო, მან ქანქარასავით დაიწყო სიარული ფურგონის ერთი კუთხიდან მეორემდე. შემდეგ ისევ კართან მივიდა, ისევ ჭუჭრუტანას მიადო ცხვირი და ისევ ჰაერს დაუწყო ყნოსვა. ბოლოს სხვადასხვა სურნელების მიხედვით დაადგინა: ეზოში ამაფორიაქებელი რაღაც ხდებოდა. ბიმი გაუჩერებლად დადიოდა, თუნუქზე ბრჭყალებს აფხაჭუნებდა, თითქოს ხურდებოდა, რაღაცისთვის ემზადებოდა, იმართებოდა.

ვინ იცის, რამდენმა დრომ გაიარა, ეს ძნელი სათქმელია, მაგრამ ბიმმა კარზე ფხაჭუნი დაიწყო.

ეს კარი კი სრულებით არ ჰგავდა იმ კარებს, რომლებიც ბიმს უნახავს: ეს კარი თუნუქით იყო შემოჭედული. ალაგ-ალაგ დაგლეჯილი წვეტიანი ლა-

ქები აჩნდა. მაგრამ ეს იყო კარი, ახლა ერთადერთი კარი, რომლიდანაც შეიძლება ელადა შველასა და თანაგრძნობაზე.

ცივი და ყინვიანი ღამე დადგა.

ბურძგნია აყმუვლდა.

ბიმი კი აფხაჭუნებდა და აფხაჭუნებდა, კბილებით ღრღნიდა თუნუქის ნაფლეთებს და უკვე იატაკზე დაწოლილი ისევ აფხაჭუნებდა, ეძახდა. ემუდარებოდა.

გათენებისას ფურგონში სიჩუმე ჩამოვარდა: ბურძგნია აღარ ყმუოდა, ბიმიც მიჩუმდა, ხანდახან თუ ჩამოუსვამდა თუნუქს თათს, არავინ იცის, ძალა აღარ ჰყოფნიდა თუ ბედს დაემორჩილა, რადგან იმედი დაკარგა და უდრტვინველად ელოდა თავის ბედს. ჯერჯერობით ეს რკინის ფურგონის საიდუმლოება იყო.

თავი მეთექვსმეტე

შეხვედრები ძებნის დროს, ბიმის ნაკვალევი მიწაზე, ოთხი გასროლა

თურმე ქალაქში კვირაობით უფრო მეტი ხალხია, ვიდრე ჩვეულებრივ დღეს: მიდიან, მირბიან, ყიდულობენ, ყიდიან, მატარებლებში, ავტობუსებში, ტროლეიბუსებსა და ტრამვაებში ისე არიან ჩატენილები, როგორც კასრებში _ დამარილებული თევზი. გიჟებივით გარბიან ქალაქიდან. შუადღისას ეს ფუსფუსი ცოტა ცხრება, სადამოთი კი ისევ იწყება: ზოგი სოფლიდან და ტყეებიდან ბრუნდება, ზოგი კი ქალაქიდან ისევ თავის სახლში _ სოფელსა და ტყეებში მიდის.

ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ ერთ-ერთ კვირადღეს ხრისან ანდრევიჩი ალიოშასთან ერთად ქალაქს ეწვია. მათ მოილაპარაკეს, რომ ალიოშა ეცდებოდა, შავყურა მოეძებნა, მამა კი ამ დროს სანოვაგეს გაყიდდა ბაზარში. ხრისან ანდრევიჩს წინათაც მოჰყავდა ხოლმე შვილი ქალაქში და სრულიად უშიშრად უშვებდა სასეირნოდ (ალიოშამ ტრამვის ნომერი იცოდა, ავტობუსის «თავისი» გაჩერებაც, ცუდ რამეს კი არავითარ შემთხვევაში არ ჩაიდენდა), სამ მანეთსაც აძლევდა ხოლმე, რომლითაც შეეძლო ეყიდა, რაც სურდა, ან სადაც უნდოდა, იქ წასულიყო: თუნდ კინოში და თუნდა ცირკში. ამჯერად კი ხრისან ანდრევიჩმა «გულის ჯიბეში» ჩაიყო ხელი, ალიოშას თხუთმეტი მანეთი მისცა და უთხრა:

_ თუ შავყურას წააწყდე სადმე და არ მოგცენ, თუმნიანი მიეცი. თუ თუმანს არ დაგჯერდებიან _ თორმეტი. თუ ამაზედაც არ დაგყაბულდნენ, თხუთმეტი ჩაუთვალე. თუ ეგეც არ მოისურვონ, მისამართი ჩაიწერე და მაშინვე ჩემკენ გამოქანდი: თვითონ მივალ. არ დაიგვიანო, ოთხი საათისათვის ავტობუსთან იყავი, ახლა დღე მოკლეა, დაგვალამდება. შავყურას ამბავი კულტურულად იკითხე ხოლმე: «შეიძლება შეგეკითხოთ, ამხანაგო?» ამის შემდეგ კი მოახსენე: ასე და ასეა ჩვენი საქმე, სოფლელები ვართ-თქო, მწყემსები, უძალოდ არ ვვარგევართ, ის კი დაგვეკარგა, ქალაქში გამოგვექცათ-თქო. კეთილი ხალხი ბევრია, ყველას ჰკითხე.

...ქალაქში დადიოდა გლეხი დარბაისელი ბიჭი და დროგამოშვებით შემხვედრ ხალხს, მათ, ვინც მისი აზრით, ნდობის ღირსი იყო, ეკითხებოდა:

– შეიძლება შეგეკითხოთ, ამხანაგო? ჩვენ, ესე იგი, მწყემსები ვართ...

ძალიან ბევრი მსუქანი ხვდებოდა, განსაკუთრებით – ქალები, ასეთებს არაფერს ეკითხებოდა (ალბათ, უქნარები არიან, რაკი ასე უზომოდ გასუქებულანო). მაგრამ სწორედ მსუქანი ამხანაგი, რომელმაც ბიჭის შეკითხვა გაიგონა (ბიჭი მას კი არა, სხვას ეკითხებოდა), შეჩერდა და ურჩია სადგურზე წასულიყო (მის ჭიშკარში დღის განმავლობაში მთელი ახალგაზრდობა გაივლის და ვინმეს ეცოდინებაო). ბიჭი კი არც ერთი არ გაუშვია, რომ არ ეკითხა.

სწორედ ამავე დროს ტოლიკი გამოვიდა სახლიდან ბიმის საძებნელად. უკვე მესამე დღე იყო, დაჟინებით ეძებდა ძაღლს, მაგრამ მხოლოდ გაკვეთილების შემდეგ, დღეს კი გადაწყვიტა, დილიდან მოეძებნა: კვირა დღეა, სასწავლებელში წასასვლელი არა ვარო.

ქალაქში დადიოდა სუფთა ბიჭი, კულტურული ოჯახის შვილი, გამვლელ-გამომვლელებს სახეში მისჩერებოდა, თითქოს აკვირდებოდა, და ზოგიერთებს, ვინც თვალში მოუვიდოდა, ეკითხებოდა:

– ძია, უკაცრავად, შავყურა ძაღლი ხომ არ გინახავთ?.. თეთრი, ყვითელწინწკლებიანი?.. არ გინახავთ? საწყენია, ბოდიში.

მიუხედავად იმისა, რომ მშობლებისაგან აკრძალული ჰქონდა, ტოლიკი ერთხელ უკვე იყო სტეპანოვნასთან, ლუსიას მიუტანა ჩეხური ფანქრები, რომლებსაც ვერც ერთ მაღაზიაში ვერ იყიდდი, და სახატავი რვეული. უამბო კიდევ, რომ ბიმი მასთან იყო, ღამე გაათია. შემდეგ კი გაქრა. სტეპანოვნასაგან კი შეიტყო, რომ ივან ივანიჩმა, რომელიც მას არასოდეს ენახა, წერილი გამოგზავნა და თვითონაც მალე ჩამოვა, დღესაც, საღამო ხანს, ტოლიკი აუცილებლად ერთხელ კიდევ გაივლის მათთან, იქნება რამე გაიგეს ბიმზე, თანაც ლუსია დაჰპირდა, ჩემს დახატულ სურათს – «ჩვენს ბიმს» – გაჩუქებო.

სადგურთან ახლოს, ერთ-ერთ ქუჩაზე, ტოლიკთან მივიდა ცამეტობე წლის მზემოკიდებული, ჩასკვნილი ბიჭი. ახალი კოსტიუმი ეცვა, ისეთივე, როგორც დიდებს აცვიათ, და ჰკითხა:

– შეიძლება შეგეკითხოთ, ამხანაგო?

ტოლიკს ეამა, რომ დიდი კაცივით მიმართეს, და სიამოვნებით უპასუხა:

– შეიძლება, – და თავის მხრივაც ჰკითხა: – რა გინდა მკითხო?

– მწყემსები ვართ, ძაღლი დაგვეკარგა, ქალაქში წამოვიდა. იქნებ სადმე ნახე? თეთრია, ყვითელწინწკლებიანი, ცალი ყური კი კუნაპეტივით შავი აქვს. ფეხიც...

– რა ჰქვია იმ შენს ძაღლს?

– შავყურა, – უპასუხა ალიოშამ.

– ბიმია, – თქვა ტოლიკმა, – ბიმი!

ძნელი არ არის იმის მიხვედრა, როგორ აუხსნეს ბიჭებმა ერთმანეთს ყველაფერი: ტოლიკმა დაადგინა, სად და როდის იყიდეს ბიმი და როდის გამოიპარა სოფლიდან. ალიოშაც მიხვდა, რომ ტოლიკთან შავყურა მივიდა და არა რომელიმე სხვა ძაღლი. ყველაფერი ემთხვეოდა, მაშასადამე, ბიმი სად-

ღაც აქ იყო, ქალაქში. არც უფიქრია, ვის ერგებოდა ძაღლი, თუ მას იპოვიდნენ. მთავარი იყო, მოეძებნათ, მოეძებნათ, სასწრაფოდ მოეძებნათ.

– ჯერ სადგურთან დავდგეთ, – უთხრა ალიოშამ, – ასე მირჩია ერთმა კაცმა.

– აქ აუარებელი ხალხი ირევს, არ შეიძლება, ვინმეს არ ენახოს, – დაეთანხმა ტოლიკი.

ასეთი ძებნის გულუბრყვილობა ცხადი იყო, მაგრამ არა ალიოშასა და ტოლიკისათვის. ისინი, უბრალოდ, ამხანაგურმა გრძნობამ, ერთმა სურვილმა და ბიმისადმი სიყვარულმა გააერთიანა. მათ სწამდათ, ძაღლს იპოვიდნენ, აი, რაში იყო მათი მოქმედების მთავარი აზრი. წარმოსახვა კი თვალწინ უხატავდა სურათს, რომ ბიმი შეიძლება თვითონაც შეხვედროდათ სადმე.

– შემდეგ კი გზად იმ შენს სტეპანოვნასთან შევიაროთ, – ერთბაშად გადაწყვიტა ალიოშამ. – იმას არ ასცდება, ფაქტიურად, მასთან მიდის. უეჭველად მასთან. სხვაგვარად არ შეიძლება. აქ მისი სახლია.

– შევიაროთ, – დაეთანხმა ტოლიკი.

მას მოსწონდა ალიოშას დარბაისლური ლაპარაკი, მისი გულუბრყვილობა და უბრალოება. ასეთი ნაცნობობა ცხოვრების ბოლომდე გრძელდება და ბედნიერია ის ბიჭი, ვისაც ქუჩა კეთილ მეგობარს აჩუქებს და არა ვიღაცა გაიძვერას.

ბიჭებმა უკვე ასიოდე კაცს ჰკითხეს და ისევ ისეთ ხალხს ირჩევდნენ, ვისთვისაც შეკითხვის მიცემა შეიძლებოდა.

იმ დილითვე სადგურის აფუსფუსებულ ბაქანზე ჩქარი მატარებლის ვაგონიდან ჩამოვიდა ჯოხზე დაყრდნობილი, ყავისფერპალტოიანი ჭადარა კაცი. მან სადგური გაიარა, შეჩერდა და მიიხედ-მოიხედა: ასე იცის ხოლმე ადამიანმა, რომელიც დიდი ხანია არ ყოფილა მშობლიურ მხარეში და უკან დაბრუნებული ამოწმებს, ყველაფერი ადგილზეა თუ არა და ხომ არაფერი შეცვლილა. სწორედ ამ დროს მასთან მივიდა ორი უცნობი ბიჭი, ერთ-ერთმა მათგანმა, რომელსაც ეტყობოდა, სოფლელი იყო, ჰკითხა:

– შეიძლება შეგეკითხოთ, ამხანაგო?

ჭადარამ თავი გვერდზე ოდნავ დახარა, რომ ღიმილი დაეფარა, და უპასუხა:

– რა თქმა უნდა, ამხანაგო.

მეორემ, ქალაქელმა კი განაგრძო:

– ერთი ეს მიბრძანეთ, შავყურა ძაღლი არ გინახავთ, თეთრი, ყვითელწინწკ...

ჭადარამ ბიჭს მხარზე ხელი მოუჭირა და დაუფარავი მღელვარებით შესძახა:

– ბიმი?!

– დიახ, ბიმი, ნახეთ? სად?

სამივენი სადგურის წინ გაშენებულ პატარა ბაღის მერხზე ჩამოსხდნენ. სამივე ეჭვიმუტანლად ენდობოდა ერთმანეთს, თუმცა ბიჭები სრულებით არ იცნობდნენ მოხუც კაცს, არ იცოდნენ, რომ სწორედ ეს იყო ივან ივანიჩი, ბიმის პატრონი, ერთბაშად ვერც კი მიმხვდარიყვნენ, თვით მას რომ არ ეთქვა, ივან ივანიჩი ვარო.

შეიძლება ნაცნობებსაც ერთბაშად ვერ ეცნოთ: წელში ოდნავ მოხრილი-ყო, გამხდარიყო, სახეზე ნაოჭები მომატებოდა (გულთან ახლოს ოპერაცია კურორტზე ყოფნა როდია), მაგრამ თვალები კი ისევ ძველებური დარჩენოდა, ყურადღებიანი, გულისყურიანი, თითქოს შიგ გულში სწვდებოდნენ ადამიანს. მხოლოდ ამ წაბლისფერი თვალებით შეიძლებოდა მიმხვდარიყო კაცი, რომ ახლა თოვლივით გათეთრებული მათი პატრონი ოდესღაც შავ-გვრემანი ყოფილა. ტოლიკმა უამბო ყველაფერი, რაც ბიძაზე იცოდა, რომ კოჭლია და ავადმყოფი. ალიოშამაც მოკლედ და გასაგებად უამბო როგორ ცხოვრობდა შავყურა სოფლად. ბიჭებს ყველაფერი მოსწონდათ ივან ივანიჩისა, მოსწონდათ, რომ ზოგჯერ ბიჭებს მხარზე ხელს ჩამოადებდა და ისე ესაუბრებოდა. ისიც მოსწონდათ, სიტყვას რომ არ გააწყვეტინებდა და ისე ელაპარაკებოდა. მოსწონდათ მისი ჭადარა, მოსწონდათ სახელიცა და მამის სახელიც. მთავარი კი ის იყო, რომ ეს უცხო ბიჭები უყვარდა; ეს ხომ ცხადზე უცხადესი იყო, თორემ, ბოლოს ასეთ რამეს რატომ იტყოდა:

– კარგი ბიჭები ხართ. მოდი, დავმეგობრდეთ... ახლა კი ჩემთან წამოდით. როგორც ჩანს, ბიძი უკვე შინ არის.

გზაში ფრთხილად გამოჰკითხა ბიჭებს და სულ ადვილად გაიგო, ვინ იყვნენ, საიდან, ვისი შვილები, რას აკეთებდნენ და ვის რა მოსწონდა.

– ცხვარს მწყემსავ? ეგ კარგი საქმეა, ალიოშა. სკოლაშიაც სწავლობ? ალბათ, გიჭირს, არა?

– ცხვრის ძოვებას ცოდნა უნდა, – მამასავით უპასუხა ალიოშამ. – ძნელი საქმეა. ფარა ისე უნდა გაამწკრივო, რომ ბალახი არ დატკეპნოს... ეს ადვილი როდია, ისე დავიღლები ხოლმე, რომ ფეხზე ძლივს ვდგავარ. გარდა ამისა, უთენია უნდა ადგე. ძნელია, ძალი თუ გყავს, ადამიანზე უკეთ გეხმარება, მით უმეტეს, თუ ამ საქმისა არა გესმის რა. უძალიად არაფრით არ შეგვიძლია. მეცხვარეები ვართ. უსათუოდ გვჭირდება.

– შენ, ტოლიკ, რას აკეთებ? – ჰკითხა ივან ივანიჩმა.

– მე? – გაიოცა ტოლიამ. – სკოლაში დავდივარ.

– საქონელი თუ გყავთ? – შეეკითხა ალიოშა ტოლიკს.

– არა, არა გყავს, – უპასუხა ბიჭმა. – ზღვის გოჭები გყავდა და დედამ არ გამიჩერა... ყარანო.

– ჩვენთან ჩამოდი, გაჩვენებ: ოქრო ძროხა გყავს – მუცელქვეშაც რომ შეუძვრე, ხმას არ გაგცემს, ფეხს არ გაანძრევს. ქუდსაც მილოკავს, ხელისგულსაც. მამალი გყავს, მაგრამ რა მამალი. ყველა მამალს სჯობია. ჩვენი სოფლის მამლების თავია. გათენებისას პირველი ის იწყებს ყვირის, მერე სხვებიც აჰყვებიან ხოლმე. ასეთი მამალი იშვიათია... ძალი კი არა გყავს. გყავდა, მაგრამ მოგვიკვდა. შავყურა გამოგვექცა. – ალიოშამ ამოიოხრა. – გული მწყდება... ძალიან ალერსიანი იყო...

ივან ივანიჩმა სტეპანოვნას კარზე დარეკა. დედაკაცი ლუსიასთან ერთად გამოვიდა და მოთქმა დაიწყო:

– ვაი, ივან ივანიჩ! რა პასუხი უნდა გაგცე? ბიძი აღარ არის. აი, სამი დღის წინათ ტოლიკთან იყო, სახლში კი აღარ მოვიდა.

– არ მოვიდა, – ჩაფიქრებით თქვა ივან ივანიჩმა, მაგრამ ბიჭების გულის გასაკეთებლად დაუმატა: – ვიპოვით, უეჭველად ვიპოვით.

სტეპანოვნამ ივან ივანიჩს მისი ოთახის გასაღები მისცა და ხუთივენი ოთახში შევიდნენ. ოთახში ყველაფერი ისე იყო, როგორც ივან ივანიჩს დაეტოვებინა: წიგნების იგივე კედელი, რომელმაც ახლა უკვე ალიოშა გააოცა, საწერი მაგიდა და იგივე სისუფთავე, მხოლოდ, სტეპანოვნას წყალობით, ოთახი ახლა უფრო სუფთა იყო. მაგრამ შიგ სიცარიელე სუფევდა – ბიმი არ იყო. მის საწოლზე საწერი ქაღალდის სუფთა ფურცელი და ივან ივანიჩის წერილი ეგდო (სტეპანოვნას ესეც კი შეენახა). ივან ივანიჩმა სტუმრებს ზურგი შეაქცია და თავდახრილი იტყირებოდა ფანჯარაში. სტეპანოვნას მოეჩვენა, თითქოს ჩუმად დაიკვნესა.

– ნამგზავრი ხარ, ივან ივანიჩ, ცოტა ხანს წამოწევი, – ურჩია ქალმა.

ივან ივანიჩი საწოლზე წამოწვა და საერთო მდუმარებაში ჭერს მიაშტერდა, სტეპანოვნა კი ცდილობდა, მისთვის ტკივილი გაექარებინა.

– მაშ, ოპერაციამ კარგად ჩაიარა? რაკი ჩამოხვედი, ახლა ყველაფერი კარგად იქნება.

– კარგად, სტეპანოვნა, კარგად. გმადლობთ, გეთაყვა, ყველაფრისათვის. ღმერთმა ქნას, ნათესავები ექცეოდნენ ისე ერთმანეთს, როგორც თქვენ ექცევით უცხო ადამიანს.

– ე-ე, დახე, დახე, რას ამბობს! რა სისულელეა! აბა, რა ძნელი საქმეა, მე-ზობელს მიეშველო. ოღონდ სიკეთე იყოს და... სტეპანოვნა უხერხულობასაც კი გრძნობდა, როცა აქებდნენ.

რამდენიმე წუთის შემდეგ ივან ივანიჩი ადგა, ბავშვებს შეხედა და თქვა:

– ასეთი გეგმა მაქვს: თქვენ აქ, ჩვენს რაიონში ეძებთ, უფრო თამამად ჰკითხეთ ხოლმე: ბიმი სადღაც ახლოს უნდა იყოს. მე კი... – ცოტა ხანს იფიქრა. – მე კი ერთ ადგილას წავალ... იქნებ მოდარაჯე ძაღლებს შეეკედლა... სადმე.

გასვლისას ლუსიამ ტოლიკს მისცა სურათი «ჩვენი ბიმი». ტოლიკმა ალიოშას გადასცა, ალიოშას გაუკვირდა:

– თვითონ დახატე?

– თვითონ, უპასუხა ლუსიამ.

– მხატვარი ხარ?

– ა-რა, – გაეცინა ლუსიას. – მეხუთეში გადავედი.

სურათზე ბიმი ძალიან ჰგავდა თავის თავს: შავი ყური, შავი ფეხი, თეთრ ბეწვზე მოფენილი ყვითელი წინწკლები და დიდი თვალები, მხოლოდ ცალი ყური მეორეზე გრძელი ჩანდა, მაგრამ ამას რა მნიშვნელობა ჰქონდა.

ამგვარად, ალიოშა და ტოლიკი ისევ ბიმის სამეზობლოდ გაემუხრნენ. ისევ სახის მიხედვით არჩევდნენ გამვლელ-გამომვლელებს (მხოლოდ ახლა უფრო საფუძვლიანად თათბირობდნენ), ისევ იმ შეკითხვებს აძლევდნენ და ბიმის ნიშნებს აცნობებდნენ.

ივან ივანიჩმა კი ჯერ კიდევ საწოლზე წამოწოლილმა გადაწყვიტა, საკარანტინო უბანში წასულიყო. ძაღლების დამჭერები გაეფრთხილებინა, ბიმის ნიშნები მიეცა, ფული ეჩუქებინა, რომ ეცნობებინათ, თუ ძაღლს სადმე თვალს მოჰკრავდნენ. ვინ იცის, იქნებ ბიმი ახლა იქ იყო. ტოლიკისაგან ოთხშაბათ ღამეს წამოსულა, მამასადამე, სამი დღის წინ. უნდა ვიჩქარო.

ტაქსი იქირავა და მალე საკარანტინო უბნის ჭიშკართან იდგა. გარდა დარაჯისა, არავინ დახვდა, გამოსასვლელი დღე იყო, მაგრამ ივან ივანიჩის შეკითხვებზე დარაჯმა სიამოვნებით უპასუხა:

– ხუთმაზათს და პარასკევს ძაღლები არ დაუჭერიათ. გუშინ დაჭერილები კი ფურგონში ყრიან. რამდენია, ეშმაკმა იცის, მაგრამ კი არიან. ხვალ ექიმი მოვა და იტყვის: რომელი მეცნიერებას გამოადგება, რომელს დასაძინებელი ნემსი გაუკეთონ და ტყავი გააძრონ, ისიც ხდება, რომ ტყავიანად ფლავენ მიწაში.

– მონადირე ძაღლებსაც იჭერენ? – ჰკითხა ივან ივანიჩმა.

– იშვიათად, მათ არ ხოცავენ, არც მეცნიერებას აძლევენ დასაგლეჯად, ჯერ პატრონს დაელოდებიან, მონადირეთა კავშირს დაურეკავენ, ასე და ასეა საქმე, მოდით, გაარკვიეთო, მაშ! ექიმებიც ამისთვის არიან. ფურგონში ერთი მონადირე ძაღლი ზის, ივანემ მითხრა, თეთრია, ქეციანი, მაწანწალა, თვითონ მისმა პატრონმა დედაკაცმა ჩამაბარაო. ჰო, იქნებ ქმარი მოუკვდა და მეტი გზა არ ჰქონდა.

«ის არის თუ არა?» – გაიფიქრა ივან ივანიჩმა და დარაჯს სთხოვა:

– ფურგონთან მიმიშვი, გეთაყვა, ჩემს ძაღლს ვეძებ, შესანიშნავი ძაღლია. იქნებ ის ზის ფურგონში. მიმიშვი.

დარაჯი შეუდრეკელი კაცი გამოდგა.

– შესანიშნავ ძაღლებს ფურგონში არ სვამენ. მავნე პირუტყვი მოჰყავთ, რომ თავისი ჭირი სხვებს არ გადასდონ, – მტკიცედ და გადაჭრით თქვა და სახე შეეცვალა: ნიკაპი მაღლა ასწია და ხელი გააქნია, ამით თითქოს სურდა, ჭიშკრის გარეთ მდგომი დამწუხრებული და ამ შემთხვევაში უძლური მთხოვნელი მოეშორებინა. დარაჯიც ვერ გაჰქცეოდა ცთუნებას, თავისი უფლებით დამტკბარიყო, ამიტომ მკაცრად უთხრა: – ხედავ? «შესვლა აკრძალულია». წაიკითხე და გაიგე, – მიუთითა ჩარჩოიან შუშაზე, რომლის ქვეშაც ოქროს ასოებით ეწერა: «შესვლა აკრძალულია – ჯანმრთელობისათვის მავნებელია».

ივან ივანიჩმა ეზოში შესვლის იმედი დაკარგა, მაგრამ მაინც უთხრა:

– ეჰ, შე კაი კაცო შენა!.. ოპერაცია გადავიტანე, ომის შემდეგ ნამსხვრევი ოც წელიწადს გულით ვატარე, დავბრუნდი და ბიმი არ დამხვდა, დაიკარგა.

– ეგ როგორ, ოც წელიწადზე მეტი ნამსხვრევი გულით ატარე? აი, აჟ? – დარაჯი, მოულოდნელად, ისევ იმ კაცად გადაიქცა, როგორც შეხვედრის დაწყებამდე იყო. – დახე! ვისაც უნდა უამბო, არ დაგიჯერებს. ამიტომაც, რომ... სიტყვა არ დაამთავრა, ურდულ გამოსწია და ივან ივანიჩი შეიპატიჟა: შემოდი, შემოდი. მხოლოდ არავის უთხრა.

იმის იმედით, რომ ბიმს საბელით წაიყვანდა, ივან ივანიჩმა ტაქსი დაითხოვა და ფურგონისაკენ გასწია. მართლაც, დიდი იმედით მიდიოდა: თუ ბიმი აჟ არის, ახლავე ნახავს, მოეფერება. თუ არადა, მამასადამე, ცოცხალია და უეჭველად იპოვის.

– ბიმ, საყვარელო ბიმკა... ბიჭო... ჩემო სულელო ბიმ, – ჩურჩულებდა ეზოში მიმავალი.

და, აი, დარაჯმა ფურგონის კარი გააღო.

ივან ივანიჩი უკან გადმოქანდა და გაშეშდა...

ბიმი ცხვირით იწვა კარისაკენ. ლაშები და ღრძილები თუნუქის ნაგლე-
ჯების კიდეებით ჰქონდა დაგლეჯილი. წინა თათების ბრჭყალები ჩასის-
ხლიანებოდა. როგორც ჩანდა, დიდხანს, დიდხანს აფხაჭუნებდა კარს, სუ-
ლის ამოსვლამდე აფხაჭუნებდა. და მერე, რა ცოტა რამ სურდა! თავისუფ-
ლება და ნდობა _ მხოლოდ ეს, სხვა არაფერი.

ბურძგნია კუთხეში მიიყუჩა და აყმუვლდა.

თოვლი წამოვიდა. ორი ფანტელი ცხვირზე დაეცა ბიმს და... არ გადნა.

...ამასობაში კი უფრო მეტად დამეგობრებული ალიოშა და ტოლიკი ქა-
ლაქში დადიოდნენ... ყველას ეკითხებოდნენ ბიმის ამბავს და ბოლოს, ამ
კითხვა-კითხვაში, იმ საბეითლო პუნქტამდეც მიაღწიეს, სადაც ტოლიკმა
ოდესღაც ბიმი მიიყვანა. იქ მორიგესაგან გაიგეს, რომ ძაღლები არ ჰყავდათ,
და თუ ძაღლი დაეკარგათ, პირველ ყოვლისა, საკარანტინო უბანს უნდა მია-
კითხონ, რადგან მათ ძაღლის დამჭერები ჰყავთ.

ჩვენი ბიჭები ისეთები როდი გახლდნენ, რომელთაც შეუძლიათ პაპას
ასეთი მისამართით გაუგზავნონ წერილი: «სოფელში პაპას». ამიტომ საათიც
არ გასულა, რომ ავტობუსის გაჩერებიდან აჩქარებული ნაბიჯით საკარან-
ტინო უბნისაკენ მიდიოდნენ.

ჭიშკარში ივან ივანიჩი შეხვდათ. ბიჭები რომ დაინახა, ფეხს აუჩქარა,
მათთან მივიდა და უთხრა:

_ თქვენც აქ მოხვედით?

_ აქ გამოგვაგზავნეს, _ უთხრა ალიოშამ.

_ ბიმი აქ არის? _ ჰკითხა ტოლიკმა.

...
_

_ არც ყოფილა? _ ჰკითხა ახლა უკვე ალიოშამ.

_ არა, ბიჭო... ბიმი აქ არ არის... და არც ყოფილა, _ ივან ივანიჩი ცდილობ-
და, გულზე მოწოლილი ბოღმა დაეფარა, მის მდგომარეობაში ეს ძალიან
ძნელი იყო.

და მაშინ ტოლიკმა ხშირი წარბები ასწია, შუბლი შეიჭმუხნა და უთხრა:

_ ივან ივანიჩ, არ მოგვატყუოთ... გთხოვთ.

_ ბიმი აქ არ არის, ბიჭებო, _ უფრო მტკიცედ და დამაჯერებლად გაიმეო-
რა ივან ივანიჩმა. _ უნდა ვეძებოთ, ვეძებოთ.

წვრილი თოვლი მოდიოდა. ჩუმი თოვლი, თეთრი თოვლი, ცივი თოვლი,
მიწას რომ ეფინება ცხოვრების ხელახალ დასაწყისამდე _ გაზაფხულამდე,
რომელიც ყოველ წელს მეორდება.

თოვლივით ჭაღარა კაცი მიჰყვებოდა თეთრ მინდორს. გვერდით ხელი-
ხელჩაკიდებული ორი ბიჭუნა მისდევდა, რომლებიც თავისი საერთო მე-
გობრის სამეზნელად მიემურებოდნენ და თვალეზში იმედი უკრთოდათ.

ზოგჯერ სიცრუეც სიმართლესავით წმინდაა და სპეტაკი. მომაკვდავიც
იღიმება ხოლმე და ამშვიდებს საყვარელ ადამიანებს, «უკეთა ვარო». დედაც
მხიარულ სიმღერას უმღერის უიმედოდ ავადმყოფ ბავშვებს და უცინის.

ცხოვრება კი მიდის, მიდის იმიტომ, რომ არსებობს იმედი, ურომლისო-
დაც სასოწარკვეთილება მოკლავდა ცხოვრებას.

*

მთელი დღე ბიჭებმა ბიმის ძებნაში გაატარეს. დაბინდებისას კი ტოლიკმა ტრამვით მიაცილა ალიოშა ავტობუსის «ჩვენს» გაჩერებამდე.

_ ეს მამაჩემია, _ გააცნო მამა ალიოშას.

ხრისან ანდრეევიჩმა ხელი ჩამოართვა.

_ გასაგებია: მაშასადამე, მეგობარი გიშოვია. ალიოშასთან მოდიხარ სტუმრად? წამობრძანდი.

ტოლიკის ნაცვლად ალიოშამ უპახუსა:

_ მერე ჩამოვა, მეც ჩამოვალ... ივან ივანიჩთან. ძებნას თავს არ დავანებებთ.

_ კარგი, ეგრე იყოს, კეთილი, შინ მაიმობო ყველაფერს, ახლა კი გახედე, ჩვენი ავტობუსი მოდის!

ავტობუსში ჩასხდომამდე ალიოშამ დაუბრუნა მამას თხუთმეტი მანეთი.

_ სრულადაა, კაპიკიც არ აკლია.

_ გასაგებია, _ სევდიანად თქვა მამამ.

ტოლიკმა ხელი დაუქნია მიმავალ ავტობუსს. სევდაც ერეოდა, რომ ახალ მეგობარს შორდებოდა. თანაც უხაროდა, ასეთი მეგობარი შევიძინეო. ახლა ტოლიკი იმის იმედითაც იცხოვრებს, რომ ალიოშას შეხვდება ხოლმე. ეს ყველაფერი კი ბიმის წყალობით მოხდა, რომელმაც ასეთი ღრმა კვალი დატოვა ქვეყანაზე.

სახლში ტოლიკმა მტკიცედ უთხრა მამას:

_ ბიმი სადღაც ქალაქშია. უეჭველად ვიპოვით, ჩვენ მას ვიპოვით.

_ ვინ «ჩვენ»?

_ ალიოშა, ივან ივანიჩი და მე... აი, ნახავ, ვიპოვით.

_ ვინ ალიოშა? ვინ ივან ივანიჩი? _ იკითხა დედამ.

_ ალიოშა სოფლელი ბიჭია, მამამისს ძია ხრისანი ჰქვია, ივან ივანიჩი კი არ ვიცი, ვინ არის... კეთილი კაცია... ბიმის პატრონი.

_ ბიმი რაღად გინდა, თუ პატრონი გამოუჩნდა? _ ჰკითხა მამამ.

ტოლიკმა ვერ უპასუხა, რადგან შეკითხვის მეტისმეტი სირთულისა და მოულოდნელობის გამო, ვერ გაიგო, და ჩუმად თქვა:

_ არ ვიცი.

გვიან ღამით, როცა ტოლიკს უკვე ეძინა და სიზმრებში ხედავდა, როგორ ულოკავდა ალიოშას ძროხა ქუდს, დედა და მამა სხვა ოთახში ისხდნენ და კამათობდნენ.

_ უყურადღებოდ გყავს შვილი მიტოვებული, _ მკაცრად უთხრა მამამ.

_ შენ რაღას მიკეთებ? _ სიტყვა შეუბრუნა დედამ.

_ ვმსახურობ.

_ მე კი სამსახურზე უარესი მოვალეობა მაკისრია, შენ ადგები, სამსახურში წახვალ და მორჩა, აღარაფერი გეკითხება. მე კი, მე... მარტო სახლის დალაგებამ სული ამომხადა.

_ სადაც უნდა იმუშაო, სულ ერთია, მოვალეობა გაწევს, რომელიც პატიოსნად უნდა შეასრულო. მე ახლა სულ სხვა რამეზე ვლაპარაკობ: ვინ უნდა აღზარდოს ტოლიკი? შენ თუ მე? ან იქნებ ორივემ? თუ ასეა, საერთო ენა უნდა გამოვინახოთ.

_ ალბათ, არც შენ და არც მე.

_ მაშ ვინ? _ არ ეშვებოდა მამა.
_ მთელ იმედს სკოლაზე ვამყარებ, _ უპასუხა დედამ უკვე მშვიდად.
_ და ქუჩაზე? არა? _ ისევ შეუტია მამამ.
_ თუნდაც ქუჩაზე. მერე რა? ყველა ბავშვი ქუჩაშია...
_ პატიოსნებას, პატიოსნებას ვინდა ჩაუნერგავს? გეკითხები! ხმას აუწია მამამ.

_ აჰა, წაიკითხე, თუმცა, მე თვითონ წავიკითხე. ყური მიგდე. _ დედა კითხულობდა. მაგრამ მიყოლებით კი არა, ცალკე სტრიქონებს გლეჯდა გაზეთიდან: _ «ორგანიზებულობა, თვალყურის გამუდმებული დევნება, მკაცრი აღრიცხვა, მომთხოვნელობა _ აი, რა ნერგავს ადამიანში პატიოსნებას...» «პატიოსანი კაცი უნდა აამაღლო...» გესმის? უნდა აამაღლო! ჯანდაბას თქვენი თავი, ჯანდაბას! _ დაიყვინძა დედამ და ტახტზე გულაღმა დაწვა.

მამას სულაც არ სურდა გაეღრმავებინა კამათი, მას დედა უყვარდა. დედასაც უყვარდა, შერიგებით კი მამა ყოველთვის პირველი ურიგდებოდა ხოლმე. ხანგრძლივად გაბუტულებიც არასოდეს ყოფილან, ამჯერადაც მამამ შემარიგებელი კილოთი თქვა:

_ რა გაეწყობა. უნდა გავერკვეთ, ვეცდები, ბიმი მოვნახო, ვეცდები. პატრონი გამოსჩენია. ეს იმას ნიშნავს, რომ ტოლიკი სახლში აღარ მოათრევს ძაღლს, თუ ვიპოვით, ჩვენი ავტორიტეტი გაიზრდება ტოლიკის თვალში.

_ არა, ის სიტყვები არ უთქვამს, რომლებიც ენაზე ედგა, არა. იმ საღამოს სემიონ პეტროვიჩი აფორიაქებული იყო, არც საკუთარი თავის სჯეროდა: ბიჭი იზრდებოდა და მამას გვერდს უქცევდა, მამამ კი ყოველდღიურ ფუს-ფუსში ეს ვერ შეამჩნია. სემიონ პეტროვიჩი ჩაფიქრდა. გაახსენდა, როგორ ნახა ერთხელ მდინარის პირას, ლუდხანაში, უწვერულვამო ჭაბუკი, კედელთან რომ იდგა. ბარბაცებდა, ყვიროდა და გულამოსკვნილი ტიროდა... ამ მოგონებამ შეაშოფთა სემიონ პეტროვიჩი, თავზარდაცემულმა წარმოიდგინა ხუთიოდე წლის შემდეგ ლუდხანასთან მდგარი ტოლიკი და გული შეეკუმშა. ცოლთან მივიდა, გვერდით მიუჯდა და ჩუმად, ქალისთვის მოულოდნელი, შემარიგებელი კილოთი ჰკითხა:

_ იქნებ კარგი ძაღლი ვუყიდოთ ტოლიკს?.. ან ბიმი გამოვთხოვოთ მის პატრონს, ჰა? კარგ ფულს მივცემ. რას იტყვი?

_ ეჰ, არ ვიცი, არა, სემიონ. მოდი, ეგრე იყოს, ვიყიდოთ.

რა თქმა უნდა, სემიონ პეტროვიჩმა ვერ გაითვალისწინა, რომ მეგობრობისა და ნდობისა არც ყიდვა შეიძლება, არც გაყიდვა. არც ის იცოდა, ძალიანაც რომ მოენდომებინა, ბიძს ვეღარ იყიდდა. მაგრამ ბიძმა, ჩვენმა კეთილმა ბიძმა, ტოლიკის მამის გულშიც დატოვა კვალი. იქნებ ეს სინდისის ქენჯნა იყო. მას ვერავინ და ვერასოდეს გაექცევა, თუ სინდისი იდეალურად სწორ წნელს არა ჰგავს: ასეთისა მოღუნვაც შეიძლება და, სურვილის მიხედვით, გაშლაც _ ეს თქვენზეა დამოკიდებული. მაგრამ ბიძზე ფიქრი ღამითაც კი არ ასვენებდა სემიონ პეტროვიჩს.

იმ ღამით კი ბიმი თუნუქით მოჭედილ იმავე ფურგონში ეგდო. ტოლიკის მამა ხვალვე დაიწყებს მის ძებნას. იპოვის, ჩასწვდება კი რკინის ფურგონის საიდუმლოებას, მიხვდება სინათლის, თავისუფლებისა და ნდობისაკენ ბიძის სწრაფვის ძალასა და დაუოკებლობას?

არა, ეს არ მოხდა სრულიად უბრალო მიზეზის გამო. მეორე დღეს, ორშაბათს, დილით, ივან ივანიჩმა აიღო შალითაჩამოცმული სანადრიო თოფი და საკარანტინო უბანში წავიდა. იქ შეხვდა იმ ორ მეძალეს, რომელთაგანაც მწუხარებით შეიტყო, რომ ბიმი ზედ მის სახლთან დაეჭირათ. კაცები აღშფოთებულები იყვნენ იმ დედაკაცის საქციელით და უშვერი სიტყვებით, უმოწყალოდ აგინებდნენ. ივან ივანიჩს ის აწუხებდა, რომ ბიმი ვერაგობისა და ცილისწამების მსხვერპლი გამხდარიყო. ის არ ამტყუნებდა ამ ორ მუმას, თავის მოვალეობას რომ ასრულებდნენ. თუმცა ახალგაზრდა, როგორც ჩანდა, თავს დამნაშავედ გრძნობდა. თუნდაც იმიტომ, რომ დედაკაცს დაუჯერა.

– ეჰ, რომ მცოდნოდა... – სიტყვა ვერ დაამთავრა და ავტოფურგონის გარსაცმს დაარტყა ხელი. – აი, მოდი და, დაუჯერე ასეთ გველს.

ივან ივანიჩმა სთხოვა, ბიმი ტყეში წამოიღეთო, და ხუთი მანეთი შესთავაზა. ისინი სიამოვნებით დათანხმდნენ. სამივენი იმავე ფურგონის კაბინაში ჩასხდნენ.

იმ კორდზე, სადაც ყოველი ნადირობის წინ ივან ივანიჩი პატარა ჯირკზე ჩამოჯდებოდა და ტყეს ყურს უგდებდა, მოწყენილი ბიმი კი ჩამოცვნილ ფოთლებს დრუნჩს უსვამდა, ჯირკიდან სულ რამდენიმე მეტრის დაშორებით, ჩაფლეს ბიმი. ზემოდან კი მსუბუქად და თხლად დააყარეს თოვლში არეული თეთრი ფოთლები.

ტყე თანაბრად ხმადაბლა ხმაურობდა.

ივან ივანიჩმა შალითიდან თოფი ამოიღო, შიგ ვაზნები ჩადო, თითქოს ჩაფიქრდა. მერე ჰაერში გაისროლა.

ხმაურის გამო ტყემ ყრუდ, უდრტვინველად, როგორც ეს შემოდგომით იცის ხოლმე, სევდიანი ექოთი უპასუხა. გასროლა სადღაც შორს კვნესით მიწყდა.

ივან ივანიჩმა კიდევ ერთხელ გაისროლა და კიდევ ერთხელ დაუცადა, როდის დაიკვნესებდა ტყე.

ორივე თანამგზავრი გაცვებით შესცქეროდა ივან ივანიჩს. მაგრამ მან ფეხმოუცვლელად კიდევ ორი ვაზნით დატენა თოფი და აბსოლუტურად თანაბარი შუალებებით, რომელსაც იგი ხმის სადღაც შორს ჩაკვდომით საზღვრავდა, კიდევ ორჯერ გაისროლა, შემდეგ თოფს შალითა ჩამოაცვა და პატარა ჯირკისაკენ წავიდა.

უფროსმა ჰკითხა:

– ოთხჯერ რატომ გაისროლე?

– ასეთი წესია, – უპასუხა ივან ივანიჩმა, – რამდენი წლისაც იყო ძაღლი, იმდენჯერ უნდა გაისროლო. ბიმი იყო... ოთხი წლისა. ყოველი მონადირე ასეთ დროს ქუდს მოიხდის და უხმოდ დგას.

– დახე! – ჩუმად გაიოცა ახალგაზრდამ. – როგორც უბედურების დროს...

– მერე ფურგონთან მივიდა, კაბინაში შეძვრა და კარი მიიხურა.

ივან ივანიჩი თავის ჯირკზე ჩამოჯდა.

ტყე კი სულ ერთ ხმაზე ხმაურობდა და ხმაურობდა, თითქმის ისე, როგორც ზამთარში იცის ხოლმე – ცივად და მოუსვენრად, ერთი ბეწო თოვლი იდო. წესისა და რიგის მიხედვით უკვე დიდი ხანია უნდა მოსულიყო, მაგ-

რამ ძალიან დაიგვიანა. შეიძლება ამიტომაც ტყის ხმაური ახლა ბუზღუნა, მოსაწყენი, მძინარე და იმდენად უიმედო იყო, რომ კაცს ეგონებოდა, აღარც ზამთარი დადგება და არც გაზაფხული მოვაო.

მაგრამ უეცრად ივან ივანიჩმა იმ სიცარიელის ნაცვლად, რომელიც გულში უკანასკნელი მეგობრის დაკარგვის შემდეგ დარჩა, სითბო იგრძნო. მაშინვე ვერც კი მიხვდა, რა იყო ეს. ეს კი იყო დაახლოება იმ ორ ბიჭთან, რომლებიც მასთან, თავისდა უნებურად, ბიძმა მიიყვანა. ეს ბიჭები მასთან მოვლენ, არაერთხელ მოვლენ.

ძალიან უცნაურ ვინმედ მოეჩვენა ძაღლის დამჭერ იმ ორ კაცს ივან ივანიჩი, როცა კაბინაში ჩაჯდომისას თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა:

– ტყუილია. თოვლიც მოვა, გაზაფხულიც უეჭველად დადგება. თეთრყვავილებიც გაიხარებენ... რუსეთში ზამთარიც იცის და გაზაფხულიც. აი, როგორია ჩვენი რუსეთი: ზამთარიც და გაზაფხულიც უეჭველად დადგება.

*

უკან რომ ბრუნდებოდნენ, ახალგაზრდამ გზატკეცილის პირას მდებარე პატარა სოფლის ახლოს გააჩერა მანქანა და ბურძგნია გამოუშვა.

– არ მსურს, არ მინდა! – დაიძახა მან. – სოფელში გაიქეცი, ძაღლო, თავს უშველე! – იქ ხელს არავინ გახლებს.

– რას სჩადი! რას სჩადი! იციან, რომ ორი ძაღლი იყო! – დაუყვირა კაბინიდან უფროსმა.

– ერთმა თავი მოიკლა, მეორე გაგვექცა, მორჩა და გათავდა! არ მინდა, არაფერი არ მინდა, არ მსურს. მორჩა და გათავდა.

ბურძგნია გაიქცა, გზატკეცილს რომ გასცდა, დაჯდა, ფურგონს გაოცებული თვალი გააყოლა და თავის გზას გაუდგა; გაიქცა სოფლისაკენ, ხალხთან. ჭკვიანი ძაღლი აღმოჩნდა.

ჯერ კიდევ ტყეში გაიგო ივან ივანიჩმა, რომ ახალგაზრდას ივანე ერქვა, უფროსსაც – ივანე. სამივეს ივანე ერქვა – უიშვიათესი შემთხვევა იყო. ამან უფრო დაახლოვა ისინი და კეთილ ნაცნობებად დაშორდნენ ერთმანეთს. საერთო კი მხოლოდ ერთი რამ ჰქონდათ: სამივემ დამარხა ძაღლი, რომელმაც ძაღლის ციხეს ვერ გაუძლო. ხდება ხოლმე, რომ ადამიანები დიდ საქმეში ხვდებიან ერთმანეთს და ისევ შორდებიან, მაგრამ ისეც ხდება, რომ მცირე რამ საქმე საიდუმლოდ აკავშირებს მათ.

როცა ივან ივანიჩი კაბინიდან გადმოვიდა და ახალგაზრდა ივანეს დაპირებული ხუთი მანეთი გაუწოდა, მან ხელი განზე გასწია და იგივე სიტყვები თქვა:

– არ მსურს, არ მინდა, მორჩა და გათავდა!

საბოლოოდ, ცხადი გახდა, რომ ისიც თავის თავს დამნაშავედ თვლიდა ბიძის დაღუპვაში; ეტყობა, მკვდრის საყვედურს გრძნობდა. რას იზამ, მკვდრების საყვედური ყველაზე საშინელი საყვედურია, რადგან მათგან ვერ ეღირსები ვერც შენდობას, ვერც წუხილსა და ვერც სიბრალულს, ბოროტების ჩამდენის მიმართ. მაგრამ ახალგაზრდა ივანემ მეტისმეტად ახლოს მიი-

ტანა გულთან მის მიერ ჩადენილი პატარა შეცდომა, და ეს სასახელოა მისთვის. აი, კეთილი, ერთგული, თავდადებული ძაღლის კიდევ ერთი კვალი ამქვეყნად. უფროსი ივანე კი სინდისის ქენჯნას არ განიცდიდა – მან ივანე ივანიჩს ხუთი მანეთი გამოართვა, გულის ჯიბეში ჩაიღო, მადლობა გადაუხადა. აქ სასაყვედურო არაფერია. მან დაპირებული ფული მიიღო, ბიმის დაჭერის დროს კი მხოლოდ თავის მოვალეობას ასრულებდა.

...იმავე დღეს სემიონ პეტროვიჩმა ძებნა დაიწყო. პირველ ყოვლისა, გაზეთში გაჩნდა განცხადება: «დაიკარგა ძაღლი, სეტერი, თეთრი, შავყურა, სახელად ბიმი, მეტისმეტად ჭკვიანი და გაწვრთნილი. გთხოვთ, ამა და ამ მისამართით გვაცნობოთ მისი ადგილსამყოფელი. მიიღებთ კარგ გასამრჯელოს».

დიდი ქალაქი ბიმზე ალაპარაკდა. წკრიალებდა ტელეფონის ზარები, მოდიოდა მკითხველების თანაგრძნობის წერილები, აქეთ-იქით დარბოდნენ მძებნელები.

ასე გაითქვა ორჯერ სახელი ბიმმა: ერთხელ სიცოცხელში – როგორც ცოფიანმა, და მეორედ – სიკვდილის შემდეგ – როგორც «უჭკვიანესმა». ეს უკანასკნელი უეჭველად სემიონ პეტროვიჩის წყალობა იყო.

მაგრამ ბიმის კვალს ვერ მიაგნეს ვერც ზამთრის განმავლობაში და ვერც შემდეგ. აბა, ვის უნდა სცოდნოდა მისი ამბავი? ახალგაზრდა ივანემ თავი დაანება საკარანტინო უბანში მუშაობას და გასაგები მიზეზის გამო, არ გამოეხმაურა განცხადებას: უფროსი ივანე კი ივანე ივანიჩმა გააფრთხილა: კრინტი არ დამრაო! სხვას კი არავის უნახავს, რომ ბიმი ტყეში იწვა, ახლად გაყინულ მიწაში, ზევიდან თოვლის ფიფქი ეყარა და ვერასოდეს ვედარავინ ნახავდა.

ზამთარი იმ წელიწადს მეტისმეტად მკაცრი იყო, ორჯერ შავი ქარბუქიც კი ამოვარდა. ამ ქარბუქების შემდეგ თეთრი თოვლი მინდორში სულ მთლად გაშავდა. მაგრამ ტყეში, იმ ჩვენს ნაცნობ კორდზე, მაინც სპეტაკი და თეთრი იყო. ტყემ დაიფარა.

თავი მეჩვიდმეტე
ტყემ ამოისუნთქა

(ბოლოსიტყვის ნაცვლად)

და ისევ დადგა გაზაფხული. მზე ერეკებოდა ზამთარს. ისიც დაუძლურებული, ნახევრად დამდნარი, დასუსტებული ფეხებით გარბოდა. მას კი ნელ-ნელა, ფეხდაფეხ მოსდევდა თბილი დღეები. ისინი ცეცხლს უკიდებდნენ მოხუცს და ჭუჭყიან თეთრ ნაფლეთებად გლეჯდნენ. გაზაფხული ყოველთვის შეუბრალებლად ექცევა მომაკვდავ ზამთარს.

და, აი, ნაკადულები დამშვიდდნენ, აღარსად მიიჩქარიან, სულ უფრო და უფრო პატარავდებიან, წვრილდებიან და წვრილდებიან, ღამით კი თითქმის სრულებით ირინდებიან. გვიანი გაზაფხული დადგა.

– ასეთი გაზაფხული კარგი მოსავლის მომასწავებელია, – თქვა ხრისან ანდრეევიჩმა, როცა ამას წინათ ალიოშასთან ერთად ივან ივანიჩთან გაათია ღამე.

მალე ისინი საძოვარზე გარეკავენ ცხვარს, მაგრამ ალიოშა, ვიდრე არ დაითხოვენ, მხოლოდ «გააცილებს» ხოლმე მამას და ფარას დილით, საღამოთი კი სოფლის გარეთ შეხვდება.

ალიოშა რამდენჯერმე მარტოც ჩამოსულა აქ. ასეთ დღეებში ის და ტოლიკი განუყრელნი იყვნენ და ისევ ბიმის ძებნას განაგრძობდნენ, მაგრამ როცა ყველანი ერთად ივან ივანიჩთან ჩაის სვამდნენ, ხრისან ანდრეევიჩმა ასე განსაჯა:

– რაკი ბიმის ამბავი გაზეთში დაიბეჭდა და არსად გამოჩნდა, ეს იმას ნიშნავს, რომ შორს სადღაც წაიყვანეს. რუსეთი დიდია, სად წახვალ, სად მონახავ. რომ დაღუპულიყო, ვინმე აუცილებლად განცხადებას გამოეხმაურებოდა: ასე და ასეაო. თქვენი ძაღლი დაიღუპა, აქა და აქ ვნახეო. მთავარი ის არის, რომ ცოცხალია. ყველა როდი პოულობს თავის ძაღლს. და ამ შემთხვევაში, ფაქტიურად, ვერას გააწყობ. – და ისე გახედა ივან ივანიჩს, რომ ჩანდა, ერთმანეთისა ესმოდათ. ბოლოს დაუმატა: – ასე რომ, ბავშვებო, მისი ძებნა უსარგებლოა. სწორს ვამბობ თუ არა, ივან ივანიჩ?

ივან ივანიჩმა თახმობის ნიშნად თავი დაუქნია.

იმ დღიდან ძებნა შეწყვიტეს. – დარჩა მხოლოდ ხსოვნა, ბიჭების გულში სამუდამო ხსოვნა. იქნებ მრავალი წლის შემდეგ მათ, ესე იგი, ჩვენმა ბიჭებმა, ბიმის ამბავი უამბონ თავიანთ შვილებს. ყოველი მამა ან პაპა, თუ მას ოდესმე მეგობარი ძაღლი ჰყოლია, უეჭველად უამბობს შვილებსა და შვილიშვილებს სასეირო ან სამწუხარო ამბავს, რომლებიც მის ძაღლს შემთხვევია. და მაშინ მოზარდს მოუნდება, საკუთარი ძაღლი ჰყავდეს.

წასვლისას ხრისან ანდრეევიჩმა უბეში ჩაისვა ერთი თვის ნაგაზი, რომელიც ივან ივანიჩმა აჩუქა. ალიოშა სიხარულით ცას ეწია.

...ოთახში კი ამ დროს ძველ ფეხსაცმელს დაათრევდა ახალი ლეკვი, ესეც ბიმი, ჯიშიანი, ტიპიური ფერის მქონე ინგლისური სეტერი. ეს ლეკვი ივან ივანიჩმა სანახევროდ იყიდა თავისთვის და ტოლიკისათვის.

მაგრამ ძველი მეგობარი კი არასოდეს დაავიწყდება, ვერ დაივიწყებს იმ სიხარულს, რომლსაც ბიმი ალიონზე ნადირობის დროს ანიჭებდა ხოლმე, ვერ დაივიწყებს ვერც მის კეთილ გულს და ყოვლისმომტვევებელ მეგობრობას. ერთგული მეგობრისა და მისი სევდიანი ბედის მოგონება აწუხებდა მოხუც კაცს. სწორედ ამიტომ მივიდა იმავე კორდზე და ისევ იმ პატარა ჯირკზე ჩამოჯდა. მერე მიიხედ-მოიხედა. ტყის მოსასმენად იყო აქ მოსული.

გაზაფხულის არაჩვეულებრივად მშვიდი დღე იყო. ცას თეთრყვავილებით მოერთო კორდი (თეთრყვავილები ცის წვეთებია დედამიწაზე). ბევრჯერ განმეორებულა ეს სასწაული ივან ივანიჩის ცხოვრებაში და, აი, ისევ მოვიდა გაზაფხული, ჩუმი, მაგრამ ძლიერი თავისი უბრალოებით, და ყოველთვის საოცარი – სიცოცხლის დაბადების განუმეორებელი სიახლით.

ცვარმოპკურებული ტყე ის-ის იყო იღვიძებდა. ჯერ ისევ გაუშლელი ფოთლების ნაზ წვერებზე ლიცლიცებდა მზის სხივი. ივან ივანიჩს მოეჩვენებოდა.

ნა, რომ ცისფერიატაკიან, ცისფერგუმბათებიან და ცოცხალი მუხებისსვეტე-
ბიან დიდებულ ტაძარში იჯდა, ყველაფერი სიზმარს ჰგავდა.

მაგრამ უცბად... ნეტავ ეს რას უნდა ნიშნავდეს? ხის კენწეროებს გადაუა-
რა ხმაურმა – ტყემ, ღრმად ამოიოხრა. ეს ამოოხვრა ძალიან ჰგავდა შვების
ოხვრას იმის გამო, რომ ხანგრძლივი ლოდინის შემდეგ ხეები ხელახლა იღ-
ვიძებდნენ, რასაც გაშლილი კვირტების ოდნავ გაღივებული წვერების სა-
ხით გვამცნობდნენ, თორემ რატომ მოხდა, რომ ტოტები შეირხა და მაშინვე
წიწკანამ დაუსტვინა. კოდალამ კი მხნედ და მუსიკალურად დაიწყო კაკუნი
– კოდალა მეგობარს ეძახდა და ტყეს სიყვარულის დასაწყისს აუწყებდა! იგი
ხომ ტყის ქათამივით ერთი პირველთაგანი იძლევა ნიშანს გაზაფხულის სა-
ზეიმო სიმფონიის დაწყებისა ნიშანს. მაგრამ ტყის ქათამი დაბინდებისას
ჩუმიად, ფრთხილად იძახის ზემოდან: ხორ! ხორ! ხორ-ხორ! ესე იგი, კარგია –
კარგო! კოდალა კი, რომელმაც თავის გამხმარ ფულუროს ისევ მიაგნო, სი-
ხარულის პირველქმნილი საკრავით გაშმაგებით, გაბედულად და მტკიცედ
იუწყება: «რ-რ-ა სი-ლლა-მა-ზეა!»

აშკარაა: სწორედ ამიტომ ამოიოხრა ასეთი შვებით ტყემ, რომ სასწაული
დაიწყო და იმედის განხორციელების ჟამი დადგა. ფრინველებიც გამოეხმა-
ურნენ მას, ბუმბერაზსა და მხსნელს. ივან ივანიჩს ეს მკაფიოდ ესმოდა. ისიც
ხომ სწორედ იმიტომ მოვიდა აქ, რომ ყური დაეგდო ტყისა და მის ბინადარ-
თათვის.

და ისიც ბედნიერი იქნებოდა, როგორც ყოველი წლის ამ დროს, რომ კორ-
დის კიდებზე თეთრყვავილებით დაუფარავი ლაქა არ მოჩანდეს. მასზე მხო-
ლოდ შარშანდელ, ჩამოცვენილ ფოთლებთან არეული ახალი მიწა მიგანიშ-
ნებდა. გაზაფხულზე და, მით უმეტეს, ბუნების საერთო ლხენის დაწყები-
სას, სევდის მომგვრელია ასეთი ლაქის ცქერა.

სამაგიეროდ, ქვემოდან ივან ივანიჩს ალერსიანი და უმანკო თვალებით
მისჩერებოდა ახალი პატარა ბიმი. მან უკვე დაიპყრო ტოლიკის გული და
გულკეთილობით დაიწყო თავისი ცხოვრება.

«ნეტავ რა ბედი ელის? – გაიფიქრა ივან ივანიჩმა. – არა, არა, აუცილებე-
ლი არ არის, რომ ახალ ბიშს, რომელმაც ეს-ეს არის დაიწყო ცხოვრება, იგივე
ბედი ეწიოს, რაც ჩემს მეგობარს. ასეთი რამ არ მინდა, არა».

ივან ივანიჩი წამოდგა, წელში გასწორდა და თითქმის დაიყვირა:

– არ მინდა, არა!

ტყემ რამდენჯერმე მოკლედ გაიმეორა: «არ მინდა არა... არა... ა-რა..» და
დადუმდა.

გაზაფხული იდგა. მიწაზე ციდან ჩამოსული ცვარი იდო.

სიჩუმე მეფობდა. ისეთი სიჩუმე, თითქოს არსად ბოროტება აღარ იყო.

მაგრამ... მაინც ტყეში ვიღაცამ... გაისროლა! სამჯერ გაისროლა.

ვინ? რისთვის? ვის ესროლეს?

იქნებ ბოროტმა ადამიანმა დაჭრა ის ლამაზი კოდალა და მერე ორი გას-
როლით ბოლო მოუღო...

ან იქნებ რომელიღაც მონადირემ თავისი მკვდარი ძაღლი დამარხა, რო-
მელიც სამი წლისა იყო.

«არა, სიმშვიდე არ სუფევს არც ამ ცისფერ, ცოცხალი მუხებისსვეტებთან
ტაძარში», – გაიფიქრა ივან ივანიჩმა, ქუდი მოიხადა და ცას მიაპყრო მზერა.
და ეს საგაზაფხულო ლოცვას ჰგავდა.

ტყე დუმდა.